

Ο ΚΥΚΛΟΣ

ΚΙΚΗ ΔΗΜΟΥΛΑ

ΑΝΑΜΝΗΣΤΙΚΟ ΤΕΥΧΟΣ • ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2013

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ο ΚΥΚΛΟΣ

ΚΙΚΗ ΔΗΜΟΥΛΑ

ΑΝΑΜΝΗΣΤΙΚΟ ΤΕΥΧΟΣ • ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2013

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΕΥΡΩΣΥΣΤΗΜΑ

**Τράπεζα της Ελλάδος – Κέντρο Πολιτισμού, Έρευνας και Τεκμηρίωσης – Μονάδα Έρευνας, Εκδόσεων
και Διοικητικής Υποστήριξης, Ελ. Βενιζέλου 21, 102 50 Αθήνα, Τηλ. 2103203562**

Αναμνηστικό τεύχος – Νοέμβριος 2013

Συντακτική επιτροπή: Π. Παναγάκης, Ε. Δημουλά, Ι. Δαβυλά, Ν. Δουγέκος, Μ. Γενιτσαρίου

Γλωσσική επιμέλεια: Χ. Λιναρδάκη

Υπεύθυνοι εκτύπωσης: Δ. Σιγάλας, Σ. Τικέλλης, Τομέας Εκτυπώσεων, Ι.Ε.Τ.Α.

Το αναμνηστικό τεύχος του περιοδικού Ο ΚΥΚΛΟΣ που κρατάτε στα χέρια σας εκδόθηκε με αφορμή την εκδήλωση της 8ης Νοεμβρίου 2013 προς τιμήν της μεγάλης ποιήτριας και πρώην συναδέλφου Κικής Δημουλά. Περιλαμβάνει κείμενα της κ. Δημουλά που δημοσιεύθηκαν στο περιοδικό των υπαλλήλων της Τράπεζας της Ελλάδος Ο ΚΥΚΛΟΣ από το 1961 έως το 1969.

Πρόκειται για μια ανθολογία από ποιήματα, ταξιδιωτικά άρθρα, ανέκδοτα από τη ζωή της στους χώρους της Τράπεζας, εντυπώσεις από ταινίες, παραστάσεις και μουσικές, συνεντεύξεις από συναδέλφους ή προσωπικότητες του καιρού της, όλα έτοιμα να συνθέσουν την εικόνα μιας άλλης εποχής, ακόμη και μιας άλλης Τράπεζας πολύ διαφορετικής, αλλά και πολύ όμοιας με τη σημερινή.

Παρόλη την ανομοιομορφία των κειμένων, ένα είναι το κυρίαρχο και κοινό σημείο τους: η προσωπικότητα της συγγραφέως. Είτε περιγράφει την περίπλοκη δομή του «Ονείρου» του Στρίντμπεργκ είτε απλά το πέταγμα μιας μύγας μέσα στο γραφείο, το ίδιο διεισδυτικό και ανήσυχο βλέμμα είναι εκεί, έτοιμο να οικειοποιηθεί και να μετατρέψει σε μοναδική, ή μάλλον σε ποιητική, εικόνα όλα όσα περνούν από μπροστά του.

ΕΡΓΟΓΡΑΦΙΑ

Έρεβος, 1956, Στιγμή 1990

Ερήμην, Δίφρος 1958, Στιγμή 1990

Επί τα ίχνη, Φέξης 1963, Στιγμή 1989

Το λίγο του κόσμου, 1971, Νεφέλη 1983, Στιγμή 1990

Το τελευταίο σώμα μου, Κείμενα 1981, Στιγμή 1989

Χαίρε ποτέ, Στιγμή 1988

Η εφηβεία της λήθης, Στιγμή 1994

Ποιήματα, Ίκαρος 1998 και 2011
(συγκεντρωτική έκδοση όλων των προηγούμενων συλλογών)

Ενός λεπτού μαζί, Ίκαρος 1998, 1999 και 2010

Ήχος απομακρύνσεων, Ίκαρος 2001 και 2009

Ο φιλοπαίγμων μύθος, Ίκαρος 2003 και 2010
(ομιλία της Κικής Δημουλά στην Ακαδημία Αθηνών κατά την τελετή υποδοχής της)

Εκτός σχεδίου, Ίκαρος 2004 και 2005
(επιλογή πεζών κειμένων)

Χλόη θερμοκηπίου, Ίκαρος 2005 και 2006

Συνάντηση, Γιάννης Ψυχοπαίδης, Κική Δημουλά, Ίκαρος 2007
(ανθολογία με 73 ζωγραφικά έργα του Γιάννη Ψυχοπαίδη)

Μεταφερθήκαμε παραπλεύρως, Ίκαρος 2007, 2008 και 2013

Έρανος σκέψεων για την ανέγερση τίτλου υπέρ της αστέγου αυτής ομιλίας,
Ίκαρος 2009 και 2010
(ομιλία της Κικής Δημουλά στην Αρχαιολογική Εταιρεία)

Τα εύρετρα, Ίκαρος 2010 και 2011

Αναδημοσιεύσεις ποιημάτων & κειμένων της Κικής Δημουλά
από το περιοδικό των υπαλλήλων της Τράπεζας της Ελλάδος Ο ΚΥΚΛΟΣ (1961-1969)

(τα *No* παραπέμπουν στα τεύχη στα οποία έγινε η αρχική δημοσίευση)

No 2

Αύγουστος 1961

No 7

Ιανουάριος 1962

ΥΠΟ ΦΘΙΝΟΠΩΡΟΝ...

ΣΚΗΝΗ ΣΤΟ ΠΑΡΚΟ ΜΕ ΑΓΑΛΜΑ

Γυναίκα μαρμάρινη,
πλαγισμένη κι' ἐξέχουσα
λίγο τοῦ βάθρου σου
κατὰ μιὰ ὑποφία φυγῆς,
στὸν ἴσκιό τῆς ἀνίας σου,
στὴν ἄπλα τοῦ μεσημεριοῦ,
παιδὶ ἐργατικὸ κοιμᾶται.
Ἡ σκισμένη του μπλούζα
αὐτοβιογραφία του.
Τὴ διαβάζουμε, ἐγὼ καὶ σύ·
πού, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ,
παίρνεις μιὰ ἰδέα
τῶν φθειρομένων πραγμάτων,
τοῦ πρὸς στιγμὴν ἐφήβου,
καὶ κάτι ἀπὸ τὸ ἀπίθανον τῆς ποιήσεως,
ὅταν συμπίπτει
νὰ στέκουν τὰ φθινόπωρα
στὰ δένδρα
πρὸς ἐποπτεῖαν τῶν διαθέσεων.

ΑΝΑΔΕΙΞΗ

Μικρὸ πουλί,
— συσσωρευτὴς τῶν ἤχων, —
μελοποιώντας
μέσ' στὴν παλάμη τῆς ἀογῆς
τὴν αἰδῶ τῆς ἄβγαλτης ὥρας,
ξέπνησε τὸν ὕπνο μου,
πού, ἀπόψε,
ὑπτιος ἀφοῦ ἐδιάβασε
μακροσκελῆ σκοτάδια,
στίβος ἔγινε
ὅπου ἡ νύχτα,
μπρὸς στίς κερκίδες τῆς μνήμης μου,
κάποιο ἀπρόθυμο ὄνειρο
ἐπροπονοῦσε
γιὰ τὴν ἀνάδειξη τοῦ προσώπου σου.

.....
Αὐτὸ τὸ πρόσωπο,
γιὰ νὰ δείξει,
θέλει κορνίζα αἱμάτινη.

ΣΤΑΔΙΟΔΡΟΜΙΑ

Προσκεκλημένος ἦσουν τῶν προσδοκιῶν μου.
Κι' ἦρθες — εἶχε γιὰ σένα ξαναγίνει λόγος
στὸ φευγαλέο κάποιας ἐνοράσεως.
Οἱ τίτλοι σου ἀμόθητοι :
Γιὸς τοῦ ἀσύλληπτου,
πυρὸς ἐπιτήδειος ἀπὸ τ' ὄνειρο,
ἀπ' τὸ αἰφνίδιο πυρὸς ὥραϊος,
ἀπὸ τὸ θάνατο πυρὸς εὐστοχός.
Οἶστρος τοῦ ἡλίου.

Στίς ἀνατάσεις μου ἀνέβηκες,
τίς φλέβες μου διέπλευσες,
μὲ τὴν ὁρμή μου διασταυρώθηκες.
Κι' ἔγινεν ἡ μορφή σου
τῆς νύχτας μου προσκέφαλο.
Κι' ἡ μέρα μου ἀνάβλεψε
στὴ συμπαγνία τῶν ματιῶν σου.

Πικρὲς διαστάσεις δευτερόλεπτο
πῆρες. Καὶ πέρασες — ἔρμαιο
τοῦ ἀβέβαιου — μὲ βέβαιους
διασκελισμοὺς πρὸς τὸ ἀνεπίστρεπτο.

Τώρα
ἀπὸ τὰ πέρατα μιᾶς νοσταλγίας
παίρνω εἰδήσεις σου :
Κατάντησες θαμῶν
κάποιας παλιᾶς φωτογραφίας σου
διαπρέποντας στὴ χάριτην ἔντασή της.

No 7

ΠΡΩΤΕΣ ΜΕΡΕΣ Δεκεμβρίου. Θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ τὴς εἶχε ὀνομάσει παραμονὲς Χριστουγέννων μόνο ἂν ὁ Δεκέμβρης εἶχε ἀποφασίσει νὰ συμμαζέψει ἐκεῖνο τὸν παράλογο ἥλιο του, ποὺ ἔφευγε πάνω στίς χιονισμένες κιόλας χριστουγεννιάτικες βιτρίνες καὶ τὴς διέψευδε μὲ ἔνθετο πείσμα. Περπατοῦσα σιγὰ-σιγὰ στὴν ὁδὸ Πανεπιστημίου, καί, ἐνῶ σκεπτόμουν τι ἔπρεπε ν' ἀγοράσω γιὰ τὰ ἔξι βαφτιστήρια μου, ἔπεσα πάνω στὸ φίλο μου τὸν Ἰωσήφ. Ἀπὸ τότε ποὺ παντρεύτηκε, — ἕνας γάμος λαμπρὸς ἀπὸ οἰκονομικῆς τουλάχιστον ἀπόψεως, —

είχα χάσει τὰ ἴχνη του. Βιαστικός, ξαναμμένος, καὶ μὲ περιβολὴ ἐκδρομική. Χαιρετηθήκαμε ἐγκάρδια καὶ τοῦ πρότεινα καφέ.

— Ἀδύνατο. Εἶμαι κυριολεκτικὰ πνιγμένος.

— Καλὰ, οὔτε γιὰ καφέ ; Καὶ πῶς εἶσαι ἔξω τέτοια ὥρα ;

— Ἐχεις ἄδεια ;

— Ὁχι, ἔχω παραιτηθεῖ ἀπὸ τὸ γραφεῖο. Δὲν τᾶβγαζα πέρα. Δὲν πρόφταναι νὰ τελειώσω τὶς δουλειὲς ποὺ μοῦ ἀνέθετε ἡ γυναίκα μου. Παρὰ νὰ χάσω λοιπὸν τὴν ὑγεία μου, παράτησα τὴ δουλειά μου. Φαντάσου ὅτι φέτος μόνον τελειώσω μερικὲς ἀπὸ τὶς παραγγελίες τῆς τοῦ 1959. Εἶναι βλέπεις κι' αὐτὴ ἀπασχολημένη καὶ γεμάτη εὐθύνες.

— Ἐργάζεται ;

— Ὁχι. Εἶναι καλλιτέχνης, καὶ μέλος σὲ διάφορες φιλανθρωπικὲς Ὀργανώσεις.

— Καὶ ποῦ πηγαίνει τώρα ἔτσι βιαστικός ;

— Ἐχασα ὅλο τὸ πρῶτ' ὕψον νὰ βρῶ ὁδοντογλυφίδες νάυλου γιὰ τὰ μεζεδικία, σὲ χρῶμα μπέζ. Θέλει, βλέπεις, νὰ εἶναι στὴν ἀπόχρωση τοῦ κεφτέ. Μετὰ θὰ τραβήξω γιὰ τὸ Σούνιο. Μοῦ εἶπε νὰ τῆς μαζέψω καθαρὰ βότσλα. Ἐχουμε καλεσμένους ἀπόψε, καὶ θέλει νὰ γαρνίρει τὸ ψάρι μὲ τὴ σχετικὴ ἀκρογιαλιά. Σ' ἀφίνω λοιπὸν γιὰ νὰ προφτάσω.

Κι' ἔφυγε τρέχοντας.

Εἶχα σταθεῖ, καὶ τὸν κοίταζα. Καὶ θυμῶνουν τὸ ἀστεῖο ποὺ εἶχα διαβάσει τελευταῖα σὲ μιὰ ἀγγλικὴ ἡμερησίδα : « Ἄν καὶ ὁ μέσος ὅρος ζωῆς αὐξάνεται μὲ τὰ χρόνια, οἱ ἐπιστήμονες ποτὲ δὲν θὰ μπορέσουν νὰ κάμουν τὸν ἄνθρωπο νὰ ζήσει τόσο, ὅσο νὰ προφτάσει νὰ κάνει ὅλα ὅσα θέλει ἡ γυναίκα του. »

Η ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΗ ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΑ τῆς Ἀθήνας εἶχε πλουτιστεῖ φέτος μὲ τὶς δύο ἀναπαραστάσεις τῆς Φάτνης ποὺ στήθηκαν στὰ μεγάλα κυκλικὰ παρτέρια τῆς διασταυρώσεως Πατησίων καὶ Ἀλεξάνδρας καὶ τοῦ Θῶν. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν οἱ δύο αὐτοὶ συγκοινωνιακοὶ κόμβοι νὰ μεταβληθοῦν σὲ *Kinder-garten*. Πλῆθος μπαμπάδων καὶ μαμάδων πήγαιναν κάθε μέρα ἐκεῖ τὰ παιδιὰ τους νὰ ἰδοῦν τὸ Θεῖο Βρέφος στὴ φάτνη τῶν ἀλόγων, σὲ μέγεθος φυσικότερο ἀπ' ὅ,τι στίς βάσεις τῶν χριστουγεννιάτικων δέντρων καὶ στίς εἰκόνες τῶν βιβλίων τους.

Μιὰ μέρα ὅμως, μὲ τὸν τρομερὸ ἀέρα ποὺ σηκώθηκε, ἡ χαρὰ τῶν παιδιῶν ἔγινε ἀγωνία. Ἐτυχε νὰ βρισκομαι ἐκεῖνη τὴν ὥρα Πατησίων καὶ Ἀλεξάνδρας, καὶ τὸ παρακολούθησα αὐτὸ ἀπὸ κοντά. Ὅλη ἡ σύνθεση τοῦ Σπηλαίου πέραγε μεγάλη κρίση. Δερνόταν ἀπὸ τὸν ἀνεμο, κι' ἔλεγε ὅτι ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ θὰ σαρωθεῖ, καὶ μαζί τῆς κι' ἡ ἔκσταση, ἴσως καὶ ἡ πίστη τῶν μικρῶν. Ἐντρομα παιδικὰ μάτια παρακολουθοῦσαν τὸ Ἄστρο νὰ στροβιλίζεται, τὸ ἄσπρο Ἀρνάκι νὰ κινδυνεύει νὰ γίνεῖ πτηνόν, καὶ τὸν ὀρθο πανύψηλο Μάγο νὰ πηγαίνει πέρα-δῶθε θὰ-πέσει-δὲ-θὰ-πέσει. Ἐκεῖνος ὅμως, παρὰ τὴ λεπτειλίαν τῆς κρίσης του ἀπὸ χαρτὶ καὶ ἀπὸ φαντασία, σὲ ἐπιβεβαίωση ἴσως τῆς ἰδιότητός του, καθόλου δὲν ἔπεφτε. Αὐτὴ τὴν ἰδιότητα ἄλλωστε ἐκμεταλλεύονταν καὶ οἱ γονεῖς γιὰ νὰ καθυστεροῦν τὰ τέκνα τους ποὺ ἐτίσιζαν : « Πέφτει ! Ὅθὰ πέσει ! Ὅθὰ πέσει !... » Δὲν πέφτει, τοὺς ἀπαντοῦσαν. Εἶναι μάγος. »

Μιὰ περιπέτεια γιὰ τὶς μικρὲς καρδιές, ἴσως ἡ πρώτη τους πεῖρα περὶ ἀντιβῶν ἀνέμων. Καὶ μιὰ εὐκαιρία, ὅλες αὐτὲς τὶς μέρες, διὰ τοὺς ἐπαγγελματίες ἀπαθανατιστάς. Δὲν πρόφταναν νὰ βγάξουν « καλλιτεχνικὲς φωτογραφίες », « τὸ παιδάκι δίπλα στὸ Βρέφος », « τὸ μικρούλη κοντὰ στὸ Ἀρνάκι », « τὴν κουκλίτσα κάτω ἀπὸ τὸ Ἄστρο ! » κλπ., κλπ.

Οἱ φωτογραφίες αὐτὲς γιὰ καιρὸ θὰ ἔχουν ἴσως τὴν κλασικὴ μοῖρα νὰ περιμένουν σ' ἓνα συρτάρι ἢ σ' ἓνα ἄλμπουμ. Γιὰ νὰ κληθοῦν κάποτε νὰ συμβάλουν στὴν ἀπεικόνιση τοῦ παρελθόντος.

« Πῶς πέρασαν τὰ χρόνια », θὰ ψιθυρίζει τότε τὸ παρόν. Ἐκτὸς πιά ἂν, ὅπως λέει ὁ Ἐλιοτ :

Ὁ χρόνος ὁ παρόν κι' ὁ παρελθὼν χρόνος
ἴσως κι' οἱ δυὸ νῦναι παρόντες στὸν μέλλοντα χρόνο,
κι' ὁ παρελθὼν χρόνος νὰ κλείνει μέσα του τὸν μέλλοντα ¹.

ΧΑΜΕΝΟΣ ἢ κερδισμένος ; Τούτῃ ἡ ἐρώτησι, ἀνήμερα τὴν Πρωτοχρονιά καὶ τὴν ἐπομένη, ἔχει μεγαλύτερη κίνησι ἀπ' ὅ,τι οἱ γαλλοπούλες, τὰ μπαλόνια καὶ τὰ *rénéillons*. Ἡ καλὴμέρα χάνει τὴν προτεραιότητά της, σχεδὸν καταργεῖται. Καὶ στὴ θέση της μπαίνει ἡ ἐρώτησι αὐτὴ, ποὺ τὴ δέχεται στὸ τρόλεϋ, στὸ περίπτερο, στὸ καφενεῖο, στὸ τηλέφωνο, στὸ γραφεῖο σου, στὴν ἐπίσκεψή. Μεθεόρτια, θὰ λέγαμε, ἐνὸς πάθους, ποὺ τὴν παραμονὴ τῆς Πρωτοχρονιάς μετονομάζεται σὲ ἔθιμο.

Στὴ διαπασὼν ἡ ἀγωνία τῶν παικτῶν. Τὸ χρήμ' αὐτὸς πῶς ἀλλοπρόσας καὶ ἄστατες μετακινήσεις του. Ἡ δεκάρα καὶ τὸ

χιλιάρικο συμφύρονται μέσα στὶς χούφτες τῆς τύχης ἢ τῆς γκίνας, συμφιλιώνοντας τὴ μεγάλη διαφορά τους. Κοινὴ ἡ δρᾶση τους : ἡ ἔντασι. Τὰ πρόσωπα τῶν παικτῶν τεττωμένα, γεμάτα κακώσεις ἀπὸ τὶς ἐξαλλοσύνες τῆς τράπουλας. Ἀλλὰ ἡ χαρὰ μεγάλη. « Γιὰ τὸ καλὸ τοῦ χρόνου », λένε, ποὺ θάρθει τὰ μεσάνυχτα, ἀόρατος στὰ σθηστὰ φῶτα, κι' ὥστόσο πειστικὸς πῶς θὰ ἐνδιαφερθεῖ γιὰ τὶς ἐπιθυμίες τους καὶ τὶς ἐλπίδες τους.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν θεραπόντων αὐτοῦ τοῦ ἐθίμου εἶναι τεράστιος. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἐρώτησι : « Χαμένος ἢ κερδισμένος » σπάνια νὰ ἀστοχήσει. Γιὰ μερικοὺς μάλιστα εἶναι ἓνα σύνθημα, ἓνα κέντρισμα, γιὰ μιὰ νοερὴ ἐπανάληψη τοῦ χτεσινοῦ παιγνιδιοῦ. Ξαναστρώνουν τὴν πράσινη τσόχα, καὶ ἀνακατεῦν, κόβουν, καὶ ρίχνουν τὶς βουλὲς τῆς τύχης, τὰ τραπουλόχαρτα. Μὲ *blind*, *full*, *relance*, *floss*, ζευγάρια καὶ χρῶμα, ἀκούς τότε νὰ χρωματίζονται οἱ περιγραφές τους.

Ἀλίμονο ὅμως σ' αὐτὸν ποὺ ἔμεινε ἔξω ἀπὸ τὸν κανόνα, καὶ θ' ἀπαντήσει ὅτι δὲν ἔπαιξε, ὅτι δὲν ξέρεῖ κανὲν νὰ παίξει χαρτιά ! Φρίκη καὶ ἀγανάκτησις ἀνεβαίνει στὸ πρόσωπο τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ρώτησε. Περιφρόνησι καὶ οἶκτος. Κι' ἀπομακρύνεται, μὲ τὸ βαρὺ συμπέρασμα ὅτι μερικὸι ἄνθρωποι ἄδικα πιάνουν τὸν τόπο σ' αὐτὴ τὴ ζωὴ.

Ἐτυχε νὰ κάμω προσωπικὴ διαπίστωση αὐτῶν τῶν ἀντιδράσεων, ὅταν ἐπισκέφθηκα κατὰ φίλους μας. Πρὶν προφτάσω νὰ πῶ χρόνια πολλά, ἡ οἰκοδόμου μου πέταξε μὲ χάρη τὸ λάσο : « Χαμένη ἢ κερδισμένη ; » « Δυστυχῶς δὲν παίζω », πρόφερα σιγανὰ. Ὅποτε, ἑπτὰ ἐπισκέπτες, ποὺ συζητοῦσαν ζωηρὰ μεταξὺ τους, στράφηκαν κατὰ τὸ μέρος μου, μὲ δεκατέσσερα ἄγρια μάτια, καὶ μὲ ἑπτὰ ἀναυδούς « κουραμπιέδες Μπουσίου » στὸ χέρι τους, κι' ὑπέγραψαν τὴν καταδική μου : « Ἀχρηστη.

1. T. S. ELIOT, *Burnt Norton* (μετάφρ. Ἀντώνη Δεκαβάλλε).

№ 10

Απρίλιος 1962

Η ΘΕΛΑ νὰ ξαναδῷ τὸ Ναύπλιο. Τὸ ξεκίνημα, ὅπως πάντα, εὐχάριστο κι' ἀσυγκράτητο, ἔστω κι' ἂν τὸ φοβέριζαν προμαντέματα μπόρας. Σαββατοκύριακο λοιπὸν στὸ Ναύπλιο.

Τὸ αὐτοκίνητο προχωροῦσε σιγὰ, γιὰ νὰ προφταῖνουμε νὰ ἀρπάξουμε ὅ,τι μᾶς στερεῖ ἡ πρωτεύουσα : Βουνά, λόφους, ἀκρογιαλίες, τοπία. Πέρασαμε μόνον βιαστικὰ τὰ ἐργοστάσια τῆς Ἐλευσίνας, ποὺ μὲ τοὺς καπνοὺς τους κρατοῦσαν τὸ ἴσο στὴ μπουτσοῦρα ποὺ ἄδειαζαν σιγὰ-σιγὰ τὰ σύννεφα γύρω.

Νὰ ἓνα ἀπέραντο γυμνὸ χωράρι. Οὔτε σπαρτά, οὔτε θάμνους, οὔτε λιόδεντρα εἶχε. Στὸ κέντρο τοῦ ἓνα μοναχὸ πεῦκο ὑπῆρχε ὅλο κι' ὅλο, σκυφτό, προσκυνητὴς τῆς μοναξιάς ποὺ τὸ φύτεψε ἐκεῖ χάμω. Ἐμοιαζε σὰν ἀσκήτης.

Προχωροῦσαμε. Πῆγες-πῆγες ξεδιπλωνόταν ὁ δημόσιος δρόμος μπροστά μας. Κι' ἀπὸ δεξιὰ κι' ἀριστερά, κάθετα σ' αὐτόν, ξεκινούσαν μικρὰ μονοπάτια οἱ χωραφόδρομοι, καφετιές ρίγες στὸ πράσινο ὕφαντὸ τῶν χωραφῶν. Αὐτοὺς τοὺς δρόμους παίρνει κάθε μέρα ἡ δύσκολη ἀγροτικὴ ζωὴ, ἀλλὰ μὲ τὴν τεράστια ἀκίνητη περιουσία της, τὴ Φύση.

ΕΝΑ ΜΟΤΟΣΑΚΟ, ποὺ τὸ ὁδηγοῦσε κάποιος κυνηγός, μᾶς προσπέρασε βιαστικὰ. Κι' ἡ μπόρα ξέσπασε. Σὲ λίγα λεπτά νόμιζα ὅτι ἔκανα ταξίδι μὲ ὑποβρύχιο. Ἡ θέα θάφτηκε στὴν καταχνιά καὶ στοὺς ὄγκους τοῦ νεροῦ ποὺ κατρακύλαγαν ἀπὸ πάνω. Κι' εἶχε νυχτώσει. Τὰ χωριά τὰ εἶχε στραγγαλίσει ἡ νύχτα βάρβαρη. Ἐτσι, ἡ ἐρημιὰ ξεφάντωσε γιὰ καλὰ.

Σ' αὐτὴ τὴν κοσμογαλασίᾳ, ἀραιὰ καὶ ποῦ ξεπεταγόταν κανέναν χωριάτη, ποὺ ἔσπρωχνε τὸ φορτωμένο ζῶο τοῦ βιαστικὰ ἀλλὰ ὄχι τρομαγμένα. « Συνηθισμένα πράγματα », θὰ σκεφτόταν.

Αὐτὸ ἦταν ἡ μόνη μαρτυρία ὅτι ἐξακολουθοῦσε νὰ ὑπάρχει ζωὴ. Κι' ἓνα καφενεῖο στὸ χωριὸ Φίχτια, μὲ χαμηλωμένα τὰ φῶτα του. Πίσω ἀπὸ τὰ τζάκια του κάθονταν δυὸ-τρεῖς ἄντρες καὶ κοίταζαν ἔξω, χωρὶς περιέργεια.

Η ΚΤΡΙΑΚΗ στὸ Ναύπλιο ξημέρωσε καλοπροαίρετη. Τὸ πρῶτο πράμα ποὺ εἶδα ἀπὸ τὸ παρὰθυρο τοῦ ξενοδοχείου

Ιούλιος 1962

Καλοκαίρι

ήταν τὸ Μπουρτζι. Ἀκουμπισμένο στὴν ἡσυχὴ θάλασσα, προσπαθοῦσε νὰ ἐξηγήσει πῶς, ἀπὸ φυλακὴ μελλοθανάτων πρὶν ἀπὸ 100 περίπου χρόνια, ἔγινε τουριστικὸ ξενοδοχεῖο.

Βγήκα πρωὶ-πρωὶ στὴν πρώτη πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδας. Παντοῦ δακτυλικά ἀποτυπώματα μιᾶς ἱστορίας. Νὰ ἡ Πρώτη Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων, ἡ Πρώτη Σχολὴ τῶν Εὐελπίδων, τὸ Μουσεῖο, ἡ ἐκκλησίαι τοῦ Ἀγίου Σπυρίδωνα. Στὸν τοῖχο τῆς ἐκκλησίας, δίπλα στὴν εἴσοδο, πίσω ἀπὸ ἕνα τζαμάκι, σὰν καταδικασμένος σὲ ἰσόβια ἐγκληματίας, ἡ σφαῖρα ποὺ σκότωσε τὸν Καποδίστρια. Τὰ πάντα μοῦ κάνουνε μάθημα ἱστορίας.

Μπῆκα στὰ στενοσόκακα τοῦ Νουπλίου ποὺ στάζουν χρώμα καὶ χρόνο. Στὸ πέρασμα αὐτοῦ τοῦ χρόνου κρύβεται τὸ μυστικὸ τῆς ὁμορφίᾳς τούτης τῆς πόλης. Ἀμέσως μὲ κερδίζει ὁ ἐμφύχος κόσμος τῶν μπαλκονίων. Κάθε παράθυρο καὶ μπαλκόνι. Κι' ὅλα γεμάτα γλάστρες. Οἱ περισσότερες ἀπὸ κουτιά τῆς κονσέρβας. Μιὰ μπαγκέτα ποὺ μοῦ ἄρεσε ἦταν φυτεμένη σὲ κουτὶ ἀπὸ ντομάτα Κύνκος. Ἐτσι γινόταν καὶ μιὰ ἀβρότατη ρεκλάμα τῶν προϊόντων τοῦ τόπου.

Περπατοῦσα συνέχισα, κι' ἐβγαίνα στὸ ἴδιο πάλι μέρος, πέρανα μπροστὰ ἀπὸ φωτογραφεῖα, ἀπὸ μαγαζιά ἐλληνικῆς τέχνης καὶ souvenirs, ἀπὸ κουρεῖα ὅπου « πωλεῖται μετριὴλ χύμα », κι' ἔφτανε στὴν προκυμαία. Καὶ σ' ἕνα σωρὸ ἄλλα σημεῖα, ποὺ καμιά περιγραφή δὲν τὰ χωράει.

Ἀνάμεσα σ' αὐτὲς τὲς ἀντίκες τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τὰ τουριστικὰ ξενοδοχεῖα, ὁ Ἀμφιτρίων καὶ τὸ Ἑρίπια, εἶναι δυὸ σπουδαῖοι ἐκπρόσωποι τοῦ μοντέρνου πολιτισμοῦ.

Καὶ πάνω ἀπ' αὐτά, τὸ Παλαμήδι μὲ τὸ ἱλιγγιώδες ἀνάστημα τῶν χιλιῶν σκαλιῶν, ἐξακολουθεῖ νὰ ἐκτελεῖ τὸν προορισμὸ του : Φρουρεῖ ὅλη τὴν ὁμορφίαν τοῦ Ναυπλίου, ποὺ ἀκουμπάει στὰ πόδια του.

ΑΣΙΝΗΝ ΤΕ... ΑΣΙΝΗΝ ΤΕ... τραγουδοῦσαν δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ οἱ πορτοκαλιές, οἱ μανταρινιές, οἱ λεμονιές, πεντακάθαρες ἀπὸ τὴ χτεσινὴ βροχή, μέσα στὰ περιβόλια τους.

Αὐτά, στὸ δρόμο ποὺ ὀδηγεῖ καὶ τελειώνει στὰ ἐρείπια τοῦ παλατιοῦ τοῦ Βασιλιᾶ τῆς Ἀσίνης, ἔτων τριῶν χιλιῶν τουλάχιστον. Τόσο ἐλάχιστα μᾶς τὸν σύστησε ὁ Ὀμηρος στὴν *Ἰλιάδα*, τόσο ἐμαθάν κι' οἱ πορτοκαλιές νὰ λένε : *Ἀσίνην τε...*

Ὅταν φτάσαμε, τὸ πρωινὸ ὠρίμαζε σὲ μεσημέρι. Ὁ ἥλιος κρεμότανε σὰ λάμπα ἀπὸ τὴν ἀφτασθητὴ ὀροφὴ τοῦ κόσμου, ἀκριβῶς πάνω στὰ ἐρείπια. Τὰ ἐρείπια, τίποτα περισσότερο ἀπὸ γκριζες πελώριες πέτρες ποὺ κρατοῦσαν ὑπὸ ἐχεμύθεια τὴν περίπτωσή τοῦ Βασιλιᾶ. Ξεναγὸς δὲν ὑπῆρχε, δὲ χρειαζόταν. Ἡ γλώσσα τῶν ἐρειπίων, ὅπως καὶ τόσες φορές, προθυμοποιήθηκε νὰ μᾶς κατατοπίσει. Ἐδῶ ὁ θρόνος, ἐδῶ τὰ ὑπνοδωμάτια, ἐδῶ οἱ αἰθούσες τῶν πολεμιστῶν, ἐδῶ τὸ ἀπόγειο τῆς δόξας τοῦ Βασιλιᾶ, ἐδῶ καὶ τὸ τέλος τῆς.

Μόνο ποὺ κρύβεται ὁ φονιάς χρόνος δὲν ἤξερε νὰ μᾶς πεῖ. Πέτρες λοιπὸν μόνο ἀπὸ τὴν ἀφανῆ Ἀσίνην. Στὸ πείσμα ἴσως αὐτῆς τῆς ἀφάνειας ἔγραψε γι' αὐτὴν ὁ Σεφέρης :

Παντοῦ μαζί μας, παντοῦ μαζί μας, κάτω ἀπὸ ἕνα ὄνομα :

« Ἀσίνην τε... Ἀσίνην τε... »

ΦΕΥΓΟΝΤΑΣ ἀπὸ κεῖ, σταμάτησα σ' ἕνα ἀπὸ τὰ περιβόλια ποὺ πιά δὲν τραγουδοῦσαν. Μοσχοβολοῦσαν μόνο. Ἡθελα νὰ κόψω ἕνα μανταρίνι ποὺ κρεμόταν ἔξω ἀπὸ τὸ συρματένιο φράχτη, ἔκφραση τῆς γήινης εὐφορίας.

Δὲν πρόφτασα. Ὁ κτηματίας φάνηκε πίσω ἀπὸ μιὰ ξέπνοη ἀπ' τὸ βάρος πορτοκαλιᾶ, εὐγενικὸς, ἀνάλαφρος, συμπαθέστατος. Μὲ χαιρέτησε, καί, καθὼς ἄκουσε νὰ θαυμάζω τὰ πλούσια δέντρα, μὲ προσκάλεσε στὸ χτήμα. Ὁ ἐμπιστος σκύλος πετάχτηκε καὶ μὲ γάβγιζε ἄγρια. Γάβγιζε μᾶλλον τὴν ἀδεξιότητά μου νὰ περπατῶ μέσα στὰ ἀρώματα καὶ στὰ χρώματα.

Κάτω ἀπὸ μιὰ μανταρινιά, τρεῖς νέες κοπέλες ἔκοβαν μανταρινία μὲ χάρη ἀντίστοιχη τῶν γυναικῶν ποὺ παίζουν πιάνο, καὶ τᾶριζαν σὲ μεγάλα καλὰθια. Τὰ πρόσωπά τους, ὅσα ἔμεναν ἔξω ἀπὸ τὰ κίτρινα μαντίλια τους, ἔμοιαζαν ὠραῖα ἀλλόκοτα φρούτα, ἀγίνοντα ἀκόμα.

Ἡ καλημέρα τους ἦταν ἕνα φορτσάρισμα καθαρῶ ἀέρα. Γλυκομίλητες, εὐγενεῖς, χυμώδεις, μὲ γέμισαν μιὰν ἀγκαλιὰ μανταρινία, μοῦ χάρισαν καὶ δυὸ ὀλόδροσα κίτρα, ἴδιο χρώμα μὲ τὸ μαντίλι τους.

Φιλοξενία λέγεται αὐτό. Ἐνα ἔμφυτο *savoir vivre*. Ὅταν ἔφτασε στὴν Ἀθήνα, ἔβαλα τὰ δῶρα τους σὲ μιὰ φρουτιέρα, τὰ κοίταξα, καὶ εἶπα : « Nature morte πιά. »

ΜΕΣΗΜΕΡΙ, κοντὰ 3 πιά ἡ ὥρα, ἀνηφόριζα τὸ δρόμο τοῦ σπιτιοῦ μου, ποὺ τὸ καλοκαίρι τριπλασιάζει τὸν ἀνήφορό του κατὰ τρόπο μυστηριώδη. Κρατοῦσα ἕνα σακουλάκι νάλου μὲ μούσμουλα, τὸ πρωτολούδι ποὺ λένε, κι' ὁ ἥλιος καθότανε πάνω στὸ κεφάλι μου, καφτὴ, ἐξαντλητικὴ κομπρέσα. Οἱ μόνοι θόρυβοι τοῦ δρόμου, τῇ στιγμῇ ἐκείνῃ, ἦταν τὸ κελάηδημα ἐνὸς πουλιοῦ πίσω ἀπὸ ἕνα κουφωτὸ παράθυρο, — ὕμνος στὴν ἐλευθερίαν ἴσως, — καὶ τὸ τρίξιμο τοῦ τακουνοῦ μου, ποὺ ἦταν σὰ νᾶλεγε ὅτι τὸ βάρος ἐνὸς κουρασμένου ἀνθρώπου εἶναι πολὺ μεγαλύτερο ἀπὸ ἐνὸς ξεκούραστο. Δυνατότης νὰ ἰδῶ τὸ πρόσωπό μου δὲν ὑπῆρχε. Φαντάζομαι ὅμως ὅτι τὰ χαρακτηριστικά μου ἦταν γραμμένα μὲ τὰ ἀρχικά τῶν λέξεων : ταλαιπωρία, ἐξουθένωση, βαριεστισμάρα.

Ὅστόσο, πλησιάζοντας σ' ἕνα γιαντὶ πολυκατοικίας, εἶδα καμιά δεκαριά ἐργάτες ξαπλωμένους στὴ σειρά, στὸ πεζοδρόμιο, νὰ κοιμῶνται ἕναν ἡλιόλουστο ὕπνο. Τὰ μαντίλια τὰ ριγμένα στὸ πρόσωπό τους τὰ σκαμπανέβριζε ρυθμικά ἀπὸ κάτω ἢ ἀναπνοή. Κεφάλτος, ὁ ὕπνος τους ξεκούφαινε τὸ μεσημέρι μὲ φάλτσα χαριτωμένα. Συμπαθητικὴ, ἀλλὰ σκληρὴ εἰκόνα. Ἀναθεώρησα ἀμέσως τὸ χαλασμένο ρυθμὸ μου κάνοντας χρῆσιν ἐκείνης τῆς σοφῆς διαπιστώσεως : Ὑπάρχουν καὶ χειρότερα...

Ὅταν, κι' ἴσως ἀπὸ τὸ τρίξιμο τοῦ τακουνοῦ μου, ἕνας ξύπνησε. Ἀνασήκωσε τὸ ἀλεξήλιό του, ἀνασήκωσε τὸ κεφάλι του, μὲ κοίταξε μ' ἕνα βλέμμα ποὺ δὲν προοιωνίζε ἐξαπόλυση τοῦ κλασικοῦ ἐκείνου : « Ἡ μεσαία εἶναι ὠραιότερη », καὶ εἶπε :

— Δημόσιος ὑπάλληλος, σοῦ λέει ὁ ἄλλος... Γυρίζει στὶς 4 ἡ ὥρα στὸ σπίτι της γιὰ νὰ φάει τὰ μούσμουλά της... Μωρὲ χιλίες φορὲς ἐλεύθερο ἐπάγγελμα !

Ξάπλωσε πάλι στὸ στρωματέζ του, ἔτεινε τὸ στήθος του στὸν ἥλιο, — καὶ σὲ μένα ἐκείνο τὸ « ἄλλο πρίσμα », τὸ θαυματουργὸ γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα.

ΟΠΟΙΟΣ ΒΙΑΖΕΤΑΙ καὶ παίρνει ταξί, δὲν σημαίνει ὅτι ὁπωσδήποτε προφταίνει. Μερικὲς φορὲς σκοντάφτει. Ἐτσι δὲν χαλάει καὶ τὴν παροιμία. Αὐτὸ ἔγινε καὶ μὲ μένα. Εἶχε κάπως περάσει ἡ ὥρα, καί, γιὰ ν' ἀποφύγω τὸ « συμπληρωματικό », μπῆκα στὸ ταξί. Εἶπα : « Τράπέζα Ἑλλάδος », καὶ βάλαθα νὰ ξεμπερδεύω ὅλες τὲς ἀνακατοσοῦρες ποὺ εἶχε κάμει ὁ ὕπνος μέσα μου : ὄνειρα κι' ἀλήθειες ἀτάκτως ἐρριμμένα...

— Ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ; Ἐγὼ ἀπὸ τὴ Μυτιλήνη... εἶμαι καινούργιος...

— Καλορίζικος.

— Εὐχαριστῶ, νὰ χαίρεστε τὴν οἰκογένεια. Παιδιάκια ;

— Δύο.

— Ὁμοιοπαθεῖς ! Ἀχ... δύσκολη πολὺ ἡ ζωὴ, ποὺ λέτε.

Χτὲς πῆγα στὸν κινηματογράφου τὴ γυναίκα, καὶ μοῦφυγε ἕνα πενηντάρι στρογγυλὸ. Κάτι τὰ εἰσιτήρια, κάτι τοῦτο, κάτι κείνο, πᾶει τὸ μεροκάματο. Καὶ νὰ πῶ ὅτι εὐχαριστήθηκε ; Μπᾶ ! Ἦταν ἕνα ἔργο ρώσικο, μοῦ φαίνεται, κι' εἰδεινε ὅλο χιόνια, χιόνια... Πληχτικὸ πρᾶμα τὸ χιόνι... Ὁ ἄλλος πᾶει γιὰ νὰ ξεσκάσει, ὄχι νὰ στεναχωρεθεῖ. Μὲ γκρίνιαζε λοιπὸν ἡ γυναίκα μου καὶ μούλεγε κάθε τόσο : « Χριστιανέ μου, δὲ μὲ πῆγανες στὸ *Δῆμο* ἀπὸ τὰ *Τρίκαλα*, ν' ἀνοίξει λίγο ἡ ψυχὴ μου ; » Εἶναι, ἐδῶ ποὺ τὰ λέμε, καὶ ἐκνευρισμένη ἀπὸ τοὺς τοκετοὺς...

Ἀπότομο φρενάρισμα, πλεῦρισμα δίπλα σὲ ἄλλο ταξί, χειραψίες μὲ τὸν ἄλλο σωφὲρ ἀπὸ τὸ παράθυρο, διαχυτικότητες μέχρι δακρύων... Ὁ χρόνος ὅμως δὲν φρενάρει. Ἐτρεχε αὐτὸς πάνω στὶς γραμμοῦλες τοῦ ρολογιοῦ μου, ἀνάλαφρος, ἀνεμπότιστος, ἀσυγκίνητος. Ξεκινήσαμε ἐπιτέλους.

— Συγγνώμη γιὰ τὴν καθυστέρησή... Πατριωτάκια, παλιόφιλοι... Ποῦ λέτε, ἀπόψε κοιμήθηκα μέσα στὸ ἀμάξι. Τὸ πρωὶ στάθηκα κάπου, καὶ λέω, ἄς καθαρίσω ἕνα μῆλο, νὰ ξευστάξω. Ἐρχεται ὁ ἀστυφύλακας καὶ μοῦ λέει : « Παράβαση. Γιατί σταμάτησες ἐδῶ ; » « Ὅριστε, τοῦ λέω, κύρ-ἀστυνόμω. Μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ καθαρίσω ἕνα μηλαράκι... » Καὶ τοῦδειξα τὸ μῆλο. Μὲ λυπήθηκε, φαίνεται, καὶ τὴ γλύτωσα...

Κρατᾶω τὸ κεφάλι μου, βουλῶμαι τ' αὐτιά μου, κλείνω τὰ μάτια μου, τ' ἀνοίγω, κι' ἔχω φτάσει, φεῦ, στὸ Σύνταγμα ! Τὸν σταματάω, τὸν πληρώνω, κι' ὅλος μου ὁ θυμὸς καὶ ἡ ἐξουθένωση περνάει, ὅταν διαβάξω μιὰ ταμπελίτσα πάνω ἀπὸ τὸ καθρεφτάκι του, ποὺ γράφει : « Μὴν ὀμιλῇτε εἰς τὸν ὁδηγόν ».

ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΑΤΟ τὸ καλοκαίρι σὲ ταβέρνες, ταβερνάκια, ταβερνίδια καὶ ταβερνούλες. Κοινῶς «κεντράκια». Ξεφουτρώνουν στὰ προάστεια, καὶ στίς ἐξοχὰς πιὸ συχνὰ καὶ πιὸ δικαιωματικὰ ἀπ' ὅσο τὰ δέντρα, κι' ἔχουν καταλάβει μεγάλο χώρο στὴν ἔννοια ἐξοχῆ. Ἐνδεδειγμένοι τόποι «γιά νὰ πηγαίνουν κάτω τὰ φαρμάκια». Ἡ διακόσμησή τους εἶναι περισσότερο αὐτοφυῆς: Μιά περιπλοκάδα πού ἔχει γαντζωθεῖ γύρω-γύρω στὴ μάντρα ἀπὸ δικιά της ἴσως πρωτοβουλία, ἢ ἓνα δέντρο στὴ μέση τῆς αὐλῆς, πρωτόγονο air conditioning, κι' ὁ κήπος ἑτοιμος. Εἴτε εἶναι μπροστὰ εἴτε εἶναι στὸ βάθος. Ἔτσι, κυρίως κάθε Δευτέρα, στὰ γραφεῖα, στὰ καφενεῖα καὶ σὲ ὅσους χώρους ἀντιστρατεύονται τῇ μοναξιά, παρουσιάζεται μιὰ πλημμυρὶς Κολόμβων: «Ἀνακάλυψα ἓνα ταβερνάκι ὄνειρο. Τὸ καὶ τὸ καὶ τό...» Καὶ μνημονεύει τοὺς μεζέδες, τὴ δροσιά, τὴ φθίνεια, τὴν ἀτμόσφαιρα, κι' ὅλη τὴν κατάνυξη τοῦ Σαββατόβραδου, — ὥσπου νὰ πάρει σειρὰ ἄλλος Κολόμβος γιὰ νὰ περιγράψει τὴ δική του ἀνακάλυψη, μιᾶς ἄλλης εὐφραντικῆς ἡπείρου.

Τὴ γραφικότητα ὅμως τῶν κέντρων αὐτῶν συμπληρώνει ἡ παρέλαση ἀνθοπωλῶν, φιστικιάδων, κανταδόρων, πασταεμπάδων καὶ κυρίως τῶν καλλιτεχνικῶν ἐπαιτούντων. Δὲν σκοπεῖ νὰ σχολιάσῃ τὸ θέμα. Αὐτὸ ἀνήκει σὲ ἄλλες στῆλες, ἢ καὶ σὲ ἄλλα ἔντυπα. Θέλω μόνο νὰ πῶ ὅτι ἡ πρωτοτυπία μπορεῖ νὰ ἐπεκταθεῖ καὶ στὸν τομέα τῆς ἀνεργίας ἀκόμα. Ἔτυχε κι' ἐγὼ νὰ καθήσω μὲ συντροφιά χτῆς τὸ βράδυ σὲ μιὰ τέτοια ταβέρνα, κι' ἀφοῦ πέρασαν τὰ «μονά-ζυγά» τοῦ φιστικῆ, οἱ γαρδένιες, τὸ Ντούο Τάδε, πού ἐπέμενε νὰ μάθει ἂν ἔχουμε «καμιά ἰδιαιτέρη προτίμησης», παρουσιάστηκε ὁ Πρωτότυπος. Χωρὶς νὰ μιλήσει, χωρὶς νὰ προσπαθῇ νὰ πείσει, χωρὶς νὰ ρωτήσῃ, ἀκούμπησε στὸ τραπέζι ἓνα μικρὸ φορητὸ μαγνητόφωνο πού ἔπαιζε μουσική. Σὲ λίγο τὸ σταμάτησε, ὑποκλίθηκε βαθιὰ σὰ νὰ εἶχε τραγουδήσῃ ὁ ἴδιος καὶ νὰ τὸν καταχειροκροτοῦσαν, καὶ ἔτεινε τὸ χέρι. Ὅταν κάποιος ἀπὸ τὴ συντροφιά τὸν ρώτησε ἂν τὸ ἐπαγγέλμα ἀποδίδει, κούνησε θλιμμένα τὸ κεφάλι του καὶ εἶπε: «Τί νὰ τὸ κάνεις. Βγάζω τίς δόσεις...»

Ἀπομακρύνθηκε, συνεχίζοντας τὸ ρεπερτόριό του σὲ ἄλλα τραπέζια. Πρωτοτυπία; Ἡ μήπως δὲν τοῦ ἄρρεσε ἡ φωνή του;

Αὐγούστος 1962

(φωτογραφίες τοῦ Ν.Βακαλάκη)

Οἱ Παιδικὲς Κατασκηνώσεις μας

Στὸ Μετόχι ὅλοι παρέα
βράδν καὶ πρωί,
θὰ περάσουμε ἓνα μῆνα ὥραϊα
ὥραϊα ζωή...

ΚΟΠΑΔΙΑ-ΚΟΠΑΔΙΑ παιδικὲς φωνὲς τὸ τραγουδᾶνε. Τίς ἀκοῦμε ἀνεβαίνοντας πρὸς τὴν Πάρνηθα. Φωνὲς πού σκαρφάλλουν στίς ἀπότομες πλαγιές, ὅσο ψηλὰ τίς σπρώχνει ὁ ἀνεμος καὶ ἡ ἴδια ἡ δύναμή τους, φωνὲς πού ξεχύνονται πέρα κάτω, κι' ἔτσι πού δὲ φαίνεται ἀπὸ ποιούς καὶ ἀπὸ ποῦ ἔρχονται, φαντάζεσαι πὼς ἡ φύση ἀπόχτησε συνήθειες ἀνθρώπινες καὶ τραγουδάει. Εἶναι οἱ φωνὲς τῶν παιδιῶν τῶν συναδέλφων, πού ἀπὸ τίς ἀρχὲς Ἰουλίου παραθερίζουν στὴν Κατασκήνωση.

Ἡ Πάρνηθα ἔχει τώρα δυὸ σφυγμούς. Ἐναν στὴν κορφή, τὸ *Mont-Parnès*, πού δείχνει σὲ τί ὑψόμετρο ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς θαλάσσης μπορεῖ νὰ φτάσει καὶ στὸν τόπο μας ἡ τεχνική καὶ ὁ πολιτισμός, κι' ἓνα σφυγμὸ πιὸ κάτω, στὸ Μετόχι, τὰ *Mont-Παρνάκια*, ὅχι λιγότερο ἀξιόλογα κι' ὅχι μὲ λιγότερα δικαιώματα στὸ θαυμασμὸ τοῦ περαστικοῦ ἢ τοῦ ἐπισκέπτη. Ἀκοῦμε λοιπὸν τίς φωνές, κι' ἐπειδὴ ἢ ἔχουμε παιδιὰ καὶ τὰ στέλνουμε στὴν Κατασκήνωση, ἢ κι' ἂν δὲν ἔχουμε θὰ ἀποκτήσουμε, ἢ κι' ἂν δὲν ἀποκτήσουμε ἐνδιαφερόμαστε γιὰ τὰ παιδιὰ τῶν ἄλλων, ἢ κι' ἂν δὲν ἐνδιαφερόμαστε γιὰ τὰ παιδιὰ τῶν ἄλλων μᾶς ἐνδιαφέρει ὅτι καλὸ πραγματοποιεῖται γύρω μας, σταματᾶμε γιὰ νὰ δοῦμε τί ἔργο ἐπετέλεσε ἐδῶ ἡ στοργή καὶ τὸ ἐνδιαφέρον.

Κι' ἀμέσως περνᾶμε μιὰ πρώτη ὥραϊα στιγμή: Μπαίνουμε σ' ἓνα μικρὸ δρομάκι, πού τὸ παραστέκουν πικροδάφνες, κόκ-

Τὸ ἀρχιτεῖο καὶ μερικὲς ἐκτὸς παιδμον, οἷσε ἵταν ἀλλοτε

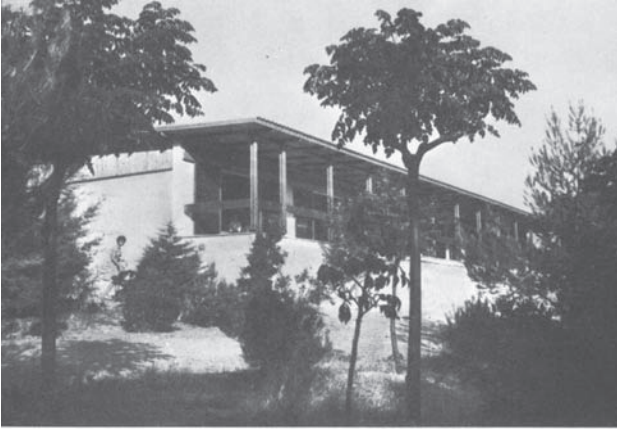
κινη λυρική εἰσαγωγή στὸ πράσινο. Κάνουμε τόπο σὲ μιὰ βιαστική σαύρα, πού θέλει κι' αὐτή, ὅπως ὅλοι μας, νὰ περάσει ἀπέναντι, καὶ μπαίνουμε στὴν Κατασκήνωση. Βαθιά ἀναπνοή, ξαφνιάζονται οἱ πνεύμονές μας, — ἀσυνήθιστοι σὲ τέτοιες ἀποστερωμένες εἰσροφῆσεις, — καί, βλέποντας ὅτι εἶναι γύρω μας, ἀναστενάζουμε, συλλαβίζουμε τὸ ἀνεπαρόρθωτο ἔτος γεννήσεώς μας, καὶ λέμε: Τί κρίμα νὰ μὴν εἴμαστε παιδιὰ!

Παιδιὰ, γιὰ νὰ μποροῦμε νὰ τραγουδᾶμε χωρὶς καλὰ-καλὰ νὰ καταλαβαίνουμε τὴν ἀξία τοῦ τραγουδιοῦ καὶ τὸ νόημα τῶν στίχων, γιὰ νὰ μποροῦμε νὰ σκαρφαλώνουμε τοῦτο-δῶ τὸ ἀνηφοράκι σκυφτοὶ κάτω ἀπὸ μιὰ πράσινη στοὰ χωρὶς νὰ λαχανιάζουμε ὅπως τώρα, — παιδιὰ γιὰ νὰ μποροῦμε, μόλις θὰ βγαίναμε σὲ τούτη τὴν ἔκταση πού ἀνοίγεται μπροστὰ μας, νὰ παίξουμε! Νὰ παίξουμε ὅτι θέλουμε, ὅσο θέλουμε. Θὰ ἀνεβαίναμε στὴν κούνια, καὶ νὰ μας ψηλά-ψηλά χωρὶς κόπο, — χωρὶς τὴ μεγάλη προσπάθεια πού καταβάλλουμε ἀργότερα γιὰ τέτοια ἀνεβάσματα. Μετὰ θὰ καθόμαστε στὸ «μῦλο», πού τὸ κάθε του κἀγκελο εἶναι βαμμένο μὲ ἄλλο χρῶμα, κι' ἔτσι πού γυρίζει γρήγορα γύρω-γύρω, ἀνακατεῖναι χρώματα καὶ παιδιὰ, γίνονται μιὰ ἀστραπή χαρᾶς. Καὶ μετὰ στὴν τραμπάλα, καὶ μετὰ στὸ μονόζυγο, νὰ φαρδύνει τὸ στήθος μας γιὰ νὰ χωρέσει αὐριο ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερη αἰσιοδοξία. Κι' ἂν εἴμαστε πιὸ μεγάλὰ παιδιὰ; Πάλι θὰ παίζαμε. Ποδόσφαιρο καὶ μπάσκετ. Καὶ κατόπι, ξαπλωμένοι κάτω ἀπὸ ἓνα δέντρο, θὰ μελαγχολοῦσαμε πού θάρρει τὸ ἀπόγεμα κι' ὕστερα τὸ βράδυ, καὶ θὰ πρέπει ἡ ζωντάνια μας νὰ ἀκούσει καὶ νὰ ὑπακούσει στὸ σιωπητῆριο τῆς Κατασκηνώσεως. Τί κρίμα, ἀλήθεια, νὰ μὴν εἴμαστε παιδιὰ!

Ὅρθιοι λοιπὸν τώρα πάνω σ' αὐτὸ τὸ ὕψωμα, κοιτάζουμε ὅτι βρίσκεται πιὸ ψηλὰ ἀπὸ μᾶς κι' ὅτι πιὸ χαμηλὰ, καὶ σταματᾶμε σ' ἓνα συγκρότημα ἀπὸ ἔξι κομψὰ μοντέρνα οἰκήματα, τὸ ἓνα κοντὰ στὸ ἄλλο, τὸ ἓνα περσινὸ, τὰ ἄλλα πέντε καινούργια, πάντα στὸν τύπο τοῦ *bungalow*. Γραμμὴ πού συμφωνεῖ ἐντελῶς μὲ τὸ τοπίο, λὲς καὶ σπίτια καὶ τοπίο φῶτρωσαν μαζί. Καθὼς προχωροῦμε γιὰ νὰ τὰ δοῦμε ἀπὸ κοντὰ, ρωτᾶμε γιατί σκάβονται ἔτσι οἱ δρόμοι, τί θὰ τὸ κάνουν τόσο χαλκί, τί εἶναι αὐτὰ τὰ χαραγμένα σχέδια πάνω στὸ ἔδαφος; Εἶναι, μᾶς λένε, οἱ νέοι δρόμοι πού γίνονται καὶ πού ἔχει ὁδηγοῦν στὰ διάφορα σημεῖα τῆς Κατασκηνώσεως, εἶναι τὰ νέα παρκάκια, τὰ νέα παρτέρια, τὰ νέα γκαζόν, οἱ νέες πελούζες, οἱ νέες ἐμφυτεύσεις, πού σύντομα θὰ τὰ δοῦμε ἑτοιμα, φτιαγμένα ἀπὸ εἰδικόν, τὸν κηπολόγο κ. Τσαούση.

»»

Μπαίνουμε στὸ πρῶτο *bungalow*, τὸ περσινὸ, κι' ὕστερα σ' ἓνα ἀπὸ τὰ καινούργια. Ὅλα ἔχουν ἀπὸ ἔξι κοιτῶνες, πού χωρᾶνε 10 μὲ 12 παιδιὰ ὁ καθένας, — ἡ διαφορά ὅμως εἶναι αἰσθητή. Τὰ φτερινὰ εἶναι μεγαλύτερα, μὲ τὴ μελετημένη, πιὸ ὀλοκληρωμένα. Ἐχουν συμπληρωθεῖ μὲ διάφορα ἀπαραίτητα — τουαλέτες γιὰ τὴ νύχτα δύο στὸ καθένα, χωριστὸ ὑπνοδωμάτιο γιὰ τὸν κοινοτάρχην, τὸν ὑπεύθυνο 75 περίπου παιδιῶν, — τὸν ἥρωα. Ἡρώα, γιὰτὶ, ἂν, σύμφωνα μὲ τὴ γνωστὴ παραίνεση, πρέπει, γιὰ νὰ προσέξεις πολὺ ἓνα πράγμα, νὰ «ἔχεις τὰ μάτια σου τέσσερα», στὴν περίπτωσή αὐτὴ πολλαπλασιάζοντας τὸ 75 x 4, βρίσκουμε ὅτι ὁ κοινοτάρχης ἔχει 300 ἄγρυπνα μάτια γιὰ νὰ παρακολουθεῖ 75 τυραννικὲς εὐτυχίες τῶν γονέων τους! Ἄς εἶναι καλὰ ὁ ἄνθρωπος! Ἀλλὰ καὶ σὲ ἐπίπλωσιν τὰ *bungalows* εἶναι φέτος πλουσιότερα: μικρὲς ἀτομικὲς μεταλλικὲς ντουλάπες, πού ὅχι μόνο εἶναι ἓνας τρόπος νὰ τη-

ΕΝΑ ΑΠΟ ΤΑ ΕΞΙ ΜΟΝΙΜΑ ΟΙΚΗΜΑΤΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΚΟΙΤΩΝΕΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

ρηθεί ή τάξη, αλλά και να διδαχτεί. 'Αφήνω πού είναι μια ακόμα διασκέδαση για τα παιδιά, να κλειδώνουν και να ξεκλειδώνουν, να αισθάνονται για μια στιγμή μεγάλοι και περήφανοι, 'όταν προφέρουν: «ή ντουλάπα μου». 'Αγωνίζεται τέλος πάντων ή ανθρωπότητα γι' αυτή την κτητική αντωνυμία.

Τα *bungalows* θα πρέπει να είναι, ασφαλώς, και πολύ δροσερά. Γιατί ή ζέστη έχει αντιμετωπιστεί με τα καλύτερα νεώτερα μέσα. 'Η στέγη έχει επικαλυφθεί με αλουμίνιο, πού έχει την ιδιότητα να ανακλά τη θερμότητα. 'Αλλά και ή όροφή έχει μονωθεί με μονωτικό σελοτέξ. Οί κοιτώνες αερίζονται από πολλά σημεία. Πρώτα-πρώτα από τις συρτές πόρτες τους. Πού και όταν είναι κλειστές, αφήνουν τόν καθαρό αέρα να περνάει σχεδόν ελεύθερα, διότι και τα δυο μεγάλα φύλλα τους δεν είναι ουσιαστικά τίποτ' άλλο, σέ όλο τους τόν ύψος, παρά δυο μεγάλες ξύλινες γρίλιες. 'Επειτα, από τα παράθυρα πού είναι στόν πίσω τοίχο τού δωματίου, αντίκρυ σέ αντίστοιχα παράθυρα τού εξωτερικού τοίχου τού οικήματος. 'Όστερα, από τα ξύλινα καφασωτά πού συνεχίζουν από ένα όρισμένο ύψος και πέρα τούς ενδιάμεσους τοίχους τών κοιτώνων. Τέλος, από τόν ελεύθερο άνοιγμα πού έχει άφραξή μεταξύν καφασωτών και όροφής, και πού επιτρέπει στόν αέρα να κυκλοφορεί ελεύθερα ανά τούς κοιτώνες. 'Η διαρρύθμιση αυτή, καθώς και τα καφασωτά, πού είναι επί πλέον και στοιχείο διακοσμητικό, σπάζουν την αίσθηση τού κλειστού χώρου. Τα δέ παιδιά πολλές ασφαλώς συνειδησεις, πολλά πειράγματα και πολύ κέφι μπορούν να κάνουν από τόν ένα κοιτώνα στόν άλλον μέσα από τα συμβολικά μάλλον αυτά χωρίσματα.

Βγαίνουμε στη βεράντα, πού πιάνει απ' τη μιάν άκρη τού κάθε κτιρίου ως την άλλη. 'Αρκετά πλατιά (2,50 μέτρα), κι' αυτή σκεπασμένη με αλουμίνιο όπως όλόκληρο τόν *bungalow*, και στόν ίσσιο της μπορούν άνετα τα παιδιά να κάθονται, για κουβέντα, για διάβασμα, και προπάντων για την αλληλογραφία τους με τόν μπαμπά και τη μαμά τους.

»»

'Αφήνουμε τα κτίρια τών κοιτώνων, τριγυρίζουμε, κοιτάζουμε άριστερά, δεξιά. Τόν 'Αναρρωτήριο, καθαρό, φωτεινό μέσα στά άσπρα του χρώματα, σκιερό με την πράσινη τέντα του, μās καθησυχάζει: Πώς κι' αν ένα παιδί αδιαθετήσσει, — δ μη γέννητο, — θα τόν φιλοξενήσει χωρίς να τού δώσει την αίσθηση ότι είναι άρρωστο. 'Αγρέαστο να είναι, αλλά, αλήθεια, έχει πολύ χαρούμενη όψη! Βοηθάει σ' αυτό κι' ότι κάτω από τή βεράντα του, στό υπόστεγο, βρίσκονται τα επιτραπέζια παιγνίδια πού κάθε χρόνο πλουτίζονται και με νέα, όπως θα γίνει και φέτος. 'Εκείνο όμως τόν παιγνίδι πού θα δώσει μεγάλη χαρά στά μικρά παιδιά είναι ή μεγάλη δεξαμενή πού ετοιμάζεται και, όπου νάναι, θα τούς παραδοθεί, — ρηχ ή όσο πρέπει ώστε τα παιδιά να μπορούν άφοβα να πλατσουρίζουν στό νερό της και να ρίχνουν τα βαρκάκια τους, τα καρβάκια τους, για τα άσημάτιστα ακόμα ταξίδια τής φαντασίας τους. Και για να μην έχουν παράπονο τα μεγαλύτερα παιδιά, θα γίνει και γι' αυτά στό μέλλον κανονική κολυμβητική δεξαμενή! Και κολύμπι λοιπόν! Τί κρίμα να μην είμαστε παιδιά! Μικρά ή μεγάλα!...

»»

Νά τώρα τόν κτίριο πού συγκεντρώνει τούς κύριους κοινόχρηστους χώρους: Τήν τραπεζαρία, τόν μαγειρείο, τούς ψυκτι-

κούς θαλάμους, και στά υπόγεια του τίς αποθήκες, τή ηλεκτρικά πλυντήρια, τή αποδυτήρια και τή καινούργια έκσυγχρονισμένα λουτρά, άλλα για τα παιδιά και άλλα για τόν προσωπικό, με ντους και, φυσικά, με κρύο και ζεστό νερό και με όλα τα άλλα χρειώδη.

Μπαίνουμε στην τραπεζαρία. Αίθουσα τεράστια, κι' ωστόσο, παρά τίς διαστάσεις της, ούτε ένας στύλος στή μέση για τήν όροφή, πού θα διασπούσε τόν ένιαίο τού χώρου. 'Όπως μαθαίνουμε, αυτού τού είδους ή κατασκευή λέγεται «πλαισιωτή». Στίς δυο μακριές πλευρές τής όρθογώνιας αίθουσας τοίχος καθόλου. Τζαμαρίες συνεχείς, πού αφήνουν τόν φώς να άλυνίζει και τή θέα τού πράσινου να ψυχαγωγεί. Κίτρινα, πράσινα, κόκκινα τραπέζια από φορμάκια, κίτρινες, πράσινες, κόκκινες καρέκλες, πού τίς ταλαιπωρεί ή άνυπομονησία και ή όρεξη τών παιδιών τήν ώρα τού φαγητού.

Περνάμε στή συνεχόμενη κουζίνα. Ντουλάπια ντουλάπια, ράφια, πάγκοι μαρμάρινοι, νεροχύτες κατάλευκοι, και στή μέση ή τεράστια έστια. 'Εδώ κυριαρχεί ό ΑΝΤΩΝΗΣ ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ, ό θρυλικός πλέον μάγειρας τής Κατασκηνώσεως. Κυριαρχεί, αλλά και μοχθεί και παθαίνεται. Λογαριάζει, κόβει μερίδες, σέ σφάζει αν τού μιλήσεις μια δύσκολη στιγμή, μεταρσιώνεται μόλις δοκιμάσει και εύχαριστηθεί, εύτυχεί μόλις τού ύμνήσουν τόν περίφημο μουσικά του, π.χ., ή τήν ξακουστή του ψαρόσουπα, ή τόν άπαρόμοιαστο παγωτό του — νάχαμε ένα!

»»

Βγαίνουμε έξω. Σέ κάθε κλώνο κρέμονται ανάλαφρα άεράκια και κάνουν κούνια. Κι' ένας άνεμος τινάζει, διπλώνει, ξεδιπλώνει τή μικρή σημαία, πού έχει στηθεί στό λοφάκι, τόν Μπελβεντέρε όπως τόν βάφτισαν οι κατασκηνωτές, εκεί, ψηλά, για να δεσπόζει και να φαίνεται. Ν' ανέβουμε; 'Ας προσπαθήσουμε! Παίρνουμε τή σκαλάκια. Είναι σκαμμένα στό χώμα και συγκρατούνται από χοντρά κλαδιά. Πιανόμαστε από τήν κουπαστή, πάλι από κλαδιά, και φτάνουμε άπάνω. Καθόμαστε στόν κυκλικό πάγκο — κι' αυτόν από χοντρά κλαδιά. 'Εξάισια εξέδρα για άπομόνωση, για ξεκούραση τών ματιών με τήν απέραντη θέα, για ρέμβη. Πέρα, ή Μενεξεδένια Πολιτεία, πού έπτε ό συγγραφέας, τυλιγμένη τώρα σ' ένα ψιλό-ψιλό τουλπάνι άγλης. Κι' ανάμεσα σ' αυτήν και σέ μās, άριστερά, τή διάφορα άλλα-άλλα Τουρκοβούνια, ύστερα ό Διόνυσος, και μπροστά μας ό άττικός κάμπος.

Δίπλα μας, ένα φουντωτό χαμηλό πευκάκι, εκεί-δύ, κάτι κρύβει. Σκύβουμε να δούμε. 'Ενα γραφικό εικονοστάσι, και αυτό από χοντρά κλαδιά, με τήν εικόνα τού 'Αη Γιώργη, τιμή στό μικρό συνονόματο έκκλησάκι πού είναι λίγο πιο πέρα έξω από τόν συρματόπλεγμα. Γύρω στή βάση του, έξαλλος ό μικροσκοπικός πληθυσμός τού Μπελβεντέρε, τή μυρμήγκια. Στό παπούτσι μας βλέπουν τή συντέλεια τους. Τρέχουν από δώ κι' από κεί σά να χτύπησε συναγεμμός, άλλα εξαφανίζονται, άλλα σαστίζουν και γυρίζουν όλο στό ίδιο μέρος. Κάτι τεμπέλικά στραβοκάνικα ζουζούνια διόλου δεν νιάζονται. Σέρνονται άργά-άργά, — αυτά έχουν ψυχραιμία.

Κι' ένας τζιτζικας, όση ώρα ήμαστε εκεί, δεν έκλεισε τόν στόμα του. Συνέχεια τραγούδι.

Γυρίζουμε πρós τή σκάλα τού άπίθανου αυτού θεωρείου. Ρίχνουμε μια τελευταία ματιά σέ όλη τήν Κατασκηνώση. 'Ολόκληρη καλοκαιρινή πολιτεία, φωλιασμένη στήν ποδιά τής Πάρνηθας. Κι' ή Πάρνηθα, φασιωμένη στους κορδελιαστούς δρόμους της, κλώθει τούφες-τούφες όμιχλες, άγγίζει τόν ούρανό.

ΜΙΑ ΓΩΝΙΑ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΡΙΑΣ

ΜΙΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΠΕΡΑΝΤΕΣ ΜΕ ΤΗΝ ΠΤΗΝΗ ΣΚΙΑ ΚΑΙ ΤΗ ΘΑΥΜΑΣΤΗ ΘΕΑ

Τὴ νύχτα, ὅταν θ' ἀνάβουν τὰ φῶτα τῆς Κατασκηνώσεως, κάποιος πού θά στέκεται μακριά καί θά βλέπει, θά νομίζει ὅτι εἶναι μιὰ συντροφιά μεγάλες πυγολαμπίδες πού ψάχνουν νά βροῦν μιὰ θέση μέσα σ' ἕνα παραμυθί.

»»

Τί τύχη, ἀλήθεια, γι' αὐτά τὰ παιδιά, νά μπορούν νά παραθερίσουν ἕναν ὁλόκληρο μήνα ἐκεῖ, στήν καρδιά τῆς Πάρνηθας, νά πιοῦν τὸ σπουδαῖο νερό τῆς, νά ἀναπνεύσουν τὸ θεραπευτὴ ἀέρα τῆς.

Κι' ὅλα αὐτὰ ὄχι ἀπλῶς μέσα στὴ φύση. Ἀλλὰ καί μέσα σὲ μιὰ μικρὴ ὁργανωμένη κοινωνία, ὅπου τὸ κάθε τι — ἀπ' τὴ συμβίωση μὲ τοὺς συνομηλίκους, ἀπὸ τὸ παράδειγμα τῶν μεγαλύτερων καί τῶν ἀνωτέρων, ἀπὸ τὴν τήρηση τοῦ προγράμματος, ἀπὸ τὸν τρόπο καί τὸν τόνο ἀκόμα πού ἀντιμετωπίζονται οἱ μικροαταξίες τῶν συγκατασκηνωτῶν, ὡς τὴν τάξη τῶν γευμάτων, ὡς τὶς ὥρες τῆς ψυχαγωγίας ἢ τῆς ἀναπαύσεως, καί ὡς τὴν καθημερινὴ τελετὴ τῆς ἐπάρσεως καί τῆς ὑποστολῆς τῆς Σημαίας — κάτι πολύτιμο προσφέρει στὸ σῶμα καί στὴν ψυχὴ καί στὸν ἐσωτερικὸ κόσμο τοῦ παιδιοῦ καί στὸ πνεῦμα του. Καί σ' ἕνα περιβάλλον ὅπου ὅλες οἱ ἀνέσεις ἔχουν συγκεντρωθεῖ μὲ φωτισμένη γνώση καί βιωμένη συναίσθηση τῶν ἀναγκῶν τοῦ σύγχρονου πολιτισμένου ἀνθρώπου, καί προσφέρονται κάθε χρόνο ὄχι μόνο μὲ ἀληθινὴ στοργή, ἀλλὰ καί μὲ βαθιὴ ἐπίγνωση τῆς εὐρύτερα παιδαγωγικῆς καί πολιτιστικῆς τους ἀξίας.

Κατεβαίνουμε τὰ σκαλιά. Γιὰ νά πάρουμε, φεῦ! πρὸς τὴν ἀντίθετη κατεύθυνση, τὸ δρομάκι μὲ τὶς πικροδάφνες.

Παρά θιν' ἄλδος

ΉΤΑΝ ΠΟΥ ΉΤΑΝ στενὲς οἱ ἀκρογιαλιές τοῦ Σαρωνικοῦ γιὰ τὸ τόσο πλῆθος. Τώρα μὲ τοὺς καρχαρίες στένεψαν ἀκόμα πιὸ πολύ. Τὰ «ἀνοιχτά», πού ἦταν μιὰ λύση γιὰ κάποια ἀποσυμφόρηση, εἶναι κίνδυνος-θάνατος. Τὴν Κυριακὴ τὸ πρωῒ, καθὼς ἔφτασα κοντὰ σ' αὐτὸ τὸ γαλανὸ ἐπιχειρήμα τῆς ὁμορφίᾳς τοῦ τόπου μας, τρόμαξα. Ἡ θάλασσα ἔμοιαζε σὰ νὰ εἶχε πετάξει στὶς ἄκρες τῆς ἕνα ἀπαίσιο ἐξάνθημα: Μαῦρα στίγματα, ἀμέτρητα, τὸ ἕνα δίπλα στ' ἄλλο, δὲν τῆς ἄφιναν δαντέλα γιὰ δαντέλα, κυματάκι γιὰ κυματάκι νά παφλάσει μὲ τὴν ἡσυχία του καί μὲ τὶς ὁδηγίες τῆς ἐλαφριᾶς αὔρας.

Ὅταν ἔφτασα στὴν πλάξ τῆς Βουλιαγμένης εἶχα μιὰ εἰκόνα τοῦ κόσμου «ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως». Κοσμογονικὴ εἰκόνα. Χιλιάδες σώματα πού ἀγωνίζονταν νά βροῦν μιὰ θέση στὸν ἥλιο, νά ἀπομυζήσουν ὅσο μπορούσαν τὴ χαρούμενη ἔννοια τῆς Κυριακῆς. Πάνω στὴ θάλασσα τσουλήθρα ἀμέτρητοι ἄντρες προσπαθοῦσαν νά ξεμπερδεύουν γιὰ νά κατακυλίσουν στὴ θάλασσα. Κι' ἔτσι πού ἄλλοι κατακυλοῦσαν, κι' ἄλλοι γαντζώ-

νονταν, σκαρφάλωναν, ἔφεπταν, μοῦ θύμιζαν τὸ περίφημο ἔργο τοῦ Ροῦμπενς πού εἶδα στὸ μουσεῖο τοῦ Μονάχου, τὴ *Δευτέρα Παροῦσία*. Πολλὰ πρόσωπα πού τὰ σύστρεφε καί τὰ βασιάνιζε τὸ καθένα μιὰ δική του δίνη. Ἀναστένεξα καί εἶπα: Νά ἡ ζωὴ, σὲ μιὰν ἀκόμα προσπάθεια τῆς νά ξεχάσει τὴ συντομία τῆς.

ΜΠΗΚΑ σὲ μιὰν ἀπὸ τὶς λιγότερο ἀσφυκτιώσες πλάξ. Κάθισα κάτω ἀπὸ μιὰ ὁμπρέλα κι' ἄρχισα νά περιεργάζομαι. Οἱ κολυμβητὲς μελαγχολικοί. Συμφύρονταν μὲ τοὺς «ἀβαθεῖς», πού τσαλαβουτοῦσαν ἔξω-ἔξω, κἀνώντας ἐπάλειψη ἰωδίου, θαλάσσια ἀστεῖα, κέφι, καί τελοσπάντων, ὅσο μπορούσαν, τὸ χατίρι τοῦ Ρουσσοῦ: ἐπέστρεφαν στὴ φύση.

Τόπος ὅπου θεραπεύεται ἡ πλήξη. Ἡ ποικιλία, αὐτὴ ἡ πρώτη ὕλη τῆς ζωῆς, ἕνα ἀπὸ τὰ δολώματα τῶν ἐλπίδων μας, ἀναλαμβάνει νά σὲ ψυχαγωγήσει: Τὰ ἐν σοφίᾳ ποιηθέντα καί τὰ χωρὶς σοφία, στὸν ἴδιο χώρο, ἀπειρία σκηνῶν καί τύπων. Πανσπερμία ὕδων. Ἀπὸ τὴ μαγιά πού μὲ τὸ μαγιά τῆς ἐτοιμάζει τὴ φρουτοσαλάτα τοῦ μωροῦ τῆς στά γόνатаί της, ἐνῶ ὁ μπαμπὰς ἐξαπολύει κάθε τόσο πειναλέα «μάαμ, μάαμ» γιὰ νά προκαλέσει τὴν ὄρεξη τοῦ μωροῦ, ἀπὸ τὰ ζευγάρια πού, ξαπλωμένα, ἐτοιμάζουν μὲ τὸ δάχτυλό τους τὸ μέλλον τους πάνω στὴν ἄμμο, ἀπὸ τὶς γυναικὲς πού κάνουν στατιστικὴ τῶν βλεμμάτων πού τὶς μαχαιρώνουν ἀπαλά, ἀπὸ τὴν οἰκογένεια πού βαριέται, ἀλλὰ πού κουράγιο γιὰ νά ἀποτελέσει ἐξαίρεση, μέχρι τοὺς μοιραίους. Δεσπόζουσα κατηγορία. Μαγνητίζει, ἐκνευρίζει ἴσως πολλὲς φορὲς ἀλλὰ ἐπικρατεῖ. Ἕνας λοιπὸν τέτοιος μοιραῖος κάθεται μόνος στὴ διπλανὴ ὁμπρέλα. Ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή πού τὸν εἶδα κατάλαβα ὅτι θά διαπρέψει σὰν παράξενος. Μόνο καί μόνο ἀπὸ τὸν ἀπλανῆ τρόπο πού κοίταζε, κι' ἀπὸ τὸν τρόπο πού γέμιζε τὶς χούφτες του μὲ ἄμμο κι' ὕστερα τὶς ἄφηνε ν' ἀδειάζουν σιγά-σιγά μὲ προσοχή, σὰ νὰ ἄρμεγε τὴν πεμπτοσύνη τῆς αὐτοπεποιθήσεως. Πραγματικά, σὲ λίγο σηκώθηκε, τίναξε ἀπὸ πάνω του τὴν ἄμμο μὲ φροντίδα μεγάλη σὰ νὰ ἐπρόκειτο νά ξαπλώσει σὲ λευκὰ σεντόνια, βάδισε πρὸς τὴ θάλασσα, καί ἔπεσε. Ἔφτασε τὸ ὄριο τῶν εὐ φρονούντων, καί, ὡς τῆς τὸλμης, τὸ πέρασε. Προχώρησε, στὴν ἀρχὴ σὰν πεταλούδα, μετὰ σὰν κοφτερὸ ψαλίδι, καί μετὰ ἀπλὰ σὰν ριψοκίνδυνος μοιραῖος, τραβώντας μαζί του στὰ βαθιὰ τὸ θαυμασμό, τὴν ἀγωνία καί τὴν ἀπορία τῶν συντηρητικῶν. Ὡσπου ἔγινε ἕνα ἀσήμαντο σημάδι, ἕνα περιληπτικὸ *vivere pericolosamente*. Πέρασε ὥρα. Ἀρχισε νά ἐπιστρέφει. Ὅταν βγῆκε στὴν ἄμμουδιά, ὅλη ἡ πλάξ ἦταν δική του. Τὸν ψαχοῦλευε θαυματοῦσά μὲ τὰ μάτια τῆς, πράγμα πού πολὺ τοῦ ἄρεσε. Ἡ φιλοδοξία εἶναι διάσημος προαγωγὸς τοῦ θάρρους. Τὴ σέβεται καί τὴ φοβάται καί τὸ μοιραῖο ἀκόμα.

ΜΟΝΑΡΧΗΣ Ο ΗΛΙΟΣ ὁλόκληρου τοῦ οὐρανοῦ, ἀλωνίζει ἐκεῖ πάνω ὅλη τὴν ἡμέρα, γελαστὸς-γελαστὸς κι' εὐτυχισμένος πού δὲν θά κατοικηθεῖ ποτέ, πού δὲν θά πάθει τὸ χάλι τοῦ δικοῦ μας πλανήτη. Βαστάει ἐκεῖνες τὶς θεόμακρες σουβλερές του ἀκτίνες καί λογχίζει τὸ σύμπαν. Τὸ ἀπανθρακώνει. Οἱ ὁμπρέλες γεμάτες ἀπὸ τοὺς προνοητικούς. Αἰτία γιὰ νὰ παρακολοθησῶ στὴν πιὸ διασκεδαστικὴ τους ἐκδήλωση τὰ ἀρπαχτικά ἐνστικτα τῶν καθυστερημένων. Ἐξῆ ἀπὸ τὶς καμπίνες, ὅπου ὑπάρχει λίγος ἴσκιος, κυριαρχεῖ γκαγκστερικὴ ἀτμόσφαιρα. Συμμορίες μπικίни, συμμορίες σορτσάκια, συμμορίες λαστέζ, καπελάκια, χρυσίζοντα τσόκαρα, περιμένουν τὴ λεία τους. Καί τότε χαίρομαι τὴν Ἀρπαγὴ τῆς Καρέκλας. Μόλις ὁ ἀνύποπτος σηκώνεται ἀπὸ τὴν καρέκλα του καί πάει νά βουτήξει, ὁρμᾶνε καί τὴν ἀρπάζουν. Πολὺ πιὸ θαυματικὴ καί καρποφόρα σὲ σκηνὲς καί συνέπειες εἶναι ἡ ἀρπαγὴ, ἡ μάλλον ἡ πολιορκία ὁλόκληρης τῆς ὁμπρέλας. Οἱ ἰδιοκτῆτες τῆς στιβάζουν ὅλα τὰ τσαντάκια, τὶς τσάντες, τὶς πετσέτες καί τὰ ραδιοφωνάκια τους στὶς καρέκλες, γιὰ νά δείξουν ὅτι «εἶναι πιασμένη», καί πᾶνε γιὰ τὸ μπάνιο τους. Οἱ παράνομοι, πού εἶναι συχνότερα παράνομοι, δὲν προβληματίζονται. Τρέχουν, κατεβάζουν τὰ πράγματα ἀπὸ τὶς καρέκλες, καί κάθονται μὲ χάρη καί μὲ θριαμβευτικὰ γελᾶκια. «Α! τί ἀξιοθρήνητοι εἶναι οἱ ἐκπτώτοι ὅταν βγαίνουν ἀπὸ τὴ θάλασσα καί ἀναζητοῦν τὴ στέγη τους. Κάποτε προσανατολίζονται πλησιάζουν καί πέφτουν ἀπᾶνω στὴν πιὸ νικηφόρα ἄμμου τῶν παρανόμων. Τὴ γοητεία. Συχνὰ τότε τὰ πράγματα συμβιβάζονται καί συνδυάζονται. Γίνονται ὅλοι μιὰ παρέα... Ὁ συμβιβασμὸς καί ὁ συνδυασμὸς εἶναι φαίνεται ὁ χρυσοῦς κανὼν τῆς ἰσορροπίας καί τῆς εἰρήνης. Μερικὲς φορὲς ὅμως ἀκολουθεῖται ὁ δρόμος τῆς διεκδικήσεως. Χρήσιμος κι' αὐτός. Παράγει τοὺς νικητές.

Σεπτέμβριος 1962

« Περισσότερο φως ! »

« ΟΤΑΝ ΤΥΧΕΙ και πάω σέ γραφείο που έχει παράθυρα στο δρόμο — έγραφε στο 4ο τεύχος του *Κύκλου*, νοσταλγώντας « ένα παράθυρο που θά είχε λίγο φως και λίγο άέρα », παθός συνάδελφος, — « αισθάνομαι άμέσως ότι

μετεβλήθη έντός μου
ό ρυθμός του κόσμου.

» — Έχει ήλιο έξω ! Έχει φως !

» — Και τί ήθελες νά έχει ; Μέρα δέν είναι ;

» Ναι, αλλά έμεις εκεί πέρα σχεδόν δέν ξέρουμε αν είναι μέρα ή νύχτα, δέν καταλαβαίνουμε ποτέ αν έχει ήλιο ή συννεφιά. Κόσμο άκούμε και κόσμο δέν βλέπουμε. "Όλη μέρα δουλεύουμε με τά 600 κηρία. »

Πρέπει πράγματι νάχει ζήσει κανείς — και όχι επί χρόνια, όπως τόσοι συνάδελφοι κι' οι όλίγοι μήνες ενός καλοκαιριού, ή κι' ενός χειμώνα, θά υπεραρκούσαν — σέ κανένα άπ' αυτά τά γραφεία τά έγκλωβισμένα, τά έγκιβωτισμένα στους δύο έσωτερικούς φωταγωγούς, που άπό φωταγωγοί είχαν καταντήσει, με τά άπίθανα εκείνα σκέπαστρα που τους καπάκωναν ως προχτές, κάτι μεταξύ άνήλιου πηγαδιού και θερμοθαλάμου, — γιά νά μπορέσει νά καταλάβει τί ευεργεσία ήταν πράγματι αυτό που έγινε πρό όλίγων ήμερών : "Υστερ' άπό έπανειλημμένες αυτοψίες του Διοικητού, και μακρά προεργασία των Τεχνικών "Υπηρεσιών, τά καπάκια επιτέλους ξηλώθηκαν ! Οι δύο θερμοθαλάμοι — ήμαστε στον Αύγουστο — έγιναν ξανά αυτό που τους προόριζε ή λειτουργική σκοπιμότης τους στο σχέδιο του κτιρίου : πνεύμονες και φωτ-αγωγοί, και τά γύρω γραφεία, που ήταν καταδικασμένα νά ζούν όλοχρονίς με άναμμένο τó ηλεκτρικό, και ήταν, τους έξι μήνες του άθηναϊκού καλοκαιριού, άληθινά *terridaria*, ξανάγιναν γραφεία με φως και με άέρα.

Η άλλ'αγή είναι πραγματικά θαματική. Και όχι μόνο στα γραφεία του Δ' όρόφου, — όπου τó Τμήμα Στατιστικής της Διευθύνσεως Οικονομικών Μελετών, ή "Υπηρεσία Έλέγχου του Μηχανολογιστικού Κέντρου, ή "Υπηρεσία Άρχείου, τó Συνεργείο Θησαυροφυλακίων και Γραφομηχανών, και τó Γραφείο του *Κύκλου*, — ή έστω και του Γ', — όπου τó Γραφείο Συμψηφισμού, πολλά γραφεία και ή Βιβλιοθήκη της Διευθύνσεως Οικονομικών Μελετών, ή "Υπηρεσία Τηλεγραφημάτων, και ή "Υπηρεσία Συναλλαγών και Μισθοδοσίας, — που βρίσκονται ψηλότερα, πλησιέστερα στο άνοιγμα, και άντικρίζουν τώρα και τόν ούρανο. Άκόμα και τó Β' όρόφο τά γραφεία, που βρίσκονταν στον πυθμένα των δύο « πηγαδιών » και ήταν τά πιό ταλαιπωρημένα, — τó Τμήμα Γραμματείας, πολλές "Υπηρεσίες του Τμήματος Προσωπικού, ή Κεντρική "Υπηρεσία Παρακολούθησεως Τραπεζικών Χορηγήσεων, τó γραφείο των γραμματέων του "Υποδιοικητού κ. Πεσμαζόγλου, τó ιδιαίτερο γραφείο της Διευθύνσεως Έλέγχου Πίστεως, και ή Βιβλιοθήκη της Διευθύνσεως Νομικών "Υπηρεσιών, — είναι πιό πλημμυρισμένα άπό φως. Τό ηλεκτρικό έχει καταργηθεί, συζητείται πιό παντού ή άνάγκη έφοδιασμού των γραφείων με στόρ, — τά πλαστικά εκείνα με τή ρομαντική όνομασία *ενετικά περσίδες* συγκεντρώνουν τή γενική προτίμηση, — και σέ όποιο γραφείο πάει κανείς, άπό κείνα που, όπως λένε, « είδαν Θεού πρόσωπο », δέν βλέπει παρά συναδέλφους ένθουσιασμένους που εύλογούν τήν ώρα και τή στιγμή που έλήφθη ή σωτήρια αυτή άπόφαση, και διαδηλώνουν τήν εύγνωμοσύνη τους γιά τήν πραγματοποίησή της.

Ο κ. Διοικητής προσωπικώς, που κατάλαβε τήν άνάγκη του δραστηκού αυτού μέτρου, έλαβε τήν άπόφαση, και όχι μόνο έδωσε τίς σχετικές έντολές, αλλά και παρακολούθησε άπό πολύ κοντά τήν εκτέλεσή τους, — καθώς και οι Τεχνικοί που μελέτησαν τά πολύπλοκα τεχνικά προβλήματα του έργου και βρήκαν τή λύση τους, — άς δεχτούν, μέσφ του σημειώματος αυτού, τίς εύχαριστίες των συναδέλφων.

Μουσικήν ποίει

ΣΤΗΝ ΠΑΡΕΛΑΣΗ λοιπόν αυτή των συναδέλφων, που άρχίζουμε σήμερα, πρώτος εμφανίζεται, έν χορδαίς δέ και όργάνοις, όπως θά δείτε, ό εκλεκτός συνάδελφος κ. ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΠΡΙΟΛΑΣ. Δηλαδή ... « πρώτος εμφανίζεται » είναι τρόπος του λέγειν ! Η κυριολεξία είναι : « πρώτος σ ύρ ε τ α ι ». Διότι σπεύδουμε νά τονίσουμε ότι ό κ. Μπριόλας ούτε συνθηματικό άνθος συνηθίζει νά φορεϊ, ούτε σήμα μάς έδωσε. Έτυχε άπλώς νά τόν γνωρίζουμε, — και είδαμε και πάθαμε μάλιστα νά τόν πείσουμε νά μπει στη γραμμή !

Ο κ. ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΠΡΙΟΛΑΣ, "Υπολογιστής στο Τμήμα Έλέγχου Έμπορικών Συναλλαγών μετά του Έξωτερικού, είναι συμμενός στα χαρτιά του κι' ούτε ύποπτεύεται τί τόν περιμένει. Όπως ό κλέφτης πατάει ξαφνικά τó περιστροφικό στην πλάτη του άνύποπτου διαβάτη και φωνάζει : « Τά λεφτά σου ! », έτσι κι' εγώ τόν κάνω νά αναπηδήσει καθώς του πετάω ξαφνικά και άναπάντεχα :

— Τό μεράκι σας...

Τού έξηγώ, διαμαρτύρεται, άρνεϊται, δέ θέλει, δέν του άρέσει ποτέ νά μιλάει γιά τόν έαυτό του, τόν καθησυχάζω. Του υπόσχομαι νά του τά τραβήξω όλα με τó σιγγέλι.

— Βαρύτονος ;

— Ναι. Και λίγο...

— ...τενός μήπως ;

— Ναι, λένε ότι έχω μεγάλη έκταση. Έχω δηλαδή και νότες τενόρου. Άλλά σάς παρακάλεσα... μη με άναγκάζετε νά αυτοδιαφημίζομαι. Πιστεύω πώς δέν είμαι τίποτα.

— Νά λοιπόν που είστε και μπάσος... Παίζετε κανένα όργανο ;

— Κιθάρα. Ήλεκτρική τώρα.

— Τίποτ' άλλο ;

— Άκορντεόν.

— Ά, ώστε κιθάρα και άκορντεόν. Τίποτ' άλλο ;

— Και λίγο πιάνο.

— Ά, ώστε κιθάρα, άκορντεόν και λίγο πιάνο. Τίποτ' άλλο ;

— Φουσαρμόνικα.

— Σταθείτε, κύριε Μπριόλα. Πολύ στακάτο τó πάμε, και αν υπάρχουν κι' άλλα όργανα, θά μείνουν έξω άπό τή συνέντευξη. Ζήτημα χώρου, βλέπετε. Έλάτε λοιπόν, κουράγιο, πέστε τα όλα μαζί.

— Τσίτερ, βιμπραφόν, φλάουτο.

— Μαντολίνο ;

— Όχι.

— Περίεργο. Δέν είπατε ποτέ : Φέрте μου ένα μαντολίνο ;

— Όχι, πρόφτασε και τότε ό άδελφός μου. Του τó έφεραν και παίζει. Και τά έξι άδελφια μου έχουν σπουδάσει όργανα. Άλλος βιολί, άλλος πιάνο, άλλος κιθάρα...

— Τέλος πάντων, κύριε Μπριόλα, μικρό τó κακό. Και χωρίς μαντολίνο, είστε πλήρως ένορχηστρωμένος. Γιά έξηγήστε μου, τί είναι τó τσίτερ ;

— Ένα μικρό σαντούρι με όκτάβες. Άλλο έχει δύο όκτάβες, άλλο τέσσερις, άλλο όκτώ. Τό παίζει κανείς φορώντας δαχτυλίδες.

— Καλά, και πότε τά μάθατε σεις όλ' αυτά τά όργανα ;

— Άρχισα άπό τέσσερω χρονών, μόνος μου, με τήν κιθάρα. Έμαθα μόνος μου, με τή βοήθεια του πατέρα μου βέβαια, που παίζει κιθάρα και τραγουδάει.

— Εύκόλα μαθαίνει κανείς ;

— Κατά τή γνώμη μου, ή κιθάρα, κυρίως ή άπλή, είναι τó πιό δύσκολο όργανο, γιατί πρέπει νά άποδώσει με τίς 6 χορδές της ό,τι άποδίδει τó πιάνο με τά τόσα πλήκτρα του. Γι' αυτό και δέν τολμώ νά πώ ακόμα ότι είμαι σολίστας. Δέν έχω μελετήσει όσο θάπρεπε. Τώρα, γιά τήν ήλεκτρική κιθάρα χρειάζεται ειδική μελέτη. Ειδικά μαθήματα κρούσεως των χορδών. Σ' αυτή δέν χωράνε άτζαμοσύνες και μπουρδουκλώματα, γιατί ό,τι παίζει θά άκουστεί πολύ καθαρά άπό τή συσκευή που δίνει τόν ήχο, τó *amplifier*, όπως τó λέμε. Η ήλεκτρική κιθάρα παίζεται κυρίως με πένα. Μ' ένα έλαφρό άγγιγμα στις χορδές της, επιβάλλεται μουσικά. Δέ χρειάζεται πιό νά χτυπιέται ό κιθαρίστας, όπως με τήν άπλή κιθάρα.

— Και με τὰ ἄλλα ὄργανα ; Πῶς συνεχίσατε ;
— Πάλι μόνος μου ἔμαθα νὰ παίζω φουσαρμόνικα. Σὲ ἡλικία 10 χρονῶν, σὲ μιὰ καλλιτεχνικὴ ἐκδήλωση ποὺ ἔκανε στὴν Κόρινθο, ὅπου γεννήθηκα, ὁ Γιώργος Οἰκονομίδης, ἔδωσε ἕνα ρεσιτάλ με ἑπτὰ φουσαρμόνικες.

— Μὲ ἕνα στόμα ;

— Καλὲ ὄχι καὶ με τίς ἑπτὰ συγχρόνως ! Πότε με τὴ μιὰ καὶ πότε με τὴν ἄλλη, γιατί ἄλλαζε ἡ τοναλιτέ. Ἐπαιξα, θυμᾶμαι, τὸ *Χαλίφη τῆς Βαγδάτης* τοῦ Boieldieu, ποὺ κράτησε εἴκοσι λεπτὰ. Στὴν Κόρινθο ἐπίσης ἀσχολήθηκα καὶ με τὸ φλάουτο, καὶ ἔπαιξα μάλιστα στὴ Φιλαρμονικὴ τοῦ Δήμου Κορίνθου. Ἀργότερα, με πολὺ διάβασμα καὶ με τὴ βοήθεια τῆς ἀδελφῆς μου ποὺ εἶναι διπλωματοῦχος τοῦ πιάνου, ἔμαθα νὰ παίζω ἀκορντεόν. Ἔτσι, μόλις ἦρθα στὴν Ἀθήνα, 17 - 18 χρονῶν, ἐργάστηκα στὸ *Σινέ-Νιούς* ὡς ἀκορντεονίστας.

— Μόνο ἐλαφρὰ μουσικὴ μπορεῖ νὰ παίζει κανεὶς με τὸ ἀκορντεόν ;

— Καθόλου. Ἐχουν μεταγραφεῖ καὶ κλασικὰ κομμάτια γιὰ τὸ ἀκορντεόν. Ὅπως ἡ *Οὐγγρική Ραψωδία* τοῦ Λίστ, τὸ *Τούρικο Μᾶρς* τοῦ Μότσαρτ, καὶ πολλὰ ἄλλα.

— Καὶ με τὸ τραγούδι, ποὺ νομίζω πῶς ἔχει καὶ τὴ μεγαλύτερη θέση στὴν καρδιά σας, πότε ἀρχίσατε ;

— Μετὰ τὸ διορισμό μου στὴν Τράπεζα, γράφτηκα στὸ Ἑθνικὸ Ὡδεῖο στὴν τάξη τῆς κ. Μαρίκας Καλφοπούλου, ποὺ εἶχε ἐνθουσιαστεῖ μαζί μου καὶ με σπούδασε δωρεάν. Τελείωσα σὲ δυόμισι χρόνια. Ὑστερα ἐξακολούθησα νὰ μελετῶ συμφωνία, ἄρμονία, σύνθεση, καὶ ἀναγκάστηκα πιά νὰ βάλω τὰ χέρια μου καὶ στὸ πιάνο.

— Μοῦ εἶπαν ὅτι, ὅταν τραγουδᾶτε, συνοδεύετε μόνος σας τὸν ἑαυτὸ σας στὸ πιάνο. Εἶναι ἀλήθεια ;

— Ναί, καὶ τολμῶ νὰ πῶ ὅτι δὲν εἶναι οὔτε εὐκολο οὔτε συνηθισμένο. Θέλει κάποιον ταλέντο εἰδικό.

— Τί τραγουδᾶτε κυρίως ;

— Ὅπερα καὶ καντσονέτες. Ἀφῆστε τα, με τὸ τραγούδι ἔχω κουρασθεῖ πολὺ. Ὅπως θὰ ξέρετε, τὸ τραγούδι δὲν εἶναι φωνή. Εἶναι ἀναπνοή, διαφραγματικὴ ὁμως. Κάτι ποὺ δὲν μπόρεσα νὰ τὸ καταλάβω σὲ ὅσους δασκάλους κι' ἂν πῆγα, καὶ ποὺ τελικὰ τὸ βρῆκα μόνος μου μελετώντας.

— Σᾶς ἀκούσαν κάποτε κάποιον νὰ παίζετε τὴν *Κομπαρσίτα* πολὺ ὥραϊα ἀλλὰ περίεργα. Τί τοὺς φάνηκε περίεργο ;

— Νὰ σᾶς πῶ. Ἐγὼ διασκεύασι πολλὰ κομμάτια, καὶ εἶμαι κατὰ τῆς μιμήσεως. Ἐνα τραγούδι γράφεται με νότες. Ἐγὼ, χωρὶς νὰ βγαίνω ἔξω ἀπὸ τὸ γενικὸ ἁρμονικὸ σύνολο, προσθέτω δικὰ μου ποικίλματα, τὰ λεγόμενα *ἀρπῆς*. Παίζω π.χ. τὴν *Κομπαρσίτα* ὅχι ὅπως ὁ Μπιάνκο, ἀλλὰ ὅπως τὴν ἀκούω ἐγὼ μουσικὰ μέσα μου.

— Ἀπορῶ, κύριε Μπριόλα, πῶς δὲ δημιουργήσατε δική σας ὀρχήστρα.

— Ὑπάρχει κάτι τέτοιο. Ἐγὼ φτιάξει ἕνα ἐρασιτεχνικὸ σεζτέτο με φίλους παιδιασμένους σὰν καὶ μένα. Μαζεύομαστε πότε δῶ πότε κεῖ, πηγαίνουμε σὲ φιλικὰ σπίτια, ποὺ μᾶς καλοῦν ὅταν διασκεδάζουν, κι' ἔτσι ικανοποιεῖται καὶ ἡ ἀνθρώπινη ἀδυναμία τῆς δημόσιας ἐμφανίσεως. Εἶναι ἕνα πλήρες σεζτέτο.

— Ἀλλες δημόσιες ἐμφανίσεις ;

— Ναί, ἀλλὰ τίποτα προσχεδιασμένο. Σ' ἕνα τουριστικὸ μου ταξίδι στὸ Μόναχο με κάλεσαν σὲ μιὰ γιορτὴ τῆς ἐκεῖ ἐλληνικῆς παροικίας καὶ τραγουδῆσα στὴν τηλεόραση τοῦ Μονάχου. Καὶ σ' ἕνα ἄλλο ταξίδι πάλι στὸ Μόναχο, τραγουδῆσα στὴν Καντίνα τοῦ Κάρλτον Φίλμς.

— Σπουδὲς ἔξω ;

— Πολλὰ μαθήματα πῆρα στὴν Ἑλβετία.

— Ἀν δὲ γελιέμαι, δὲν κάνατε κάποτε στὴν Κατασκίνωση ;
— Ναί, βέβαια. Δυὸ χρόνια. Εἶχα ὀργανώσει μιὰ πολὺ καλὴ χορωδία με τὰ παιδιὰ, ποὺ ἐκτελοῦσε δύσκολα μάλιστα ἔργα, ὅπως τὴ *Νύχτα* τοῦ Μπετόβεν. Ὡς καὶ ὀρχήστρα τοὺς ἐφτιαξα. Βιολί, φουσαρμόνικα, ἀκορντεόν, ἀκόμα καὶ τζᾶζ ἀπὸ ξύλα καὶ κουτάκια ἀπὸ κονσέρβες.

— Ποιὰ εἶναι τὰ σχέδια σας γιὰ τὸ μέλλον ;

— Μόλις φύγω ἀπὸ τὴν Τράπεζα, νὰ διδάξω. Νὰ βγάλω μαθητὰς. Μεγαλύτερη ἱκανοποίηση εἶναι γιὰ μένα νὰ βγάλω τραγουδιστὰς, παρὰ νὰ τραγουδάω.

— Τραγουδῆστε μου κάτι, κύριε Μπριόλα.

— Φτε-ρὸ-στὸν-ᾶ-νεμο
γυ-ναῖ-κα-μοιά-ζει...

— Εὐ-χα-ρι-στεῖ-πολύ,
μή-σᾶς-κου-ρά-ζει...

« Ὁδὸς Ὀνείρων »

ΚΟΝΤΕΤΕ ΜΙΑ ΜΕΤΑ ΤΑ ΜΕΣΑΝΥΧΤΑ. Παρακολουθοῦσα ἀπὸ τὸ ἀνοιχτὸ παράθυρό μου μιὰ μικρὴ παρέα ἀστρα, κοντὰ-κοντὰ, σὰ νὰ ψιλοκουβέντιαζαν τὴν ἀνεξιχνίαστη ὑπόθεση τῆς ἀπεραντοσύνης τοῦ οὐρανοῦ. Ἐνα φεγγάρι λειψὸ πότε παρᾶσταινε τὴ βαρκούλα γιὰ δύο ἄτομα σ' ἕναν ἐπουράνιο περίπατο, πότε ἔμοιαζε σὰ δαγκωμένη φέτα πεπόνι, πότε σὰν πρόσωπο με πλάκουσὸ κεφάλι.

Μ' αὐτὸ λοιπὸν τὸ φεγγάρι ταξίδευα ἐκεῖ πάνω, πράγμα λίγο ἀταίριαστο, γιατί τὰ φεγγαρίσια ταξίδια εἶναι γιὰ χαρούμενες ἡλικίες καὶ μικρὲς γλυκὲς πείρες. Πάντως ἐγὼ ταξίδευα. Κι' ὄχι μόνο αὐτό... Ἡμουν φίσκα στὰ φεγγάρια, ποὺ φαίνεται τὰ κουβάλησα μέσα μου λαθραῖα ἀπὸ τὸ *Μετροπόλιταν*, ἀπὸ τὴν παράσταση τῆς *Ὁδοῦ Ὀνείρων* τοῦ Χατζηδάκη.

Ἦταν μιὰ παράσταση ταξιδιάρικη. Κάθε τι ἐκεῖ μέσα ἐφευγε. Τὰ σκηνικά, ἡ μουσικὴ, οἱ ἡθοποιοί, ἡ ἀτμόσφαιρα, οἱ θεατές, ὁλόκληρο τὸ θέατρο. Ὅλα σὲ μιὰν ἀναχώρηση πρὸς κάποια περίεργη μαγεία. Ρεμβάζουσες γυναῖκες στὰ παράθυρα, ἀδειανὰ παράθυρα με ψιλοὺς μπερντέδες ποὺ τοὺς τραβοῦσε ὁ ἄερας, αὐλαῖα με γοργόνες ποὺ τὰ μακριὰ τους μαλλιά τραβόντουσαν πίσω ὅλα μαζί σὲ μιὰ στάση ὀριζόντια, σωστὴ φυγὴ, σωστὸς δρόμος ποὺ τὸν ἀκολουθεῖ ἡ νοσταλγία τῶν προσώπων τους, ἕνα ἀγόρι καβάλα στὸ μισοφέγγαρο, κι' ὁ παλιὸς φωνογράφος νὰ δείχνει τὰ ἄφωνα πονεμένα σωθικά του. Καὶ παντοῦ φεγγάρια, γλαστράκια, πλημμυρισμένοι στὸ ὄνειρο ὁ τόπος, καὶ στὸ μεράκι καὶ στὸν καημὸ :

Τί νὰ μοῦ κάνουν δάκρυα δυὸ
καὶ στεναγμοὶ σαρανταδυῶ...

— ἀλήθεια, τί νὰ μᾶς κάνουν δάκρυα δυὸ καὶ στεναγμοὶ σαρανταδυῶ, — καὶ ὁ συναρπαστικὸς φωτογράφος σαλπάρει πάνω ἀπὸ ὅλα τὰ ὄνειρα τῆς γειτονίας κι' ἀπὸ τὰ δικὰ μας, τὰ παρηγορεῖ, ἄντε τώρα νὰ μερώσει τόσα σταματημένα ὄνειρα στὰ πρόσωπα τους :

Μ' ὄνειρα κι' ἐγὼ πηγαῖνω
νὰ σὲ περιμένω,
νερὸ σταματημένο,
σὲ δροσερὴ πηγῇ,

αἰσθητὴ ἢ παρουσία τῆς ποιήσεως μέσα στὸ τραγούδι, κι' ὁ χορὸς, τὸ σῶμα τοῦ τραγουδιοῦ, σέρνεται στὴ σκηνή, μεθαῖε ἰδανικὰ ἢ πίκρα...

Ἡ παράσταση λοιπὸν φαίνεται με ἔσπρωξε ὡς ἐκεῖ πάνω στὸ ἀληθινὸ φεγγάρι — ἀληθινὸ ; — καὶ θάμενα, κατὰ πᾶς πῆγαινε, ὅλη τὴ νύχτα δίπλα του, ἂν δὲ σκόλαγε τὸ συνοικιακὸ σινεμά. Πόδια μουδιασμένα ποὺ σέρνονταν στὸ δρόμο, κοριτσάκια με μωρὰ ποὺ ξύπνησαν καὶ κλαψούριζαν, στρατὸς ὁλόκληρος ποὺ περνοῦσε κάτω ἀπὸ τὸ παράθυρό μου, καὶ μαζί του ὅλες οἱ σκηνὲς τοῦ ἔργου, ἡ ἐπίδρασή τους, καὶ ἡ κριτικὴ : « Εὐχαριστήθηκα μπουνιά. » « Παίξιμο μιὰ φορὰ. Αὐτὰ εἶναι ἔργα, ἀδερφέ μου, ὄχι ἐκείνη ἡ *Νύχτα* τοῦ Ἀντονίου, με τὴ Μορῶ ποὺ μᾶς τρέλανε στὸν ποδαρόδρομο καὶ ὑπόθεση μηδέν ! » « Εἶδες, παιδί μου, ἀχαριστία ; Τὴν ἔβγαλε καλὰ-καλὰ ἀπὸ τὸ βουρκο καὶ στὸ τέλος τὸν παράτησε. » « Πολὺ μπαμπέσικα τῆς φέρθηκε ὁμως ὁ μάγκας. Πῶς νὰ τοῦ ἀποδείξει ὅτι τὸ παιδί ἦταν δικό του ; » « Εἶδες στραγγάλισμα ; Οὔτε ἂν δὲν ἔβγαλε. » « Ἐργάρα ὁμως. Εὐχαρίστως τὸ ξαναβλέπω. »

Κι' ἄλλα εὐαίσθητα σχόλια, κι' ἄλλες λεπτέπλεπτες σκηνές, καὶ μόνο τὸν τίτλο τοῦ ἔργου δὲν ἀκούσα. Πέρασαν καὶ ἔλεγαν, ἔλεγαν καὶ πέρασαν, πέρανε κι' ἡ νύχτα, ψαχτά, ψηλαφιστά, ἔφαχνε γιὰ Ἀντονίου...

Μετὰ λοιπὸν ἀπὸ τούτη τὴν ἐπίθεση τῆς πραγματικότητος, γρομετοσκάστηκα κυριολεκτικὰ ἀπὸ τὸ ἐναέριο πόστο μου. Εὐτυχῶς ἕνας ἀεροπόρος τοῦ Νοσοκομείου τοῦ ΓΕΝ, ποὺ εἶναι ἀπέναντι στὸ σπίτι μου, ἄρχισε νὰ παίζει ἕνα τραγούδι ἥσυχο με τὴ φουσαρμόνικα. Αὐτὸ μοῦ ἔδωσε καὶ τίς πρώτες βοήθειες.

Οκτώβριος 1962

Ένας ανόητος επισκέπτης

ΜΙΑ ΜΕΡΑ του Αυγούστου, από κείνες που βράζαμε, — τὸ θυμήθηκα σήμερα γιατί έπεσε στὰ χέρια μου μιὰ *Ἐντομολογία*, — ἐνῶ γυρίζαμε στὰ γραφεῖα τοῦ *Κύκλου*, εὐσυνειδήτως, τὸ μαγγανοπήγαδο, καὶ τὸ εἶχαμε πάρει ἀπόφαση πὼς οὔτε αὐτὴ τῇ φορὰ δὲν θὰ ἔρχονταν οἱ βάρβαροι ποὺ εἶναι μιὰ κάποια λύσις, εἰσέβαλε ἀπὸ τὸ παράθυρο ἕνας ἀπροσδόκητος ἐπισκέπτης. Τέσσερα στενόμακρα φτερά διάφανα καὶ γυαλιστερὰ σὰν ἀπὸ ζελατίνη, μιὰ ντελικάτη χνουδωτὴ ἀτρακτος, ἴσως μέχρι καὶ ὀχτὼ ἑκατοστά, ποὺ ἀπέληγε σὲ δυὸ αἰχμηρὲς βελόνες ποὺ πετάριζαν κι' ἀνοιγόκλειναν, δυὸ ματάκια μπιρμπιλωτά, ἀπὸ κείνα ἴσως τὰ « σύνθετα », τὰ « πολυεδρικά », ποὺ μᾶς ἔλεγαν στὸ σχολεῖο, στὸ μάθημα τῆς Φυσικῆς Ἰστορίας, τὰ ἀποτελούμενα ἀπὸ ἑκατομμύρια μάτια, δυὸ κεραίες πονηρούλικες καὶ αἰκινήτες, — μιὰ χαριέστατη « ὑπαρξὴ τοῦ ὑπαίθρου ». Εἰσέβαλε, ἔκαμε μιὰν ἐναέρια βόλτα ἀναγνωρίσεως, κι' ἄραξε σὲ μιὰ κορνίζα τοῦ τοίχου, — σὰ νὰ περίμενε νὰ τῆς πάρουμε τουλάχιστον καμιά Συνέντευξη-Ἀστραπή.

Φυσικά, τὸ μαγγανοπήγαδο σταμάτησε. Ὁρθιοί, καὶ ἀρκετὰ ἀβέβαιοι γιὰ τὴν ψυχραιμία μας σὲ περίπτωσι ποὺ κανένα βόλ-πλανὲ θὰ κατέληγε ἀπάνω μας, τῆς λέγαμε καὶ τῆς ξαναλέγαμε φωναχτά : « Βρὲ ανόητη, ἔχεις τέτοια φτερά κι' ἤρθες καὶ κλείστηκες ἐδῶ μέσα ; Ἀχ καὶ νὰ τᾶχαμε ! Πέτα, βρὲ κουτὴ, πέτα ! » Ἀλλὰ ἐπειδὴ ἔδειξε νὰ μὴν κατανοεῖ οὔτε τὴν ἀπλὴ ἔννοια τῶν λόγων μας, οὔτε καὶ τὴν ἀλληγορία τους, κι' ἔπρεπε νὰ βροῦμε ριζικότερες λύσεις, ἀνοίξαμε τὴν πόρτα, μήπως καὶ διαισθανθεῖ τὴ διέξοδο. Ἀλλὰ αὐτὴ οὔτε ποὺ τῷχε στὸ νοῦ τῆς νὰ ἐκτεθεῖ σὲ νέα ἀγνωστά. Εἶχε βουλευτεῖ, καὶ δὲν τὸ κουνούσε. Τότε ἀσκήθηκε ἐναντίον τῆς μιὰ διώξῃ πρωτότυπη, συναισθηματικὴ καὶ ἀρκετὰ ποιητικὴ. Ὑψώθηκε ὁ ἀνεμιστήρας. Τὸ πιὸ μεγάλο μπόι τοῦ γραφείου πῆρε τὸν ἀνεμιστήρα στὰ χέρια καὶ τὸν ὕψωσε ὡς τὴν ἐπισκέπτρια, ἐλπίζοντας πὼς ὁ ὀρμητικὸς ἀέρας θὰ τὴν ἔδιωχνε χωρὶς νὰ προκαλέσει τραύματα στὴν ὁμορφιά τῆς. Καὶ τότε, ὡ χαρὰς Εὐαγγέλια ἢ ἐπισκέπτρια. Ἀνέπνευσε, βρὲ ἀδερφέ, λίγο δροσερὸ ἀεράκι ! Κόντευε νὰ σκάσει τόση ὥρα ἐδῶ μέσα ! Καὶ δῶς' του τὰ φτεράκια τῆς ἀνέμιζαν καὶ κόντευαν νὰ σκιστοῦν, καὶ δῶς' του τὸ σῶμα τῆς κινδύνευε νὰ ξεκολλήσει ἀπὸ τὰ πόδια τῆς. Τὰ πόδια τῆς ὅμως ἀκίνητα, λὲς καὶ εἶχανε ρίξει ρίζες. Ζοῦσε φαίνεται τὴ μεγάλῃ τῆς πλάνῃ : Βρισκόταν κάπου ψηλά, ὅπου τὴν ἔλουζε τὸ μελτέμι.

Εἶδαμε κι' ἀποεῖδαμε, καὶ τῆς κόψαμε τὴν παροχὴ τῆς ψευδαισθήσεως. Μιὰ μόνο λύσις ἔμενε : ἡ σκούπα, ἀλλὰ μὲ ἐνδεχόμενον ἕνα βλαύο θάνατο. Ποιὸς ὅμως εἶναι τόσο γενναῖος καὶ τόσο σκληρὸς ὥστε νὰ τοῦ κάνει καρδιά νὰ καταστρέψει τέτοια φτερά, καὶ γενικὰ ὅποιαδήποτε φτερά, ὅταν ὁ ἴδιος αἰσθάνεται τρομερὰ τὴν ἔλλειψή τους ; Κι' ἀκόμα, πὼς νὰ συντομεύσει κανένας μιὰ ζωὴ ἀρκετὰ σύντομη ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ φύση τῆς, ὅταν ὁ ἴδιος ἔχει βλέψεις γιὰ αἰωνιότητα ; Ὡστόσο, ἡ ανόητῃ ἐπισκέπτρια ἔπρεπε νὰ φύγει. Χωρὶς καλὰ-καλὰ νὰ ξέρουμε νὰ χειριστοῦμε οὔτε τὴν ταβανόσκουπα οὔτε τὴν ιδιότητα τοῦ δημίου, τραβᾶμε πίσω τὸ σῶμα μας, σπρώχνουμε μπροστὰ τὴν ταβανόσκουπα, ἀγγίζουμε τὴ μακάρια φτερωτὴ ὑπαρξὴ μαλακά-μαλακά, παρκαλεστικά, φιλικὰ, καὶ τὴν ἀναγκάζουμε νὰ ἐννοήσει. Ἐκείνη ἔξαφνιάζεται, σαλεύει μιὰ στιγμὴ, ἀκίνητεῖ ξανά, ξανασαλεύει, καὶ κάποτε ἀρχίζει νὰ ἀντιμετωπίζει τὴν ἀνάγκη μιᾶς ἀντιδράσεως. Ἀρχίζει ἴσως νὰ καταλαβαίνει. Κουρδίζει τὰ φτεράκια τῆς, ἀκόμα ἐπὶ τόπου. Φτερούγισμα σημειωτόν. Σταμάτημα. Νέο κούρδισμα. Καὶ μονομιᾶς, τὸ ἀραχνοῦφαντο ὄν ἀπογειώνεται. Σὰ νὰ ἦταν βομβαρδιστικὸ, κάνουμε πίσω, « καλυπτόμεθα ». Μὰ ἐκεῖνο ἄλλα σκέφτεται. Κάνει μιὰ ἐπιτιμητικὴ βόλτα μέσα στὸ δωμάτιο, ὑπερίπταται μιὰ στιγμὴ τῆς ἀνατριχίλας μας, καὶ τέλος χάνεται ἀπὸ τὸ παράθυρο, — καὶ ἀφήνοντάς μας τὸ βάσανο νὰ γράψουμε τὴν τραπεζιτικὴ περιπέτεια τῆς.

Νοέμβριος 1962

ΜΙΑ ΜΕΤΕΩΡΗ ΚΥΡΙΑ

Βρέχει ...

Μία κυρία ἐξέχει στὴ βροχή, μόνη, πάνω σ' ἕνα ἀκυβέρνητο μπαλκόνι. Κι' εἶναι ἡ βροχὴ σὰν οἶκος, κι' εἶναι ἡ κυρία αὐτὴ σὰ ραῖσμα στὴ γυάλινη βροχὴ. Τὸ βλέμμα τῆς βαδίζει στὴ βροχὴ, βαριὲς πατημασιὲς καημοῦ γεμίζοντας τὸ βρόχινὸ του δρόμο.

Κοιτάζει ...

Κι' ὅλο ἀλλάζει στάση, σὰν κατὰ πιὸ μεγάλο της, ἕνα ἀνυπέρβλητο, νᾶχει σταθεῖ

μπροστὰ σὲ κείνο ποὺ κοιτάζει.

Γέρνει λοξὰ τὸ σῶμα της, παίρνει τὴν κλίση τῆς βροχῆς,

— χοντροῖ σταγόνες μοιάζει, — ὅμως τὸ ἀνυπέρβλητο μπροστὰ της.

Κι' εἶναι ἡ βροχὴ σὰν τύψη.

Κοιτάζει ...

Ρίχνει τὰ χέρια ἔξω ἀπὸ τὰ κάγκελα, τὰ δίνει στὴ βροχὴ,

πιάνει σταγόνες,

φαίνεται καθαρὰ ἡ ἀνάγκη γιὰ πράγματα χειροπιαστά.

Κοιτάζει ...

Καὶ ξαφνικά

σὰν κάποιος νὰ τῆς ἔγνεψε « ὄχι » κάνει νὰ πάει μέσα.

Ποῦ μέσα, —

μετέωρη ὡς ἐξεῖχε στὴ βροχὴ καὶ μόνη

πάνω σ' ἕνα ἀκυβέρνητο μπαλκόνι ;

Κούλα Ἀρβανιτοπούλου

ΤΟ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ ἔγινε στὶς 4 Νοεμβρίου. Δὲν πῆγα. Πολλοὶ οἱ λόγοι. Ὁ πιὸ σοβαρὸς, γιὰ νὰ μὴν ἔρθω πάλι, ἀπὸ τόσο κοντὰ, ἀντιμέτωπῃ τῆς ἀπουσίας. Ἐμείνα στὸ σπῆτι κι' ἔκαμα μιὰν αὐστηρῶς προσωπικὴ νοερὴ ἀναδρομὴ, ἀρχίζοντας τὸν πένθιμο ἐκεῖνο λογαριασμὸ πού, γιὰ νὰ βγεῖ σωστός, θέλει ὅλο ἀφαίρεση. Ἀφαιροῦσα λοιπόν, κι' ἔβλεπα πόσο συχνά, καὶ πόσο ταχτικά, εἴμαστε ἀναγκασμένοι νὰ βρισκόμαστε μ' ἕναν ἄνθρωπο λιγότερο, μ' ἕνα φίλο λιγότερο, μ' ἕνα συνάδελφο λιγότερο, εἴτε ἔτσι τὸ θέλει ἡ ζωὴ, εἴτε ἔτσι τὸ θέλει ὁ θάνατος, — ὅπως τὸ θέλησε σὲ τούτῃ τὴν περίπτωσι καὶ ἀφαίρεσε μὲ τὸν ἀπόλυτο τρόπο τοῦ τῆς Κούλα Ἀρβανιτοπούλου ἀπὸ τοὺς δικούς της, ἀπὸ τοὺς φίλους της, ἀπὸ μᾶς τοὺς συναδέλφους της, κι' ἀπὸ τὰ ὄνειρά της. Πόσο συστηματικά, πόσο

αξέφυγα, δ,τι δὲν μᾶς εἶναι ἀδιάφορο, εἴτε εἶναι κατάσταση, εἴτε εἶναι πρόσωπο, καταδιώκεται ἀπὸ ἕνα τέλος, — καί, πολλές φορές, ἀπὸ ἕνα πρὸ τῆς ὥρας τοῦ ἄτοπο τέλος σὰν τοῦτο τῆς Κούλας. Καὶ τᾶβαζα μὲ τὸ περίφημο αὐτὸ «ἐνστικτο», πού, ἐνῶ μᾶς προτρέπει σὲ ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερη ζωὴ, κάποτε μᾶς ἀφήνει ἀπροειδοποίητους, ἀπροσάτευτους, ἔτσι ὥστε νὰ γινώμαστε σχεδὸν συνεργοὶ ἐνὸς πεπρωμένου πού τὸ ἀντιστρατεύεται, πότε δίνοντας σὲ κάτι σημασία μεγαλύτερη ἀπ' ὅση ἔχει, πότε μικρότερη, πότε ἀμελώντας νὰ κάμουμε κάτι πού μπορεῖ νὰ μᾶς ἔσωζε, πότε, ἀντίθετα, ὁμώνοντας πρὸς τὴν πραγματοποίησιν μιᾶς ἐπιθυμίας μας, ὅπως ἡ μεγάλη ἐπιθυμία τῆς Κούλας Ἀρβανιτοπούλου νὰ πάει ἐκδρομὴ σ' αὐτὸν τὸν Πλαταμώνα. Οἱ συνάδελφοί της τοῦ Τμήματος Ἐγκρίσεων Εἰσαγωγῆς, λένε πὼς ὑπῆρχε μιὰ ἀφύσικη ὁρμὴ καὶ ἀδημονία γιὰ τὸ μικρὸ αὐτὸ ταξίδι, πού μεταβλήθηκε σὲ τόσο μακρινό, ἕνας ἀσύμμετρος ἐνθουσιασμός γιὰ μιὰ τοποθεσία ὅχι ἀντάξιό του. Μιλοῦσε μέρες πρίν, περιεγραφε, προέβλεπε, ἀλλοπαρμένη, πόσο ὥραϊα θὰ εἶναι, λές καὶ ὁ τόπος ἐκεῖνος τῆς φύλαγε ὅλα τὰ μυστικά καὶ τὶς μεθόδους γιὰ μιὰ αἰώνια εὐτυχία.

Αὐτὰ σκεφτόμουν, πίνοντας τὸν καφέ μου σ' ἕνα φλιτζάνι πού ἐκείνη μοῦ χάρισε πέρσι τὴν Πρωτοχρονιά, — κάποτε τὸ εἶχα θαυμάσει στὸ σπίτι της. Πάνω του εἶναι ζωγραφισμένο ἕνα γαλήνιο ἀγγλικὸ τοπίο, — «ἐν τόπῳ χλοερῷ, ἐν τόπῳ ἀναψύξεως», — καὶ σιγὰ-σιγὰ γίνεται ἡ μνήμη μου ὁδὸν θλιβερῇ, ὅπου παίζεται, φιλμ με συνεχεῖς «ἀνδρομέες», ἡ γελαστή πολίτεια της : Ἡ Κούλα στὸ γραφεῖο, ἀκούραστη. Ἡ Κούλα στὸ βήμα, γιὰ τὰ συμφέροντα τῶν συναδέλφων. Ἡ Κούλα στὸν κήπο της, νὰ μᾶς δείχνει τὶς τριανταφυλλίες της, με κάτι ἐξαίσια κόκκινα τριαντάφυλλα, σὰν αὐτὰ πού ἀνοίγαν τόσο εὐκόλα στὰ μάγουλά της. Ἡ Κούλα στὴν ὥρα τῆς πιὸ ἀντιπροσωπευτικῆς της ἀρετῆς : ὅταν ἐξυπηρετοῦσε, προθυμοποιόταν, βοηθοῦσε, στὴ γραμμὴ τῶν πρὸς πάντα γιὰ τὰ ξένα βάζανα. Ἡ Κούλα στὴν τελευταία της στιγμὴ, — νὰ τρέχει στὸν καινούργιο δρόμο Ἀθηνῶν-Λαμίας, νὰ τὴν περνάει στὸ τρέξιμο ἡ χαρὰ της, καὶ νὰ φτάνει ἐκεῖ «ἐνθα οὐκ ἔστι λύπη, οὐ πόνος, οὐ στεναγμός».

Κυριακὴ

ΑΥΤΗ Η ΗΜΕΡΗΣΙΑ ΑΔΕΙΑ πού μᾶς ἐξεχώρησε ὁ Θεὸς ἐξ αἰτίας Ἰσως τῆς διχῆς του κούρασης μετὰ τὴ δημιουργία τοῦ κόσμου καὶ τῆς ἱκανοποίησής του, θέλουμε νὰ περνάει ὅσο τὸ δυνατόν καλύτερα, πιὸ εὐχάριστα, πιὸ ξεκούραστα. Αὐτὸ, τὸ ἐπιτυγχάνουμε κυρίως βγαίνοντας ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη. Γινώμαστε ἔστω καὶ γιὰ μιὰ μέρα ἀναχωρηταί.

Ἀνάθεμα στὶς προηγούμενες ἑξὶ μέρες τῆς βδομάδας μοιάζει ἡ ἀτέλειωτη σειρά τὰ αὐτοκίνητα πού κατευθύνονται στὸ βουνό ἢ τὴ θάλασσα. Ἀναχωρητῆς κι' ἐγὼ τὴν Κυριακὴ ἐκείνη, ἔφτασα στὸν Πικέρμι. Ἡ μέρα οὔτε λαμπρὴ οὔτε ἀποτυχημένη. Βρισκόταν στὸ μεταίχμιο τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Ἐνα κομμάτι καθαρὸς οὐρανός, ἕνα σύννεφο. Μιὰ ἀμίλλα γαλάζιου καὶ γκριζοῦ.

Τὸ ἐστιατόριο ὅπου κάθησα εἶχε γύρω-γύρω τζαμαρίες καὶ μπορούσες νὰ βλέπεις ὅλο τὸ σχέδιο τῆς φύσης. Καὶ μέσα τζάκια πολλά, σβηστά ἐκτὸς ἀπὸ ἕνα. Δίπλα στὴ μικρὴ φωτιά του καθόταν ἕνας γεροντάκος. Τὸν εἶχε ἀρπάξει γιὰ καλὰ ὁ χειμώνας. Ἀσπρα μαλλιά, γερτοὶ ὦμοι, μπαστούνι γαντζωμένο στὸ γόνατό του, καὶ κάτι γαλάζια μάτια, μ' ἕνα φῶς πού δὲ φαίνονταν καθόλου πικερμικό. Δὲν ἔπεσα ἔξω. Ἀργότερα ἔμαθα πὼς εἶναι Ρῶσος, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ Ρῶσος, κοσμογυρισμένος καὶ ἐπιτυχημένος, ἕνας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἐκείνους πού εἶδε ξαφνικὰ μπροστὰ στὰ μάτια του τὴν τύχη νὰ γυρίζει ἀνάποδα καὶ νὰ τὸν ξεβράζει στὸ Πικέρμι. Ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ καταστήματος τὸν περιμάζεψε, τὸν συντηρεῖ, καὶ τὸν χρησιμοποιοῖ σὰν εἶδος «χρώματος» τοῦ καταστήματος, «εὐρωπαϊκοῦ ἀέρα» καὶ «διδακτικὸν πίνακα» : *Ἐρχονται καὶ παρέρχονται.*

Ἦστερ' ἀπὸ λίγο ἔτυχε νὰ παρακολουθῶ τὸ ρόλο τοῦ Ρῶσου. Σ' ἕνα διπλανό μου τραπέζι καθόταν ἕνα ζευγάρι Γάλλων. Ἐπιναν συνέχεια κόκκινο κρασί καὶ ἡ ζωὴ γινόταν ρόδινη. Ὁ γεροντάκος πλησίασε, καὶ με ἐξαίσια γαλλικὰ ἀπαριμώουσε τὰ μέρη πού κάποτε γύρισε, μ' ἕνα ὄφος καὶ με τέτοιες κινήσεις σὰ νὰ ἔσερνε τὸ δάχτυλό του πάνω σ' ἕνα σβησμένο γεωγραφικὸ χάρτη. Ἀνάμεσα στὶς χώρες αὐτές, καὶ τὸ Μόντε Κάρλο. Τᾶπαμε : ρουλέτα ἢ ζωὴ. Πῆρε μετὰ στὰ χέρια του τὸ μπουκαλί με τὸ κρασί, καὶ τὸ μύριζε με τὴν ἐπιμονή, σὰ νὰ θελε νὰ μεθύσει τὸ παρελθὸν πού τοῦ στεκόταν ἀγκάθι στὴ μνήμη καὶ τὸν βασάνιζε.

ΜΕΤΑ ἀπὸ τούτη τὴν αὐτοψία τῆς τύχης, δύσκολα ἐπέστρεψα στὴν ὑπόλοιπη ἀτμόσφαιρα τοῦ ἐστιατορίου. Οἱ κυ-

ρίες εἶχαν χαθεῖ πίσω ἀπὸ τὶς βεντάλιες τῆς τράπουλας. Αὐτὸ πιά συνηθίζεται καὶ ἐπιβάλλεται στὰ ἐστιατόρια, ὅπως τὰ hors-d'œuvre. Εἶναι ἕνα σκότωμα τῆς ὥρας πού τὸ κατοχυρώνει ὁ νόμος τῆς ἀνίας. Βγῆκα λίγο ἔξω. Κι' ἐκεῖ, ἡ μεγάλη μου ἐκπλήξη. Σὲ ὥρα ἐπιστρατεύσεως νόμιζα πὼς ἔτυχα. Οἱ ἄνθρωποι στὰ ὄπλα, ἐναντίον τῶν δυναμένων νὰ πετοῦν ἀμέριμνα καὶ νὰ ἀρκοῦνται σὲ σπόρους καὶ ψυχὰ. Βέσπες, μοτοσυκλέτες με πλαιῖο ὅπου ἔχει στοιβαχθεῖ ὅλη ἡ οἰκογένεια γιὰ νὰ παρακολουθῇ τὴν εὐστοχία τοῦ θανάτου, αὐτοκίνητα μικρά, μεγάλα, ποδήλατα. Κι' ἀπὸ παντοῦ νὰ ἐξέχουν ἐξαγριωμένες μοτοσυδὲς σκύλων, καὶ κάνες. Ἄλλοι προχωροῦσαν, ἄλλοι σταματοῦσαν μπροστὰ μου, ἄλλοι ἐπέστρεφαν. Με τέτοιο θέαμα, οὔτε πού σοῦ ρχόταν ἡ διάθεσιν νὰ πεῖς : *Νᾶμουν πουλί νὰ πέταγα...* Ὅχι ! Χίλιες φορές ἄνθρωπος ! Πίσω ἀπὸ ἕνα λοφάκι ξεφύτρωσε μιὰ συντροφιά κυρίες καὶ κύριοι ὅλοι ὀπλισμένοι. Ἐδείχναν μᾶλλον ἀπογοητευμένοι. Φαίνεται ὅτι δὲν εἶχαν καταφέρει μέχρι τώρα παρὰ νὰ κάμουν ἕνα διάτρητο ἀέρα. Πῆραν λοιπὸν ἕνα τενεκὲ τῆς κονσέρβας, τὸν ἔστησαν κάπως ψηλά, καὶ με τὰ πᾶμ καὶ τὰ μποῦμ τραυμάτιζαν ἐνοχλητικὰ τὴ γαλήνη τοῦ τοπίου. Μιὰ κυρία ἐπέμενε ἰδιαιτέρως. Μεγάλῃ ὑπόθεσιν λοιπὸν ὁ στόχος. Ὅλοι προσπαθοῦμε νὰ τὸν βροῦμε, με κρότους ἢ χωρὶς κρότους, καὶ συνηθέστατα ἀστοχοῦμε, εἴτε καταντώντας θέαμα, εἴτε ὄχι.

No 118

Δεκέμβριος 1962

Pablo Picasso

ΛΙΓΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΑ καὶ λίγες ἀπὸ τὶς κρίσεις πού ἔτυχε ν' ἀκούσω, ἀπὸ κυρίες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, στὴν ἐκθεση ἔργων τοῦ Picasso : «Τὸ μόνο πού ἔξρω νὰ πῶ εἶναι ὅτι πρόκειται γιὰ ἕνα μεγάλο ζαμανφουτίστα. Καρφὶ δὲν τοῦ καίγεται ἂν καταλάβουμε ἢ ὄχι. Μιὰ κίτρινη, μιὰ πράσινη, μιὰ μαύρη γραμμὴ, σώνει καὶ καλὰ πὼς φτιάχνουν ἕνα γυναικεῖο κεφάλι. » «Ἐ, ὄχι κι' ἔτσι. Τέτοιο Ταῦρο φτιάχνει σ' ἕνα λεπτό ὁ γιός μου, πού μόλις ἔκλεισε τὰ δύο χρόνια. » «Λάθος κάνεις, ἀγαπητὴ μου. Αὐτὸ δὲν εἶναι κιθάρα. Εἶναι κάποιο περίεργο φρούτο. »

Αὐτὰ καὶ ἄλλα πολλὰ ἀνάμεσα σὲ θυμηδία καὶ ἀγανάκτηση. Τὴ στιγμὴ πού στεκόμουν μπροστὰ σ' ἕνα σκίτσο τοῦ Μπαλζάκ, καὶ ἀναρωτιόμουν πὼς εἶναι δυνατόν δυὸ γραμμοῦλες ἡ μιὰ κοντὰ στὴν ἄλλη, — τὰ μάτια, — βαλμένες σ' ἕνα σχεδὸν τετράγωνο κεφάλι, νὰ δίνουν ἕνα Μπαλζάκ ζωντανό, σκεπτικό, συνεπαρμένο, σὰ νὰ βρίσκεται ἐκείνη τὴ στιγμὴ μπροστὰ στὴν Ἀνθρώπινη Κωμωδία του, με πλησιάζει μιὰ σατισμένη κυρία καὶ με ρωτᾷ : «Παρακαλῶ, ὑπάρχει ἐδῶ κανένα ψηφιδωτό ; Ἦρθα εἰδικὰ γι' αὐτό, ἀλλὰ δὲν τὸ βλέπω. » Τὸ ψηφιδωτὸ ἀκριβῶς μπροστὰ της, — ὄχι τοῦ Πिकासό, — καὶ τῆς τὸ δείχνω. Τὸ κοιτάζει ἀπὸ δῶ, τὸ κοιτάζει ἀπὸ κεῖ γεμάτη ἀπορία, καὶ ἐπανερχεται : «Μὰ δὲ μοῦ λέτε, βλέπετε σεῖς πουθενὰ τὸ Λυκαβηττό ; Μοῦ εἶπαν ὅτι εἶναι ὁ Λυκαβηττός. Καλὰ, τούτη δὴ ἡ κορφὴ θυμίζει τὸ ἐκκλησάκι, ἀλλὰ με μπερδεύει αὐτὴ ἡ σκάλα... » Τραβήχτηκα πιὸ κεῖ καὶ στάθηκα μπροστὰ στὸ σκίτσο ἐνὸς κοριτσιοῦ, πού ἐπιγράφεται : *Δαντελῆνιος γιακάς.* Ἀληθινὰ δαντελῆνιος γιακάς, κι' ἂς ἦταν ἀπλῶς κάτι κατασπῆς γραμμῆς, οὔτε κἀν γύρω - γύρω στὸ λαϊμὸ της, ὀριζόντιες κατασπῆς γραμμῆς, κυματάνε ἀνάλαφρα. Δίπλα μου στέκονται δυὸ νέοι κι' ἕνα κορίτσι. Κρατᾶνε κι' οἱ τρεῖς τοὺς ἀπὸ μιὰ νέα ποιητικὴ συλλογὴ καὶ κοιτάζουν σιωπηλὰ ἕνα ἄλλο σκίτσο κοριτσιοῦ, πού λέγεται *Φιδόκος στὰ μαλλιά.* Ἐνας φιδόκος στὸ πλᾶι ἀλλόκοτα συγκινητικός, ἀπρόσεχτα κι' ἀέρινα δεμένος πάνω σ' ἕνα μεταφρασμένο κοριτσιότικο κεφάλι. Γυρνᾶ ἀπὸ τὸν ἕνα πίνακα στὸν ἄλλο, καὶ ξεσηκώνω δ,τι με μιὰ γραμμὴ γίνεται ἔκφραση. Σφυρίζω θαυμαστικά, — νοερῶς, — βλέποντας πόσο ἀλλοπαρμένο εἶναι τὸ πρόσωπο τοῦ Νέου φαίνον με τὸ διάυλο, χάρη στὰ δυὸ φρύδια του καὶ μὴν, καὶ πόσο ἡ γλῶσσα τοῦ κομματιοῦ πού παίζει ἀκούγεται ὡς ἔμενα. Ἐφυγα ἀφήνοντας τὴν κοπέλα καὶ τὰ δύο ἀγόρια ἀσάλευτα μπροστὰ στὸν *Κοιμώμενο καὶ τὸ κορίτσι.* Ἐκθαμβωγὴ κι' ἐγὼ, ἄλλη μιὰ φορά, μπροστὰ σ' αὐτὸ τὸ θαῦμα : ἕνα πινέλ, ἢ ἕνα μολύβι, νὰ ἀνεβάζει τὴν ψυχὴ στὸ πρόσωπο.

Υπό τὰ φῶτα τῆς πόλεως

Η ΒΡΟΧΗ, βραδινή ξαφνική βροχή, με βρήκε στην Πανεπιστημίου πρὸς τ' ἄπάνω. Γλυκὸς ἀκόμα ὁ καιρὸς, ἔξω τὰ τραπεζάκια, τουρίστες, καλλιτέχνες, κοσμικοὶ καθισμένοι σ' αὐτά, ἐκεῖ κι' ἐγώ, χωρίς νὰ ἀνήκω σὲ καμὴν ἀπ' αὐτὲς τὲς κατηγορίες.

Θεέ μου, τί πλοῦσιο φῖλμ πού εἶναι ἓνα κεντρικὸς δρόμος, μιὰ κεντρικὴ ὥρα, ἓνα κεντρικὸ ζαχαροπλαστεῖο, με ἐπικέντρο τῆ βροχῆ. Ἀσπρες, νερόνιες τὲς ξέραμε τὲς σταγόνες, ἐπὶ χυσοῦς, κίτρινες, διαμαντένιες τὲς ἀνακαλύπτουμε, καθὼς περιλούονται ἀπὸ τὰ φῶτα τῶν αὐτοκινήτων. Τί θαμποί, τί ταξιδιάρικοι, τί νοτισμένοι πού φαίνονται οἱ ἐπιβάτες τῶν τρόλλεϋ καὶ τῶν λεωφορείων πίσω ἀπὸ τὰ γυαλισμένα τζάμια. Σὰ φωτογραφίες πού πῆραν φῶς, ἢ πού οἱ ἄνθρωποι κουνήθηκαν, κι' οἱ φωτογραφίες γάλασαν, σάστισαν. Τὸ ἓνα λεωφορεῖο πίσω ἀπὸ τὸ ἄλλο, τὸ ἓνα πρόσωπο πίσω ἀπὸ τὸ ἄλλο σὰ καθίσματα, βουβὸ μυθιστόρημα μοιάζουν οἱ ἐπιβάτες, πού τὸ διαβάξεις ἔτσι-δὰ μιὰ ματιά καὶ σὲ γοητεύει τὸ μυστήριο του. Ποῦ πάτε ; Ποῦ πάτε, ἐπιβάτες ;

Ἐνα ζευγάρι, πεζοί, νέοι, περνᾶνε μπροστά μου, τσαλαβουτᾶνε μέσα στὲς λακούβες τοῦ πεζοδρομίου, μὰ δὲ φαίνονται νὰ καταλαβαίνουν ὅτι πατᾶνε στὰ νερά. Ὅπως εἶπε κι' ὁ ποιητής, δὲν πᾶνε : πετᾶνε. Ἐνας ὁλόκληρος καταρράχτης κατακυλάει ἀπὸ τὴν τέντα στὴν πλάτη τους. Σηκώνουν ψηλὰ τὸ κεφάλι νὰ δοῦνε, γελᾶνε. Σὲ κάθε τί, καὶ στὲς λακούβες καὶ στὰ ἄνωθεν ρυάκια, βλέπουν καλὸς οἰωνούς.

Θεέ μου, πῶς τρέχουν ἀπελπισμένα ὁμορφα γυναικεῖα πρόσωπα, προφυλαγμένα κάτω ἀπὸ λουλουδιένιες ὀμπρέλες, ἢ ἀπροφύλαχτα. Τί ἀτυχία εἶναι αὐτὴ ἀπόψε, φαίνεται νὰ σκέπτονται. Ἦταν ἀνάγκη νὰ βρέξει ἀπόψε ; ... Ἀπόψε ; ... Τί ἀτυχία ... Σίφουνας, μιὰ μικρούλα περνᾶει ἀπὸ τραπεζάκι σὲ τραπεζάκι, βγάζει ἀπὸ μιὰ πάνινη τσάντα σακουλάκια φιστίκια, καὶ τὰ παρατάει, ἓνα στὸ κάθε τραπέζι, χωρίς μιλιὰ, χωρίς « πάρτε », χωρίς « θέλετε ; » καὶ χάνεται. Αὐτὸ θὰ εἶναι τοῦ καταστήματος, σκέπτομαι, ἐκτὸς πιά ἂν ἡ μικρὴ ἔχει τὸ βίτσι τοῦ κεράσματος. Ὡσπου νὰ λύσω τὸ αἰνίγμα, σίφουνας πάλι ἡ μικρὴ παρουσιάζεται, καὶ ἡ μαζεύει, πάλι χωρίς μιλιὰ, τὰ ἄθικτα σακουλάκια, ἢ τὲς δυὸ δραχμὲς πού τῆς ἄφησαν. Μάζεψε-δὲ-μάζεψε τέσσερις δραχμὲς. Μιὰ συντροφιά, δυὸ τραπέζια πῶς κεῖ, ἔφαγε ἐν τῷ μεταξὺ τὰ μισὰ φιστίκια κι' ἔβαλε τὸ σακουλάκι στὴ θέση του πάλι. Ἡ μικρὴ τὸ παίρνει, τὸ χέρι τῆς νιώθει τὴν ἀλλαγὴ τοῦ βάρους, κοιτάζει τὴν παρέα, καὶ μ' ἓνα μορφασμὸ λέει : « Μμμ ... Ἐξυπνο ... » Τίποτ' ἄλλο. Ἀρχὴ τοῦ καταστήματός της : ὁ πελάτης ἔχει πάντα δίκιο.

Σίφουνας χάνεται ἡ μικρὴ, ποτάμια ἢ βροχῆ, καταρρακτώδης ἢ μελαγχολία, κύματα οἱ ἄνθρωποι, ὁ καθένας στὸν προορισμὸ του, κι' ὅλοι μαζὶ στὸν ἴδιο, τρέχουν, περνοῦν, κι' οἱ πῶς πολλοὶ μ' ἓνα πακετάκι στὸ χέρι, ὁμορφα διπλωμένο, με χρωματιστὰ κορδελάκια δεμένο, δῶρα ἀσφαλῶς, γιατί ὅπου νᾶναι ἔφτασαν τὰ Χριστούγεννα.

βρίσκεται με καινούργιο χαρακτήρα. Οὔτε πολὺ-πολὺ ἐντιμος, οὔτε πολὺ-πολὺ ἀτεγκτος, σχεδὸν στὴν κατάστασιν νὰ θέλει νὰ ξεχάσει καὶ νὰ παραβῇ τὰς Δέκα Ἑντολάς. Ἡ ἡσυχία καὶ ἡ ἔρημία εἶναι τὸ laissez-passer γιὰ ἓνα πλῆθος καταδικασμένες ἐπιθυμίες καὶ λανθάνοντα ἐλαττώματα. Ἐτσι, καθὼς θαυμάζω μιὰ πλουσιότατη βιτρίνα, ξεχνῶ κι' ἐγὼ τὴν ἐντολὴ Οὐ κλέψεις, καὶ ὁ φυλακισμένος στὲς φυλακὲς τῆς ἀξιοπρέπειας μου κλέφτης πετάγεται ἔξω καὶ ἀρχίζει νὰ παίρνει ὅ,τι τοῦ φαντάζει. Ἐλευθερὸς ὅλες οἱ βιτρίνες. Τζάμια δὲν ὑπάρχουν. Προφανῶς τὰ ξήλωσε ἡ καλὴ νεράιδα Ὁφθαλμαπάτη, γιὰ νὰ με ἀνταμείψει πού τὴν πιστεύω. Καὶ τί δὲν παίρνω. Βαζάκια, κεράκια, βιβλία, ἀρώματα, ἀγαλματάκια, πολυτελὴ χαρτικά, — αὐτὰ γιὰ νὰ τὰ χαρίσω, — φουσκωμένες οἱ τσέπες μου, ἀπληστία. Πᾶω πῶς κατὰ καὶ σηκώνω ὁλόκληρο χριστουγεννιάτικο δέντρο, παρκαλιῶ. Φωτάκια ἀναμμένα, κουτάκια κρεμασμένα, πού ἀξίζουν ἀνυπολόγιστη χαρὰ ὅσο εἶναι ἀκόμα δεμένα. Νὰ 'μαι τώρα μπροστὰ στὰ παιγνίδια. Ἐτοιμος ὁ τρόπος νὰ ξαναγίνει κανεὶς παιδί. Παίρνω ἓνα ὠραϊότατο παιδικὸ πιανάκι, τὸ στήνω χάμω, καὶ παίζω ἀπὸ τὸν Ὕμνο τῆς Χαράς μέχρι τὰ Κάλαντα. Ἄλλου εἶδους ἀπόδοσι. Καὶ νὰ μὴν ξέρω καθόλου πᾶνω... Μυστήριο πράμα. Μὲ ὅλα αὐτὰ φορτωμένη πλησιάζω σὲ μιὰν ἀστραφτερὴ βιτρίνα παπουτσιῶν. Τὴ στολίζει χιόνι, ἄγγελιο τόσο λευκοὶ καὶ ἀμόλυντοι, σὲ σημειο πιά νὰ ντρέπεται, καὶ μιὰ ὁμορφὴ ἄσπερ καὶ ἀσημιὰ σκάλα. Σὲ κάθε σκαλὶ ἓνα παπούτσι. Τὴν ἀνεβαίνω προσεχτικά, καὶ δὲν πέφτει. Ὅταν ὄνειρεύεται κανεὶς, γίνεται ἀνάλαφρος. Τὴν ἀνεβαίνω λοιπὸν καὶ δοκιμάζω ἓνα παπούτσι πού τρελαίνεται, μὰ τρελαίνεται κυριολεκτικὰ γιὰ τὸ χορὸ. Στενὸ μου ! Ἐνας θόρυβος με ἀναγκάζει νὰ κατέβω ξυπόλυτη. Ἐνας θόρυβος σὰ νὰ τρέχουν πανικόβλητα μικρούλια ὄντα με μικρούλινὰ ξύλινα παπουτσάκια. Εἶναι μιὰ παρέα κατὰ ξέρα φύλλα, ἄλλα σπασμένα, ἄλλα ὁλόκληρα κι' ὁμορφα, καὶ ἄλλα στριφτά, κουλουριασμένα, πού τρέχουν, κουτροβαλᾶνε πάνω στὸ πεζοδρόμιο, περνᾶνε τὲς διαβάσεις με κόκκινο, κίτρινο ἄλητεια, μικροὶ κλέφτες κι' αὐτοί. Τοὺς κυνηγᾷ με μανία ὁ κύρ-ἀστυνόμος, ὁ ἀνεμος. Φυσᾷ, σφυρίζει, σὰ νὰ λέει : « Πιάστε τους, πιάστε τους ! » Τρέχουν, τρέχω κι' ἐγὼ πίσω τους, ἀπὸ συμπαθεῖα μεγάλῃ σὲ κάθε τί πού κιτρινίζει, ξεραίνεται καὶ καταδιώκεται.

Λοιπὸν αὐτὰ ὅλα μόνο σὲ ἀξεκαθάριστες ἀκόμα ὥρες μποροῦν νὰ λάβουν χώραν. Αὐτὲς οἱ ὥρες εἶναι πού κάνουν στραβὰ μάτια, κι' ἀφήνουν τὸν ἀληθινὸ ἐαυτὸ μας νὰ κυκλοφορήσει ἐλεύθερος, χωρίς τὲς χειροπέδες τοῦ δισταγμοῦ. Ἐλεύθερος νὰ ληστέψει ὅλη τὴ γύρω του γοητεία, ἀποταμίευση γιὰ ὥρες ἀποκλεισμοῦ.

№ 20

Φεβρουάριος 1963

Θλίψη στὰ ψηλὰ βουνὰ

ΣΤΟ ΔΙΑΔΡΟΜΟ τοῦ τετάρτου πατώματος, τὴν ὥρα τῆς προσελεύσεως. Προσπερνᾶν τὸν κ. Πλάκα, τοῦ Τμήματος Ἑγκρίσεων Εἰσαγωγῆς, λέω καλημέρα, καὶ περιμένω ν' ἀκούσω τὴ γνωστὴ ἑμμετρὴ ἐπιδόκιμασί του, τὸν πρῶτο στίχο ἀπὸ ἓνα τετράστιχο : Γι' αὐτὸ κι' ἐγὼ σὲ διάλεξα... Τσιμουδιά ὁ Πλάκας. Τὸν κοιτάζω με ἀπορία. Εἶναι φορτωμένος με δυὸ μεγάλα δέματα.

— Ταξίδι, Κωστάκη ;

— Δὲ θὰ νᾶμαστε καλά. Ποῦ ζεῖς ; Γιὰ τοὺς πληγέντες.

Κατολισθησὲν δακρύων ἀπὸ τὰ μάτια του, πού μᾶς θυμίζει ὅτι ὁ Πλάκας εἶναι ἀπὸ τὸ Μικρὸ Χωριό. Συνεχίζει :

— Τοὺς πῆρε ὁ Θεὸς στὸ κυνήγι. Τί νὰ σοῦ κάνει καὶ τὸ ἔδαφος ; Ἦπιε-ἦπιε νερὸ τέσσερις μῆνες, ἔγινε ἀχόρταγο, ἄρχισε νὰ σκίνεται καὶ νὰ πίνει σπῆτια κι' ἀνθρώπους.

Ξεγνιέται, ἔρχεται μέσα στὸ γραφεῖο μου, κάθεται. Τὸν ρωτᾶ, καὶ λέει, λέει καὶ βουρκώνει, δακρύζει καὶ ζωγραφίζει τὸ Μικρὸ Χωριὸ σὲ μιὰ κόλλα ἄσπερ χαρτί. Πάνω-πάνω τραβαίει κατακόρυφες μεγάλες γραμμές.

— Ἐδῶ, λέει, τὰ ἔλατα ὕψους ἄνω τῶν 10 μετρῶν. Κοιτᾶς καταπὼν' καὶ δὲ σῶνεις νὰ φτάσεις τὲς κορφές τους. Κι' ἀπὸ πύκνωση ; Ἀδύνατο νὰ τὸ σκίσεις τὸ μέρος. Ἄφησε τώρα τὰ τρεχούμενα νερά, τὸν ἀέρα καὶ τὴ θέα. Πλιονεκτικὴ ἢ θέσι τοῦ χωριοῦ. Τὸ καλοκαίρι διακόσιοι τουρίστες ἡμερησίως καὶ ἄνω. Τώρα ὁμως πάει.

№ 19

Ιανουάριος 1963

Ἀμαρτωλὸς ὄρθρος

ΕἶΝΑΙ ΑΚΟΜΑ ΠΡΩΙ. Καλὰ-καλὰ δὲν πῆγε 7 ἡ ὥρα. Βρίσκομαι κιόλας στὴν καρδιά τῆς πόλης, πού τὴν ἀκούω νὰ χτυπάει σιγὰ καὶ νυσταλέα, πίσω ἀπὸ τὰ ὑπαίθρια ρολόγια, πίσω ἀπὸ ἀραιὰ βήματα ἔδῳ κι' ἐκεῖ, μέσα ἀπὸ ἀκατάστατους λεκέδες φωτὸς πού ἀπλώνουν ἐκεῖ ψηλὰ καὶ ποτίζουν τὸ ἀχνέριο ὕψος. Σ' αὐτὴ τὴν κατάστασιν ἡ πόλη εἶναι ὠραία καὶ σοβαρὴ. Καὶ σκεπτικὴ. Σὰ νὰ μετράει πόσες φορές τὴν ξύπνησαν ἀπόψε ξενύχτηδες καὶ φωνακλάδες, σὰ νὰ ἀναρωτιέται τί ἄλλο ἔγινε μέσα στὴ νύχτα καὶ δὲν τὸ πῆρε εἰδήση, σὰ νὰ ἀναλογίζεται ἀκόμα τί τσαλαπάτημα ἔχει νὰ φάει σήμερα, — παραμονὲς Πρωτοχρονιᾶς βλέπεις, — τί ἀσφυξία θὰ πάθει. Ὁ ἀέρας πού φυσᾷ σήμερα, κάνει νὰ διώξει πέρα τὲς σκέψεις της, κι' οἱ χαρούμενες λαμπρὰ στολισμένες βιτρίνες προσπαθοῦν νὰ τὴν κάμουν νὰ ξεσκάσει, νὰ γελάσει.

Αὐτὴ ἡ ὥρα τοῦ ἐπιπόλαιου σκοταδιοῦ, πού ἀπὸ λεπτὸ σὲ λεπτὸ ὑποχωρεῖ στὸ φῶς, ἐπιτρέπει πολλὰς μικρὰς ἐπιπολαιότητες καὶ τόλμες. Ὁ ἄνθρωπος πού κυκλοφορεῖ μέσα σ' αὐτὴν

— Γιατί ; Τὸ ξενοδοχεῖο ;
— Τὸ ξενοδοχεῖο, καμμένη, δὲ φτάνει οὔτε γιὰ ζήτητο. Τὰ σπίνια μᾶς ἐβγαλαν πέρα. Τώρα πᾶνε. Σπίνια, ἄνθρωποι, ἔλα-
τα, ὅλα πᾶνε. Εἶναι πού λέγαμε πὼς ἐμεῖς κεῖ πᾶν' ἔχουμε
τὰ μέσα. Εἴμαστε, βλέπεις, μέσ' στὰ πόδια τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι
ν' ἀπλώνουμε τὸ χέρι μας, τὸ τσακώναμε τὸ σύννεφο. Ἀλλά,
βλέπεις, τὸ σύννεφο ἔγινε βροχή, ὅπως λέει καὶ τὸ τραγούδι.

Κι' ὅλο ζωγραφίζει τὸ Μικρὸ Χωριό.
Ἐχει γεμίσει τὸ χαρτί μὲ γραμμούλες ἀτάκτως ἐρριμμένες,
μὲ ἀριθμούς, μὲ ὕψομετρα, μὲ κατηφόρες καὶ πλαγιές, ψηλά-
ψηλά τὰ ἔλατα ἄνω τῶν 50 μετρῶν, κι' ἐκεῖ ἀριστερὰ τὸ ἐκκλη-
σάκι, ἐκεῖ πού εἶχαν μαζεθεῖ οἱ Μικροχωρίτες τὴν ὥρα τῆς
καταστροφῆς γιὰ ν' ἀκούσουν τὴν κυριακάτικη φωνὴ τοῦ Κυρίου
τοῦ καὶ νὰ ποῦνε : *Γενηθήτω τὸ θέλημά σου*. Κάτω-κάτω
στὴν κόλλα πολλὰ τρεχούμενα νερά, ἀπὸ τὰ μάτια τοῦ Πλάκα.

Περὶ εὐκαιριῶν

ΥΜΝΟΝ περίπου στὴν Εὐκαιρία θὰ ψάλλω. Σὲ ὅλες τὶς εὐ-
καιρίες. Καὶ στὶς κερδισμένες καὶ στὶς χαμένες καὶ στὶς
κατάλληλες καὶ στὶς ἀκατάλληλες. Σ' αὐτὸ τὸ σημαίνοντα καὶ
ζωτικό παράγοντα στὴ ζωὴ μας. Σ' αὐτὲς τὶς πολυπόθητες μα-
γικὲς πόρτες πού καραδοκούμε ν' ἀνοίξουν γιὰ νὰ εὐδοθεῖν
οἱ φιλοδοξίες μας, τὰ αἰσθηματικά μας ἀδιέξοδα, οἱ ἐπαγγελμα-
τικές μας βλέψεις, ἕνα σωρὸ προοπτικές μας. Οἱ πόλεμοι, οἱ
νίκες, οἱ ἔρωτες, οἱ κλοπές, οἱ περιουσίες, ἔχουν ἀνάμεσα στοὺς
πρωτεύοντες θεοὺς τοὺς τὴν Εὐκαιρία. Γιὰ πολλὰς ἀποτυχίες
μας, ἀναβολές, καὶ ἐκκρεμότητες, αὐτὴ στέκεται δίπλα μας, σε-
βαστὴ δικαιολογία : « Δὲ βρέθηκε ἡ κατάλληλη εὐκαιρία. » Καὶ
ἀλήθεια μπορεῖ νὰ μὴ βρεθεῖ. Χρειάζεται κι' ἐδῶ ταλέντο.
Ὁσπρηση εἰδικὴ καὶ εἰδικότατη τόλμη. Καὶ γιὰ ὅποιον τὰ δια-
θέτει αὐτά, ἔχουμε νὰ ποῦμε : Μωρὲ αὐτὸς δὲν ἀφήνει εὐκαιρία
γιὰ εὐκαιρία ἀνεκμετάλλευτη. Ζήτη, λοιπόν, φωνάζω σ' αὐτὸ
τὸ σπουδαῖο διεκπεραιωτὴ τῶν ὑποθέσεών μας, μὴ καὶ μοῦ
δόθηκε μεγάλη εὐκαιρία τὶς προάλλες.

Θὰ ἔχετε ἀσφαλῶς συναντήσει στοὺς ἐξοχικούς μεγάλους
δρόμους ἐκεῖνα τὰ παραμορφωμένα αὐτοκίνητα, ἀνατριχιαστικά
θύματα τῆς ἀδεξιότητος, τῆς ταχύτητος καὶ τῆς ἀτυχίας.

Ποζάρουν ἐκεῖ σὰ νὰ θέλουν νὰ βεβαιώσουν τοῦ λόγου τὸ
ἀσφαλές, τοῦ λόγου πού εἶναι γραμμένος σὲ μὴ μεγάλη τα-
μπέλα : « Νὰ τί παθαίνει ὅποιος δὲν προσέχει » κλπ. Αὐτὰ λοι-
πὸν τὰ πρώην αὐτοκίνητα εἶναι στημένα ψηλά, σὲ κάτι βάσεις
συνήθως ξύλινες καὶ πρόχειρες. Τὸ τελευταῖο ὅμως τέτοιο κατὰ-
λοιπον συγχροσεως πού εἶδα, ἦταν τοποθετημένο ἐπὶ ἄλλης
βάσεως : Πολυτελοῦς, χαλυβιδίνης, ἀστραφτερῆς στὸν ἥλιο, λές
καὶ αὐτὸ πού σήκωνε δὲν ἦταν τὸ μακάβριο φορτίο πού ἐβλεπα,
ἀλλὰ ἡ ἀνακάλυψη τοῦ μυστικοῦ τῆς ἀθανασίας.

Τὴν ἀπορία μου ἔλυσε μὴ ἄλλη μεγάλη ταμπέλα ἀκουμπι-
σμένη δίπλα : « Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τῆς Ἑταιρίας τάδε ... »

Λοιπὸν καὶ ὁ θάνατος εἶναι μερικὲς φορὲς μὴ εὐκαιρία.
Ἐπιδειξέως καὶ διαφημίσεως αἰσθημάτων καὶ προϊόντων.

Μάρτιος 1963

Εὐκράτες ζῶνες

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ, ψιλὴ βροχούλα ἔπιασε, τρυπῶν Ὀμήρου
8. Ἡ σκαλίτσα πού κατεβάζει στὶς καινούργιες αἰθουσες
τοῦ Ζυγοῦ, — τὸ ὑπόλοιπο κτίριο εἶναι ἀκόμα σχεδὸν γιὰ πᾶν, —
παγωμένη. Δυὸ συντροφιές κατεβαίνουν. « Νὰ δοῦμε ἐκεῖνα
τὰ περίφημα κοκόρια. » « Ναι, μοῦ τῶπε κι' ὁ Πέτρος. Τὰ
κοκόρια νὰ προσέξουμε. » « Κάτι κοκόρια ἀπίθανα. » Ἡ λέξη
« κοκόρια » λές κι' ἔχει πέσει στὸ στόμα τῆς ἡχώς κι' αὐτὴ
τὴν ἐπαναλαμβάνει. Ἀκολουθῶ. Προσπερνᾶ ἀλλὰ χωρίσματα
μὲ ἐκθέματα, φτάνω σὲ μὴ αἰθουσα μὲ ἔργα τῆς Ναταλίας
Κωνσταντινίδου. Μὲ τὴν πρώτη ματιά, ἀναγκάζομαι νὰ πα-
ραδεχτῶ ὅτι γηράσκω ἀεὶ ἐκπληκτομένη. ἤξερα ὅτι τὰ ἔργα-
λεῖα ἔχουν ὀρισμένη χρῆση. Ὅτι τὸ σφυρί, τὴν τσάπα, τὸ τσε-
κούρι, καὶ ἄλλα παρόμοια, τὰ χρησιμοποιοῦμε γιὰ νὰ μαστο-
ρεύουμε, νὰ σκάβουμε, νὰ σκοτώνουμε. Τώρα ὅμως βλέπω ὅτι
μ' αὐτὰ κάνουμε καὶ πράγματα λιγότερο καθημερινὰ καὶ φθα-
τά, — κάνουμε Τέχνη.

Πραγματικά ἐξάισια τὰ τέσσερα κοκόρια πάνω στὰ ψηλά
βάθρα τους. Καμαρωτά, μὲ τὴ φυσικὴ τους ἐκείνη ἐπαρση,
πού λές κι' αὐξάνει συνεχῶς καθὼς συγκεντρώνουν τοὺς πὺ πολ-
λοὺς θαυμαστάς. Τόση ζωντάνια, τόση κίνηση μὲ σιδερένια
ἐλάσματα, τέτοιες φτερούγες μὲ τὸ ἄθλιο φαράσι ; Ἡ λέξη
« καταπληκτικὸ » κυριαρχεῖ. Δικαίως.

Τὶ ἐξυπνὴ κατσίκα ! Ἐνὰ μεγάλο κυπρί εἶναι ὅλο κι' ὅλο
τὸ κρανίον τῆς. Καὶ τί μελαγχολικὴ, μὲ τὰ δυὸ κρεμασμένα
αὐτιά τῆς, πού δὲν εἶναι παρὰ δυὸ μυστήρια ! Καὶ τί εὐαίσθητη !
Στὴ ραχοκοκαλιά τῆς, ἂν καὶ σιδερένια, βλέπεις ἕνα ρίγος ἀλη-
θινό, ἕναν κυματισμό, σὰ νὰ τὴ χάιδεψες καὶ τώρα νὰ τρέμει.
Ἡ μηρυκαστικὴ τῆς μόνο ἐπίδοση τῆς λείπει. Ἐλλείψῃ ὄχι
καὶ τόσο αἰσθητῇ, χάρη σὲ μὴ κυρία πού τυχαίνει νὰ εἶναι
δίπλα τῆς, *gummim salivariam suam ruminans* ἀόκνως.

Πάλι τὸ μυστήρι, σὲ ἀνώτερα ἀκόμα ἀξιώματα. Μὲ μὴ ἐν-
τεχνὴν τοποθέτησή του, μὲ τὴν ἀπαίρεση τῆς ξύλινης λαβῆς
(τίποτα ξύλινο δὲν ὑπάρχει στὰ ἐκθέματα αὐτά), μὲ κάποιο
ἐλάχιστο λύγισμα, τόκανε ἡ Ναταλία Κωνσταντινίδου λυρικό
πούλι, μὲ μακρὸ εὐγνώμονα λαϊμὸ καὶ νοσηλικὴ στάση. Πα-
ραπέρα δυὸ ἄλλα μικρὰ σιδερένια πουλιά, αὐτὰ αὐτοδημιούρ-
γητα : Στὴν κατασκευὴ τους δὲν ἔχει βοηθήσει κανένα δα-
νεικὸ σχῆμα. Μοῦ φαίνεται ὅτι πετᾶνε. Καὶ καθὼς εἶναι Φε-
βρουάριος, κι' εἶναι κρύα ἡ μέρα, τὰ λέω ἀποδημητικά, ἔτσι,
αὐθαίρετα, ἀπὸ κρυφὸ πόθο γιὰ τὶς ζεστὲς χώρες καὶ τὶς ἀπο-
δημίες. Εἶναι ὅμως κι' ἕνα εἶδος ζεστῆς χώρας μὴ ἐκθεση
μὲ ἔργα Τέχνης, κι' ἕνα εἶδος ἀποδημίας τὸ νὰ τὴν ἐπισκέπτε-
σαι. Ζεσταμένη λοιπόν, περιφέρομαι μέσα στὴν αἰθουσα, θαυ-
μάζω τὴ λεβεντιά, ἀλλὰ καὶ τὴν κάποια ἐράσμια χάρη, πού
ἀνεμίζει τὴν ἀσπογὴ φουστάνελα αὐτοῦ τοῦ πολεμιστῆ, θαυμάζω
τὶς μεγάλες τοιμεντένιες πλάκες μὲ τὶς ἀνάγλυφες παραστάσεις,
πού ἔχουν τόση πλαστικότητα καὶ πρωτοτυπία καὶ ἐντεχνό
πρωτογονισμό, κι' ἄλλα, κι' ἄλλα...

Τριγυρίζω, κοιτάζω, ξανακοιτάζω. Καὶ σκέφτομαι πόσο
σιγὰ-σιγὰ χάνει ἔδαφος μὲ τὴν ἐπιδρομὴ τῆς τέχνης ὁ κόσμος
τῶν ἀψύχων. Ἐγώ, ἂς ποῦμε, σὲ ὥρες μοναξιάς θὰ μπορούσα
νὰ κουβεντιάσω θαυμάσια μ' ἐκείνη τὴ μελαγχολικὴ κατσίκα,
καὶ πού εὐχαρίστως θὰ ἔκλεινα στὸ κλουβὶ ἐκεῖνο τὸ πουλι-
μιστρί, γιὰ νὰ μὴ μοῦ φύγει.

Ἐπίνειον

Ἰδοὺ τα, εἶναι ἡ Τριήλια, ἡ Γόησσα, ἡ Χρῆσω, τὸ Μανάκι,
εἶναι ἡ Φτερωτὴ, ἡ Ἰωάννα, ὁ Κεραυνός, τὸ Ὑδράκι.

ΣΤΙΧΟΙ εἶναι αὐτοί, κι' αὐτὰ ὀνόματα πλοίων. Τοὺς θυ-
μᾶμαι καθὼς τυχαίνει νὰ διαβάζω τώρα κι' ἐγὼ ἄλλα
ὀνόματα ἄλλων πλοίων : *Χρυσανγή, Ρομάντικα, Ἀγγέλικα,*
Σαρονίς, Αἰγαῖο, καὶ τόσα ἀκόμα, καθὼς ἔτυχε νὰ στέκομαι
τοῦτο τὸ χειμῶνιτικο πρῶνὸ στὴν προβλήτα τοῦ λιμανιοῦ
στὸν Πειραιᾶ, σὰ βαλίζα πού κάποιοι τὴν ἔξασε. Πῶς βρέθη-
κα ἐκεῖ ! Οὔτε γιὰ ν' ἀποχωριστῶ κανέναν, οὔτε γιὰ νὰ περιμε-
νω ἕναν ἄλλο. Δὲν μοῦ τυχαίνουν εὐκολα τέτοιες συγκινήσεις.
Εἶναι ὁ καιρὸς τῶν ἰσχνῶν ἀγγελῶν. Κάποια δουλεῖα εἶχα, καὶ
τόρα νὰ πῶς τὴν ἔξασα, καὶ λέω διαρκῶς : Ἰδοὺ τα, ἰδοὺ
τα... καὶ ἰδοὺ πῶς καὶ ἀπὸ πού καὶ μὲ τί μορεῖ νὰ φύγει κανεὶς
καὶ νὰ πάρει τοὺς κόσμους σβάρνα. Ἔτσι δὲν ἔχει παρὰ ν' ἀπλώ-
σει τὸ πόδι του πάνω στὴν ξύλινη σκάλα τοῦ πλοίου πού περι-
μενεῖ, κι' ἀφήνει πίσω ὅλα τὰ λελυμένα καὶ ἄλυτα. Καὶ μετὰ,
δικαίωμα του ἡ νοσταλγία καὶ ἡ ἐπιστροφὴ του σ' αὐτά, δικαίω-
μά του ὅμως καὶ ἡ λησμονιά τους. Καὶ ὅμως, ἐνῶ εἶναι τόσο
ἀπλό, ὁρίστε πού τὸ *Αἶγμα* ἐκινεῖται χωρὶς ἔμένα, κι' ἕνας
ἄνθρωπος τοῦ καραβιοῦ, καθὼς τραβᾶει τὴ σκάλα, θαρρῶ πῶς
μοῦ γνέφει περιπαικτικά : Καμὰ ἄλλη φορὰ...

ΚΡΥΟ, ΧΙΟΝΙΑΣ, ΕΡΗΜΙΑ καὶ λιμάνι. Ἡ ψυχὴ, ὅσο καλὰ
ντυμένη κι' ἂν εἶναι μέσα σὲ ζεστοὺς σκοποὺς καὶ ἀγάπες,
ὅσο νῶνα μπάζει, ἀπὸ ἕνα σωρὸ παλιὰ μικρογαλάσματα καὶ
χαρμῆδες, μπάζει καὶ ἀπὸ τοῦτο τὸ κρύο, ἀπὸ τὸ γκριζο τῆς
θάλασσης καὶ τὸ « ὀλίγον τεταραγμένο » τῆς, καὶ ἀπὸ τὴ μεγά-
λη τῆς ὁμοιότητος μὲ κάποια βλέμματα, — πέφτει κανεὶς σὲ
κοινοτοπίες ὅταν δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι σαφής, — μπάζει λοιπόν
ἡ ψυχὴ καὶ ἀπ' ὅλ' αὐτά, κι' ἀπὸ κείνο τὸ πῆγαιν' — ἔλα τῶν
καρabiῶν πού ἀνταλλάσσουν κόσμους καὶ τύχες. Δίπλα μου
στάθηκε ἕνας τυροπιττάς. Κάθε του χνῶτο βγαίνει σὰ συννε-
φάκι πού ἔπεσε χαμηλά, σὰν ἀτιμοποιημένη παράνοια, μὴ
μικρὴ σφραγίδα ζωῆς πάνω στὴν παγωνιά. Κι' ἀπὸ πάνω οἱ
γλάροι — καὶ πετάγματα νευρικά καὶ ἄνετα πού σοῦ κάνουν,
κάτι κύκλους πού κλείνουν καὶ ἔξαπκκλείνουν — γράφουν κινή-
σεις βιαστικές, ἀντιλογία καὶ πρόκληση στὴν ἀκίνησί μου.
Τὸ *Χρυσανγή* ἔχει γύρω-γύρω μὴ γυράντα μὲ μικρὰ στρογ-
γυλὰ λαμπιόνια ἀναμμένα. Πού σημαίνει, ὅτι ἀκόμα εἶναι πολὺ
πρῶι, ἢ ὅτι ἡ μέρα ἔτσι θὰ συνεχίσει. Σκοτεινὴ.

ΑΠΕΝΑΝΤΙ από τὰ καράβια, ἢ τὰ πλοῖα, ἢ τὰ βαπόρια,— μ' ὅποια λέξη τὰ κάνει πιὸ ποθητά, πιὸ γραφικά,— εἶναι μαγαζιά στὴ σειρά. Τὸ φαινόμενο ἀνθρώπος ἀρχίζει νὰ γίνε-ται πυκνότερο. Φαίνεται ὅτι ἡ ὥρα προχώρησε ἀόρατα καὶ ψυ-χρά, γιὰ τὸν βιάζονται καὶ κρυώνουν. Κάθε γωνιά γίνεται μιὰ πηγή πού ἀναβλύζει ἀνθρώπους, ἢ, ἐπὶ τὸ ὁμότερον, πού τοὺς φτύνει. Ἕνας ἐμποροῦπάλληλος κρεμαίει ἔξω ἀπὸ τὸ μαγα-ζὶ κατεβατὰ ἀπὸ τραγιάσκες. Τὸ καπέλο τοῦ λιμανιοῦ. Μετά, ΕΜΠΟΡΟΡΡΑΦΕΙΟΝ ΟΚΑΖΙΟΝ, καί, κολλητά, ΕΙΔΗ ΓΑΜΟΥ. Στὴ βιτρίνα του μιὰ κούκλα-νύφη, σὲ στάση ἀναμονῆς. Τὴν ἄκρη τοῦ νυφικοῦ της κρατᾶνε μερικὲς μύγες, — δύσκολο τὸ ἄσπιλον. Ἐπειτα βαριοῦνται, τὴν παρατᾶνε, χώνονται ὅλες μαζί στὰ κεντρίδια ἢ στὶς πτυχές τοῦ νυφικοῦ, καὶ μοιάζουν νὰ κουτσομπολεύουν τὸ νυμφίο. Ἀσφαλῶς δὲν θᾶρθαι, σκέφτομαι, κι' ἔχω μιὰ μικρὴ μελαγχολία, ἀν καὶ δὲν ἦταν νὰ περιμένω, ὅπως εἶπα, κανέναν. Καφετεῖον ὁ Νηρεὺς διαβάζω πιὸ καί. Νά, ἴσως ὁ Νηρεὺς, ὁ γιὸς τοῦ Πόντου καὶ τῆς Γαίας, πού μπορού-σε νὰ μαντεύει ἕνα σωρὸ πράγματα, κι' ἀκόμα νὰ παρουσιάζε-ται μὲ διάφορες μορφές, ἴσως αὐτὸς νὰ ξέρει νὰ μᾶς πεῖ ἂν θᾶρθαι ὁ νυμφίος, ἢ, ἐν ἀνάγκῃ, ἂς πάρει ὁ ἴδιος τὴ μορφή του. Ἐνίοτε θέλουμε νὰ αὐταπατάμεθα ἢ νὰ ἐξαπατάμεθα...

Οὐ, τί μοῦ θύμισε τώρα τοῦτο τὸ ζαχαροπλαστεῖο! Ἐχει ξεχάσει νὰ ξεκολλήσει ἀπὸ τὰ τζάμια του τίς χάρτινες ταινίες μὲ τὸ Καλὲς γιορτὲς καὶ τὸ Πωλοῦνται νομίσματα γιὰ τὴ βασιλοπύττα, καὶ μοῦ θύμισε τὴν πρόταση ἐνὸς συναδέλφου, πᾶνε τώρα σχεδὸν τρεῖς μῆνες: «Ὁ Κύκλος, εἶχε πεῖ ὁ συνάδελφος, νὰ κόψει βασιλοπύττα, καὶ ἀντὶ γιὰ λίρα νὰ βάλει τὸ νόμισμα τοῦ ἐξωφύλλου μας.» Οἰκονομολόγος γάρ...

Ὁ Νηρεὺς δὲν ἀπεφάνθη, ὁ Νυμφίος δὲν ἦλθε βέβαια, τὸ λι-μάνι σφυρίζει μέσα ἀπὸ τὰ φουγάρα τῶν πλοίων, ἕνα πλοῖο ξεκινᾷ, κάποιος μόλις τὸ προφταίνει, κι' οἱ καπνοὶ ἀνεβαίνουν σιγὰ-σιγὰ κι' ἀπλώνουν ἕνα δεῦτερο οὐρανὸ πιὸ κοντινὸ ἀπὸ τὸν αἰθέρ, ἀλλὰ καθόλου ξάστερο. Ἕνας ὑπαίθριος φωτογρά-φος στριφογυρίζει γύρω-γύρω ἀπὸ τὴ στημένη, παλαιῶν τύ-που καὶ παλαιᾶς γοητείας, μηχανή του, καὶ κοιτάζει ἐπίμονα κι' ἐρωτηματικά αὐτὸν τὸν οὐρανὸ: Θεέ μου, θὰ βγοῦνε μαῦρα τὰ πρόσωπα, καὶ λυπημένα. Τί φωτογένεια μπορεῖ νάχει ἡ ἀποθανάτιση μὲ τέτοια σκοτεινιά;

Απρίλιος 1963

ΩΣ ΤΟ ΑΠΟΓΕΜΑ ΕΚΕΙΝΟ

Ὡς τὸ ἀπόγεμα ἐκεῖνο
ποτέ δὲν εἶχε ξανοίχτει
στὰ βαθιὰ τοῦ προσώπου του.
Τὸ κοίταζε μονάχα μὲ ἀπορία
ὅπως κοιτᾶμε

ἕνα κλειστὸ ἐπ' ἄπειρον παρόντο.

Ἦξερε μόνο πὼς τὰ μάτια του
ἦταν πολὺ μεγάλα,
καὶ πὼς σὰν ἔβρεχε
γινόταν τῆς βορρῆς
ἡ μυστικὴ τῆς διόδου.

Ὅμως ἐκεῖνο τὸ ἀπόγεμα ξανοίχτηκε.

Ἀπέραντα ἦταν τὰ μάτια του.

Καὶ πὼς τῆς φάνηκε

— ἐξ οὐρανοῦ στιγμή —

πὼς τῆς φάνηκαν ἄραγε
σὰν δυὸ καινούργιες πόλεις ὑπερούσιες,
ἄσπρα καμπαναριὰ ζωῆς γεμάτες,
κι' ἀπταιστοὺς δρόμους πρὸς τὴ μέρα,
ἀκηλίδωτη μέρα,

ἴχνος Ἰούδα πονθενά,
δυὸ παραθαλάσσιες πόλεις
μὲ θάλασσα καλὴ
ποὺ μόνο φέρνει:
χαιρετισμοὺς ἀπὸ τὸ νέο κόσμος,
ἀδιάβαστα βιβλία,
ἀδιάβαστους καιροὺς,
σχέδια νὰ κοποῦνε οἱ ὥρες
σὲ θεῖο μέγεθος,
κι' ἄλλα,
κι' ἄλλες πραγμάτειες τοῦ ὄνειρου.
Κι' ὕστερα πὼς τῆς φάνηκε
ὅτι ἡ φωνὴ του ἦταν
ὁ ζωτικός, ὁ πρωινός, ὁ πρῆπων θόρυβος
τῶν πόλεων αὐτῶν,
κι' ἀκόμα
πὼς οἱ κινήσεις τῶν χεριῶν του
τὸν ἀκίνητο στὶς πόλεις αὐτὲς
χρόνο ἐκινούσαν...

Ἔτσι τῆς φάνηκε.

Ὡς πὺ κατέβηκε ἡ ὁμίχλη.
Αὐτὴ ἡ ἀνελέτη ὁμίχλη
ποὺ ἐμφανίζεται συνήθως
στὶς φευγαλέες ὄνειρώδεις πόλεις
ποὺ οἰκοδομοῦμε ἀνερώτητα
μέσα σὲ ξένα μάτια.

Γιὰ ἕνα πράσινο καλᾶθι

ΔΕ ΝΟΜΙΖΩ νὰ ὑπάρχουν περισσότεροι ἀπὸ δυὸ δρόμοι
γιὰ νὰ κατέβουν οἱ θεοὶ στὴ Γῆ. Ὁ κλασικότερος εἶναι
ἡ πίστη τῶν θνητῶν. Ὁ λογικότερος, ἕνα θεατρικὸ ἔργο, —
ὅπως τὸ Ὀνειρο, τὸ μεγαλοφυὲς Ὀνειρο τοῦ Στρίντμπεργκ,
ποὺ παίχτηκε τὸν περασμένο μῆνα στὸ Ἐθνικὸ Θέατρο.

Αὐτὸ τὸ δρόμο λοιπὸν ἀκολούθησε ἡ μικρὴ θεά, ἡ κόρη τοῦ
θεοῦ Ἰντρα. Σῶνει καὶ καλὰ νὰ γνωρίσει τοὺς ἀνθρώπους, τὴ
ζωὴ τους. Σοῦ λέει, γιὰ νὰ φοβοῦνται τόσο πολὺ τὸ θάνατο,
κάτι γλυκύτατο, θεσπέσιο καὶ μεθυστικὸ θὰ γίνηται ἐκεῖ κάτω.
ἴσως εἶχε ἀκούσει κι' ἐκεῖνο τὸ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν,
καὶ αἰσιοδοξοῦσε. Ἀδίκῃ ὁ πατέρας της τὴ συμβούλευε:
«Κάτσε, κόρη μου, στὴ θεϊκὴ ἡσυχία σου. Θὰ πᾶς ἐκεῖ κάτω
καί, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβεις, θὰ καταντήσεις ἀνθρώπος.» Τί-
ποτα αὐτὴ. Τὸ ὄνειρό της ἦταν νὰ κατέβει στὴ Γῆ. Ὡστε,
κατὰ τὸ συγγραφέα, ἔχουν κι' οἱ θεοὶ ὄνειρα. Ἀφ' ἧναι λοιπὸν
τίς ἀνέσεις τῆς ὑπόστασός της, καὶ πέφτει στὴ Γῆ. Καὶ ὁ
θεὸς Ἰντρα, τί βλέπει! Θάλασσες τὰ μαρτύρια, ποτάμια πίκρες,
βουνὰ τ' ἀτελεσφόρητα ὄνειρα. Γίνεται ἀκροατὴς καὶ θεατὴς
τῆς πάλης τῶν ἀνθρώπων, ἀνάμεσα σ' αὐτὸ πού εἶναι καὶ
σ' αὐτὸ πού θάθελαν νὰ εἶναι. Σ' αὐτὸ πού ἔχουν καὶ σ' αὐτὸ
πὺ θάθελαν νὰ ἔχουν, ἢ πὺ νομίζουν ὅτι τὸ ἔχουν — ὄνειρεῦν-
ται. Ἀξιωματικοί, μπαλαρίνες, δικηγόροι, δασκάλοι, ἀπόστρα-
τοι, καρβουνιάρηδες, κοσμητορες, ἄξιοι κι' ἀνάξιοι, ὁ καθένας
πάνω στὸ δικό του σάπιο καράβι, πὺ ξεκινᾷ ἀπ' τὸ ὄνειρο
καὶ φτάνει στὴ διάψευση.

Ἡ θεὰ σαστίζει. Κάθε ἕναν πὺ συναντάει, τὸν ρωτᾷ:
«Ἐσὺ εἶσαι εὐτυχισμένος;» «Ὁχι, ὄχι», τῆς ἀπαντοῦν.
Πλησιάζει κάποια στιγμή ἕναν τοιχοκολλητὴ. Εἶναι ἀνεβασμέ-
νος σὲ μιὰ ξύλινη σκάλα καὶ κολλᾷ προγράμματα στὸν τοῖχο
τῆς Ὀπερας. Στὴ σκάλα ἔχει ἀκουμπήσει μιὰ ἀπόχη κι' ἕνα

καλάθι. « Εἶσαι εὐτυχισμένος ; τὸν ρωτᾷ. "Ἐχεις ἐσὺ κανένα ὄνειρο ; » « Τώρα, πολὺ εὐτυχισμένος », ἀπαντᾷ ἐκεῖνος. Πενήντα χρόνια ὀνειρευόμουν ν' ἀποκτήσω μιὰν ἀπόχη καὶ ἓνα καλάθι... » Ἡ θεὰ ἀπορεῖ : « Μὰ καλὰ, πενήντα χρόνια γιὰ ἓνα καλάθι ; » « Ναί, ἀλλὰ πράσινο, σὰν αὐτὸ ἀκριβῶς... »

Ἡ κάτοχος ἐνὸς ὑψιπετοῦς κότσου, ποὺ κάθεται ἀκριβῶς μπροστά μου κι' ἔχει προσθέσει στὰ καταδικασμένα μου ὄνειρα ἄλλο ἓνα : νὰ ρχόταν πάλι στὰ πράγματα ἡ Σαλώμη καὶ νὰ ζήταγε τὸ κεφάλι της, γελάει μέχρι λιποθυμίας μετ' τὸ ἀστεϊάκι τοῦ τοιχοκολλητῆ. Γιατὶ δηλαδή, νὰ μὴν ὑπάρχουν καὶ μερικοὶ ἀνύποπτοι στὸν κόσμον ;

Σκηνὲς δυνατὲς μετ' ἀδιάλειπτη ποίηση, θεατρικότητες, — ἀδιαφορῶ γιὰ τυχόν ἀδυναμίες, — δραματικές, μετ' ἐτόιο μεγαλεῖο δοσμένα τὰ μεγάλα καὶ τὰ μικρὰ τῶν ἀνθρώπων, ποὺ νὰ λές, χαλάλι, ποτὲ νὰ μὴν πραγματοποιηθοῦν τὰ ὄνειρά μου προκειμένου νὰ τὰ ἰδῶ ἔτσι ἀνεβασμένα στὴ σκηνή. Μεγάλα λόγια ἴσως, ἀλλὰ μεγάλη ἡ δύναμη τοῦ συγγραφέα. Ποὺ δὲν παραλείπει νὰ στραπατσάρει καὶ τὸν ἔσχατο σωτήρα τῶν ἀνθρώπων : τὴν ἐλπίδα. Κάθε τόσο οἱ ἄνθρωποι θὰ στρέφονται σὲ μιὰν ἀθέατη κλειστὴ πόρτα. Ἡ πόρτα, ἡ πόρτα, εἶναι καὶ ἡ πόρτα, λένε κάθε τόσο, τὴν κοιτάζουν, ἐπιχειροῦν νὰ τὴν ἀνοίξουν, τοὺς ἐμποδίζουν, τοὺς κυνηγᾷ ἡ ἀστυνομία, κι' ὅταν κάποτε τὸ καταφέρνουν, δὲν βρίσκουν, ὡς γνωστόν, τίποτα.

Κι' ἡ θεὰ ἀκούει, βλέπει, θέλει ν' ἀποκτήσει κι' αὐτὴ τὸ δικό της σάπιο καράβι, τὴν πείρα. Παντρεύεται, ἀπογοητεύεται, ἀσφυκτιᾷ μέσα στὸ ἄθλιο φτωχικὸ τους δωμάτιο.

Δίπλα μου, μιὰ κυρία, ποὺ τρώει συνεχῶς σοκολάτα, συμπάσχει. Καὶ λέει : « Τὴν καημένη !... »

Καὶ μέσα σ' αὐτὴ τὴ σήψη τῶν ἰδανικῶν καὶ τὴν ἄνθηση τῶν μικροτήτων, τριγυρνᾷ σὲ ἄξιες στιγμὲς ὁ ποιητῆς, ἀγαπημένος δυστυχῆς τῶν θεῶν, φίλος τῆς θεᾶς. Ποὺ δὲν ἀντέχει ἄλλο. Θὰ ἐπιστρέψει στὴ θεϊκὴ ἡσυχία της, στὶς ἀνέσεις τῆς ὑπόστασής της. Καὶ θὰ τιμῆσει τὸν ποιητὴ ὅταν, ἀποχαιρετώντας τὸν, τοῦ λέει : « Θὰ ἐξιστορήσω ὅλα τὰ δεινὰ τῶν ἀνθρώπων ποὺ εἶδα κι' ἄκουσα, στὸ ὄνομά σου. »

Ἡ παράσταση τελειώνει, ἄλλοι φεύγουν γρήγορα ν' ἀποφύγουν τὸ συνωστισμό, ἄλλοι χειροκροτοῦν μετ' ἐνθουσιασμό, κι' ἄλλοι εἶναι ἀκίνητοι, ἀποσβολωμένοι, ποὺ ξαφνικά, χωρὶς νὰ τὸ περιμένουν, ἀναγνώρισαν ἓνα δικό τους ὄνειρο πάνω στὴ σκηνή, ἔγιναν πρωταγωνιστὰ μέσα στὴν ἐμπνευση τοῦ Στρίντμπεργκ.

Παραμύθια

Η ΘΑΛΑΣΣΑ ἦταν ὥραια, καὶ προπαντὸς πλατιά. Ἐξω ἀπὸ τὴ Βάρκιζα, ἐκεῖ πρὸς τὸ Λαγονήσι, πὺλ ὥραια καὶ πὺλ πλατιά. Κι' ἡσυχία. Πάνω της ἰσορροποῦν πλοῖα ποὺ φαίνονται στὸ βάθος σὰ χάρτινες βαρκούλες, καὶ βλέμματα. Ἡσυχία. Καθόλου δὲν τῆς φαίνεται πὺς ἔχει βάρη στὴ συνείδησή της. Μπὰ, καθόλου. Φαίνεται πολὺ ἀθώα, καὶ σὰν ἄδικα, κι' ἀπὸ σκοφαντία νὰ γράφτηκε : *Ἡ θάλασσα στὰ βάθη της πῆρ' ἔναν ναυτή. Ἡ μάνα του, ἀνῆξερη, πιαίνει κι' ἀνάφτει...* Τέτοια ὑποκρίτρια. Τῆς πετάω ἓνα βότσαλο. Κύνιοι, κύνιοι, κύνιοι, γύρω-γύρω ὅλοι, στὴ μέση τὸ βότσαλο. Ἐτσι μοῦρχειται νὰ τῆς φωνάξω : « Καὶ τὸ Αἶγλη ; Καὶ τὸ Πάραλος ; Ποιὸς τὰ βούλιαξε ; » Ἀλλὰ τώρα-δὰ ρυτίδιασε πολὺ, σὰν πρόσωπο ποὺ συλλογιέται βαθιά. Σπιλιάδες.

Τριγύρω στὴν ἀμμουδιὰ περπατᾶνε, στέκουν καὶ κάθονται ἄνθρωποι. Κάθονται κι' ἐγώ, ζεστὴ καὶ ξανθὴ ἡ ἄμμος, μποροῦμε νὰ γράψουμε ὀνόματα, κι' ἂς φυτῆξει ὥραια ὁ μπότης κι' ἂς σβηστεῖ ἡ γραφή, ὅπως λέει ὁ ποιητῆς. Τί θὰ πεῖ αὐτό ; Μήπως κι' ἡ ζωὴ δὲ σβῆγει ; Ἀλλὰ τὴ ζοῦμε. Παίζουν λοιπὸν τὰ παιδιὰ, παίζει κι' ὁ ἥλιος. Κρυφτοῦλι μετ' τὰ σύννεφα. Τόσων αἰώνων, τόσων χρόνων ἥλιος, καὶ νὰ παίζει... Ὅσο εἶναι ἔξω ἀπὸ τὰ σύννεφα παίζει καὶ μαζὶ μου, μοῦ κάνει εὐφρόσυνες φιλοφροσύνες μετ' τις ἀκτίνες του, κι' ὅ,τι πάει νὰ λιώσει τὰ χιόνια ἀπὸ πάνω μου, ἔτσι τὸν ἀρπάζουν οἱ χωροφύλακες τὰ σύννεφα καὶ σ' τὸν κλείνουν μέσα.

Ψύχρα. Ἡ θάλασσα γεμίζει μικρὲς-μικρὲς καμπουρίτσες. Ἐνα μικρὸ ἀγόρι παίζει κοντά μου μετ' τὴ μπάλα του. Μιὰ δυνατὴ κλωτσιὰ κι' ἡ μπάλα ταξιδεύει στὴ θάλασσα. Σκούζει τὸ παιδί, ἐμπολὺθηκε ὁ πατέρας, ἀγγίζει τὸ πόδι του στὸ νερό, σκούζει κι' αὐτὸς κι' ὀπισθοχωρεῖ, κι' ἡ μητέρα βρίσκει τὴ λύση : « Σώπα, χρυσὸ μου, νὰ δεῖς ποὺ θὰ τὴ βροῦν τὴ μπάλα σου οἱ γοργόνες καὶ θὰ σ' τὴ φέρουν ἀμέσως. Περιμένε καὶ θὰ δεῖς... » Πίστεψε τὸ παιδί, ἡσυχάσε, καὶ περιμένει. Ἡ μπάλα ταξιδεύει, ἀπομακρύνεται, χοροπηδάει σὰ ρόδα ποὺ κυλάει σὲ καρόδρομο, μοιάζει σὰ μιὰ μικρὴ γήινη σφαῖρα ποὺ πῆρε τῶν ὀμματιῶν της. Θὰ παίζουν κάμποσο τὰ πλάτη καὶ τὰ κύματα μαζὶ της, καὶ πάσα τὴν πάσα, κύμα τὸ κύμα, θὰ φτάσει στὴν ἀνυπαρξία. « Σώπα καὶ θὰ δεῖς... », ξανακούγεται ἡ φωνὴ τῆς μητέρας, — ἀκούει κι' ἐγὼ καὶ μικραίνω

καὶ πιστεύω πὺς ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ θὰ ἰδῶ δυὸ γοργόνες νὰ παίζουν βόλεϋ...

Καλὰ εἶναι ὅσο ἡ ζωὴ κυλάει καὶ ταξιδεύει πάνω στὸ παραμῦθι. Καὶ γιὰ τὰ παιδιὰ καὶ γιὰ τοὺς μεγάλους. Νὰ ἐτοῦτο τὸ νεαρὸ ζευγάρι. Κάθεται παρακεί πάνω σὲ μιὰ μεγάλη πέτρα, τριγύρω βράχοι, κάθεται ἀσάλευτο, σὰ βραχάκι μοιάζει, καὶ ἀκούει τὸ συναρπαστικὸ παραμῦθι ποὺ διηγεῖται ἡ καρδιά του, μετ' ἀγαλλίαση καὶ πίστη.

Μάιος 1963

Γλυκύτατον ἔαρ

ΦΩΝΑΣΤΕ τὴν καλύτερη ὀρχήστρα τοῦ κόσμου, τὸ πρῶτο βιολί, τὴν καλύτερη φωνὴ ποὺ ὑπάρχει, χρησιμοποιήστε τέλος ὅποιο μελωδικὸ μέσον θέλετε. Θὰ δεῖτε ὅτι τίποτα ἀπ' ὅλα αὐτὰ δὲν μπορεῖ νὰ φέρει τὴν ἀνοιξή τόσο πειστικά, αἰσθαντικά, ποιητικά, ὅπως τὴ φέρουν τὰ πρῶτὰ κελαηδίσματα τῶν πουλιῶν. Τί ὥραια, τί ἀκατάστατα τραγουδιέται ὅλη θαρρεῖς ἡ χαρὰ ὅλου τοῦ κόσμου, ἔτσι ὥραια ὅσο κι' ἡ ἴδια εἶναι, κι' ὅσο ἀκατάστατη. Ἐξω ἀπὸ τὰ παράθυρά σου. Κι' εἶναι πιά τὸ παράθυρό στὴν πύλινη του χρησιμότητα, καθὼς ἀνοίγει γιὰ νὰ χυθεῖ μέσα στὸ δωμάτιο καὶ στὴν ὀξυτάτη ἀκοὴ μερικῶν αἰσθημάτων μας ὅλος τοῦτος ὁ πανηγυρικός. Πιὺ ἐξωλογικὸ τρόπο διαφημίσεώς της δὲν θὰ μπορούσε νὰ βρεῖ, καὶ πῶς μαχικό : "Ὅλα τὰ πράγματα γίνονται τοῦτη τὴν ἐποχὴ πουλιά, κι' οἱ σιδερένιες σκέψεις πουλιά, κι' ὅλο τὸ ἄλλο μέλλον, ξαφνικά, ἀηδόνι. Καταντάει πιά νὰ χάνεις τὴν ὑπόστασή σου, τρίλια γίνεσαι, κι' ἔξω συννεφίες καὶ νοτιάδες, γίνεσαι θαυμάσιο ἀντηχείο ἀπαυστης αἰσιοδοξίας. Στῆθι, Λάζαρε.

Τοῦτες λοιπὸν οἱ φωνὲς τῶν πουλιῶν θὰ ἔφταξαν σήμερα τὸ πρῶτο. Εἰσχώρησαν φαίνεται στὸν ὕπνο μου καὶ σκίησαν ἓνα ἀστεῖο ὄνειρο ἀλλὰ ὥστόσο θεόπεμπτο :

Βρέθηκα λέει πάνω στὰ καλῶδια τοῦ ηλεκτρικοῦ. Κι' ἐπειδὴ τὴν αὐτοκριτικὴ μου τὴν ἀσκῶ καὶ κατὰ τὰ ὄνειρα ἀκόμα, τὸ θέαμα ποὺ παρουσιάξα ἦταν πολὺ γελοῖο καθὼς ἀγωνιζόμουν νὰ ἰσορροπήσω, ἔτοιμη νὰ γκρεμιστῶ ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ. Ὅλο τὸ καλῶδιο γεμάτο πουλιὰ θορυβημένα ἀπὸ τὴν παρουσία μου κι' ἀπ' τὰ τραντάγματα ποὺ τοὺς ἔκαναν οἱ ἀπελπισμένες κινήσεις μου. Ἦταν πιά νὰ πέσω, ὅταν ἓνα πουλὶ παράτησε τὸ καθισιὸ του, — ἦταν φαίνεται ἓνα πουλὶ ποὺ ἀνῆκε σὲ κάποιο φιλανθρωπικὸ σωματεῖο, — ἄρχισε νὰ πηγαίνει ἀπὸ τὸ ἓνα πουλὶ στὸ ἄλλο, καὶ, τείνοντας ἓναν περιστασιακὸ δίσκο, ἔλεγε : « Ρίπτετε τὸ φτερό σας », κατὰ τὸ « Ρίπτετε τὸν ὀβόλον σας », ἡ ἀκόμα : « Ὅ,τι ἔχετε εὐχαρίστηση » κι' ἄλλα σχετικὰ, ἀπὸ τὴν ὁρολογία τῶν ἐκκλησιῶν, τῶν ἐπαυτῶν καὶ τῶν φιλανθρωπῶν. Τὰ καχημένα τὰ πουλάκια μαδούσαν ἓνα-δυὸ φτεράκια ἀπὸ πάνω τους καὶ τὰ ἔριχναν στὸ δίσκο. Ἄμα τελείωσε ὁ ἔρανος, τὸ καλὸ πουλὶ πέταξε κοντά μου κι' ἄρχισε νὰ μοῦ φυτεύει τὰ φτερά πάνω στὸ σῶμα μου. « Τώρα, μοῦ λέει, μπορεῖς νὰ πετάξεις καὶ νὰ γλυτώσεις. »

Γιὰ πότε βρέθηκα ἐκεῖ πάνω κάνοντας τὸ ντεμποῦτο μου στοὺς αἰθέρες, γιὰ πότε πρόκοψα τόσο πολὺ σὲ ὕψος καὶ σὲ συνείδηση πουλιοῦ, δὲν ξέρω. Μόνο τὴν ἀπλετὴ χαρὰ μου θυμᾶμαι, ποὺ ἦταν στὰ μέτρα τοῦ φωτός ποὺ μπορούσα πιά νὰ τὸ διασχίσω. Κι' ἀπάνω ποὺ ἄρχισα νὰ σοῦρω τὰ ἐξ ἀμάξεως τῆς Γῆς, μιὰ ἀπειλητικὴ ἀγριοφωνάρα ἀπὸ κάπου βαθιά μοῦ λέει : « Κατέβα κάτω ἀμέσως. Κατέβα καὶ σοῦ δείχνω ἐγώ. » Ἡ φωνὴ τοῦ γένους, λέω, θάνα, — καὶ ξυπνῶ τρομαγμένη. Ἀκούω κελαηδίσματα πουλιῶν. Τρέχω στὸ παράθυρο, τὸ ἀνοίγω, γεμάτο πουλιὰ τὸ ηλεκτρικὸ καλῶδιο, κι' ἓνα πουλὶ, ἓνα καλὸ πουλὶ στὰ κάγκελα τοῦ μπαλκονιοῦ μου. Μετ' κοιτάζει περίεργα καὶ μοῦ λέει κελαηδιστὰ : « Καλημέρα, θλίψη. Νὰ μοῦλεγε τουλάχιστον : « Σ' ἓνα μήνα ... σ' ἓνα χρόνο... »

ΟΙ ΜΑΡΓΑΡΙΤΕΣ δὲν εἶναι μόνο ἐσπάρσματα τῆς ἀνοιξῆς, δὲν εἶναι ἓνα λουλούδι τοῦ ἀγροῦ ποὺ μόνο πατιέται, ἡ κόβεται, ἡ μακραίνεται. Ἡ μαργαρίτα εἶναι ἀγριολούλουδο μετ' ἀποστολή. Εἶναι μιὰ βασιανισμένη Πυθία, ποὺ δίνει χρησμούς πάνω σ' ἓνα θέμα σκοτεινὸ καὶ ὥραιο. Θυσιάζει τὰ φύλλα της στὸ βωμὸ τῆς ἀμφιβολίας μας. Ὅποιοι ἔχει ἀμφιβολίες, ἂν δὲν φιλοσοφήσει, ἢ δὲν θεραπευθεῖ, ἢ δὲν τρελαθεῖ,

καταφεύγει στα μέντιουμ, καί, ... αν τύχει νά'ναι φυσιολάτρης, στις μαργαρίτες : « Μ' αγαπά... δέ μ' αγαπά... »

Θαυμάζω τώρα, καθώς είμαι μέσα σε κάτι μαργαριτενιούς άγρους, τον άριθμό των άμφιβαλλόντων. Όλοι γύρω μου μαδάνε μαργαρίτες. Έκατόμβη από μαργαρίτες. Άσπρη χαμηλή βροχή τὰ μικρά τους φύλλα, σκεπτικοί χαμηλωμένοι ούρανοι τὰ μάτια που τις κοιτάζουν.

Φαίνεται όμως ότι στη μαργαρίτα δεν καταφεύγουν πια ύψηλές μόνο ποιότητες άνησυχίες. Κάποιος κύριος έχει καταμαδήσει τόσες μαργαρίτες όσες θά χρειάζονταν για να άπαντήσουν στις άμφιβολίες μιάς όλόκληρης άνθρωπότητας, ρωτώντας τις μεγαλοφώνως : « Θά τρέξει πρώτο ή δέ θά τρέξει ; Θά μού τὸ έχει έτοιμο ή δέν θά μού τὸ έχει ; Έχω βενζίνα ή δέν έχω ; » Κι' ένα σωρό άλλα παρόμοια συνταρακτικά.

Εὐτυχώς μιά μικρή των 17 κρατάει την παράδοση. Άργά και σιωπηλά ξεφυλλίζει μιά μαργαρίτα, κι' όρίστε, δέν την αγαπά, γιατί τίνανε με μανία πέρα μακριά τὸ κοτσάνι. Ήταν σ' εκείνο τὸ μέρος κι' ένα ζωκλήσι, ένα παιδί χτύπησε την καμπάνα, ήταν και πάνω δυο-τρία μικρά σύννεφα, περαστικά κι' αυτά, των 17, κι' από κάπου μύρισαν δυνατά πασχαλιές. Τόσο τὸ φῶς, τόσες οί μυρωδιές, και τόσοι οί ήχοι, που ν' άμφιβάλλεις και σύ για όλα, να ρωτᾶς τις μαργαρίτες, και να τις πιστεύεις : « Μ' αγαπά... δέ μ' αγαπά... μ' αγαπά... »

Η ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ είναι ένας τροχαίος με έπιδεξιότητα μεγάλη, έμπνευσμένος τροχαίος, ειδικός να σταματάει ένα συγκεκριμένο παραβάτη που τρέχει με δαιμονισμένη ταχύτητα πάνω από πρόσωπα, πράγματα, θελήσεις, άθλήματα, πάνω από τη ζωή. Τὸ Χρόνο. Ξέρουμε δά όλοι πόσο τρελά τρέχει, ό πανδαμάτωρ. Και καμιά εὐχή, και καμιά έλπίδα, και κανένας διακαής πόθος δέν μπόρεσε ποτέ να τὸν έμποδίσει να προσπεράσει και τοῦτο κι' εκείνο και τ' άλλο... « Ό,τι κάνει αυτή ή παλαίμαχη μνήμη, κι' ή φωτογραφία, που κάθε τόσο τὸν συλλαμβάνει μ' ένα : « Χαμογελάστε... » Με τοῦτο λοιπόν τὸ μέσον καταφέραμε τὰ άκατόρθωτα. Να συγχρονίζουμε κάθε τόσο τὸ « έντυπο » άλλοτε με τὸ « ρέον » τώρα. Μικρές φωτογραφίες μικρῶν στιγμῶν, μεγάλες φωτογραφίες με πρόσωπα που έπιασαν μεγάλο χῶρο στην καρδιά μας κάποτε, « χίλια έννιακόσια τόσο » και τόσο, « για πάντα » και « με άφοσίωση », όλες ένθυμα συγνήσεων, και άπολογισμός. Ξεφυλλίζοντας ένα άλμπουμ μπορείς σε μιά στιγμή μέσα να φέρεις πάλι όλους τούς δικούς σου καιρούς με ό,τι σου γνώρισαν, βιαστικό ή όχι, με ό,τι στάθηκε μέσα στην καρδιά σου και τη μεγαλώσε. Είναι μια ήμαδική έπισκεψη ζησμένης πραγματων που αίστανθήκαμε κάποτε την άνάγκη να τὰ φωτογραφήσουμε ή από διαίσθηση ή από άπληστία.

«Ό!» αυτά τὰ συλλογίζομαι καθώς ένα ζευγάρι έμφανώς έρωτευμένο χαμογελάει προστά στο φακό μιάς φωτογραφικής μηχανής. Κάθονται χάρω περιστοιχισμένοι από μαργαρίτες και παπαρούνες. Χαμογελοῦν. Κι' είναι τὸ χαμόγελό τους τὸ ελιξίριο τῆς άνοιξης, υπόσχεται άνατροπή των φυσικῶν φαινομένων σε μιά μυροβόλο διάρκεια. Τριγύρω τους μαργαρίτες. Τους εὐχόμαι βίον άνθόσπαρτον.

Ιούνιος 1963

Έπίγεια

ΠΑΝΩ ΨΗΛΑ στέκουν τ' άστρα, άπειραχτα άκόμα άπ' τον Κοῦπερ. Κάτω κινούνται άνθρωποι με τὰ νυχτερινά τους πρόσωπα. Κάθε πρόσωπο και τὸ άστρο του. Άστρα και πρόσωπα, διάττοντες. Ή άντικρινή πολυκατοικία, όλο βεράντες και μπαλκόνια και παράθυρα φωτισμένα. Κι' οί γρίλιες άνεβασμένες άκόμα και τὰ τζάμια άνοιχτά. Πάνω στα τζάμια άντανakλούν οί άνθρωποι των διαμερισμάτων, οί κινήσεις τους. Σε ένα μπαλκόνι μιά γυναίκα κουβεντιάζει φωναχτά για τις γλάστρες. Να ποτίσει τις γλάστρες ; Ναί, φωνάζει από μέσα μιά άλλη φωνή. Στο ρετιρέ ένας άντρας δοκιμάζει την πράσινη τέντα. Την άνοίγει, την κλείνει. Έν τάξει. Σ' άλλη βεράντα στρονταίει τραπέζι. Θά φάνε έξω απόψε. Μέσα δέν βλέπω σχεδόν τίποτα. Μόνο τις άκρες κάδρων, έναν κόκκινο κόκορα πασχάλινὸ πάνω σε μιά έταζέρα, κι' ένα βάζο με νάλουν λουλούδια. Ό κόσμος είναι μικρός. Είναι ό,τι βλέπουμε άπ' αυτόν την κάθε στιγμή. Τώρα είναι μιά πολυκατοικία κι' ένα βάζο

με ψεύτικα λουλούδια. Ένα από τὰ μπαλκόνια έχει μιά γλυκιὰ μοναξιά. Είναι χωρίς φῶς και με μιά καρέκλα. Μοναχή μιά καρέκλα μέσα στον κόσμο.

Άπό παντού ακούγονται όμιλίες, σκόρπιες, που όλες συναντιούνται κάπου : στο νόημα των όμιλιών. Σβήνουν κι' άνάβουν σά φάροι μέσα σε τούτη την ιδιαίτερη νύχτα, την άλόκοτη άτμόσφαιρα. Τὰ φῶτα τὸ Δήμου πάνω στις κολόνες, άγλυκα σκληρά φεγγάρια, τυφλώνουν τις σκιές που έρουν στις γωνίες. Άντίθετα τὸ φεγγάρι από πάνω, άπείραχτο άκόμα από τὸν άνθρωπο, σάν άσημένιος φεγγίτης που πάνω του έχει καθήσει σκόνη κι' είναι θαμπός, γλυκάνει άφάνταστα. Μην τὸν ρωτᾶς τὸν οὐρανὸ... ακούγεται από ένα ραδιόφωνο, — και συνέχεια, από κάποιον που στέκεται στη γωνία : *Νά μη γνωρίζεις ποιά νυχτιά ό χάρος θά σε πάρει... Είναι ένα ωραίο τραγούδι, και τὸ πάει τόσο στραβά, όσο στραβά μᾶς πηγαινουν διάφορα ωραία.*

Άνηφορίζει ένα κορίτσι με άσπρη φούστα και κατακόκκινο ρυθμό. Έπιστρέφει, φαίνεται. Περνάει κάτω από τη μουριά που υπάρχει στο δρόμο, γεμάτη μούρα τώρα. Τὸ χειμώνα αυτό τὸ δέντρο είναι τόσο θλιβερό, που τόχω για παράδειγμα πρὸς άποφυγήν. Τὸ δείχνω συχνά στα παιδιά μου για να τούς παρ-σῆσω τις έννοιες : γυμνό, ξερό, χειμώνας, μελαγχολία. Τώρα όμως είναι γεμάτο μούρα. Κι' όλη τούτη ή νύχτα είναι γεμάτη μούρα : Ίούνιας.

Κυλικείου έγκώμιον

ΠΩΣ ΚΑΙ ΠΟΤΕ πρωτοφάνηκε τάχα στον κόσμο τὸ διάλειμμα ; Ποιὸς ξέρει... Ίσως εκείνο τὸ έν ιδρώτι τοῦ προσώπου σου κλπ. που λούστηκε ὁ Άδάμ, ὁ μόνος, κατά πάσαν πιθανότητα, που γνώρισε τὸν Παράδεισο, να φάνηκε στους άνθρωπιστές, στους μελετητές τοῦ ανθρωπίνου γένους, και τούς ξετιμωτές τῆς ανθρωπίνης άποδοτικότητας, πολύ σκληρό, ύπερβολικό, μα προπαντός βλαβερό για τις κοινωνίες. « Έδχι κι' έτσι, θά εἶπαν. Πάει πολύ για ένα μῆλο, να μην μπορεί να σκουπίσει τουλάχιστον αυτόν τὸν ιδρώτα του ὁ άνθρωπος. Ά-ρῆστε τον να παίρνει μιά άνάσα, και να δειτε πόσο καλύτερα θ' άποδώσει. » Κάτι τέτοιου φαντάζομαι θά εἶπαν, γειά στο στόμα τους, κι' έτσι τὸ διάλειμμα θά ήρθε στον κόσμο.

Και τί είναι ; Τὸ διάλειμμα είναι ένα μικρὸ αγαθὸ τεμπέ-λικο διάστημα χρόνου, που μπαίνει άνάμεσα σε μᾶς και σε κάθε τι που μᾶς άπασχολεῖ επί ὥρες, επί μέρες, επί χρόνια (και καταντᾶ τὸ αἶμα πιά σάν αἶμα να μη μοιάζει), και τὸ διακόπτει. Άς τὸ ποῦμε μικροσκοπική έλευθερία, ή ένα λυόμενο γεφύρι που στήνεται κάθε τόσο για να μᾶς περάσει από μιάν όγθη σε μιάν άλλη άπαράλλαχτη. Περνώντας το, ξεμουδιάζουμε, αλλάζουμε πλευρό, άναπνέουμε, — ξεκουραζόμαστε. Όχι μόνο άπ' ό,τι είναι χρέος και καταναγκασμός. Μα κι' από ό,τι τέρπει. Θαρρῶ πὸς άκόμα και τὴν εὐτυχία — άν, τελικά, ή άκούραστη αυτή εκστρατεία τὸν άναζητήσέον μας κατάφερνε να τη βρεῖ και να την καθλώσει για πάντα μέσα μας — άκόμα και τὴν εὐτυχία θά θέλαμε σε λίγο πότε-πότε να τη διακόψουμε. Μόνο αυτός έχει πάρει επί πόνου τὸ θέμα τῆς ζωῆς και δουλεύει συνέχεια. Αυτή σταματάει μιά και καλή. Άλλά τὸ θέμα αυτό τὸ συζητᾶμε καλύτερα μετά θάνατον.

Έτσι, μιά και τόσο άπαραίτητο είναι στον κόσμο τὸ διά-λειμμα, κι' έπειδή κι' εμεῖς οί υπάλληλοι οί καημένοι, όπως μᾶς εἶπε ὁ Καρυωτάκης, μέρος τοῦ κόσμου αὐτοῦ είμαστε, άνθρωποι είμαστε, κι' αίσθανόμαστε κι' εμεῖς τὴν άνάγκη αὐτοῦ τοῦ διαλείματος, — από δῶ τὸ εἶχαμε, από κει τὸ εἶχαμε, και έν τέλει, ὡ τοῦ θαύματος, τὸ πράγμα μᾶς έδόθη.

Και δὴ μετά κυλικείου ! Μάλιστα !... Μετά κυλικείου !...

»»

Θά μού πείτε τώρα : Τέτοιος ένθουσιασμός και τέτοια εί-σαγωγή για ένα τόσο-δά διαλειμματάκι, έστω και έπισήμως άναγνωρισμένο, έστω και μετά κυλικείου ; Μιά τέτοια εί-σαγωγή, θά μού πείτε, θ' άξίζει τὸν κόπο προκειμένου να έξάρει κανείς τὸ λιγότερο μιάν αλωνιότητα ! Λάθος. Σχετικά είναι τὰ πράγματα, και κρίνονται κατά τους ένθουσιασμούς που γεν-

νοῦν. Ἐγώ, παραδείγματος χάρι, πολὺ ἐνθουσιασμένη εἶμαι αὐτὴ τῇ στιγμή ἀπὸ τὸ διάλειμμά μου στὸ κυλικεῖο. Ἴσως γιὰτὴν δὲν εἶμαι τακτικὸς του θαμνῶν, — ἔχω ἐξέρπει ἕνα εἶδος rocket-coffee καὶ σπανίως τὸ ἐπισκέπτομαι, — ἴσως προπάντων γιὰτὴν πρώτη φορὰ τυχαῖον σὲ τέτοια ὥρα ὀργασμοῦ! Πλησιάζει 12. Ἐνθουσιασμὸς λοιπὸν, με ἀποτελεσμα ὅλες αὐτὲς τίς φλύαρες σκέψεις πού ἀράδιασα πρὶν πάνω, καὶ πού ἔφταναν ἀθρόες στὸ μυαλό μου, ἢ μιὰ σπρώχνοντας τὴν ἄλλη, ἢ ἄλλη τσαλαπατώντας ἐκείνην, — ἐνῶ μιὰ τρίτη διαγκωνίζονταν καὶ με τίς δυό, μιὰ ἄλλη βιαζότανε τρομερά, ἄλλη καθυστεροῦσε κι' ἔχανε τὴ σειρά της, ἄλλη, πρὶν σβέλτη, πρὶν ἐπιτήδεια, καταφέρνε καὶ περνοῦσε, ἄλλες, γνωστὲς μεταξύ τους, ἔκαναν χωριστὰ χωριό, κι' ἄλλες, ἄγνωστες, μόνες, πλανιόντουσαν ἀπὸ δῶ κι' ἀπὸ κεῖ ἀνίκανες νὰ βροῦν παρέα. Σ' ἕνα συνωστισμό καὶ μιὰ ἀκαταστασία δυσπερίγραπτη, σὰν αὐτὴν πού παρατηρεῖται αὐτὴ τῇ στιγμή κι' ἐδῶ στὸ κυλικεῖο με τοὺς συναδέλφους.

Ἐπόμενο. Ἀφοῦ ἔχουμε κυλικεῖο, νὰ μὴν πᾶμε; Καὶ πότε ἄλλοτε νὰ πᾶμε, παρὰ ἐκεῖ γύρω στὶς 11-11.30', ἀφοῦ αὐτὴ εἶναι φύσει ἡ ὥρα τοῦ διαλείμματος, — καὶ ἄλλωστε νὰ πᾶμε πρωὶ-πρωὶ τὸ βρίσκουμε κλειστό, κι' ἂν πᾶμε μετὰ τὸ μεσημέρι, ἐκεῖ κατὰ τὴ 1 μ.μ., δὲν βρίσκουμε οὔτε ἀσπρίνη;

Γι' αὐτὸ λοιπὸν, ἐκεῖ γύρω στὶς 11, τρέχω, τρέχεις, τρέχει, νὰ προφτάσω, νὰ προφτάσεις, νὰ προφτάσει, ποιὸς νὰ πρωτοπροφτάσει. Ἐχεις δηλαδὴ, με τὸ τίποτα, ἐξασφαλίσει τὴν καθημερινὴ σου περιπέτεια. Καὶ μιὰ νόστιμη παράσταση βωβοῦ κινηματογράφου, πού τὴν παρακολουθεῖς καθὼς περνᾷς ἀπὸ τὸ χῶλ: Κοπέλες πού κάθονται στὰ γραφεῖα τοὺς γνέφουν σὲ κοπέλες πού περνᾷνε. Κοπέλες πού περνᾷνε γνέφουν σὲ κοπέλες πού κάθονται. Νοήματα με τὰ μάτια, μισὲς κουβέντες με τὰ χεῖλη, χαμόγελα, — κι' ἡ συνεννόηση γίνεται εὐκόλα, κι' οἱ φίλες με τίς φίλες, κι' οἱ φίλοι με τοὺς φίλους, συναντιοῦνται καὶ πᾶνε στὸ κυλικεῖο νὰ σπαταλήσουν τὴ μικροσκοπικὴ τους ἐλευθερία.

Πῶς τώρα τὰ βολεύουμε με τὸ ἐμβαδόν του, ἄλλο ζήτημα. Κι' ἀφοῦ οἱ τοῖχοι, βέβαια, δὲν εἶναι ἐλαστικοί, ὅλο τὸ χρέος νὰ χωρέσουμε πέφτει σ' ἐμᾶς, πού, χάρι τὴν κτηθεῖσαν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ἱκανότητά μας νὰ συστέλλομεθα ὑπερανθρώπως, νικάμε τελικὰ τὸ ἀδιαχώρητο καὶ χωρᾶμε.

Ὅχι, μὴν ἐπιμένετε. Πράγματι νικάμε τελικὰ τὸ ἀδιαχώρητο καὶ χωρᾶμε. Μὴν ἐπιμένετε, δὲν εἶναι ἀδύνατο. Πῶς μπῆκα ἐγώ; — Πῶς μπῆκα; Ἐνας θεὸς ξέρει πῶς. Ἴσως καὶ ν' ἀξίζει νὰ σᾶς τὸ περιγράψω.

»»»

Στέκομαι ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ κυλικείου. Οὐρὰ μακρουλὴ καὶ παχουλὴ, — καὶ περιμένω. Θέα καμμία. Μπροστὰ μου ἕνας ψηλὸς συνάδελφος, πολὺ ψηλός. Γιὰ νὰ περάσω τὴν ὥρα μου, καταστρώνω προβλήματα κλασμάτων, — καταλήγω πῶς εἶμαι τὸ $\frac{1}{2}$ αὐτοῦ τοῦ συναδέλφου, ἀλλὰ τὰ $\frac{6}{7}$ μὲν τοῦ διπλανοῦ του. Καὶ γιὰ στάσου! γιὰ στάσου! — τὰ $\frac{5}{4}$, ναί, ναί, τὰ $\frac{5}{4}$ τῆς μικρῆς ἐκείνης ξανθῆς, με ὅλους τοὺς 11 πόντους πού κάνουν τὰ γοβᾶκια τῆς σὰ ρώσικο Λ: Ἄναθαρρῶ, καὶ — ὅλη ἡ οὐρὰ μαζί — προχωροῦμε.

Μ' ἕνα οὐρὸ σπρώξιμο βρίσκομαι ἐπιτέλους μέσα. Φασαρία, φωνές, συζητήσεις, καπνός, καὶ τὸ προσωπικὸ τοῦ κυλικείου σὲ συνεχτὴ ἡρώσοποιήση. Ὅλοι συνάδελφοι, κανεὶς ξένος. Ποῦ τολμάει; Ρητὴ καὶ μονίμως γραμμένη ἢ ἀπαγόρευση, στὶς δέλτους τῶν Δέκα Ἐντολῶν, τὸν Πίνακα Ἀνακοινώσεων. Προσέσεις τῆς ὁμοιογενείας τοῦ πληρώματος. Μέσα σ' αὐτὸ τὸν πίνακα στερεώνονται, μετὰ καρφίτσας, πινέζας καὶ αὐστηρότητος, κάθε ἀνακοίνωση ἢ διαταγὴ πού μᾶς ἀφορᾷ, πού πρέπει νὰ ξέρομε καὶ νὰ τηροῦμε. Παραπέρα, ἄλλο ἐπιγράμμα προασπίζει τὸν πολιτισμὸ: Ρίπτετε τὰ χαρτιά ἐντὸς τῶν δοχείων ἀγρήστων. Καθὼς ὅμως τὰ πρὶν πολλὰ χαρτιά εἶναι κάτω, ἀναγκάζομαι νὰ προσέξω. Καὶ διαβάξω σωστότερα: Ρίπτετε τὰ χαρτιά ἐντὸς τῶν ἀγρήστων δοχείων. Τώρα μάλιστα. Ἀφροσιωμένη στοὺς κλασματικούς λογαριασμούς μου εἶχα κάμει λάθος.

Ὡστόσο, ἔχω πλησιάσει στὸ Ταμεῖο. Πάνω-χέρι-κάτω-χέρι τίνος-εἶν'—τὸ-πάνω-χέρι; Ποῦ νὰ ξέρει ὁ καχημένος ὁ ταμίης; Ἐνα σωρὸ χέρια ἀπλώνονται μπροστὰ του, ἔχουν εἰσγαρήσει διὰ μέσου τῶν κενῶν, ἔχουν ἀποκοπῇ ἀπὸ τὰ σώματα πού ἔχουν μείνει πίσω. Ὅμως αὐτὸς ἔχει μάθει, καὶ λύνει τὸ ἀνίχνευμα. Κόβει χαρτάκια, τὰ δίνει, κι' ἐμεῖς τὰ ἀρπάζουμε, καί, ἀνεμίζοντάς τα με ἀφάνταστη ἀγαλλίαση, σὰ νὰ ἦταν τουλάχιστον πτυχία ἀνωτάτων σπουδῶν, ἢ ἔστω καὶ ἀφεση ἀμαρτιῶν, ὁρμάμε...

Κρέμες, τυρόπιττες, πάστες, χυμοὶ φρούτων, σκαλτσούνια στὶς σαρκαστὲς γιὰ τοὺς ἐκ δεξιῶν, ἄλλες ἐπινοήσεις τοῦ ὅρι τῆς παχυσαρκίας γιὰ τοὺς ἐγκρατεῖς, — ὅλα στὴ διάθεσή σου.

Ἐγὼ ἐκσφενδονίστηκα ἐκεῖ ὅπου ἐξυπηρετεῖται ἡ μερακλὶ-δικὴ ἐπιθυμία μας: στοὺς καφέδες. Ὁ Σταμάτης ὁ καφετζῆς χοροπηδαῖε τὰ μπρικακία του πάνω στὴ φωτιά, κι' ἔχει ἕνα ὕψος μυστηριακὸ σὰ νὰ ξορκίζει καὶ νὰ μερώνει καημούς ὅλων τῶν εἰδῶν: μέτριους, βαρεῖς γλυκοὺς, βραστούς καὶ με ὀλίγη, σκέτους ὀλοπικρούς. Κοιτάζει τὸ πρόσωπο κι' ἐτοιμάζει τὸν καφέ. « Μάντης εἶναι; » ρώτησα ἕνα συνάδελφο. « Ὅχι, μοῦ λέει. Ἀλλὰ ἔχει τρομερὴ μνήμη. Μιὰ φορὰ μόνο σὲ ρωτᾷ, κι' ὕστερα ξέρεи. » Αὐτόματος λοιπὸν καφετζῆς ὁ Σταμάτης ἀμερικανικός.

Τὶ βλέπω! Μηχάνημα πού κάνει καφέ espresso. Λίγο δηλαδὴ ν' αὐξηθοῦν οἱ ἐμπρακτοὶ πιστοὶ τοῦ περιοδικοῦ: οἱ συγγραφεῖς μας, — καὶ τὸ κυλικεῖο μας θὰ θυμίζει Brazilian. Κρατώντας τώρα μιὰ τυρόπιττα, μιὰ γκαζόζα κι' ἕνα καφέ στὸ τρίτο χέρι (Ἰονέσκο), καταφέρνω νὰ περάσω ὡς κακέκτυ-πον Ὀδυσσεὺς τοὺς συμπληγάδες ἀγκῶνες τῶν συναδέλφων πού ἀκουμπᾶνε στὸν μαρμαρίνο πάγκο. Πῶς, τώρα, βρέθηκε σὲ λίγο νὰ πῶν τὴν πρώτη ρουφηξιά τοῦ καφέ μου με τὸ χέρι μου περασμένο μέσα ἀπὸ χέρι συναδέλφου, σταυρωτά, ὅπως ξένος λαὸς πίνει τὴ μύτρα του σὲ ὄρες συγκινήσεως καὶ ἀδελφότητος, οὔτε ξέρω οὔτε κι' ἔχει σημασία. Μεταξὺ συναδέλφων!...

Τούτος δῶ λοιπὸν ὁ χώρος εἶναι ἡ ζωντανὴ ζώνη. Ἐδῶ γίνονται τ' ἀποκαλυπτήρια τῶν προσώπων μας. Ἀπεκδυόμεθα τὸ ὄραριον, καὶ ἀμέσως τὸ ἕνα πρόσωπο παύει πᾶν νᾶναι ἴδιο με τὸ ἄλλο, παύει νᾶναι σιωπηλὸ, νᾶναι ἀριθμὸς ὅπως ὅταν καθόμαστε στὰ γραφεῖα πλάι-πλάι στὶς μεγάλες αἴθουσες με τὰ δεσπόζοντα λοζὰ γραφεῖα Π. Τὸ καθένα ἀποκτᾷ τὴν ἑξαψή του, τὸ ὄνειρό του, τὸν ἑαυτὸ του.

Κάποιος συνάδελφος θέλει νὰ χωρέσει κι' αὐτὸς στὸν πάγκο. Τὸ καταφέρνει. Μὲ ἐκτοπίζει. Μὰ ἤμουν στοὺς ἐνθουσιασμούς μου, καὶ λέω: « Ἀσ' τον, δικὸς μας εἶναι. » Περιφερόμαι. Κάποιος με χαιρετάει. Δὲν τὸν ξέρω, κι' εἶμαι πολὺ χαρούμενη καὶ γιὰ τὴν οἰκειότητα καὶ γιὰ τὸ ὅτι ἔχω σωσία. Νὰ κι' ἕνας συνάδελφος πού πίνει χαμομήλι... σχεδὸν κρυφά. Ὅποιος γνωστὸς τὸν πλησιάζει, σπεύδει νὰ πῇ ὅτι εἶναι ἀπλῶς πέρα πολὺ κρυμμένος. Περίεργο, ἕνα τόσο ἀνοιξιάντικο ἀνθράκι, τὸ πρῶτο ἴσως βλέμμα τῆς ἀνοιξῆς, νὰ εἶναι καὶ θλιβερὸ σύμβολο ἀθεράπευτων χειμῶνων. Γύρω, συζητήσεις, διηγήσεις, « τί νέα », ψί, ψί, ψί, — μυστικὰ πού λένε cheek to cheek τοῦτες οἱ δυὸ φιλενάδες. Ὅτι ἀκούω, ὅτι ξεκαθαρίζω, εἶναι ὄχι τὰ λόγια, ἀλλὰ ἡ γοητεία τοῦ ψιθύρου μόνο. Συνεννοήσεις γιὰ τὸ ἀπόγεμα, γιὰ τὴν Κυριακὴ πού ἔρχεται, « τί ὥραϊα πού θάναι στὸ Ξυλόκαстро τὴν Πέμπτη με τοὺς Ἀχέπανς! », σχέδια κι' ἐτοιμασίες γιὰ τὴν αὔριον. Αὐτοῦ νὰ μιλάμε γιὰ ἕνα σωρὸ πράγματα, γιὰ οὐρανοξύστες, γιὰ Ἀμερικὴ, κάποιος μίλησε γιὰ Παρίσι, εἶπε: « Αὐτὰ συμβαίνουν καὶ εἰς Παρίσι. » Ἐνὰς μάλιστα μιλοῦσε γιὰ τὴν Ἑλλάδα!

« Γιὰ ἰδέε, καλέ, λέω ἀπὸ μέσα μου, πού εἰμαστε ζῶντες ὁργανισμοὶ καὶ δὲν τῶξερα! Κοίτα με τί μανία καὶ σπασμωδικότητα ξεδουλοῦμε τὴ μικρὴ ἐλευθερία μας! Ποῦ θὰ πῇ, ὅτι πολὺ θὰ μᾶς ἄρεσε καὶ ἡ μεγάλῃ. Βρὲ βρὲ βρὲ!... » Κάποιος ἀντιπαλληλικὸς μπορεῖ νὰ μοῦ πῇ: « Μὰ εἶναι τόσο σπουδαῖο, τέλος πάντων, πού πᾶτε σ' αὐτὸ τὸ κυλικεῖο καὶ πίνετε ἕναν μπετίριο, ἢ ἔστω ἕνα νές, ἢ ἔστω ἕναν ἐσπρέσσο, ἢ ἀκόμα κι' ἕνα tomato-juice, ἢ τρῶτε ἕνα ριζόγαλο, ἢ ἕνα καταΐφι, ἢ ἔστω ἕνα πιροσκι, ἢ ἀκόμα καὶ μιὰ κασάτα; » Μά, κύριε, δὲν πρόκειται γι' αὐτό, δὲν πρόκειται γι' αὐτό! Πρόφαση εἶναι αὐτό, πρόσχημα εἶναι, ἴσως καὶ προσωπεῖο. Πίσω ἀπ' αὐτὸ ρεμβάζουμε ἀνεμόχλητοι, δίνουμε κι' ἐμεῖς μιὰ διαταγὴ: « Καφέ, γρήγορα! », στεκόμαστε βέβαια ὀρθοί, ἀλλὰ ὄχι σούζα.

(Ἀφ' ἡν δὲ σήμερα πού, 7 με 9 μ.μ., ὅσο πρὶν ὁρῶς στέκεσαι πατεῖς με-πατώ σε, τόσο πρὶν ψηλὰ ἀνεβαίνει κοινωνικά, κι' ὅσο πρὶν ψηλὰ ἀνέβηκες κοινωνικά, τόσο πρὶν πολὺ ὁρῶς στέκεσαι πατεῖς με-πατώ σε!) « Καὶ αἱ Δέλτοι, πού ὀρίζουν ὅχι πέραν τοῦ δεκαλέπτου, δὲν σᾶς ἐνοχλοῦνε; » Ὅχι, κύριε, δὲν μᾶς ἐνοχλοῦνε. Εἶναι συνεπεῖς με τὸ ρυθμὸ τῆς ἐποχῆς μας, μᾶς θυμίζουν τίς χρηστομάθειες τῶν παιδικῶν μας χρόνων με ἐκεῖνο τὸ θαυμάσιον Χρόνον φεῖδον, μᾶς ξεσκινοῦν ἀκόμα καὶ τὴν ἀγγλοσαξωνικὴν μᾶς γλωσσολογικὴν φέρνοντας μας στὸ νοῦ τὸ ἄλλο ἐκεῖνο θαυμάσιον Time is money! Κι' ἔπειτα, λίγα εἶναι τὰ 10 λεπτά; Προφταίνουμε τόσα νὰ ποῦμε... Ὡς καὶ τὸ μεγάλο νᾶ ἡ τὸ μεγάλο ὄχι τῆς ζωῆς μας ἀκόμα. Προφταίνουμε νὰ νοσταλγῇσιν, κύριε, ἕνα ἐξοχικὸ καφενοῦλα, με τίς καρέκλες κάτω ἀπὸ λεῦκες κατὰ προτίμησιν, ἢ ἐν ἀνάγκῃ καὶ κάτω ἀπὸ πλατάνια, ὅπου νὰ καθόμαστε με τίς ὄρες, τώρα μάλιστα πού τὰ κυνικά καύματα εἶναι ante portas, καὶ πού γιὰ μᾶς, τοὺς δυνητικῶς δικαιουμένους μῆς ὥρας ἀδείας ἐξόδου τὴν ἐβδομάδα, καὶ μόνο διὰ σοβαροτάτους οἰκογενειακοὺς λόγους, τὰ καύματα αὐτά, κύριε, γίνονται ἐτι καυστότερα...

Δέκα λεπτά ακριβώς φλυαρίας υπέρ του Κυλικείου και του διαλείμματος. Ούτε ένα λεπτό παραπάνω... Άργια γάρ — όπως τουλάχιστον διδάσκεται — μήτηρ πάσης κακίας...

Ιούλιος 1963

Αιγαίον Πέλαγος

ΣΚΕΨΕΙΣ ΚΑΙ ΓΡΑΦΗ ἐν πλῶ. Τὸ Δέσποινα κινεῖται, τραντάζεται. «Τὸ πλοῖο ἀνασαινεῖ», λέει ἡ κόρη μου. Ξεκινεῖ. «Ὅμως ἡ διάθεσή μου στεριανὴ ἀκόμα. Χασομεράει. Ἀποχαιρετάει ἀπανωτά, καὶ πάλι, καὶ μετὰ πάθος, ὅ,τι ἄφησε πίσω της, λές καὶ τῆχει βάλει γιὰ τὴν Αὐστραλία καὶ ὄχι γιὰ τὴν Πάρο. Ὡστόσο κάποτε παίρνει τὴ θέση της πάνω στο βραποράκι, κι' ἀνάμεσα στὰ πρόσωπα πού θὰ ταξιδέψουν. Λογιῶ-λογιῶ τὰ πρόσωπα κι' οἱ διαφορὲς κι' οἱ ἀποσκευές: Καλάθια, σακίδια, βαλίτζες, ραπτομηχανές, κουτιά με βαφτιστικά καὶ μεγάλες λαμπάδες με ρόζ τοῦλια, φωτογραφικὲς μηχανές, ραδιοφωνάκια, καὶ ἄλλα. Στὸ σαλόνι τοῦ πλοίου λιγοστοὶ ἄνθρωποι. Βρίσκονται γνώριμοι καὶ πατριῶτες καὶ πιάνεται εὐκολὰ ἡ φίλα κι' ἡ συντροφιά. Ὅσοι δὲν βρῆκαν κανένα γνωστό, πίνουν καφέ, διαβάζουν ἐφημερίδα, κάνουν λογαριασμοὺς στὰ πακέτα τῶν σιγαρίων τους, κοιτάζουν συχνὰ τὰ ρολόγια τους.

Μιά τουρκαλοειδὴς γυναίκα ὑπαρξὴ ποῦχει παντρευτὴ Παριανὸ κάνει γνωριμιές μετὰ μιὰ κυρία ἐκ Νάξου, ἐξ αἰτίας πού ἡ δεύτερη κάθησε κατὰ λάθος πάνω στὸ καπέλο τῆς πρώτης. Κατὰ τὴν ἀναζήτησιν τοῦ καπέλου, εἰπώθηκαν τὰ «χαίρω πολὺ» καὶ «ἐπίσης», κι' ἄμα βρέθηκε τὸ καπέλο, καὶ εἰπώθηκαν τὰ «χίλια συγγνώμην», ἡ φίλα εἶπε κιάλας δέσει κι' ἡ Τουρκάλα ἄνοιξε τὴν καρδιά της στὸ ἄψε-σβῆσε, κι' εἶπε πὼς τῆς πέρα-ναν μέσα σ' ἕνα μῆνα δυὸ πολλὸ δικό της καί, πὼς νὰ τὸ πεί, «ἔπαθα ἕνα νευρικό κλονισμό...» Τὰ παχουλὰ της δάχτυλα παλεύουν νὰ σφιχτοῦν σὲ γροθιές γιὰ νὰ δώσουν τὴν εἰκόνα τῆς ὑστερίας, ἀλλὰ δὲν τὸ μποροῦν, καὶ ἀπ' τὸ δικό τους πάθος καὶ ἀπ' τὰ τεράστια δαχτυλίδια πού μεταφέρουν. Σ' ὅση στιγμή χρειάστηκε ν' ἀλλάξω βλέμμα, βλέπω τὰ ἴδια ἐκεῖνα χέρια σὲ μιὰ ἄλλη πολὺ ἄνετη καὶ χαλαρὴ στάση. Κρατᾶνε τὴν τυχερὴ βεντάλια. «Τὸ πᾶμε ταλληράκι;» ρωτᾷ ἡ Ἀνατολίτισσα τὴ Ναξιωτίτισσα. «Ἐγινε», λέει ἡ ἄλλη, — κι' ὁ χρόνος σκυλιάζει ἀπὸ τὸ κακό του πού τοῦτες οἱ δυὸ σημασία δὲν τοῦ δίνουν. Ἐμεῖς οἱ ἄλλοι κοιτάμε μιὰ τὸν χρόνο, μιὰ τὴν χαρτοπαίχτρες, μιὰ τὸ τίποτα, ἔτσι, σιέτα.

Στὸ κατὰστροφωμα ὑπάρχει ἄλλη κίνησις κι' ἄλλη ἀπογα-νωση. Ὅλοι βλέπουν πέρα μετὰ τὸ χέρι ἀντήλιο, χάνουν τὸ βλέ-μα τους, πού καὶ πού θυμούνται νὰ κουβεντιάσουν. Μόνομοι θορύβοι οἱ γκαζόζες πού ἀνοίγουν, κι' οἱ τέντες πού τὴς τινάζει μετὰ ρυθμὸ ὁ ἀέρας.

Τὸ κατὰστροφωμα τῆς Α' θέσεως χωρίζεται ἀπὸ τὸ κα-τὰστροφωμα τῆς Β' μ' ἕνα διχτυωτό. Ἐνας μικρούλης τῆς Β' θέσεως δαγκώνει μιὰ ὀλόκληρη ντομάτα, καὶ κοιτάζει μετὰ ἀπορία τοὺς ἐπιβάτες τῆς Α'. Σὲ λίγο κολάει τὸ μούτρο του πάνω στὸ σύρμα, σπρώχνει, καὶ προσπαθεῖ, καὶ καταφέρνει, νὰ βγάλει τὴ μύτη του στὸ κατὰστροφωμα τῆς Α' θέσεως. Τῷ θελε πὼς καὶ τί νὰ περάσει τοῦτο τὸ σύνορο. Καὶ τὸ πέρασε μετὰ τὴν πύδω καὶ τὴν ἀσπίδα: τὴν ὀσφρησῇ. Καὶ κάθεται κεῖ γαν-τζωμένος, μικρὸς φυλακισμένος σ' ἕνα κελλί ὄχι καὶ πολὺ αὐ-στηρό, μετὰ τοίχους θαλάσσιους πού ἀφήνουν περιθώρια διαφυ-γῆς. Ἀλλὰ οἱ γάλλοι πού πετᾶνε ἀπὸ πάνω δεκάρα δὲ δίνουνε γιὰ τοῦτο τὸ χάρισμα Α' καὶ Β' θέσεως. Πετᾶνε μιὰ χαρὰ πάνω κι' ἀπ' τὴς δυὸ θέσεις, ζωντανὸ ἀέτωμα τοῦ πλοίου. Χαμηλῶ-νουν κάποτε, ἀκουμπᾶνε στὸ νερό, κι' εἶναι ἐνα κινουμένον παι-γνίδι νὰ ξεχωρίσεις ποιοὶ οἱ γάλλοι καὶ ποιοὶ οἱ ἄλλοι. Μὰ καὶ ἕνα ἄλλο, πὺρ παράξενο παιγνίδι εἶναι νὰ παρακολουθεῖς τὴ σκιά καθὼς ὁ ἥλιος πού στέκει πίσω σου τὴν πιάνει καὶ τὴ ρί-χνει στὸ νερό. Ἐμένα δὲν μοῦ ξανάτυχε νὰ δῶ τὴ σκιά μου ὅλη. Εἶναι μακρουλή, ἕνας λεκὲς μέσα στὸ καθαρό μπλέ, καὶ λίγο θλιβερὴ καθὼς τρέχει ὑποβρύχια, τρεμουλιάζοντας: Σὰ νὰ κρυώνει, σὰ νὰ φοβάται, σὰ νὰ μὴν καταλαβαίνει κὰν τὸ νόημα αὐτῆς τῆς καταδύσεως. Ὡστόσο, ὅτι κατάφερε νὰ τρέχει ἔτσι γρήγορα ὅσο τὸ πλοῖο, δὲν εἶναι μικρὸ πράμα, οὔτε συνηθισμένο. Πεζὴ εἶναι σ' ὅλη της τὴ ζωὴ, καὶ συμβαδίζει μετὰ τὸν ἀργὸ μοι-ραῖο ρυθμὸ μας.

Ἡ διάθεσή μου κρέμεται ἐπικίνδυνα ἀπὸ τὴν κουραστική. Λές καὶ τὸ κάνει ἐπιτήδες γιὰ νὰ χαλάσει ἕνα ταξίδι τόσο, μὰ τόσο ὁμαλὸ, φυσικὸ καὶ ἄνετο, καὶ πού πὺρ πολλὴ γιὰ χάρι της γίνε-ται. Τί θέλει τέλος πάντων αὐτὴ ἡ διάθεσή μας; Δὲ βλέπει τί φρόνιμα κάθεται τὸ μωρό; Δὲ βλέπει μετὰ τί ἀπλούς τρόπους περ-νάει ἡ ὥρα; Μὲ στοιχήματα γιὰ τὸ ἂν θὰ φτάσουμε στὴς 5 ἢ στὴς 5.15', μετὰ ἑλαφρὰ ἀναγνώσματα κι' ἑλαφρὰ ὁμαδικὰ τραγούδια. Ἀς σκεφτεῖ λοιπὸν ὥριμα. Ὅλα δὲν μπορεῖ νὰ τὰ ἔχει κανεὶς. Ἐπιτέλους μπροστὰ της ἔχει τὸ Αἰγαῖο πέλαγος. Χαλᾶνε τὸν κόσμον οἱ ποιητὲς γιὰ αὐτό. Λοιπὸν; Ἐτοῦτος ὁ νεαρὸς μετὰ τὰ σόρτες, τὸ ψάθινο καπέλο καὶ τὰ ἡλιοψημένα νιάτα, βεβαιώνει πὼς τὸ καράβι εἶναι καλοτάξιδο. Ἡ κουβέντα αὐτὴ ἔχει κά-ποια σημασία, γιὰ τὸ πέλαγος εἶναι μισοθυμωμένο τώρα καὶ τὸ καράβι τέλος πάντων παραπατάει...

Μὲ τοῦτα καὶ μετὰ, μετὰ τοῦτα πού νιώθουμε καὶ μετὰ κείνα πού ἀφήσαμε, ζυγώνουμε στὴν Πάρο.

PAROS INFORMATION BUREAU, καὶ ἀπὸ κάτω: **ARTS AND CRAFTS**. Αὐτὰ εἶναι γραμμένα μετὰ μεγάλα μαῦρα γράμματα πάνω ψηλὰ στὸν ἄσπρο ἀνεμόμυλο πού εἶναι μπρὸς-μπρὸς στὴν ἀποβάθρα κι' ἐξασφαλίζει τὴ γραφικότητα στὴν πρώτη ἐντύπωσις. Γύρω-γύρω στὸ μύλο, πάνω στὸν τοῖχο, κρέ-μονται φορέματα ὑφαντά, καλαθάκια, πλεχτά, τσόκαρες, κουδού-νια, κοσμήματα. Μπουτὶν παριανῆς τέχνης. Πολλὴ βάρβαρο βέ-βαια, ν' ἀρχίσω κανεὶς τίς ἐντυπώσεις του ἀπὸ τὴ μπουτὶν, τὴ στιγμή πού λίγο πὺρ πάνω πλέει πάνω στὸ ἄσπρο τῶν σπιτιῶν ὁ πὺρ ψηλὸς ἀπὸ τοὺς τρούλους τῆς Ἑκατονταπυλιανῆς. Βαρ-βαρότης, ἴσως καὶ ἁμαρτία. Ἀλλὰ χωρὶς τίς ἁμαρτίες δὲν θὰ ὑπῆρχε ἡ θεῖα στιγμή τῆς μετανόας. Ἐτσι. Λοιπὸν ἕνας μύλος κι' ἕνας πέρα πέρα πού τὸν περιστοιχίζουν ἄλλα εἶδη: ναῦτες, τουρίστες καὶ στραγαλάδες. Καὶ ἀνάμεσα ἕνα καφετὶ περίπτερο, λουσουδικο καὶ σουρλουδικο, πού ἔχει κρεμαστέ γύρω του ἀμέτρητα κολιὲ ἀπὸ κοχύλια, πού ἡ φοριούνται ἡ θυμίζουν...

Αὐτὰ στὴν πρώτη ματιά. Καὶ γιὰ νὰ γίνω κάποτε εὐλαβι-κότερη, παραιοῦζω τὰ πολλὰ ὁλόσπρα ἐκκλησιαστικὰ τὰ σκαρ-φαλωμένα στοὺς γυμνοὺς λόφους, κυλινδρικά καὶ ἥσυχα, σὰν εὐχὲς καὶ μητρικὲς εὐλογίες. Πέρα στὸ βάθος εἶναι, λέει, ἡ μονὴ Λογογράφδας, ὅπου «μονάζουν τριακόνα περίπου καλόγηροι μετὰ ὑποδειγματικὸν μοναχικὸν βίον». Θάθελα πολὺ νὰ πάω νὰ ἰδῶ πὼς ἐπιτυγχάνονται ὅλ' αὐτὰ, δταν κάτω ἡ θάλασσα νοουθετὶ κάθε στιγμή γιὰ τὰ ἀντίθετα. Ἀλλὰ ἀκριβῶς γιὰ τὴ διατήρησιν τοῦ «ὑποδειγματικοῦ» βίου ἡ εἰσοδος στὴς γυναι-κες δὲν ἐπιτρέπεται. Ὁ ἥλιος κατεβαίνει κατακόκκινος μέσα στὴ θάλασσα, καὶ γελάει εὖθυμα.

ΜΠΛΕ-ΜΩΒ εἶναι βαμμένες οἱ πὺρ πολλὲς τενεκεδένιες γλά-στρες στὴς αὐλὲς καὶ στὰ πεζούλια τῶν σπιτιῶν, μπλέ-μωβ εἶναι κι' ἕνας τρούλος ἐκκλησίας πού ἀνεβαίνει καὶ κρέμεται πά-νω ἀπὸ τὰ σπῖτια. Μπλέ-μωβ εἶναι κι' ἡ θάλασσα τώρα, λευ-κὸ εἶναι τὸ νῆμα πού χρησιμοποιοῦν οἱ Παριανὲς γιὰ νὰ πλέ-ξουν ψαράδκια δίχτυα. Κάθονται ἔξω ἀπὸ τίς πόρτες τῶν σπι-τιῶν τους τ' ἀπόγεμα μέσα στὰ στενοσόκακα, καὶ πλέκουν μετὰ κινήσεις γοργὲς καὶ περιέργες. Ἀπὸ μακριὰ νομίζεις ὅτι τροχίζουν μαγαζαρία. Τέτοια ἡ κίνησις κι' ἡ ζωηρότητα. Τὸ νῆ-μα τοῦτο τυλίγει καὶ ξετυλίγει τίς ὥρες τους, τὴν κουβέντα τους, εἶναι μακρὸ ὅσο ἡ ζωὴ τους, εἶναι ἡ πορεία τῶν ἀπογευ-μάτων τους. Θάθελα πολὺ νὰ σταματήσω καὶ νὰ τίς ρωτήσω τί πλέκουν ἀκριβῶς καὶ πὼς πλέκουν, μὰ νομίζω πὼς θάνα ντροπῇ. Θάνα σὰ νὰ τίς ρωτήσω τί σκέφτονται.

Μὰ καὶ τὰ σπῖτια δύσκολο εἶναι νὰ γυρίσεις καὶ νὰ τὰ περι-εργαστεῖς, ἔτσι πού κάθε μιὰ γυναίκα πού κάθεται ἔξω ἀπ' τὸ δικό της μοιάζει βαριά πόρτα πού τὸ φράζει. Ὡστόσο εἶναι πράματα πού μόνα τους πέφτουν στὰ μάτια σου. Στὰ ἱσόγεια τῶν σπιτιῶν, δσαν τὰ παράθυρα μένουν ἀνοιχτά, ἂν δεῖς τὸ ἀναμμένο καντήλι μπροστὰ σὲ μιὰ μεγάλη εἰκόνα τῆς Πανα-γίας, τὸ στρογγυλὸ ξυπνητήρι στὴ μέση τοῦ τραπέζιου, τὰ μεγάλα ἀδρά μετὰ τίς φωτογραφίες τῶν προγόνων, πού ἡ φλό-γα τοῦ καντηλίου τοὺς συσπᾷ τὸ πρόσωπο, καὶ σμίγει τὰ φρύ-δια τους σὲ μιὰ ἐπιτίμηση γιὰ τὴν ἀδικοκρασία μου.

Ἐδῶ ἕνα πηγάδι, ἐδῶ τὸ ξύλινο κάγκελο γιὰ νὰ κρατηθεῖς ν' ἀνεβεῖς τὴ σκάλα πού σὲ φέρνει στὸ χαγιάτι τὸ χαμένο μέσα στὸ ἀγνόνλημα, ἐδῶ ἕνα ἐκκλησάκι, στὸ ὕψος καὶ στὸ πλάτος καὶ στὴν ἀπλότητα τοῦ διπλανοῦ του σπιτιοῦ. Πολλὲς οἱ ἐκ-κλησίες, ἀνάμεσα στὰ σπῖτια, καὶ πρέπει νὰ προφτάσεις τὸ καμπαναριὸ τους γιὰ νὰ τίς ξεχωρίσεις. Ἀλλιῶς τίς παίρνεις γιὰ σπῖτια θρησκευμένα.

Στὸ πεζούλι ἐνὸς σπιτιοῦ ἕνα παιδί μικρὸ παίζει. Ἐγὼ κά-νει ἕνα βουναλάκι ἀπὸ ψίγουλα καὶ περιμένει νὰ μαζευτοῦνε μύ-γες. Δὲν ἀργοῦνε, κι' αὐτὸ, μπρουμιασμένο χάμω, μ' ἕνα με-γάλο παπούτσι ἀντρικὸ στὸ χέρι, τίς ἀφήνει πρῶτα νὰ ταιμπή-σουνε λίγο κι' ὕστερα τίς σκοτώνει. Τόσα εἶναι ἡ ἀφοσίωσή του

στο παιγνίδι του, που στοιχηματίζω ότι ούτε με ποδήλατο δεν θα τὸ ἀντάλλαζε.

Προγερῶ, σπίνια, ρούχα ἀπλωμένα, λουλούδια στὰ μπαλκόνια. Σ' ἕνα γαγάτι με ξαφνιάζει ἡ κρεμασμένη ταμπέλα: LOCATION! Μὲ τοῦτο δὲ ἡ στιγμή γάνει τὴν ἰσορροπία της καὶ τὴ φυσικότητά της, μὰ τὴν ξαναβρίσκει με τὸν τελῆλη πού προβάλλει μέσα ἀπὸ ἕνα σοκάκι, καὶ δ,τι διαβάζει σ' ἕνα μεγάλο ἄσπρο χαρτί, τὸ φωνάζει: «Κάτω στὴν ἀποβάθρα ἦρθε ἕνα καράβι κι' ἔφερε καλὸ ἀσβέστη! Ὅποιοι θέλει πάει καὶ παίρνει!» Ὁ τόνος τῆς φωνῆς του εἶναι βαθὺς γλυκός. Σὰ νὰ λέει σὲ κάποιον ἀόρατο ἐγγόνι του: «Μιὰ φορὰ κι' ἕναν καιρό...» Ὑστερα: «Σήμερα τὸ Σινέ-Ρεξ ἐπαναλαμβάνει τὴν ξεκαρδιστικότερη κωμωδία τῆς χρονιᾶς Γυαλιὰ-καρφιὰ. Δυὸ ὥρες ἀκράτητα γέλια. Μὴν τὸ χάσει κανεὶς...» Καὶ πάλι: «Κάτω στὴν ἀποβάθρα ἦρθε ἕνα καράβι...» καὶ τὴ φωνή του τὴν πίνει ἡ δῖφα τῶν ἀνθρώπων γιὰ εἰδήσεις, οἱ καμάρες τῶν σπιτιῶν, τὸ σούρουπο, ἡ ξανθιά παραθερίστρια πού τῆς στάζει τὸ βλέμμα της κάτω στὸ δρόμο, πάνω στοὺς περαστικούς.

Ἐν ἔτει 1649 χτίστηκε ἡ ἐκκλησιούλα πού συναντῶ μέσα στὸν ἐμπορικὸ δρόμο τῆς Πάρου, στὸ γραφικότερο ἴσως ἀπὸ τοὺς δρόμους της, καὶ δική της εἶναι ἡ καμπάνα πού χτυπάει. Καὶ καθόλου ἄσχημα δὲν πηγαίνουν οἱ ἴχιοι της με τοὺς θόρυβους τοῦ δρόμου τούτου, θόρυβους ἀπαλούς ἄλλωστε: Βήματα πιστῶν στὸ πλακόστρωτο, καὶ θρόισμα τῆς κληματαριᾶς πού εἶναι σκεπὴ κοντινῶν οἰνομαγειρείου καὶ ὀνομά του, κι' ἀκόμα ὁ κρότος ἀπὸ ἕνα φτωχὸ ξεχαρβαλωμένο πατίνι πού ἔχει ξετρελάνει ἕνα παιδί.

Χάνομαι στὰ δρομάκια, ἀνεβαίνω σκαλιά, κατεβαίνω ἄλλα, καὶ συναντῶ ἕνα μόνο τοίχο ἀπὸ τὸ Κάστρο, τὸ βενετσιάνικο φρούριο, καὶ σὲ ἄλλο ἐντελὸς σημεῖο τοῦ νησιοῦ βρίσκω τὸ σπῆτι πού πέθανε ἡ Μαντὼ Μαυρογένης. Τὸ δείχνει βέβαια μιὰ μαρμαρίνη πλάκα, γιατί τὴν τῶρα τὸ σπῆτι εἶναι, ἀπὸ τοὺς νέους του κτήτορες, ξεκαινοουργωμένο ἐντελῶς. Τὸ μεσημέρι, καθὼς κάθομαι πιά στὸ *Οἰνομαγειρεῖον* Ὁσας, ὁ ταμίας τοῦ οἰνομαγειρείου μοῦ λέει: «Τρομερὴ γυναίκα αὐτὴ ἡ Μαντὼ λοιπόν. Ἐγὼ βέβαια δὲν εἶμαι ἀπὸ δῶ, ἀλλὰ δὲν μπορῶ καὶ νὰ μὴν πῶ τὸ σωστὸ καὶ τὸ ἔξιο. Ἐδοσε ὅλο της τὸ βιὸς ὑπὲρ πατρίδος... Εἶναι νὰ μὴ βουρκώνουν τὰ μάτια σου; Γυναῖκες, σοῦ λέει σήμερα ὁ ἄλλος. Ταῖγάρο, χαρτί, κόρτε, καὶ μηδὲν ἀνὰ-τερα αἰσθημάτων... Ἐξαιροῦνται βέβαια οἱ παρόντες», συνεχίζει καθὼς συμφωνώντας μαζί του, ἀνάβω συγχρόνως τσιγάρο! Κάθεται στὸ τραπέζι του, σημειώνει στὴ φυλλάδα του πόσες ντοματοσαλάτες ἐξέρχονται τοῦ καταστήματος, καὶ ἀπὸ τὸ ραδιοφῶνι πού ἔχει πλάι του ἀκούει με εὐλάβεια Μότσαρτ. «Σὺς ἀρῆσαι, μαντάμ, ὁ Μότσαρτ;» Ἀκουσα πέσει στὴν Ἀθήνα τὸν Τζορβάνι καὶ τρελάθηκα. Τί τὸ περίεργο; Κάποιο καράβι ἔχει καὶ τόσο καλοτάξιδο τὸν ἔριξε στὴν Πάρου ταμίας οἰνομαγειρείου. Στὸ διπλὰνὸ τραπέζι δυὸ ψαράδες τρῶνε γαλέο με σκορδαλιά καὶ συμφωνοῦν ἐν τῷ ραδιοφῶνι «εἶναι πλέον σύντροφος ζωῆς».

Νησιώτικο μεσημέρι. Ἡ θάλασσα μπροστά, νυσταγμένη καὶ ἀστραφτερή, οἱ ψαρόβρκες μόλις πού σαλεύουν, χρωματιστὰ χαμόγελα τῆς ἀκρογιαλίας.

Κι' ἐνὶ τίποτ' ἀπ' αὐτὰ δὲν εἶναι περίεργο, γιατί μοῦ φαίνεται πὸς εἶναι; Καὶ γιατί αἰσθάνομαι σὰ νὰ ξεκόλλησα ἀπὸ τὸν κόσμο, σὰ νὰ μὴν εἶμαι παρὰ μιὰ στιγμή αὐτοῦ τοῦ μεσημεριοῦ; Τοῦτος ὁ ταμίας ἴσως ξέρει νὰ μοῦ πῇ. Ἀλλὰ ἂν δὲν ξέρει:

Ὁ ἥλιος μᾶς μετράει ἀπὸ πάνω ἕναν-ἕναν νὰ δεῖ ἂν εἶμαστε σωστοί, ἐμένα, τοὺς ψαράδες, τὸν ταμία. Βρίσκω ἕναν παραπάνω. Εἶναι ἕνας νέος πού ἦρθε τῶρα μόλις, ἐνθουσιασμένος γιατί, «ἐν τάξει, πέρασε ἀπὸ τὸ περιδεῖον». Εἶναι πολὺ νέος.

ΑΜΑ ΚΑΘΕΣΑΙ με τίς ὥρες στὰ καφενεῖα τοῦ νησιοῦ καὶ μετρᾷς τὰ ψάρια πού πηδᾶνε ἔξω ἀπὸ τὸ νερό, τίς βάρκες καὶ τοὺς λιγοστοὺς ἀνθρώπους πού περιμένουν στὴν ἀποβάθρα «καράβι ἀπὸ τὰς Ἀθῆνας», ὁ κόσμος βέβαια σοῦ φαίνεται νεογνός, σὰν τῶρα πρὶν ἀπὸ λίγο νὰ τὸν παράδωκε ὁ χρόνος στὴ ζωὴ, σὰ γιὰ δευτέρα ἢ τρίτη τὸ πολὺ φορὰ νὰ ζῦπνησε στὶς 6 ἢ ὥρα καὶ νὰ βάπτισες μόνος σου αὐτὴ τὴν ὥρα «πρωινή». Σοῦ φαίνεται ἔτσι σὰν τῶρα νὰ πρωτοκατάλαβες, καὶ σὰν κάτι πολὺ φιλικὸ νὰ σὲ κάθισε σὲ τούτη τὴν καρέκλα καὶ νὰ σοῦ εἶπε: «Νά, μέτρα τίς βάρκες καὶ τοὺς λιγοστοὺς ἀνθρώπους. Αὐτὴ θὰ εἶναι ἡ δουλειά σου.»

Ὅταν ὅμως κάποτε σηκωθείς ἀπὸ τὴν καρέκλα καὶ τραβήξεις κατὰ τὴν Ἐκατονταπυλιανή, τότε πολὺ γεροντῶνε ξαφνικὰ τὰ πράγματα ὅλα καὶ σὺ, κι' οἱ βάρκες ξεβάφουν, καὶ τὸ καράβι πού ἔρχεται «ἀπὸ τὰς Ἀθῆνας» εἶναι ἕνα πολὺ κακὸ καράβι...

Ὁ ἐκκλησάρχης χτυπάει τίς καμπάνες πότε τὴ μιὰ πότε τὴν ἄλλη με εὐφροσύνη καὶ εὐλάβεια, λές καὶ τὸν κοιτάζει, τὸν παρακολουθεῖ ὁ Θεός. Χωρὶς νὰ γυρίσει νὰ μᾶς κοιτάξει διόλου, μᾶς ἀπλώνει τὸ χέρι: νὰ περιμένουμε.

Περιμένουμε. Κι' ἄμα τελειώσει κι' ἔρχεται νὰ μᾶς ὁδηγήσει, ἀπαντᾷ στὶς ἐρωτήσεις τόσο περήφανα σὰ νᾶναι αὐτὸς πού ἔχτισε τὴν Ἐκατονταπυλιανή, σὰ νᾶναι δηλαδὴ αὐτὸς ἡ Ἁγία Ἐλένη ἢ ὁ Ἰουστινιανός, ὅπως λέει ἡ παράδοση.

— Γιατί λέγεται Ἐκατονταπυλιανή;

— Ἐ, δὲ βλέπετε; Ἐχει ἑκατὸ πύλες. Ἐνενήντα ἐννιά φανερές, μέτρα τες ἅμα θές, καὶ μιὰ κρυφὴ. Αὐτὴ θ' ἀνοίξει ὅταν πάrouμε πίσω τὴν Πόλη... Ἀπὸ δῶ, ἀπὸ δῶ ἐλάτε νὰ δεῖτε...

Τὸν φωνάζει ἕνας παπάς. Μέσα σὲ κάποιο ἀπὸ τὰ τρία παρεκκλησία ψέλνουν. Οἱ ψαλμοδίες ἀκούγονται περιεργά, σὰ νᾶρχονταν ἀπὸ μεγάλο βάθος. Σὰ νᾶναι ἡ χορωδία τῶν δεκαπέντε περίπου αἰῶνων πού ζοῦν ἐκεῖ μέσα. Ἡ πιὸ παλιά, λένε, χριστιανικὴ ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδας, καὶ ἡ πιὸ μεγαλοπρεπὴς μετὰ τὴν Ἁγία Σοφία. Τεράστια, θαυμάσια ἡ ἀρχιτεκτονικὴ της, ἐπιβλητικὴ ἡ σταυρικὴ κολυμπήθρα, ὅλη ἀπὸ μάρμαρο, τὸ βαπτιστήριον τῶν πρώτων χριστιανῶν. Σπρώχνω τὴν πόρτα πού ἱεροῦ νὰ ἰδῶ τὸ περίφημο κιβώριο (κουβούκλιο) πού εἶναι στημένο πάνω ἀπὸ τὴν Ἁγία Τράπεζα. Μεγαλεῖο. Τέτοιο, πού οἱ Ἀγγλοὶ ζήτησαν νὰ πάρουν τοὺς τέσσερις κίονές του καὶ νὰ τοὺς ἀντικαταστήσουν με χρυσό.

Μέσα στὴν ἐκκλησία σκαλωσιὲς καὶ ἀνθρώποι πού σκαλίζουν, γκρεμίζουν, ἐπιβλέπουν, χτίζουν. Κάνουν κάτι πού δὲν τὸ συνιθίζουμε στὴ ζωὴ μας. Δουλεύουν γιὰ τὴν ἀναπαλαίωση τῆς ἐκκλησίας. Βέβαια. Οἱ καημένοι οἱ Παριανοὶ εἶχαν φορηθεῖ ὅτι οἱ μαρμαρίνες κολόνες δὲ στήριζαν ἀρκετὰ τὴν ἐκκλησίαν τους, καὶ βάλθηκαν νὰ προσθέσουν νέα ντουβάρια καὶ στηρίγματα. Αὐτὰ τώρα ἐξαφανίζονται γιὰ νὰ ἀποκαλυφθεῖ ἡ παλαιότης. «Προσέξτε», μοῦ λέει κάποιος ἐπιβλέπων, καὶ μοῦ δείχνει τὸ σκαμμένο ἔδαφος.

Σκύβω κάτω καὶ βλέπω ἕναν ἀρχαῖο ἑλληνικὸ βωμὸ: Ὁλόκληρος, λέει, εἰδωλολατρικὸς ναὸς ὑπάρχει κάτω ἀπὸ τούτῃ τὴν ἐκκλησίαν. Κατεβαίνω νοερά. Θέλω νὰ ζήσω λίγο πρὸ Χριστοῦ, θέλω νὰ βρῶ καμιά ἀρχαία Ἑλληνίδα νὰ τὴ ρωτήσω πὸς πρέπει νὰ παίρνει κανεὶς τὸ χρόνο; Τοῖς μετρητοῖς; Ἡ δὲν ἀξίζει, ἀφοῦ, ἔτσι κι' ἄλλιως, καινούργιοι ναὶ θὰ χριστοῦν ἀπὸ πάνω μου; Ἀπὸ τούτῃ τὴ συνέντευξη με βγάζει ὁ καντηλανάφτης, πού, σκουντώντας με, με ρωτᾷ: «Τὴν εἶδες τὴν Παναγία πού ἐφτιαξε ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκάς με τὰ χέρια του τὰ ἴδια, ἀπὸ μαστίχα καὶ λιβάνι;» Ὁχι, δὲν τὴν εἶδα. Τὰ μάτια της εἶναι σὰ δυὸ μεγάλα ἄφθονα δάκρυα πού κάποιος τ' ἀνασέκωσε καὶ τὰ στερέωσε ὀριζόντια πάνω στὸ πρόσωπο. Ὅλο τὸ πρόσωπο εἶναι μιὰ νύχτα, ἕνας ψαλμός, καὶ ἕνα θυμίαμα βαριάς λύτης.

Ο ΚΥΡ-ΝΙΚΟΛΟΣ φορεῖ πάντα τραγιάσκα καὶ «ἐκτελὶ μεταφορῶς καὶ παιριπάτους», καί, ὅπως διευκρινίζει, «καὶ διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης». Ἀπὸ τὸ πρῶ μούχει μιλήσει γιὰ ἕνα σωρὸ πράματα: γιὰ τὸν κύρ-γιατρὸ τοῦ νησιοῦ, γιὰ τὸν πετρογάλ πού εἶναι μεγάλῃ «διευκόλεια», καὶ γιὰ τὰ μελτεμάκια, ὅπως ἀποκαλεῖ κάτι κυματάρες κι' ἕναν ἀπαίσιο ἄερα πού ἔχει πιάσει ἀπὸ χτές, — καιρὸς πού φέρνει πάλι στὴν ἐπιφάνεια τὸ ξεχασμένο ἐδῶ στὴν ἐξοχὴ θέμα: φουρτούνα. Μοῦ μιλάει λοιπόν, με κατατοπίζει γύρω ἀπὸ τὴν παραγωγικότητά του, τρεῖς γιουὲς ἐδῶ καὶ τέσσερις κόρες στὴν Ἀθήνα, δηλαδὴ ἄλλη στὸν Πειραιᾶ, ἄλλη στὴν Ἀμφιάλη καὶ ἄλλη στὴν Καισαριανή, κι' ὅλες «με σπῆτι». Καὶ ξαφνικὰ με ρωτᾷ ἐν πῆγα στὰ Ψυχωπανά. Ὁχι, δὲν πῆγα, τοῦ λέω, καὶ ἀπορεῖ τόσο σὰ νὰ τοῦ εἶπα ὅτι εἶμαι ἀκόμα ἀβάφτιστος. Μοῦ ἐξηγεῖ ὅτι εἶναι ἕνα «διάσημο τοπίο, με πεταλοῦδες ἀναγκαθώνιστες». Μπροστά τους, οἱ πεταλοῦδες τῆς Ρόδου εἶναι, λέει, ἡ πέταμα. Προσφέρεται νὰ μᾶς πάει με τρεῖς «σιβρολέτες», καὶ πρὶν δεχτῶ ἢ ἀρνηθῶ, ἔχει φύγει.

Ἄμα ἀλλάζει κανεὶς κλίμα, χάνει τὸ ταλέντο τοῦ «ὑποπτέυσθαι». Ἔστω, βρῆκα φυσικὸ ὅτι ὁ κύρ-Νικόλος διαθέτει σιβρολέτες γιὰ τίς μεταφορῶς του. Δὲν θὰ ἔπρεπε ὅμως νὰ σκεφτῶ ὅτι τρία αὐτοκίνητα εἶναι μᾶλλον πολλὰ γιὰ τέσσερα άτομα; Εἶπα βέβαια ἐδῶ στὴν ἐξοχὴ ν' ἀποφύγῃ τίς σκέψεις, ἀλλὰ ὄχι σὲ τέτοιο σημεῖο. Σὲ λίγο παρκάρουν μπροστά ἀπὸ τὸ καφενεῖο, γεμάτο παγκοσμίου πελάτες, τρεῖς περιποιημένοι ὄνοι με κουδούνια, χάντρες, καὶ κουρελοῦδες στὸ σμαμάρι, καὶ με σωφὲρ τὸν κύρ-Νικόλο.

Διαμαρτύρομαι...

— Καλά, ἐσὺ μοῦ εἶπες σιβρολέτες...

— Ἐμ πὼς νὰ σ' τὰ πῶ γιὰ; Γαδούρια, με τὸ συμπάθειο; Πά, πά, πά!... Ἄντε τώρα καβάλα, μὴ μᾶς κάσῃ ὁ ἥλιος στὸ σέρκο... Σοῦβαλα καὶ τὸ καλὸ σκουτί...

Δὲν ξέρω ποιοὶ ὑποσυνείδητοι τζοκέυ ἐζήτησαν μέσα μου καὶ με ἔστησαν στὴ ράχη τοῦ Μάρκου. Ἡ ὑπόλοιπη οικογένειά μου εἶχε κιόλας προσαρμοστεῖ στὸ νέο αὐτὸ ὄχημα καὶ προχωροῦσε. Ὁ κύρ-Νικόλος θὰ με συνόδευε, γιατί, ὅπως εἶπε:

— Καλὸ γαδράκι ὁ Μάρκος, ἀλλὰ εἶναι λίγο παιγνιδιάρικο...

Ξεκίνησα με. Κάτω κοτρόνες και άνθοφορος. Δεξιά, τὸ Αἰ-γαῖο, εὐθυμο-εὐθυμο, ἔπαιζε μ' ἕνα καίκι, τὸ χόρευε, ὅπ, ὅπ, μὴ πᾶνω μὴ κάτω. Ἀριστερά ξέρες, λόφοι, ξωκλήσια. Πάνω ὁ ἥλιος, καβαλάρης κι' αὐτὸς στὸ σβέρο μου, πᾶμε ὅλοι μαζί στὶς πεταλοῦδες. Ὁ Μάρκος ὅμως πέραν τῶν ἄλλων χαρισμά-των του φαίνεται νᾶχει καὶ διαίσθηση : Διαισθάνεται ἴσως ὅτι ἐγὼ σπανίως καταφέρνω νὰ κρατήσω ἰσορροπία, καὶ δῶς' του κάτι πῆδους ἐφιαλτικούς. Ὁ κύρ-Νικολὸς συμβουλεύει τὸ Μάρκο :

— Μάρκο, γιὰ πρόσχε τὴ μαντάμα. Κοίτα τί φρόνιμα πάει ὁ Ζαχαρίας κι' ὁ Δράκος. Δὲν καψώνουν αὐτοί ; Καψώνουν. Δὲν τοὺς πονᾶνε τὰ κοτρόνια ; Τοὺς πονᾶνε. Ἀλλὰ λένε : « Οὐτε ἡ πρώτη φορὰ οὐτε ἡ δεύτερη. Αὐτὴ εἶναι ἡ δουλειά μας, νὰ ἐχτελοῦμε μεταφορές. »

Δῶς' του ὅμως φτάρνισμα ὁ Μάρκος, καὶ δῶς' του νὰ γονα-τίζει καὶ νὰ τινάζει τὸ κεφάλι του πάνω-κάτω. Κι' ὁ κύρ-Νι-κολὸς :

— Μάρκο, ἔ Μάρκο, τί ντροπὲς εἶν' αὐτές ; Ξέρω, ξέρω, σοὺ κάθησαν μύγες τώρα καὶ σὲ τσιμπᾶνε. Πόμμενε, βρε Μάρκο, πόμμενε. Τί θὰ κάνουν ; Θὰ φᾶνε, θὰ φᾶνε, θὰ φύγουν, θὰ πᾶνε σ' ἄλλα ζᾶ. Νὰ τίς εἶχες σ' ὅλη σου τὴ ζωὴ, μάλιστα... Ἀλλὰ θὰ φύγ'ν !...

Στέγνωσε τὸ λαρύγγι τοῦ κύρ-Νικολοῦ στὴ φιλοσοφία, χω-ρίς ἀποτέλεσμα. Ὁ Μάρκος φταρνιζότανε, ἀντὶ ἀπαντήσεως, καὶ τίς στιγμὲς ἀκριβῶς πού ὁ κύρ-Νικολὸς περίμενε ἀπάντησιν. Ἐνα φτάρνισμα ἴδια ἀντίρρησης.

Τὸν ἔβραζε πρῶτα ὁ ἥλιος τὸν ἄερα κι' ὕστερα τὸν ἔχυνε γύρω. Δυνατὸς βραστὸς ἄερας. Εἶπα νὰ βάλω τὸ καπέλο μου κι' ἄς μοῦ τὸ ἔπαιρνε. Τὸ ἔβαλα, κι' ἔξαλλος ὁ Μάρκος. Χτυ-πιότανε. Ὁ κύρ-Νικολὸς ἀμέσως ψυχολόγησε :

— Εἶναι γιὰτὶ φόρεσες τὸ καπέλο σου... Νομίζει ὅτι θὰ τοῦ φορέσεις αὐτοῦ καὶ δὲ θέλει. Ἀμα τὸ ξαναβάλλεις, πὲς μοῦ ἔμένα πρί...

Κάθε λοιπὸν πού ἐγὼ ἤθελα νὰ βάλω τὸ καπέλο μου, φώναζα :

— Κύρ-Νικολό, θὰ τὸ φορέσω.

Τότε αὐτὸς ἀγκάλιαζε τὴ μούρη τοῦ Μάρκου ὥστε νὰ μὴ βλῆπει, καὶ τοῦ ἔλεγε :

— Πού λές, Μάρκο, ἡ μαντάμα εἶναι ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα καὶ τὴν ἐνοχλαίει τὸ λιποῦρι, κι' ὅχι πού θὰ σ' τὸ φορέσει ἐσένα τὸ καπέλο. Παρεξηγᾶς εὐκόλα, μωρὲ Μάρκο. Ἀιντε σῶπα, καὶ φτάκαμε.

Καὶ πράγματι μετὰ ἀπὸ μιάμιση ὥρα εὐθανασίας, « φτά-καμε ». Μπήκαμε σ' ἕνα τεράστιο καταπράσινο ἰδιωτικὸ κτήμα, παράρτημα παραδείσου. Δέντρα, καὶ φυλλωσιές, καὶ κάθε φύλλο τοῦ κάθε δέντρου καὶ τῆς κάθε φυλλωσιᾶς ἦταν ζωγραφιστό, ὅλο μὲ τὴν ἴδια ζωγραφιά. Πάνω στὸ πράσινο, καφέ καὶ ἄσπρες γραμμὲς. Ὁ, τι πῆγα νὰ ρωτήσω τί εἶναι τοῦτο τὸ περίεργο, ὁ Γιάννης, ἕνας δεκάχρονος φύλακας τοῦ κτήματος, μ' ἕνα κα-λάμι μακρὸ στὸ χέρι, ἄρχισε νὰ τινάζει τοῦτες τίς φυλλωσιές. Καὶ τότε ὅλα τὰ ζωγραφιστὰ φύλλα πού ἔβλεπα πετάζανε, πετάγανε τρελά, φοβισμένα, κι' ὅλα τώρα ἦταν πορτοκαλιά. Ἦταν οἱ πεταλοῦδες, οἱ χιλιάδες πεταλοῦδες πού ξεκόλλησαν ἀπὸ τὰ φύλλα, θαυμάσιες σπῖθες πού πετιοῦνταν ἀπὸ μιά τερά-στια φουφού πού τὴν ἀνασκαλεύει καὶ τὴ φουσάει κάποιος μερα-κλὴς θεός. Ὁ κύρ-Νικολὸς ζύγιζε τὸ θαυμασμὸ μου καὶ κάθε τόσο μοῦ ἔλεγε :

— Δὲ σοῦλεγα ἐγὼ ὅτι εἶναι ἀσυναγώνιστες ;

Καὶ φοβοῦμενος μήπως τοῦτες ἐδῶ οἱ χιλιάδες σπῖθες πού πετοῦσαν ὀλόγυρα μοῦ φανοῦνε λίγες, ἔλεγε :

— Εἶναι κι' ἄλλες, μὴ θαρρεῖς πὼς εἶναι μόνο τόσες, ἀλλὰ γεννᾶνε τώρα καὶ εἶναι καμένες βαθιὰ. Ἀλλες πάλι φοβοῦνται τὸν ἀγέρα καὶ κρύβουντ' !...

Στὴν ἐπιστροφή ἡ οἰκογένειά μου καὶ ὁ κύρ-Νικολὸς καβάλα, ἐγὼ πεζή... Ὁ κύρ-Νικολὸς μοῦ μιλοῦσε τώρα ἀφ' ὕψους :

— Αὐτὰ πού λές... .

δός », ἢ, τελοσπάντων, ἕνα μελετηρὸ κορίτσι, πού διαβάζει ἀρ-χαίους συγγραφεῖς ἀντὶ νὰ γυρίζει ἄσκοπα στοὺς δρόμους καὶ στὰ ἄσκοπα δειλινά.

Ὅμως τὸ δειλινὸ ἦταν πολὺ ὀλισθηρὸ, ἐξαισία ὀλισθηρὸ, εἴ-χε καὶ πολὺ γιασεμὶ ὁ δρόμος καὶ μεθυστικὰ ἐξουμασμένο ἡλια-κὸ φῶς, ὑπῆρχε καὶ πιάνο σὲ κάποιο σπῖτι, πού ἔπαιζε ραγι-σμένα κομμάτια, καὶ ἀνησυχοῦσα ὅτι τὸ « δῆλον ἐστὶ » τοῦ μελετηροῦ κοριτσιοῦ δὲν θὰ μπορούσε νὰ γίνε φρένο. Δῆλον ἐστὶ, ἔλεγα καὶ ξανάλεγα, ὅτι δὲν θὰ τελειώσω καμιά δουλειά μου, ἔτσι πού πλησιάζω τεμπέλες καὶ κακομαθημένες σκέψεις. Καὶ τότε ξεπετάχτηκε στὸν ἀφρὸ τῆς μνήμης μου ἕνα νησί, ἡ Δῆλος, πού ἔτυχε νὰ τὸ ἐπισκεφθῶ στὶς μέρες τῶν καλοκαι-ρινῶν διακοπῶν μου. Ξεπετάχτηκε γιὰ νὰ μὲ βγάλει ἀπὸ τὴ δύσκολη θέση, τὴν ἀποχαύνωση, ὅπως ἀκριβῶς ἀνέβηκε κά-ποτε, ἀγνωστο πότε, ἀπὸ τὸ βυθὸ τῆς θάλασσας, γιὰ νὰ βγάλει τὸ Δία ἀπὸ τὴν πολὺ δυσκολώτερη δική του. Νὰ τί λέει ποιητι-κότατα ἡ μυθολογία :

Κάποιο παρόμοιο ἄσκοπο δειλινὸ, ἐκεῖ πού ὁ Δίας τριγυρ-νοῦσε πλῆττων στοὺς δρόμους, — πολλὰ τὰ γιασεμιά κι' ἐκεῖ, — τὰ γιασεμιά ὑπάρχουν ἀπὸ τότε πού ὑπάρχουν αἰσθητά, — συνάντησε μιά θνητὴ, τὴ Λητώ. Καί, ἂν καὶ ἔγγαμος, τῆς προσφέρει τὴ θεϊκὴ καρδιά του. Πῶς νὰ ἀδικήσεις τώρα καὶ τὴ Λητὼ πού τὴ δέχτηκε ; Ν' ἀντισταθεῖ σὲ θεό ; Ὅσο ἥθικον ἀρχὸν καὶ νὰ ἦταν, δύσκολη ἡ ἄρνηση. Περιζήτητοι οἱ θεοί, τόσο πού ἐμεῖς σήμερα, ἐλλείψει ἀληθινῶν, καταφεύγουμε στοὺς θνητοὺς, τοὺς θεοποιούμε μὲ σκανδαλώδη τύφλωση, κι' ἀκούει « Εἶν' ὁ Θεὸς μου » κι' ἕνα σὼρ ἄλλες θεοπτικές προαγωγές πού δίνουμε στὸ ψεύτικο. Μὲ τὸ δικαίωμα τοῦ λοιπὸν ἡ Λητὼ, — πού στὸ κάτω-κάτω τῆς γραφῆς δὲν ἦταν καὶ στὸ χέρι τῆς ν' ἄρνηθεῖ. Θεὸς ἦτανε, κι' ἄμα ἤθελε μπορούσε νὰ διατάξει : « Νὰ μὲ ἀγαπήσεις ». Ἔτσι ἔγιναν τὰ πράγματα, καὶ σὲ λίγο ἡ Λητὼ τοῦ ἀνακοινώνει : « Θὰ γίνεις πατέρας. » Ἐξαλλος καὶ ἐντρομος ὁ Δίας, μὴ τυχὸν καὶ μάθει τὸ σκανδα-λάκι του ἡ ζηλιάρα Ἥρα, ψάχνει νὰ βρεῖ ἕναν ἀπόμερο τόπο πού νὰ δεχθεῖ τὴν ἐτοιμόγεννη Λητὼ. Ὅλοι ὅμως οἱ τόποι τὴν ἀπόδιωχναν. Κι' ἐκεῖ πού ὁ Δίας καθότανε ἀπελπισμένος καὶ συλλογιζόταν τί ἀκριβὰ πληρώνει κανεὶς τὰ θαυμάσια ἄσκοπα δειλινά, φανερώθηκε, ἔγινε « δῆλον », ἕνα νησάκι, — ἐξ' οὗ καὶ τὸ ὄνομά του, — πού δέχτηκε τὴ Λητὼ κι' ἔγινε πατρίδα τοῦ θεοῦ τοῦ φωτός, τοῦ Ἀπόλλωνα.

Αὐτὰ μοῦ θύμιζε τὸ « δῆλον ἐστὶ ... », κι' ὅ, τι εἶδα στὴ Δῆλο, μέσα σὲ μιά ὥρα.

Μιά ὥρα δὲν φτάνει παρὰ μόνο γιὰ νὰ κεραυνοβοληθεῖς ἀπὸ τὸ ἐκτεταμένο κάλλος τῶν ἐρειπίων. Δὲν φτάνει παρὰ γιὰ νὰ ξεγελαστεῖς ὅτι τὰ μαρμάρινα λεοντάρια πού βλέπεις ἀπὸ μακριά, τῶνα δίπλα στὸ ἄλλο, εἶναι ἀληθινά, ἀληθινὰ πὼς εἶναι ἡ δύναμή τους, κι' ἄγρυπνο βλέμμα πὼς ἐνυπάρχει στὸ ὑψω-μένο κεφάλι τους, γιὰ νὰ προλάβει νέους Μιθριδάτες. Φτια-γμένα ἀπὸ τοὺς Νάξιους τὸν 7ο π.Χ. αἰῶνα, στόλιζαν ἄλλοτε τὴ μεγάλη λεωφόρο, φρουροῦσαν τὸ μεγαλεῖο.

Πὼς νὰ προφτάσεις νὰ δεῖς ὅλα τ' ἀρχοντικά σπῖτια μὲ τὰ ἀπίστευτὴς τέχνης μωσαϊκὰ τους ; Μιά ματιὰ μόνο ρίχνεις στὸ Σπῖτι τῆς Τρίαινας, ἄλλη μιά στὸ Σπῖτι τῶν Προσωπείων, καὶ λίγο παραπάνω στέκεσαι, κι' ἄς χάσεις καὶ τὸ πλοῖο, σὲ ἕνα θαυμάσιον ψηφιδωτό. Ἐνας πύρ φτερωτὸς ἀπὸ κάθε ἄλλον Ἑρωτας κρατᾷ τὰ χαλινάρια δυὸ ὀλοζώντανων δελφινῶν καὶ καλπάζει καταπάνω σου. Περιμένεις νὰ τὸν ἀστανθεῖς καὶ προχωρεῖς. Σκύβεις σὲ μιά βαθιὰ τεχνικότητα στέρνα μεγάλου σπιτιοῦ, ἀγγίζεις ἕνα πηγᾶδι μὲ γλυπτὲς παραστάσεις γύρω-γύρω, κοιτάξεις μέσα, βαθὺς ὁ χρόνος. Ὁ Διοσκουρίδης καὶ ἡ Κλεοπάτρα πύ καί, δίπλα-δίπλα, ὄρθιοι, χωρὶς κεφάλι, καὶ ὥστόσο μὲ πλήρη ἐκφραση πού ἀνεβαίνει ἀπὸ τὰ σώματά τους, μᾶς ὑποδέχονται στὸ γκρεμισμένο σπῖτι τους.

Τὸ καραβάκι σφυρίζει, θέλει νὰ φύγει, καὶ μένουν τόσα ἀκόμα. Τουλᾶριστον νὰ τρέξεις μιά ματιὰ στὸ Μουσεῖο, νὰ δεῖς τοὺς ἔκκουσους κούρους, τὴ μεγαλειώδη κι' ἐπιβλη-τικὴ ἀκαμψία τους, καὶ νὰ φύγεις ἀφήνοντας ἀγνώστη σου τὴ Δῆλο. Δὲ φτάνει μιά ὥρα, νὰ ἀναστηλώσεις τόση ἱστορία, ἀκμή, μεγαλεῖο, ἱερότητα. Ὅταν μάλιστα ἡ ὥρα αὐτὴ ἔχει καὶ τὴ φύρα τῆς, καθὼς κάθε στιγμὴ ξεσποῦν ὑστερικά *Wonder-ful ! καὶ Magnificent !* ἐν συνδυασμῷ μὲ τὰ κράν-κράν τῶν φωτογραφικῶν μηχανῶν, — τιμὴ μας βέβαια, — κρότοι θαρ-ρεῖς ἀπὸ νῆα ραγίσματα κινῶν. Γιατὶ ἑκατοντάδες οἱ ἐκστα-σιαζόμενοι. Ξένοι οἱ πύ πολλοί, ἔρχονται μὲ καίρια, ἀπὸ τὴ Μύκονο κυρίως, νὰ γνωρίσουν τὸ πῶς μεγαλοπρεπὲς ἄγνωστο. Πλωτὰ Καρτιέ-Λατὲν καὶ Σόχο λὲς πὼς εἶναι τοῦτα τὰ καί-ρια, γεμάτα ἑξαλλες χαῖτες καὶ μούσια καὶ ροῦχα παρδαλά.

Καὶ μέσα σ' αὐτὰ, νὰ κάτι θαυμάσια ἐλληνικά. Σύγχρονο ἐλληνικό. Μιά καπετανίσσα. Βλέποντάς την δὲν ἀπόφυγα οὔτε ἐγὼ τὸ ἐπιφώνημα, ἀλλὰ προσαρμοσμένο στὸ χῶρο : « ὦ, μὰ τὸν Δία ! » ξεφώνισα, καθὼς τὴν εἶδα νὰ πηδαίει ἀπὸ τὸ καίκι τῆς, σὰν κύμα, νὰ φουρτουναίξει ὀλόκληρη πού δὲν ἄκουγαν τὰ

Αύγουστος 1963

Ταξίδια

ΠΕΡΝΩΝΤΑΣ χτές τὸ ἀπόγεμα κάτω ἀπὸ ἕνα χαμηλὸ ἀνοιχτὸ παράθυρο ἄκουσα μιά κοριτσιίστικη φωνὴ νὰ λέει : « Δῆλον ἐστὶ ... » Μαθήτρια πού ἔμεινε μεταξισταστέα, σκέφτηκα, ἢ κορίτσι πού ἐτοιμάζεται « δι' ἀνωτέρας σπου-

παραγγέλματά της. Νεώτατη, σκληρά κι' όστόσο γυναικεία μορφή, με κάτι μαύρα μάτια άπατα σαν τούτες τις θάλασσες, και κόμπος δεμένο στη μέση της τó μπλε πουκάμισό της. Πάνω στο πουκάμισο, τ' αλάτι της θάλασσας έχουν ζωγραφίσει άπιθανες γοητείες γεωγραφικούς χάρτες. « Λάσκα! λάσκα! » φωνάζει, κι' ένα σωρό άλλες μουσικές λέξεις, που δεν μπορώ να τις άκούσω πιά γιατί τις πνίγουν τά ξεφωνητά μιζς άλλης έλληνίδας κυρίας, που μέσα από τó πλοιαράκι μας, κρεμασμένη στα κάγκελά του, προσπαθεί να συνεννοηθεί με μιá γαλλίδα κυρία τού διπλανού καΐκιού που έχει κιόλας ξεκινήσει, εις άπταιστον γαλλικήν: « Πότε φεβγκέτε; Ντέφτερα; Έγκο Κύριακο... » Η γαλλίδα άρκείται να χαμογελάει εύτυχημένα, πνιγμένη καθώς είναι μέσα σε τόσο έλληνικό στοιχείο.

Τό κοτεράκι ξεκινάει, πρòς μεγάλη χαρά μιζς άνύμφευτης που άνυπομονεί να φτάσει στη Μύκονο για να πιεί νερό από τά Τρία Πηγάδια, γιατί όποιος πίνει παντρεύεται. Μιά φίλη της ήπια και σε δυό μέρες πήγε στη Θεσσαλονίκη και παντρεύτηκε. Τά λέει αυτό κοιτάζοντας με σημασία τó συμπαθητικό καπετάνιο, που δέ φαίνεται να πιστεύει και τόσο στα ίαματικά νερά.

Άλλα ταξίδια

ΤΟ ΘΕΜΑ ΤΟΥΤΟ δεν είναι βέβαια και τόσο καλοκαιρινό, είναι όμως πάντως μέσα στα πλαίσια τού ευρύτερου ταξιδεύει. Ό θάνατος. Όταν μιλάει κανείς για ταξίδια, μπορεί να πηδήξει σ' αυτόν χωρίς να θεωρηθεί και πάρα πολύ ασυνάρτητος. Κι' επειδή η προβούλευση τού θανάτου είναι προβούλευση έλευθερίας, όπως είπε ό Σενέκας και Ξανάπε « με λόγια δικά του » ό Μονταίνος, — καλό είναι να μιλάμε τότε-πότε και γι' αυτόν...

Άφορμή μιá πρωινή μου επίσκεψη στο Α' Νεκροταφείο. Έποχρσεύσεις. Έξοχο πραινό, που την όμορφιά του επαυξάνει ή μια ώρα άδεια « δι' υπόθεσίν μου ». Πλέουν στο φώς τά πάντα, τώρα λες και πρωτοβλέπεις ανθρώπους. Βάδισα πεζή να δώ όλίγη άγαπημένη πολιτεία, πέρασα έξω από τά κοσμικά ζαχαροπλαστεία, χαρά Θεού οι πρωινές κυρίες, καθισμένες στην άγκαλιά της άνέσεως, φτιαγμένες από έλαφρότατο άεράκι, και από άπόσταγμα άγνώστων χρωμάτων. Ρουφούσαν με τó καλαμάκι τά άναψυκτικά τους και τά ice-cream τους, με τόσο άφοσίωση σά νάγραφαν τά άπομνημονεύματά τους. Έλεγε πως ό Θεός τούς έχει κόψει ειδικά κοντύλι χρόνου, να, κάτι χορταστικές ώρες που με τίποτα δεν περνάνε, — άλλο ρολόι λες πώς κοιτάζει για χάρη τους. Τόσο άπολαμβάνουσα ήταν ή έκφρασή τους, τόσο μακριά από κάθε τι που έπείγεται ή που πονάει, που βάζω στοίχημα ότι, αν ξαφνικά πλησίαζα και τούς ρώναζα: « Ξέρετε, πώς στο Νεκροταφείο... », οι κυρίες αυτές θά παρατούσαν τó καλαμάκι τους, και, γελώντας με την καρδιά τους, θά έλεγαν έν χορδή: « Καλόοοοο! »

Μπήκα σ' αυτό τó πάροχο της άπουσίας διαπιστώνοντας ότι κι' εδώ τó πραινό είναι έξοχο, και έχει κι' ένα άεράκι πολύ εύαισθητο, σαν άναμνητό, που διαβάζει τά όνόματα στα μνήματα, ξεσκονίζει τις φωτογραφίες και τά έπιγράμματα, φλυαρώντας ψιθυριστά με τά « άδοκήτως » και τά « πρώως ». Θυμάμαι τρεμουλιαρίκο μπροστά στην προτομή ενός νέου ζευγαριού που « ήγαπήθη σφόδρα », φιλά στο μέτωπο ενός άξιωματικού που « έθυσιασε την ζωή του », συντροφιά εύχάριστη, εδώ, όπου, καθώς πιά έχουν σβήσει τά γράμματα και τó ιστορικό, θέλεις να φαντάζεσαι κάποιον άλλο Λεύκιο που έκοιμήθη *Έν τῷ μνήν Αθύρ...* Πολύ αίσθηματικό και πονετικό άεράκι είναι τούτο: Σ' όποιον μνήμα δεν έχει γιασεμί, τρέχει και τού κουβαλάει τó άρωμα από δίπλα και παραδίπλα και από πιο μακριά άκόμα. Άκόμα, κλέβει κι' από τις μεγάλες άνθοδέσμες που φέρνουν άραιοι θλιμμένοι, μα κι' απ' τις μικρές, τις σπαρακτικές σαν τόν τελευταίο άσπασμό.

Στέκομαι μπροστά σε μιá μικρή ταξιδιωτίσση, μαθητριούλα, όπως τη δειχνει στη φωτογραφία ή ποδιά και ό άσπρος της γιακάς. Πρόλαβε-δεν-πρόλαβε να μάθει τó *Dum spiro spero*. Η καρδιά της δέ θά χόρεψε στη μουσική τών αίσθημάτων. Μιά μικρή λαμπρίτσα όδοιπορεί πάνω στη φωτογραφία, και πάει και στέκεται στην άκρη τού άσπρου γιακά: κοριτσίστικη καρφισούλα, ψεύτικη, μοιάζει.

Η διάθεσή μου, τó ήθικό μου, είναι άθλια. Τρέμει από τó φόβο της και κλαίει από τη λύπη της ή ζωή μέσα μου. Μα όταν φτάνω μπροστά στην *Κοιμωμένη* τού Χαλεπά, παίρνω τó μάθημα. Σκληρή επιμύθιας ζωής και θανάτου.

Διάλογος άνάμεσα σε δυό φύλακες. Ό ένας από τη μιá μεριά τού κρεβατιού, ή ένα σιδερένιο καροτσάκι γεμάτο μαλαμένα λουλούδια, — χάνουν τη φρεσκάδα τους οι πόνοι. Ό άλλος από τó μέσα μέρος, άκουμπισμένος πάνω στην *Κοιμωμένη*, παίζει μ' ένα γαρύφαλλο.

— Πού λες, συνεχίζει, τó είχε φτιάξει πλακί, με σκορδάκι,

μαϊντανό και ντοματίτσα, είχε φέρει κι' ό συμπέθερος ένα κρασί, που τί να σου πώ!... Έχασες που δεν ήρθες...

— Σάματι με κάλεσες;

— Ναι, θέλω να σου πώ δηλαδή... Πώς τά πās με τη δουλειά; Συνήθισες; Η άγριεύεις άκόμα; Πάρ'το, μωρέ, λογικά τó πράμα. Γενικόν μέτρον. Έτσι που σκιάζεσαι, πεθαίνεις κάθε μέρα. Άμα δεν τó σκέβεσαι, πεθαίνεις μιá φορά, σαν κύριος...

Άνάστασις

ΔΙΑΒΑΖΟΝΤΑΣ, πριν από μέρες, μιá έφημερίδα, — τó αλόκοτο αυτό άντικείμενο που, συμπιέζοντας τó έμβαδόν και τά κρίσιμα της άνθρωπότητας σε μερικές σελίδες μόνο, μās βοηθάει να ξεπεράσουμε την άπελπιστική αίσθηση ότι ό κόσμος είναι πολύ μεγάλος, για να μπορούμε στην άντίθετη, κι' όχι λιγότερο άπελπιστική, ότι ό κόσμος είναι πολύ μικρός, — είδα, άνάμεσα στην άνθολόγηση ζοφεροτήτων τó παιδ πολύ, μιá τόσο-δά είδησούλα, τόσο-δά σε άναστάσεις μα και σε σημασίες για τούς προσγειωμένους, βαλμένη εκεί, θά έλεγα, για να φτιάξει κακόκεφες διαθέσεις. Ένα γράμμα, λέει, έφτασε στον προορισμό του μετά 23 χρόνια! Είδηση χωρίς άξιώσεις. Την προσπερνās μ' ένα μειδίαμα, μ' ένα « Τσ... τσ... τσ... », με ένα « Για φαντάσου! » — και πολύ της πάει. Έδώ ό Χρυστόσωφ έκάπνισε την πίπα της Ειρήνης, και θά σκάσουμε τώρα αν άργησε μιá στάλα να φτάσει ένα γράμμα;

Άλιμονο όστόσο στους μαχοχιστές, που θέλουν σώνει και καλά να φαντάζονται ότι τούτο τó γράμμα τó τόσο καθυστερημένο μπορεί να καθυστέρησε μιá εύτυχία. Μπόρα ή μελαγχολία τους. Κι' άς είναι πολύ πιθανόν ότι τó περιεχόμενό του θά ήταν τίποτα « Χρόνια πολλά επί τη όνομαστική σας εορτή... », ή « Έγείαν έχομεν, ύγείαν ποθούμεν και δι' ύμās... » και τά άλλα παρόμοια. Έκτός αυτού, μπορεί κιόλα να μην τó περιέμενε κανείς ποτέ.

Όμως εγώ, επειδή ό ρομαντισμός εξευγενίζει τις ψυχές (όπως και οι καλές πράξεις), ρομαντική έκδοχή θά δώσω σ' αυτό τó γράμμα. « Άπαντήστε μου αν θέλετε να ενώσουμε τās τύχας μας » φαντάζομαι ότι έγραφε, ή « Άν δεν δώσατε σε άλλον την καρδιά σας, γράψτε μου να έλθω », ή « Είστε για μένα τó πάν ». Και φαντάζομαι άκόμα κι' αυτό τó « πάν » να περιμένει — γυναίκα τó φαντάζομαι — στις πόρτες ή στα παράθυρα, να περιμένει τó γράμμα, και να μη ξέρει για τί άλλο χρειάζεται ό χρόνος παρά για να φέρνει τόν ταχυδρόμο, να μη ξέρει τί άλλο είναι οι έποχές και τά σύννεφα και τά πουλιά παρά γράμματα παραμορφωμένα. Και τó γράμμα να μην έρχεται! Κι' αυτή να περιμένει, να περιμένει, μαζί με την καλή της φιλενάδα την Έλπίδα, που την καθησυχάζει κάθε τόσο πως « Ε! τά γράμματα άργούν καμιά φορά, μην είσαι τόσο άνυπόμονη!... »

Κάνει κάτι χοντρά άστεία μερικές φορές τó πεπρωμένο, που είναι να τρελαίνεσαι. Ξεχνάει μέσα στην τσέπη του ένα σωρό πράματα, τά χάνει, τά χαλάει, τ' άνεμοσκορπίζει. Είκοσι-σιτρία χρόνια έμεινε μέσα στην τσέπη του τούτο τó γράμμα, κι' ύστερα έφτασε στον προορισμό του. Η είδηση δεν λέει αν υπήρξε παραλήπτης. Άν όμως υπήρξε, και είναι όπως φαντάστηκα, θά έτρεξε στη φίλη της την Έλπίδα και θά της έπτε: « Δίκιο είγες. Άργούν καμιά φορά τά γράμματα... Άπό δώ και πέρα θά σε πιστεύω... »

Τά γράμματα έτσι πέρασαν στην Ιστορία. Μέσω εκείνων που άργησαν να φτάσουν, μέσω εκείνων που χάθηκαν, μέσω εκείνων που διαφεύστηκαν, και κυρίως μέσω εκείνων που δέ γράφτηκαν ποτέ.

Σεπτέμβριος 1963

Θάματα μύρια παλαιά...

Η ΝΥΧΤΑ έφάρμοσε καλά πάνω στον ούρανό, ίσοπέδωσε άνοιχτούς και κλειστούς όρίζοντες, βαθουλώνει λίγο πάνω από τó θέατρο τού Έρωτος τού Άττικού, θόλος, και άδειάζει τά υπόλοιπα σκοτάδια της πάνω μας, πάνω σ' όλους έμās τις χιλιάδες κόσμο που καθόμαστε στις κερκίδες και περιμένουμε να δούμε τά *Μπαλέτα* τού 20^{ου} Διωνα τού Maurice Béjart. Καλά που ύπάρχουν και τούτα τά δαιμονοτερούνα άστρα, και

γίνεται ένας διαχωρισμός της γής από τον ουρανό, και καλὰ πού υπάρχει κι' εκείνη τὸ φεγγάρι νὰ μᾶς ἀποζημιώνει γι' αὐτὴ τὴ διαφοροποίηση. Φεγγάρι ἀτσάλα κοιμμένο ἀπόψε, ἔλλειπές. Σχήμα, πού ἐνὼ πολὺ μᾶς γοητεύει ὅταν τὸ ἔχουν τὰ ἀντικείμενα τοῦ οὐρανοῦ, πολὺ μᾶς θλίβει ὅταν τὸ ἔχουν τὰ γήινα πράγματα.

Οἱ σκέψεις μου αὐτὲς πού κοιτᾶνε ὅλο κατὰ πάνω, παίρνουν ἀπὸ πίσω ἕνα διάττοντα καὶ ἔχουν τὴν τύχη του : Σβήνουν. Σβήνουν καὶ τὰ φῶτα τοῦ θεάτρου, ἀνάβουν οἱ προβολεῖς, καὶ χύνονται στὴ σκηνὴ πάνω στὸν Casado, τὸν πρῶτο χορευτὴ, πού ἐνσαρκώνει τώρα ἕναν Προμηθέα Δεσμώτη ὅχι ὅπως τὸν ἔπλασε ἡ Μυθολογία καὶ ὁ Αἰσχύλος, ἀλλὰ ὅπως τὸν φαντάστηκε ὁ Bédart, ἀναγκάζοντάς τον νὰ ξαναγεννηθεῖ μέσα ἀπὸ τὴν ἐποχὴ μας, μὲ τὰ δικά της σύμβολα, τοὺς ρυθμούς της, τὶς τάσεις της, καὶ τοὺς ἐχθροὺς πού αὐτὴ ἐξαπολύει πρὸς κάθε Προμηθέα. Ἔτσι, μὲ τερατομορφους ἄντρες πού ἔχουν περιβολὴ ποδοσφαιριστῶν τὸν βλέπω νὰ παλεύει, δύο ἀποτρόπαιοι δῆμιοι τὸν κυνηγᾶνε, δράκος, στοιχειό, τέρας μὲ ἀθλητικὴ περιβολὴ εἶναι κι' ἐκεῖνος πού φυλάει τὸ πῦρ, μιὰ μεγάλη μπάλα ἀπὸ στιλπνὸ ἀλουμίνιο.

Ὁ Προμηθέας χορεύει. Οἱ προβολεῖς τὸν κυνηγᾶνε, τὸν σημαδεύουν, ξοπίσω τους τὸ βλέμμα μου ἔκθαμβο. Χορεύει μ' ἕναν τέτοιο τρόπο πού μόνο ἂν ἦμουν ὁ ἴδιος ὁ χορὸς πού θὰ μπορούσα ἴσως νὰ τὸν περιγράψω. Κοιτώντας τὸν ἔγινε μουσικὴ ἀνεκτέλεστη. Ὅ,τι σκληρό, ἀλύγιστο, μοῦ ἐπέβαλαν μέσα μου οἱ καιροί, πῆρε νὰ λιώνει, νὰ ὀρεγεται. Ὅ,τι δικό μου, λογιкуμένο, εἶχε ἀποτραβηχθεῖ ἀπὸ τοὺς χοροὺς καὶ τὰ τραγούδια, ξανατρελάθηκε, ἀκολούθησε τὸν Casado πάνω στὴ σκηνή, ξαναμάθαινε χορὸ. Προσπαθοῦσα νὰ ἀναλύσω τὸ σῶμα τοῦ χορευτῆ. Μοῦ φαινόταν γεμάτο ἀλλόκοτα θηρία. Τάβλεπα νὰ κολουριάζονται, νὰ τινάζονται, νὰ ὀρμιοῦν, νὰ ἀλληλοσπαράζονται. Κάθε του κίνηση κι' ἕνα ἀπελευθερωμένο ἄγριο θηρίο, ἄγριο πάθος. Πρέπει νὰ εἶχαν πυρετὸ τὰ νεῦρα του καὶ οἱ μῦς του, αὐτὸν τὸν πυρετὸ πού ἀνεβάζει ἡ τέχνη ὅταν θέλει νὰ ἐκφραστεῖ στὸ ἀπόλυτό της. Διάβασα σπαρακτικὰ ποιήματα στὰ χέρια του ὅταν τινάζονταν, τινάζοντας ὀλόκληρα νοήματα, ὀλόκληρες δραματικότητες. Ἀκουσα μουσικὲς κι' ἀλαλαγμούς θριάμβων καθὼς τὸν ἐβλεπα νὰ παλεύει μὲ τὸ δράκο, καὶ ξαναπαχτήσα ἰδανικά ὅταν, κρατώντας στὰ χέρια του ἕναν ἄψυχο, ἄπνοο «Ἀνθρώπο, ἀγωνιζόμενος μὲ σπαρακτικὴ ρυθμικότητα νὰ τὸν ἀναστήσει, νὰ τὸν σώσει. Ἦ ἦτα του, ἕνα ἐξαίσιο κύλισμα πάνω στὴ σκηνή, μ' ἔκανε νὰ λατρεύω ἀκόμα πιὸ πολὺ τοὺς ἡττημένους, — παλιά μου ἄδυναμια.

« Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος » εἶπα, ὅταν τὸν εἶδα δεμένον ἀπὸ τὰ χέρια νὰ κρέμεται ἀκίνητος. Ἦ στάση τοῦ σώματός του ἦταν ἡ περίληψη ὅλων τῶν Ἐσταυρωμένων τῆς ζωγραφικῆς, — προσκύνησα ὅπως ποτὲ μου.

Τὸ φεγγάρι μπουσουλᾷ πάνω στὸ σκοτάδι, στὶς ἀρχαῖες καμάρες, φτάνει πάνω ἀπὸ τὸ δεμένο Προμηθέα. Κατ' ἄλλους εἶναι ἀπλῶς ὁ δρόμος του ἀπὸ κεῖ. Κατ' ἄλλους ἔχει πάει κατὰ κεῖ εἰδικὰ γιὰ τὸν Δεσμώτη.

... θάματα μύρια νέα

ΔΕΝ ΕΙΜΑΙ ἀλήθεια σὲ θέση νὰ πῶ ποῖαν ἀνοιξὴ προτιμῶ. Ἐκείνη πού συνθέτει κάθε χρόνο ἡ φύση, ἐκείνη πού ἐσύνθεσε ὁ Στραβίνσκυ, ἡ αὐτὴν ἐδῶ πού ἀνασταίνει πάνω στὴ σκηνὴ ὁ Bédart ; Δὲν ξέρω. Οἱ δύο τελευταῖες, ἀπαράλλαχτες μὲ τὴν πρώτη σὲ σφρίγος, σὲ θαῦμα, σὲ ἀνασταίνουσες στιγμές. Αὐθεντικοὶ οἱ χυμοὶ τους, οἱ καταιγίδες τους, τὰ ἐνστικτὰ τους, αὐθεντικὴ ἡ φρικιάσῃ τους. Συγκλονιστικὴ ἡ ἀναταραχὴ τῆς γῆς. Γονατιστοὶ οἱ χορευτὲς καὶ μὲ σκυμμένο τὸ σῶμα πάνω στὴ σκηνὴ ἐκφράζουν τὴν πρώτη διέξοδο τῆς ἀνοιξῆς : τὴ βλάστηση, τὸ μπουμπούκιασμα. Ἐνα-ἕνα σῶμα ἀνασηκώνεται, βλασταίνει. Θαρρῶ πὼς ἡ σκηνὴ γέμισε μίσχους καὶ ἀλκυες. Πάνω σ' αὐτὴ τὴν πράσινη γῆ ξεπροβάλλουν τώρα ἐρεθισμένα καὶ ἐκστατικά ζῶα, πού ἀφοιγνάζονται, καιροφυλακοῦν, ὀσμίζονται, νιώθουν τὸν ἑαυτὸ τους, τὴ μυστικὴ ταραχὴ του, περιμένουν, ἀδημονοῦν. Τί ζωὸ εἶναι αὐτὸ πού μ' ἕνα βαρὺ ζυγισμα πάνω στὰ πόδια του, μὲ ἀπλωμένες τὶς φτερούγες του, προδίδει μιὰ θαυμάσια ἀναστάτωση ; Κοσμογονικὸ τὸ ἐπὶ τοῦτο βάδισμά του. Ἀν ἤθελα νὰ παραστήσω ζωγραφικὰ τὸν δρῆμαφυτο, ἕνα τέτοιο ζῶο θὰ ζωγράφιζα.

Νὰ κι' ἡ δικὴ μας ἀνάσταση, ἐμᾶς τῶν ἀνθρώπων, νὰ πῶς γίνονται γλοερὲς οἱ αἰσθήσεις μας, πῶς ὀγκοῦται ἡ διάθεσή μας γιὰ ζωὴ, πῶς φουσκώνει μέσα μας ἡ ζωὴ καὶ ξεγυρνᾶται μὲ τὴν παρακμικὴ ἀφορμὴ, μὲ τὸ κάθε παραστρατημένο ἄρμα πού θὰ πέσει στὴν ὁσφρησή μας, μὲ τὸ κάθε κρινάκι πού θὰ πέσει στὴν ὄρασή μας. Οἱ χορευτὲς πετᾶνε ψιλὰ τὸ θάμπος τους : ἀνακλαδίζονται, ἐπιθυμοῦν, ἀναζητοῦν. Χορεύουν ὑποβλητικότερα αὐτὴ τὴν εὐφορία πού τοὺς εἰδοποιεῖ ἀπὸ μέσα

τους, μὲ παράξενα συνθήματα, νὰ τὴν ξεδέσουν. Χορεύουν, μὰ πιὸ ἐκφραστικὰ χορεύει ἀνάμεσά τους ἕνας κορυφαῖος, — ὁ Casado, — αὐτὸς συναιρεῖ ὅλων τῶν ἔθνη καὶ τὸν ἐσωτερικὸ παλμό. Τὸν περιβάλλουν, τὸν προβάλλουν θαρρεῖς, τὸν ἀφήνουν νὰ ἐκφράζεται αὐτὸς γιὰ ὅλους, εἶναι ὁ « ἐκλεκτός », αὐτὸς πού θὰ πραγματοποιήσει γιὰ ὅλους τὴν ἐπιταγὴ τῆς ζωῆς. Σὲ μιὰ στιγμή ὅλα τὰ σῶματα συσπειρωμένα κοιτάζουν ἕνα φῶς πού ἔρχεται μέσα ἀπὸ κάποια στοὰ τοῦ θεάτρου. Κάτι διαισθάνονται πὼς θάρθει ἀπὸ τὸ φῶς ἐκεῖνο. Φεύγουν. Τὰ φῶτα σβήνουν. Σκοτάδι. Λίγο-λίγο φῶς, πού ἔρχεται τώρα, ἀποκαλύπτει μιὰ σκηνὴ σπαρμένη ἀνοιξιὰτικες γυναῖκες. Εἶναι ξαπλωμένες στὴν ἀρχή. Σιγά-σιγά, ἀκούγοντας τὶς προσταγὲς τοῦ σφρίγους, ἀνασηκώνονται. Μιὰ ἐκσταση κεντρίζει τὰ μέλη τους, πού κινούνται ἔτσι, σὰ νὰ κυνηγοῦν νὰ πιάσουν αὐτὸ τὸ ἄπιαστο μεθῆσι πού πλανιέται γύρω τους. Ἀρχίζουν νὰ χορεύουν τρελὲς καὶ ἀκατάλληπτες παρορμήσεις, δείχνουν λίγο φοβισμένες, λίγο ἀνήσυχες, ζοῦν ὅλες ἐκεῖνες τὶς λεπτὲς λιγοθυμιὲς πού προκαλεῖ ἡ ἐποχὴ. Καὶ σ' αὐτὲς ἀνάμεσα ξεχωρίζει μιὰ κορυφαία, ἡ « ἐκλεκτή », κι' αὐτὴ περιβάλλεται, προβάλλεται, σ' αὐτὴν πάλι ἀνατέθηκε ἡ πραγματοποίηση τῆς ἐπιταγῆς τῆς ζωῆς. Πολὺ ἀνήσυχη στιγμή γιὰ τὶς γυναῖκες. Ἀγωνιοῦν. Πλησιάζει φαίνεται ὁ κίνδυνος, ὁ ὠραῖος καὶ ἐπιτακτικὸς κίνδυνος : ἔρχονται οἱ ἄντρες. Καὶ τότε ἀρχίζει νὰ ἐκτυλίσσεται τὸ πιὸ ἀνοιξιὰτικο σύμπλεγμα, ὁ ἔρωτας. Δὲν παραλείπεται καμιά του στιγμή. Ἀπὸ τὶς πρώτες, τὶς πιὸ ἀπαλὲς καὶ ἀσχημάτιστες, ὡς τὶς πιὸ βίαιες. Οἱ ἄντρες πολιορκοῦν τὶς γυναῖκες ἐπιθετικοί, τὶς κυκλώνουν, ἐκεῖνες ἀντιστέκονται τηρώντας ἔτσι ἕναν ἀπὸ τοὺς ἱερούς νόμους τοῦ ἔρωτα, νέα βήματα τῶν ἀνδρῶν μὲ τὸν ἴδιο ρυθμὸ πού ἔχουν οἱ σκέψεις τους τὴ στιγμή ἐκείνη, βήματα πονηριᾶς καὶ τεχνασμάτων, τέλος πάντων ὅλοι οἱ βηματισμοὶ τοῦ ἔρωτα, πέρα-δῶθε, πέρα-δῶθε.

Τώρα ἡ πάλη περιορίζεται ἀνάμεσα στοὺς δύο « ἐκλεκτοὺς », τὴν Bari, τὴν πρώτη χορεύτρια, καὶ τὸν Casado. Τρικυμίες φοβερὲς σηκώνονται πάνω στὰ σῶματα τῶν δύο χορευτῶν. Ἀπίθανη ἡ χορευτικὴ εὐγλωττία τῆς ἑλξῆως τῶν δύο φύλων. Τὸ ἀκατανίκητο καὶ τὸ μυστηριώδες αὐτῆς τῆς ἱεροτελεστίας χορεύεται ἀλύπητα ἐντελὲς ἀπὸ τοὺς δύο τους, καὶ παρασύρει στὸ χάος τὸν ὅλον τοὺς χορευτὲς, πού φρενιάζουν, παραληροῦν καὶ κυλοῦνται στὸ χῶμα, ὅταν οἱ « ἐκλεκτοὶ » φτάνουν στὴ στιγμή τῆς ἐνώσεως, στιγμή πού μὲ ἔκαμε ν' ἀγαπῶ τὸν κόσμον. Οἱ χορευτὲς, ἄντρες καὶ γυναῖκες, ὀρμιοῦν στοὺς δύο ἐκλεκτούς, τοὺς ἀρπάζουν καὶ τοὺς σηκώνουν ψηλά. Ἀληθινὴ στέψη τῆς ἀνοιξῆς, μεγαλειώδης ἀποθέωση τῆς ἐκπληρωμένης ἐπιταγῆς.

Τὰ ὕψωμένα γυνὰ μπάτσα εἶναι μιὰ δέσμη θριάμβων, ἐκστάσεων καὶ λυτρώσεων.

Χειροκροτήματα καὶ « μπράβο » ἐξαντλητικὰ γιὰ τοὺς χορευτὲς. Μιὰ δευτέρη ἀποθέωση. Τὰ δικά μου χέρια, χειροκροτώντας πιὸ πολὺ τὸν ἀνεπαρόληπτο Casado, χόρεψαν τὸ μεγάλο χορὸ τους. Τὸ φεγγάρι ἔφευγε χορεύοντας κατὰ τοῦ Φιλόπαππου, ἡ νύχτα προχωροῦσε ξελογιασμένη, κι' ἐγώ, μὲ μιὰ πρόσφατη ἀνοιξὴ μέσα μου, καὶ μὲ πολὺ ἀνανεωμένο τὸν προσωπικό μου Προμηθέα Δεσμώτη, — καθένας ἔχει τὸν δικό του, — ἱπτάμην.

Οκτώβριος 1963

Ἑωθινὸ

ΠΟΛΛΑ ΠΡΩΙΝΑ τυχαίνει νὰ φτάνω πολὺ νωρίτερα τοῦ δέοντος στὸν πρὸς ὄν ὕπνον. Κι' ἐπειδὴ πολὺ καθιστικὸν βίον διαγίγει τὸ σῶμα κι' ἡ ψυχὴ ὅλο τὸ πρᾶϊ, τὰ ἀναγκάζω νὰ βαδίσουν. Ἀρχίζω μὲ ἕνα μικρὸ περίπατο γύρω-γύρω ἀπὸ τὸ καθῆκον, τὴν Τράπεζα, μετὰ ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὸ καθῆκον σιγά-σιγά, ἀκολουθώντας δρόμους πού ἄμα θέλουν σὲ ἀπομακρύνουν ὀριστικὰ ἀπ' αὐτό, ἀλλὰ δὲν θέλουν. Σταματᾶω λίγο στὶς βιτρίνες νὰ ἰδῶ ἂν ἐξακολουθῶ νὰ ἐπιθυμῶ πράγματα πού ἐπόθησα ν' ἀποκτήσω ἐδῶ καὶ πολὺν καιρὸ (τέσθ φθορᾶς), — ὅχι, δὲν ἐξακολουθῶ. Περιεργάζομαι τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἰδῶ ἂν ἔχω τίποτα νὰ προσθέσω στὴ σχηματισμένη ἰδέα μου γι' αὐτούς, — ὅχι δὲν ἔχω. Ξαναδέχομαι εἰκόνες καὶ σκηνὲς « ἐντελὲς κατὰλληλες », χρηστὲς, χρηστὲς κι' οἱ σκέψεις πού προκαλοῦν. Τὰ πρόσωπα πού περνᾶνε δίπλα μου εἶναι ἀκόμα καπνισμένα ἀπὸ τὴ νύχτα, εἶναι ἀκόμα κλειστά ἀπὸ τὸν ὕπνον. Προ-

διαγεγραμμένης τροχιάς. Μόνος σταθμός τους τὰ περίπτερα, νὰ ἀγοράσουν ἐφημερίδα, τσιγάρα, καὶ συνεχίζουν τὸν ἴσιο δρόμο τους. Καμιά ἐκπλήξη, καμιά ἐκρηξη δὲν τὰ ἀνατινάζει, δὲν τὰ ἐκτροχιάζει. Εὐτυχῶς, οἱ ὄφεις δὲν ξυπνᾶνε τόσο πρῶι, δὲν σκορπᾶνε τὰ θαυμάσια μῆλα τους μέσα σὲ τόσο ἴσιους δρόμους. Ἔτσι, ὁ περίπατος αὐτὸς σοῦ ξαναλέει ὅ,τι σοῦ εἶπε χτὲς καὶ προχτὲς, θυμίζει ἀφηρημένον πού σοῦ ξαναδιηγείται τὴν ἴδια ἱστορία. Κάπως ἔτσι, κι' αὐτὸ εἶναι πολὺ καλὸ, γιατί μὴ ποτε ἀπερίσπαστα νὰ κάνεις ὅλες τίς πρὸς τὸ ζεῖν σκέψεις, ἓνα *Κοληνας*, ἓνα ἐντομοκτόνο, ἓνα *Κ2*, Ἀναγνωστικὸ τῆς Πρώτης καὶ τῆς Τρίτης, κλπ., — καὶ νὰ μπεῖς στὴ δουλειά σου νικητῆς, χωρίς νάχει κανὺν ὑπάρξει μάχη. Λαμπρά.

Σήμερα ὅμως τὸ πρῶι, νὰ σοῦ ὁ ὄφεις : Ἐκεῖνος κι' ἐκείνη. Κι' ἐκεῖνος κι' ἐκείνη καταλλήλως νέοι καὶ καταλλήλως ὠραῖοι. Βαδίζουν, ἓνα παίζον βῆμα. Ἐκείνη γλαφυρὰ ἐμπιστευμένη σ' ἐκεῖνον. Ἐκεῖνος ἐκστατικός, ὅπως θὰ ἔμεινε ὁ Ἀδάμ ὅταν εἶδε ἑτοιμὴ τὴν Εὐά. Τὴν κοιτάζει ἀδιάκοπα, εὐτυχεῖ σύσσωμος. Γέρνει κάθε τόσο ἀπάνω της νὰ πιστοποιήσει τὴν ὕψης της, νὰ βεβαιωθεί ὅτι δὲν εἶναι καπνός. Παίρνει τὸ χέρι της, τὸ κλείνει μέσα στὰ δικά του, κι' ὕστερα τὰ ἀνοίγει σιγά-σιγά νὰ ἰδεῖ ἂν εἶναι μέσα τὸ δικό της, μήπως πέταξε. Ὁχι, δὲν πέταξε. Νέο κύμα εὐτυχίας. Τῆς διορθώνει τὸ γυαλὸς τῆς μπλούζας της καὶ σκύβει μπροστὰ νὰ τὴ δεῖ ἂν ἔγινε ὠραιότερη. Βέβαια. Ἔγινε. Συναυτοχεῖ. Ἐκείνη χορταίνει προσήλωσιν, χορτασμένη ζύνει τὸ μάγουλό της πάνω στὸν ὦμο του, καὶ κάτι τοῦ λέει παραπονιάρικα. Ἐκεῖνος σταματᾷ ἐξαλλος, τὴ φέρνει κοντὰ του, ἀντίκρου του, τῆς βγάζει τὰ γυαλιὰ ἡλίου ποὺ φοράει, τὰ κρεμᾷ στὸ πουκάμισό του, καὶ παίρνει τὸ πρόσωπό της στὰ χέρια του προσεχτικὰ μὴν τοῦ πέσει. Πλησιάζει τὸ δικό του μούτρο καὶ κοιτάζει μέσα στὸ μάτι της. Οὔτε τὰ μελλούμενα τῆς ἀνθρωπότητας νὰ μελετοῦσε, οὔτε νὰ προσπαθοῦσε νὰ τ' ἀλλάξει, δὲν θᾶχε τέτοια συγκέντρωση, τέτοιο δέος. Καταλαβαίνω ὅτι κάποιο σκουπιδάκι τῆς ἔχει μπεῖ στὸ μάτι, γιατί αὐτὸς ἀνασηκώνει τώρα τὸ βλέφαρό, καὶ φου! καὶ φου! καὶ πάλι φου! φου! φου! νὰ τὸ διώξει. Μετὰ ἀπὸ κάθε φύσημα, τῆς χαϊδεύει τὰ μαλλιά, γιατί αὐτὴ ὑποφέρει, ἀλλὰ τόσο εὐτυχισμένα... Ἀνοιγοκλείνει τὸ βλέφαρό της, κρέμεται ἐκεῖνος ἀπὸ τὸ βλέφαρό της, περιμένει νὰ ἰδεῖ ἂν τὴν κόβει πιὰ. Δὲν τὴν κόβει πιὰ, κι' αὐτὸς δὲν ξέρεي τώρα πῶς ἀλλιῶς νὰ χαρεῖ, νὰ εὐτυχήσει, παρὰ μὲ τὸ νὰ τῆς σφίγγει τὸ πρόσωπο καὶ νὰ τὸ τραντάζει. Καὶ πρὸς πλήρη ἐξουθενώσιν καὶ ἐξαγρίωσιν τῶν θεατῶν, σαλιώνει τὸ δάχτυλό του καὶ τῆς στρώνει τὰ φρύδια, ποὺ ξεγράφτηκαν, ὅσο νάναι. Ἄμα κάνει κι' αὐτὸ, τῆς φέρνει τὰ χέρια της πίσω στὴ μέση της, τὰ δένει, καί, κρατώντας τα, ξεκινᾶνε, ποῖος ξέρει γιὰ ποῦ, γιὰ πόσο, γιὰ τί...

Ἀκίνητοι οἱ θεαταί, ἀποσβολωμένοι, κι' ἐγώ. Ἄλλοι νὰ ἀφορίζουν μὲ τὸ βλέμμα τους, ἄλλοι νὰ χλευάζουν, ἄλλοι νὰ θυμούνται.

Κι' ἐγώ, οὔτε νὰ ἀφορίζω, οὔτε νὰ χλευάζω, οὔτε νὰ θυμᾶμαι καλὰ-καλὰ πῶς λέγεται τοῦτο τὸ φαινόμενο. Εἶδα κι' ἔπαθα ὥσπου νὰ βρῶ τὴ λέξη.

Καὶ ἀπέστρεψα τοὺς ὀφθαλμούς μου, ἐπαναλαμβάνοντας ψιθυριστὰ : ἀμύνεσθαι περὶ ἐστίων, ἀμύνεσθαι περὶ ἐστίων...

Αὐτὰ ἐδῶ. Παρακάτω ἄλλα. Δυὶ-τρία γκαρσόνια σκορπισταὶ ποὺ καθαρίζουν τὰ τραπεζάκια. Δὲ φτάνουν ὅλα, εἶναι καὶ τοῦτα τὰ πουλιὰ ἀπὸ πάνω, χαμένα μέσα στὰ τεράστια πλατάνια, ποὺ ὅλο καὶ τοὺς τὰ λερώνουν. Ἐνα μικρὸ γκαρσόνι τί ἔπαθε ; Καθαρίζει μὲ χέρι πολὺ λυπημένο ὅλο τὸ ἴδιο τραπεζάκι, γύρω-γύρω, καὶ πάλι, καὶ πάλι. Ἐξαγίστηκε ; Σὰ νὰ ὑπηρετεῖ μιὰ κίνηση ποὺ ἀτύχησε : Ποῦ τῆς ἤρθε νὰ γίνη κύκλος ; Γιατί δὲ γινόταν τροχιά ; Ἔτσι δὲν εἶχαν συμφωνήσει κάποτε ; Νὰ πάει τοῦ μακροῦ δὲν εἶχαν πεῖ ; Γιατί λοιπὸν ἔγινε κύκλος καὶ τοῦ καθήλωσε τὴ ζωὴ του ἔτσι-δὲ σ' αὐτὰ τὰ τραπεζάκια ; Κάτι τέτοιο ρωτᾷ τὸ πρόσωπό του.

Φαίνεται πὼς ὑπάρχουν πολλὰ πουλιὰ μέσα στὰ δέντρα, γιατί ἄλλα γκαρσόνια φέρνουν δυὸ ἄδειους γκαζοτενεκέδες, στέκουν κάτω ἀπὸ τὰ δέντρα καὶ τοὺς χτυπᾶνε δαιμονισμένα. Κάμποσα πουλιὰ φοβήθηκαν, καὶ μὲ τὸ δικίον τους. Καὶ πέταξαν μακριὰ. Ἀφοῦ μποροῦσαν ; Κάμποσα ἄλλα ὅμως δὲν φοβήθηκαν, παρὰ πάτησαν μάλιστα κάτι φωνές, κάτι σὰ μολὼν λαβὲ !... Μπράβο τους, βέβαια, μόνο ποὺ ἔτσι δὲ θὰ τελειώσει ποτὲ τὴ δουλειά του τὸ μικρὸ γκαρσόνι, ποὺ τί ν' ἀνακατεῖται πιὰ ἄλλο τὰ ἀνεξήγητα ; Μὴ καὶ θὰ πάψει νάει γκαρσόνι ;

Ἐνας μικρὸς μαθητῆς, ἀνηλεῶς μικρός, καμιά δεκαριά χρονῶν, κατηφορίζει μὲ μιὰ σάκκα, ποὺ σὲ κάθε του βῆμα τὴν τινάζει μπροστὰ μὲ τὸ γόνατό του, κι' εἶναι πανηγύρι τὸ ὕψος του. Τὰ κορδόνια τῶν παπουτσιῶν του, λυμένα, τεράστια, σερνόνται χάμω. Τὸ γκαρσόνι τὰ βλέπει, καὶ τὸν ἀκούει : « Φίλε, τὰ κορδόνια σου... » Κι' ὁ μικρός : « Κι' ἄμα ; » Πολὺ σωστά. Κι' ἄμα ; Θαρρῶ πὼς κάποτε ἀπαντοῦσα κι' ἐγὼ ἀκριβῶς ἔτσι. Ἀπάντησιν ὑποπτη χρονικῶς : πολὺ παλιά...

Ἐρχεται ἐδῶ, στὸ διπλὰνὸ τραπεζάκι ἀπ' τὸ δικό μου, καὶ ἓνας κύριος τώρα. Μ' ἓνα δέμα στὸ χέρι. Τὸ ξεδιπλώνει, κι' ἀπλώνει χαρτιά, χαρτιά, χαρτιά. Καὶ σὲ λίγο ἀρχίζει νὰ γράφει. Κάπου τὸν ξέρω, λέω μέσα μου, καὶ οὔτε ποὺ ἔφαξα νὰ βρῶ ποῦ. Εἶναι πολὺ νωρὶς νὰ ξυπνήσω τὴ μνήμη γιὰ ψιλοπράγματα. Ἄν ἦταν κάτι σοβαρὸ κι' ἄξιο ἐνθυμήσεως, ἔναι σου, ἐκείνη μόνη της θὰ τῷκανε, χωρίς νὰ τῆς τὸ ζητήσω. Θὰ μοῦ θυμίζε, ὅπως τῷκανε ἄλλωστε πολλὲς φορές, μερικὲς μάλιστα πολὺ κακῶς, κάκιστα...

Ἐχει μείνει πάνω στὸ τραπέζι μου, ἀπὸ χτὲς μᾶλλον, ἓνα ἄδειο μπουκάλι πορτοκαλάδας. Κι' ἐκεῖ μέσα χάθηκε κατὰ λάθος μιὰ μέλισσα καὶ τώρα χτυπιέται πῶς νὰ βγεῖ. Ἡ διαφάνεια τοῦ γυαλιοῦ τὴν ξεγελάει. Τὴν κάνει νὰ μὴ πιστεύει στὸ ἐμπόδιο, ὅτι νὰ, μιὰ δυνατὴ σπρωξιά, καὶ δικά της πάλι τὰ λουλούδια. Ἄμ δὲν εἶν' ἔτσι, κυρὰ μέλισσα !... Ὑπάρχουν καὶ τὰ διαφανῆ τεῖχη, ποὺ εἶναι ἀκόμα χειρότερα... Τώρα, γιὰ νὰ λείψει ὅλη αὐτὴ ἡ φασαρία, θὰ μποροῦσα νὰ τὴν ἐλευθερώσω. Ἀλλὰ στὸ κάτω-κάτω τῆς γραφῆς, μιὰ μέλισσα κλεισμένη σ' ἓνα μπουκάλι δὲν εἶναι τίποτα χειρότερο ἀπὸ ἓνα ἄνθρωπο κλεισμένο μέσα σὲ μιὰ σκέψη. Τί κάνουν τότε, παρακαλῶ ; Τὸν ἐλευθερώνουν ; Καθόλου.

Ἔτσι δὲν εἶναι, κύριε γράφων ; Ἔτσι δὲν εἶναι, ἐσύ, σιωπῶν γκαρσόνι ;

Δεκέμβριος 1963

Μουσείο Μπενάκη : Κ. Π. Καβάφης

ΕΓΓΥΧΩΣ δὲν φεύγουν ὁλοσχερῶς οἱ σπουδαῖοι καὶ οἱ ἀγαπημένοι. Ὑπάρχουν, καὶ μπορεῖς νὰ τοὺς δεῖς, μέσα στὸ ἔργο τους, μέσα στὸ κενὸ ποὺ ἄφησαν, στοὺς μιμητῆς τους, καὶ στίς ἐκθέσεις.

Ἐγώ, σὲ μιὰ ἐκθεση εἶδα χτὲς τὸν Καβάφη. Μιὰ μικρὴ αἴθουσα στὸ Μουσεῖο Μπενάκη, μὲ λίγα πράγματα τοῦ ποιητῆ, βαλμένα ὅμως μὲ τόση ὑποστήριξη ζωῆς, ποὺ νὰ αἰσθάνεσαι, θαρρεῖς, σὰν ἀκόμα νὰ ἀναδεύεται ὁ ἀέρας, ἀπὸ ἄνθρωπο ποὺ μόλις τώρα βγῆκε ἀπὸ κεῖ, νὰ ἰδεῖ

ὀλίγη ἀγαπημένη πολιτεία,
ὀλίγη κίνησι τοῦ δρόμου καὶ τῶν μαγαζιών.

Αὐτὴ ἡ αἰσθησή μου, εὐλαβικὰ περιεργη, ἐπωφελεῖται ἀπὸ τὴν ἀπουσία, καὶ περιφέρεται ἀπὸ πράγμα σὲ πράγμα, ἀπὸ χειρόγραφο σὲ χειρόγραφο, ἀπὸ φωτογραφία σὲ φωτογραφία, περιφορὰ δέους γύρω στὰ ἑκατὸ χρόνια ἀπὸ τὴ γέννησή του, καὶ στὰ τριάντα ἀπὸ τὸ θάνατό του, περιφορὰ δέους πάνω σ' ὅ,τι γνώρισε τὴν ἀφῆ του, τὸ κοίταγμά του, τὴν ποιητικότητά του.

Νοέμβριος 1963

Ἀνεπαισθήτως...

Η ΦΩΚΙΩΝΟΣ ΝΕΓΡΗ, αὐτὴ τὴν πρωινὴ στιγμή, στοχάζεται. Εἶναι δηλαδὴ ἔρημη. Ταυτότης. Τώρα δᾶ, μάλιστα, μπορεῖς νὰ τὴν πεῖς μιὰ καθωσπρέπει λεωφόρο ποὺ τὴν περπατᾶνε μοναχικὲς μελαγχολίες. Γεμάτες οἱ χρωματιστὲς καρέκλες της ἀπὸ ρεμβαστικὲς ἀπουσίες, ἄνετη ἡ κυκλοφορία τῶν στοχασμῶν. Ἄν θέλουν αὐτοὶ οἱ στοχασμοί, ὀρίστε, πολὺ εὐχαρίστως, εἶναι προθυμότερα αὐτὰ τὰ ἀεράκια ποὺ χαϊδεύουν μέσα στίς πρασινάδες νὰ τοὺς πᾶνε παρακάτω, παραπάνω, ὅπου θέλουν νὰ πᾶνε. Μερικὰ δέντρα εἶναι τελείως μαδημένα. Πῶς καὶ πῆραν ἔτσι κατάκαρδα τὸ φθινόπωρο ; Σὰ λυπητερὰ νέα μοιάζουν. Κανένας θόρυβος. Ἡ σιωπὴ τηρεῖται αὐστηρά. Μόνον ἓνας ὁδοκαθαριστῆς θορυβεῖ λίγο, καθὼς σέρνει τὴ σκούπα του ἀκρὴ-ἀκρὴ στὸ πεζοδρόμιο, σέρνοντας μαζί της κοιμητάκια χαρτιά, φύλλα ξερά, προγράμματα κινηματογράφων. Ὁ ἀσημαντὸς ἐκεῖνος θόρυβος ποὺ προκαλεῖ τὸ παράπονο τῶν ἀκρηστων πραγματῶν, καὶ ποὺ εἶναι πάντα στὰ πλαίσια τῆς σιωπῆς.

Αιστάνθηκα τὸ τεράστιο ἐκεῖνο ἀνεπαισθήτως μὲ ὅλα τὰ τεῖχη μου, καὶ ξανασυγχώρεσα τὴν Ἰθάκη, πού, ὅπως ἐκεῖνος μὲ ἐπείσει, δὲν ἔφταιγε ἐκείνη, δὲ μὲ γέλασε, ἔφταιγε ὁ γρήγορος πηγαμιός.

Στέκομαι μπροστὰ στὸ γραφεῖο του. Δὲν ξέρω τί μοῦ ὑποβάλλει, δὲν ξέρω νὰ περιγράψω τὴν εὐαισθησία τῆς γραμμῆς του. Ξέρω μόνο νὰ πῶ πῶς μοιάζει μὲ τὸ στίχο :

μέσα στὴ ρέμβη ὅλως καὶ στὴν ὑποβολή...

Ἐδῶ καθισμένος θὰ προσπαθοῦσε ἐν φαντασίᾳ καὶ λόγῳ νὰ καταπραῖνει τοὺς πόνους τῆς παραμορφώσεως, τῶν γερατειῶν καὶ τῆς ἀσκήμιας. Πάνω στὸ γραφεῖο, διάφορα ἀντικείμενα. Ἐνα κηροπήγιο, χωρὶς κερία τώρα, — πού ποῖος ξέρει... Ἰσως, ὅταν ὑπῆρχαν καὶ ἔκαιαν καὶ ἐκαίγονταν καὶ ἔσβηναν, αὐτὰ νὰ στάθηναν ἢ μούσα γιὰ νὰ γραφεῖ :

ἡ περασμένες μέρες πίσω μένων
μὴ ἄλβερθ γραμμὴ κεριῶν σβυσμένων,

στίχοι πού πολὺ τοὺς ἀγαποῦν οἱ περασμένες δικές μου μέρες. Ἡ πάλι τὰ κερία αὐτὰ ἴσως νὰ τοῦ δίδαξαν τὴν ποιητικότητά ἐκείνη ὀλιγάρκεια :

Ἐνα κερί ἀρκεῖ. Τὸ φῶς του τὸ ἀμυδρὸ
ἀρμόζει πιὸ καλὰ, θάνατι πιὸ συμπαθὲς
σὰν ἔρθουν τῆς Ἀγάπης, σὰν ἔρθουν ἡ Σκιῆς.

Μία ὀλιγάρκεια, ἓνα ὄριο φωτός, πού πολὺ ἐπαινέθηκε ἀπὸ ὅσες δικές μου Σκιῆς ἔτυχε νάρθουν.

Ἐκεῖ τὸ κηροπήγιο, κι' ἐδῶ πιὸ μπρὸς ἓνα ἀνοιχτὸ βιβλίο, πού διάβαζε ὁ ποιητὴς καὶ πού ποῖος ξέρει πόσα θέματα τὸν ἔδωσε, πόσες μορφὲς τὸν ἔφερε...

Καὶ πάνω στὸ ἀνοιχτὸ βιβλίο, τὸ πιὸ σπαρτακτικὰ δικό του, τὸ πιὸ κοντινὸ του, αὐτὸ πού πιὸ πολὺ ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα τὸν φέρνει ἀπ' τὸν καιρὸ : Τὰ γυαλιά του. Φίλοι, βοήθοι καὶ γυῶστες τῶν ὁραμάτων, τῶν ἰνδαιμάτων τοῦ ποιητῆ. Μεταφορεῖς τοῦ ὥραιου, χωρὶς καμιά παράλειψη. Προσεκτικοί. Μ' αὐτὰ τὴν ὁμορφίαν ἔτσι πολὺ ἀτένισε, μέσα ἀπ' αὐτὰ πέρασαν ἡ ἀποφάσεις πού δὲν ἐκράτησαν, πίσω ἀπ' αὐτὰ ἐργάστηκε ἡ ὁρασή του γιὰ νὰ πλάσει τὰ πρόσωπα ὅπως τὰ θέλει ἢ ποιήσει του...

Μετράω τὶς ξύλινες χάντρες τοῦ κομπολογίου του, κι' ἔχω τὴ δύσκολη πορεία τῆς μοναξιάς του ἀπὸ χάντρα σὲ χάντρα. Ἐνὰς σκαρβαβίος ἀπὸ στεατὶτὴ συγκρατεῖ ἓνα χειρόγραφο πού περιέχει τὴν αἰσθητικότερη ἱκεσία :

Ἐπέστρεψε συχνὰ καὶ παίρνε με, ἀγαπημένη αἴσθησις...

Κι' ἄλλα, κι' ἄλλα, καὶ παντοῦ τὸ χέρι τοῦ ποιητῆ, τὰ χειρόγραφα του. Καὶ τούτῃ δῶ ἡ πράσινη βελουδένια πολυθρόνα, ἀρχεῖο ἀπὸ ρίγη τοῦ σώματος.

Ἀδειανὴ τώρα, τὸν περιμένει νὰ γυρίσει ἀπὸ τὴν ἀναζήτησιν τῶν παραθύρων, πού τελικὰ δὲν τὰ βρίσκει ἀλλὰ παρηγοριεῖται :

Ἰσως τὸ φῶς θάνατι μὴ νέα τυραννία.

Ποῖος ξέρει τί καινούρια πράγματα θὰ δείξει.

Τυραννία τὰ καινούργια πράγματα. Καὶ γιὰ τὴν ὁμορφίαν τους καὶ γιὰ τὴν ἀσκήμια τους, τυραννία.

Ἀφήνω τὸν Καβάφη μέσα σὲ μὴ τελευταία φωτογραφία του πού βρίσκεται σχεδὸν ἀπέναντι σὲ μὴ πρώτη του ἰσως, ἡλικίας δύο ἐτῶν. Τὸν ἀφήνω στὴν πρόσφατη, σάμπως σκυμμένον, σὲ μὴ ἀγωνιώδη ἔρευνα : Νὰ ψάχνει νὰ βρεῖ μέσα του ἐκείνη τὴν ἀντικρινὴ φωτογραφία, τὴν ἀντικρινὴ ἡλικία, ἐκεῖνα τὰ δύο τὸ χρόνια, μοναχὰ τους, ἀπομονωμένα ἀπὸ τὰ χρόνια πού βιάστηκαν κι' ἤρθαν. Μαχαίρι στὴν καρδιά του ἡ ἔρευνα αὐτή...

Ιανουάριος 1964

Κάλαντα

ΔΥΟ ΠΑΙΔΙΑ ΛΕΝΕ ΤΑ ΚΑΛΑΝΤΑ. Ἀνοικοκλείουν τὸ στόμα τους, μπαίνει δυνατὴ παγωνιά, βγαίνει ἀδύνατη φωνή. Ὅταν δὲν τραγουδᾶνε, κοιτάζουν γύρω μὲ ἀπορία : « Ἀπὸ πού μπαίνει τόσο κρύο ; » Ὅστερα ἀρχίζουν τὰ τρίγωνα...

Ἐνα παιδί ἀνηφορίζει τὸ δρόμο, χαμένο μέσα σ' ἓνα τεράστιο ἀληθινὸ δέντρο. Χριστογενεῖο. Τὸ πάει σὲ κάποιο σπῆτι.

Ψάχνει νὰ βρεῖ τὸν ἀριθμὸ τοῦ σπιτιοῦ παραμερίζοντας τὰ κλαδιά ἀπὸ τὸ πρόσωπό του. Τὰ χέρια του εἶναι μελανὰ, κοκκαλιασμένα. Δυὸ μεγάλοι ρόζοι τοῦ χριστογενεῖο δέντρου.

Ἐνα κορίτσι βγαίνει ἀπὸ ἓνα σπῆτι, κρατώντας στὸ ἓνα χέρι ἓνα ταψὶ μὲ τὴ γαλοπούλα, καὶ στὸ ἄλλο μὴ λαμαρίνα μὲ κουραμπιέδες. Ἀσφαλῶς δὲν εἶναι ἡ μάνα του πού τοῦ ἔδωσε νὰ κρατᾶει αὐτὰ τὰ βάρη. Ἐνα κορίτσι σφηνωμένο ἀνάμεσα σὲ δυὸ ξένα βάρη.

Τὰ παιδιά πού λένε τὰ κάλαντα κοιτάζουν τὸ παιδί πού κουβαλᾶει τὸ δέντρο κοιτάζει τὰ παιδιά πού λένε τὰ κάλαντα. Θὰ προτιμοῦσε νὰ τὰ λείει. Τὸ κορίτσι θὰ προτιμοῦσε τοῦτο ἢ ἐκεῖνο ἀντὶ γιὰ τὴ δική της δουλειά.

Κι' ἐνῶ τὰ παιδιά ἀνταλλάσσουν νοερά θέσεις καὶ καταστάσεις, μὴ κυρία χτυπάει ἀπελπισμένα τὸ κουδούνι μὴς πόρτας, χωρὶς ἀποτέλεσμα. Σὲ κάθε κουδούνισμά της ἀπαντᾶ ἡ ἀγριοφωνάρα τῆς νοικοκυρᾶς : « Τὰ εἶπαν ἄλλοι... »

Ἡ ἐπισκέπτρια, πού εἶχε φαίνεται ἐκληφθεῖ ὡς καλαναδόρισσα, κατανικαίει κάποτε τὴ ντροπὴ τῆς καὶ ξεσπάει : « Εὐλογημένη, δὲ θέλω νὰ τὰ πῶ... Ἡ κουμπάρα σου ἡ Πίτσα εἶμαι ! Ἀνοῖξε πιά καὶ ξεπάγιασα !... »

Ἡ πόρτα ἀνοίγει, ἡ κουμπάρα μπαίνει. Λοιπὸν εἶναι περιεργό. Τὰ παιδιά δὲ γελᾶνε. Παρὰ γυρίζουν κατὰ κεῖ καὶ κοιτᾶν τόσο ἐμπληκτα, τόσο ἐκθαμβω, σάμπως τὸ ὕψιστο, τὸ σημαντικότερο πράγμα νὰ μὴ εἶναι τίποτ' ἄλλο, παρὰ μὴ πόρτα πού σοῦ ἀνοίγει...

Ἀρχιμηνιά κι' ἀρχιχροινιά...

Τὰ εἶπαν ἄλλοι βέβαια. Ὅλα αὐτά.

Sic transit

Η ΠΛΑΤΕΙΑ τῆς συνοικίας μου δὲν εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ ρυθμὸ τῶν πραγμάτων. Ὅλο κι' ἀλλάζει. Ὅλο καὶ κάτι καινούργιο τῆς προστίθεται : σπῆτια, κάτοικοι. Ὅτι ἔμεινε ἔξω ἀπ' αὐτὸ τὸ ρυθμὸ, εἶναι ὁ ἥρωάς της, ὁ Κανάρης, τὸ Λαϊκὸ τῆς Ἰατρείας, καὶ μερικὲς σκηνές, πού, καθὼς τὶς βλέπεις σχεδὸν κάθε μέρα, δὲν τοὺς ἀπονέμεις τὴν τραγικότητα πού διακαίουσιν, παρὰ τὶς ἐντάσεις στὴν ἀρχιτεκτονικὴ τῆς πλατείας, στὴν κανονικὴ ἐπ'ἀνδρῶσή της : τὰ παγκάκια, τὶς ἀραιὲς ψηλόλιγνες λάμπες τῆς, τὸ σκονισμένο πράσινο πού τὴν ἐναγκαλιέται χαλαρά.

Καὶ δὲ θὰ μιλήσεις ποτὲ γι' αὐτές, ὅπως δὲ μιλάει ποτὲ καὶ νεῖς γιὰ τὴν τεχνικὴ τοῦ βαδίσματός του, ἂν δὲν βάλουν μυαλὸ καὶ δὲν περάσουν στὸ ρυθμὸ τῶν πραγμάτων : ἂν δὲν ἀλλάξουν.

Ἰπάρχει λοιπὸν στὴν πλατεία αὕτη, χρόνια τώρα, ἓνα ὑπαίθριο ἀντρώγιο. Καλῶς ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ὁ σύζυγος διευθύνει τὸ στυλβωτήριον, ἓνα κασελάκι δηλαδὴ, καὶ ἡ σύζυγος τὸ κατὰσχημα ξηρῶν καρπῶν, δηλαδὴ ἓνα καρότσι μὲ στραγάλια καὶ σταφίδες. Κακῶς ἐχόντων ὅμως τῶν πραγμάτων, κι' εἶναι τὸ πιὸ σὺνθετος, ἡ σύζυγος διευθύνει καὶ τὰ δυὸ μαγαζιά, γιὰ τὸ σύζυγος, ὁ Ἀποστόλης, πίνει καὶ μεθᾶ. Πιὸ σωστά, ἡ κακομοίρα δὲν διευθύνει κανένα, τὰ παρατάει σὺζυγα, γιὰ νὰ τρέξει στὴ μέση τῆς πλατείας, δίπλα στὸν Ἀποστόλη, νὰ τὸν στηρίξει, γιὰτὶ ἐκεῖνος πατάει πάνω στὸ μεθυστὸ, τὸ πιὸ τρεμουλιαρικό ἔδαφος τοῦ κόσμου, καὶ τραμπολίζεται, ἓνα βαρκακὶ πού τὸ βρῆκε μεγάλη φουρτούνα, πού τὸ βρῆκαν ἀσυνεννόητοι μετὰ τὸς ἀνέμοι κι' ὅπου θέλει ὁ καθένας σπρώχνει. Γιὰ νὰ μὴν περιοριστῶ σὲ μὴ παρομοίωση πού εἶναι κυρίως γιὰ τοὺς ναυτικούς, κάνω καὶ μὴ ἄλλη γιὰ τοὺς φιλάθλους. Ἀς φανταστοῦν τὸν Ἀποστόλη ἀντίκρου σὲ ἀμέτρητους μποξέρ, πού νὰ τὸν γρονθοκοποῦν καὶ νὰ τὸν τινάζουν πέρα, κι' αὐτὸς νὰ ξαναγυρίζει τρικλίζοντας γιὰ νὰ ξαναχτυπηθεῖ, ἓνα ὑπολοχτύπημα. Ἡ ἀκόμα, τὸν Ἀποστόλη νὰ περπατᾶει πάνω σὲ μπάλες πού κυλᾶνε. Τελοσπάντων μὴ κατὰστασι καὶ μὴ εἰκόνα πού τὴν καταλαβαίνουν χωρὶς καμιά παρομοίωση ὅσοι πολυαγαποῦν τὸ κρασί.

Ἐνὰς μεθυσμένος δὲν εἶναι τίποτα τρομερὸ καὶ τίποτα σπᾶνιο. Δὲν εἶναι οὔτε καὶ μὴ ἱστορία. Ἱστορία γίνεται ἐξ αἰτίας τῆς σύζυγου. Πού ὅλη αὕτη τὴν ὥρα στέκεται πλάι του, κολημένη ἀπάνω του σὰν ξεμεθυστικό, τὴν παίρνουν κι' αὕτη τὰ ρεύματα στὴν καρτερικὴ τῆς προσπάθεια νὰ τὸν συγκρατήσῃ ἀπὸ τοῦ νὰ πέσει καὶ προπαντὸς νὰ σωπάσει. Γιὰτὶ ἐκεῖνο πού μεθάει πιὸ πολὺ σ' αὐτὸν τὸν ἀνθρώπο εἶναι ἓνα ἀποθημένο μίσος κατὰ τοῦ κόσμου. « Εἴσαστε ὅλοι φονιάδες ! » ξεφωνίζει στοὺς θεατὲς καὶ στοὺς περαστικούς. « Εἴσαστε ὑποῦλοι, εἴσαστε μηδενικοί ! » Ὅσοι ἀκούουν αὕτη τὴν ὀχι πέρα γιὰ πέρα μεθυσμένη διάγνωση, χαμογελᾶνε. Ἡ σύζυγος, ἡ κυρὰ-Κούλα, ἄλλο δὲν μπορεῖ νὰ κάνει παρὰ νὰ λείει : « Σῶπα, μάτια μου, σῶπα, μάτια μου. Πᾶμε σπῆτι, ἄντε κι' ἔχω ἡ ἔρμη ἀφήσει τὰ μαγαζιά ἀνοιχτά... Σῶπα, μάτια μου... »

Ἄλλα ἐκεῖνος δὲν ἐπανέρχεται ἔτσι εὐκολὰ στὸ μάταιο τοῦτο κόσμο, δὲν ἀφήνει ἔτσι εὐκολὰ τοὺς ἐνόχους τώρα ποὺ τοὺς ἐπίασε, καλὰ εἶναι κυβερνήτης ἐνὸς πλοίου γενναίου ποὺ περνάει μέσ' ἀπ' τὰ πυρὰ τῆς πραγματικότητας ἀλλάβωτο καὶ νικηφόρο. Καὶ καλὰ κάνει.

Αὐτὸ δὲς τὰ σήμερα. Ἀπὸ σήμερα ἡ σκηνὴ ἔλλαξε. Ὁ Ἀποστόλης βαδίζει καὶ πάλι ἐπὶ τῶν πελωρίων κυμάτων, ἀλλὰ μόνος. Ἡ γυναίκα του δὲν τὸν ὑποβαστάζει, δὲν εἶναι δίπλα του. Εἶναι πιὸ πέρα, κάθεται μπροστὰ στὸ στραγαλάδικό της, τοῦ ἔχει γυρισμένες τὶς πλάτες, καί, καθισμένη, τσουλάει πέρα-δῶθε, πέρα-δῶθε, ἓνα ἀστραφτερό μωρουδιακὸ καροτσάκι μὲ πλουμιστὰ σκεπάσματα καὶ φιόγκους, «τὸ παιδί τῆς κόρης της». Τὸ τσουλάει πέρα-δῶθε, καπνίζει τὸ μικρὸ φουγαράκι τοῦ καροτσιοῦ μὲ τὰ στραγάλια, καταγγέλλει ὁ Ἀποστόλης : «Φονιάδες !» — ἀλλὰ αὐτὴ τίποτα. Κάποιοι μέσα ἀπ' τὸ περίπτερο τῆς φωνάζει : «Κυρὰ-Κούλα, σήκω καημένη, πήγαινε, θὰ πέσει...» Ἐκεῖνη : «Καὶ τ' εἰμ' ἐγώ ; Κάγκιλο ;» Καὶ σκύβοντας πάνω ἀπὸ τὸ μωρὸ ποὺ τσιρίζει, ἀκούγεται : «Σώπα, μάτια μου ἐσύ. Σώπα, μάτια μου...»

Φεβρουάριος 1964

Χιόνια...

«ΠΡΟΣΩΠΑ, ΠΡΟΣΩΠΑ, ἔ ἐσεῖς, μορφές ποὺ πᾶτε κά-
θε τόσο στὸ παράθυρο νὰ δεῖτε μὴν περνάει κάνα ὄνειρο,
μὴν ἀλλάζει ὁ κόσμος, καὶ δὲν περνάει καὶ ξεγινέστε ἐκεῖ, καὶ
γίνεστε στόχος τῶν ὥρῶν, καὶ παλιώνετε !... Τρέξτε γρήγορα
νὰ δεῖτε. Ἦρθε ἡ μαγεία ἐξω, κι' ἔφερε ἓναν ἄλλο κόσμο...
Τὸ ξαναλέω, γιὰ ὅσα πρόσωπα εἶναι στὸ βάθος τοῦ σπιτιοῦ
καὶ δὲν ἀκούνε, εἶναι στὸ βάθος τοῦ καιροῦ καὶ δὲν ἐλπίζουν...
Ἦρθε ἡ μαγεία ἐξω κι' ἔφερε ἓναν ἄλλο κόσμο...»

Ἔτσι μοῦρχειται νὰ φωνάξω, καθὼς πρωτοβλέπω πίσω ἀπ' τὸ
τζάμι τὸ χιονισμένο κόσμο, πράγματι ἄλλος κόσμος, σάμψως
δανεικὸς ἀπὸ τὸ βορρᾶ, σάμψως ξεκρεμασμένος ἀπὸ σελίδα
ἐλβετικοῦ ἡμερολογίου. Μαγεία. Τὰ μάτια μου, παλιά της θύ-
ματα, ρίχνονται πάνω της μὲ τὸν τρόπο ποὺ τῆς ἀρέσει : ἀσυλ-
λόγητα.

Τί χαρὲς τῆς ἔκανε τὸ βλέμμα μου, πῶς ἀλώνιζε πάνω στὸ
χιόνι, τί ἀστεῖο ποὺ ἦταν... Εἶναι πολὺ ἀστεῖο νὰ βλέπεις ἓνα
ἀσκητικὸ βλέμμα νὰ ρίχνεται ξαφνικὰ στίς χιονοδρομίες...

Παρακολουθῶ τὶς νιφάδες. Τὴν ἀμιλησιὰ τους, τὰ στριφο-
γυρίσματά τους μέσα στὸ κενό, τὰ σκουντήματά τους, τὴν ἀμη-
χανία τους, τὶς συναντήσεις τους, ἀκούσιες κινήσεις τῶν μικρῶν
σωμάτων τους, ποὺ ἐγώ, ἐπειδὴ φοβᾶμαι τ' ἀμιλητὰ καὶ τ' ἀ-
κούσια, κάθομαι νὰ τὰ μεταφράσω σὲ ὁμιλίες, σὲ διαλόγους,
σὲ ἐπιφωνήματα, κυρίως σὲ μονολόγους, ἀπὸ πείρα πρὸς αὐτὸ
τὸν τρόπο τοῦ ζεῖν. Ἔτσι, παίρνει μιὰ μορφὴ πιὸ ἀνθεκτικὴ,
ἀποκτᾷ κάποιο ἔρμα ὅλος αὐτὸς ὁ κατερχόμενος ἀφρός : «Καὶ
σεῖς ἀπὸ δῶ ;» «Αὐτὴ εἶναι ἡ Γῆ ;» «Φτάνουμε ;» «Ποῦ
θὰ μείνουμε ;» «Ἔσεῖς κατὰ ποῦ πᾶτε ;» «Συνγνώμη, μπο-
ρῶ νὰ περάσω ;» «Παρακαλῶ μὴ βιάζεστε. Καὶ μεῖς ἐκεῖ θὰ
κατέβουμε.» «Πᾶμε μαζί ;» «Τί περιπέτεια, Θεέ μου !»
«Ζαλίζομαι.» «Ἐγὼ θὰ γυρίσω πίσω, θὰ ξαναανέβω.» «Πῶς
μᾶς τραβάτε ἔτσι, κύριε Ἄνεμε ;» «Φοβᾶμαι.»

Ἐλεύθερη μετάφραση, ἐλεύθερες οἱ νιφάδες νὰ ἀκουμπήσουν
ὅπου θέλουν. Ἄλλες γαντζώνονται πάνω σ' ἓνα κάγκιλο, ἄλ-
λες σκαρφάζονται στὰ δαντελωτὰ σχέδια ἐνὸς ἀκρόστεγου,
ἄλλες γίνονται γάντι ἄσπρο στὸ μπροῦτζινο χεράκι μιᾶς πόρτας,
ἐκεῖνο τὸ χεράκι ποὺ χτύπαγε παλιά τὶς παλιές πόρτες, κι' ὁ
ἦχος ἀντιβούζει στοὺς μακρινοὺς διαδρόμους μὲ τὰ ψηλὰ τα-
βάνια καὶ τὶς «λύρες» τοῦ γκαζιῶ.

Αὐτὰ μερικῆς. Ἄλλες, ποὺ ἔχουν κάποιο *sense of humour*
ἐπίασαν καὶ φόρεσαν μιὰ ἀφράτη νυχτικὰ σκουφίτσα στὸ γλό-
μπο τοῦ δήμου, — τρέλα. Κᾶνα-δυὸ βάζουν στόχο ἐμένα, τὸ
πρόσωπό μου. Τὸ βρίσκουν, φαίνεται, πολὺ κόμοδο γιὰ δια-
βίωση, καὶ κατευθύνονται. Δὲ λογάριαν ὅμως τὸ τζάμι. Καὶ
καθὼς λιώνουν ἀπάνω του, τὶς ἀκούω νὰ λένε : «Ἄτυχες εἴ-
μαστε, χαμένες πήγαμε.» Ποιὺς τοὺς εἶπε νὰ θελήσουν νὰ
πρωτοτυπῇ ;

Ἐκτὸς ἀπ' αὐτὸ τὸ μικροατύχημα, ὅλες βολεύτηκαν. Πιὸ
καλὰ ἀπ' ὅλες, οἱ πιὸ μπατάλες κι' οἱ πιὸ τεμπέλες. Διάλεξαν
σῖγουρες ἐπιφάνειες, ταρατσες, πεζούλια, πρασιές.

Ἔτσι, μ' αὐτὸ τὸ ὑπεράριθμό τους, μ' αὐτὴ τὴν ἀσυναίσθη-
τα εὐεργετικὴ τους φορὰ, οἱ νιφάδες αὐτὲς νίκησαν τὸν κόσμο :
τὸν ἔκαναν ζωγραφιά.

Χιονοδρομεῖ τρελὸ τὸ βλέμμα μου πάνω στὴ ζωγραφιά.
Κάνει ἀτέλειωτα κομπλιμέντα στὴ γυμνὴ ὡς χτέες μουρία :
«Εἰστε χάρμα. Θὰ σᾶς ἤθελε γιὰ φόντο τοῦ καὶ τὸ δυσκολώ-
τερο ὄνειρο.»

Παίρνει μετὰ τοὺς δρόμους τῆς ζωγραφιᾶς. Σταματᾷ στὸ
δικό μου δρόμο καὶ τοῦ ἐκφράζει τὸ θαυμασμό του : «Μὰ γί-
νατε ἀγνώριστος, ἰδανικός, καλὸκαρδος... Μὲ πᾶτε κάπου ;»
«Εὐχαρίστως», ἀπαντᾷ αὐτὸς ὁ ψεύτης. Ἀπόκτησε κιόλας
διαθέσεις παραμυθιοῦ.

—Ἐλα δῶ, ἔλα δῶ ! φωνάξω θυμωμένη στὸ βλέμμα μου.
Δὲν ντρέπεσαι ; Τί τὸ πέρασες τὸ χιόνι ; Φυγὴ ;

... χιόνια ...

ἈΞΕΧΑΣΤΗ ΜΟΥ ΚΥΡΙΑ ΜΕ ΤΟ ΣΚΥΛΛΑΚΙ, πῶς
τὰ πᾶτε μὲ τὴν αἰωνιότητα ποὺ σᾶς ἔδωσε ὁ Τσέχωφ ;
Ἄ, σᾶς ἀξίζει καὶ μὲ τὸ παραπάνω. Ἀξίζει νὰ μὴν ξεχαστεῖτε
ποτέ οὔτε ἀπὸ κείνους ποὺ σᾶς φαντάστηκαν διαβάζοντας τὸ
διηγήμα, οὔτε ἀπ' ὅσους σᾶς εἶδαν στὸν κινηματογράφο, σὲ μιὰ
μορφὴ ποὺ σᾶς ταίριαζε ἀπόλυτα : μοναδική.

Σᾶς θυμήθηκα σήμερα τὸ ἀπόγευμα μὲ τὸ χιόνι. Ἰδίως τὴ
στιγμὴ ποὺ πύκνωσε τόσο, ὥστε οἱ ἄνθρωποι ποὺ βιάζαν, ἄρ-
χισαν νὰ χάνουν τὴν τόσο μεγάλη σημασία ποὺ τοὺς δίνουμε.
Μπορούσε νὰ τοὺς πάρει σὴν ἀπλὲς λερωματιές πάνω στὸ
χιόνι.

Σᾶς θυμήθηκα καθὼς, ἀνεξαρτήτως τοῦ χιονιοῦ, ὄχι μόνο
οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ καὶ πολλὰ πράγματα χάνουν σιγά-σιγά τὴ
σημασία τους. Κι' αὐτὸ εἶναι τόσο λυπηρό.

Συγκεκριμένα, ἦρθε στὸ νοῦ μου μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ ἀκλόνητες
στιγμὲς τοῦ μεγαλείου σας : Ἦσατε πιὰ μόνη, σ' ἓνα δωμάτιο
ξενοδοχείου. Ἐκεῖνος, κάτω στὸ δρόμο, ἔφευγε. Γιὰ πάντα.
Ἐπεφτε πυκνὸ χιόνι, καλὴ ὥρα ὅπως τοῦτο τὸ χιόνι, ἐκεῖνος
ἔφευγε γιὰ πάντα, — βαρὺ φορτίο γι' ἀνθρώπινη ἀντοχή, — καὶ
σεῖς μοὺ κάνατε τότε μεγάλη ἐντύπωση. Οὐτὲ ξεφωνίζατε, οὐτὲ
τρέξατε σὴν τρελὴ πίσω του, οὔτε κόψατε τὶς φλέβες σας. Παρὰ
κάνατε κάτι τρομερὸ : Τὸν κοιτάζατε ! Πίσω ἀπὸ τὸ τζάμι.
Μέσα ἀπὸ τὸ χιόνι.

Φανερὸ πῶς δὲν καταλαβαίνατε γιὰτὶ ἔφευγε. Κανεὶς δὲν
καταλαβαίνει. Αὐτὸ τὸ θέμα ἔχει μείνει ἐν τέλει χωρὶς ἐξήγη-
ση, ὅπως καὶ τὸ γιὰτὶ ζοῦμε.

Τὸν κοιτάζατε, χιόνιζε, ἔφευγε. Θυμᾶστε — ἡ μήπως γιὰ
καλὴ σας τύχη ἔχετε ξεχάσει ; — τὶ παρακάλια ἔκανε τὸ βλέμμα
σας στὸ χιόνι, σὴν τοῦτο δῶ καλὴ ὥρα, νὰ σᾶς βοηθήσει ; Ἀὐς
καὶ αὐτὸ τὸ χιόνι ἦταν τὸ ἀναπότρεπτο. Τί λεπτομερὴς ἀφήγηση
ἀπελπισίας ἦταν τὸ βλέμμα σας ἐκεῖνο καὶ τί προσεχτικὰ σᾶς
ἄκουγε τὸ χιόνι, τί μαλακά, τί συγχρονισμένα ἔφεφταν, χιόνι,
δάκρυα, βλέμμα κι' ἀναπότρεπτο μαζί : Ἐφευγε.

Γι' αὐτὸ σας τὸ βλέμμα σᾶς ἐνόχλησα ἀπόψε, Ἄννα Σε-
ργιέβνα. Καὶ γιὰ κάποιες ἀνάγιες λόγου ὁμοιότητές μας :
χιονίζει, κοιτάζω. Μὴ μὲ παρεξηγήσετε. Καμιά πρόθεση νὰ
συγκριθῶ μαζί σας. Εἶναι τόσο ἀξίες λόγου καὶ ἀθεράπευτες οἱ
διαφορές μας... Κυρίως αὐτές : κοιτάζω τὸ χιόνι ἀπ' τὸ παρά-
θυρο τοῦ σπιτιοῦ μου, καὶ κάτω στὸ δρόμο ψυχὴ. Ποῦ τὸ ξενο-
δοχεῖο σας, ποῦ ὁ ἐκεῖνος σας.

Λοιπὸν καμιά σύγκριση. Ἐκτὸς πᾶν ἀν καὶ μ' αὐτές τὶς δια-
φορές, κι' ἐξαιτίας τους, μπορεῖ κανεὶς νὰ γίνῃ ἐπίσης πρόσω-
πο διηγήματος.

... χιόνια

ἈΛΛΑ ἂς ποῦμε κάτι πιὸ εὐχάριστο...

Μὲ τὶς μπότες τῆς, μὲ τὸ κόκκινο σκουφί τῆς, τὸ μαῦρο
παντελόνι τῆς, τὴ νέα ζωὴ τῆς, ἐπομένως μὲ ὅλα τῆς τὰ καλὰ,
παίζει χιονιές.

Φτιάχνει μεγάλες σφιχτὲς μπάλες, τὶς τυλίγει καλὰ-καλὰ
μ' ἓνα στέρεο γέλιο, καὶ τὶς πετάει σ' Ἐκεῖνον, πού, μὲ τὸ κα-
σκόλ του, τὸ πέτσινο σακάκι του, τὸ πρόσωπό του ποὺ δὲν
ἐλαβε ἀκόμα τὸν κόπο ἢ τὴν νύχτα τὸ φορολόγησε, καὶ μὲ Ἐκει-
νην, ἐπομένως μὲ ὅλα τὰ καλὰ κι' αὐτὸς, ἀνταποδίδει τὶς
χιονιές, τὰ γέλια, νιφάδες γέλιου κι' ἀμεμνηστίας σ' ἓνα ἐξο-
χικὸ δρόμο.

Ἦραϊο παιγνίδι τὸ γέλιο, ὥραϊο μεταφορικὸ μέσον οἱ χιονιές.
Μικρὰ ἐλκυθάρκια ἱπτάμενα, ποὺ ὅλο καὶ κάτι σπουδαῖο μετα-
φέρουν ἀπὸ τὸν ἓνα στὸν ἄλλο. Πότε μιὰ βιαστικὴ ἐπιθυμία,
πότε μιὰ βαριά ὑπόσχεση, μιὰ ἀνυπόμονη ἐξομολόγηση. Ἐλκυ-
θάρκια οἱ χιονιές, κουδουνάρκια τὰ γέλια. Ταξίδι ἀνάμεσα σὲ δυὸ
νέους. Ἐδῶ μικρὸ τὸ ταξίδι, ἀλλοῦ μεγάλο, ἀτέλειωτο.

Μορφωτικὰ ταξίδια, εὐγενῆ ἀγωνίσματα τῆς νεότητος. Ποιὺς
θὰ κατακτηθεῖ πιὸ πολὺ.

Είπα να πάρω κι' εγώ, για τὸ καλὸ, νὰ φτιάξω μιὰ χιονιά, νὰ τὴν πετάξω σ' ἄλλους καιρούς, σ' ἄλλα τοπία, νὰ ἰδῶ, θὰ τὰ πετύχω ;

« Τὰ χάγια σου ἔχεις, καχημένη », εἶπα στὴ χιονιά πού ἔφτιαξα. Ἀσουλούπωτη, χαζή, προπάντων ἄκεφη. Τὴν πέταξα μὲ θυμὸ δυὸ βήματα πὺ καί, κι' ὄχι τόσο μακριά πού λογάριάζα, πάνω σὲ μιὰ παλιорόδα ξεκαρφωτή, ἀκουμπισμένη ἐκεῖ σὲ μιὰ μάντρα, — μὲ τόσο θυμὸ, λὲς καὶ τούτη ἡ ρόδα ἦταν ὁ τροχὸς πού γυρίζει, γυρίζει, καὶ ἀλλάζει τὰ πάντα, μεταβάλλει τὰ πάντα σὲ ἀνάμνηση, καὶ σὲ νοσταλγία.

Μιὰ κυρία βγαίνει στὴ βεράντα ἐνὸς σπιτιοῦ καὶ φωνάζει :
— Σόνια, θὰ κρυώσεις...

Ἡ Σόνια καὶ ὁ Σόνιος, εἰς ἀπάντησιν, βγάζουν ζακέτες, σκουφιά, κασκόλ, τὰ πετᾶνε χάμα καὶ μένουν μόνο μὲ τὴν καρδιά τους.

Απρίλιος 1964

T. T. T.

ΕΙΝΑΙ Πέμπτη. Αὐτὸ δὲν προσθέτει τίποτα. Εἶναι ἀπόγεμα. Αὐτὸ ἀφαιρεῖ. Εἶναι καιρὸς βροχερός. Αὐτὸ περιπλέκει. Εἶσαι μόνος σου, ἀντεπεξέρχεσαι μόνος σου στὴ βροχή, — κι' αὐτὸ προσθέτει, ἀφαιρεῖ, περιπλέκει.

Ἐνα γραμματοκιβώτιο στὸ δρόμο σου εἶναι μιὰ πρώτη βοήθεια σ' ὅλ' αὐτά. Ἐνα σημεῖο ἐπικοινωνίας.

Ἐχω νὰ ρίξω ἓνα γράμμα. Τὴν ἴδια στιγμή πού πλησιάζω τὸ φάκελο στὴ μικρὴ χαρμαῖδα, ἓνας ἄλλος φάκελος ἔχει ὑψωθεί, ἔχει σταθεῖ δίπλα στὸ δικό μου, μὰ τὸν βλέπω νὰ ὑποχωρεῖ, νὰ χαμηλώνει, κι' ὁ ἀποστολέας ἐξηγεῖ :

— Παρακαλῶ... Ὅριστε... Δὲν εἶναι τίποτα βιαστικό ! Καὶ πού τὸ ρίχνω...

Κρατῶ τὸ γράμμα μου στὸ μεταίχιμο ἐπαφῆς, καὶ μὲ τὸ χέρι ψηλά, σὰ νὰ παραδίδωμι στὰ ἀπρόοπτα τοῦ κόσμου καὶ τῆς βροχῆς, κοιτάζω τὸν ὁμιλητή. Εἶναι ἀγαπητός : ἡλικιωμένος καὶ θλιμμένος.

Ρίχνει μιὰ ματιά γύρω-γύρω στὸν καιρὸ, ψελλίζει :

— Φουσκοδεντρίε...

κι' ἀρχίζει νὰ ξετυλίγει τὴν ἱστορία.

— Δυὸ λόγια στέλνω στὴν κόρη μου... Μοναχοκόρη. Σῶνε καὶ καλὰ νὰ γίνῃ αἰσθητικός. « Γιατί δὲ μαθαίνει τὴ βελόνα, Κατίνα μου, νᾶχεις τὴν πελατεία τῆς μάνας σου ἔτοιμη ; » « Τί λέτε, μπαμπά, τώρα. Θέλω κάτι ἀνώτερο. » Τί νὰ κάμω, μοναχοκόρη βλέπετε, πούλαω ἓνα ἀμπελάκι στὸ χωριό μου, τέτοιον σταφύλι δὲν τὸ βλέπετε ποτὲ στὴν ἀγορά. Καὶ μὲ τὰ λεφτὰ πού πήρα τὴ στέλνω ἔξω. « Κατίνα, τῆς εἶπα, κοίτα νὰ τελειώσεις γρήγορα, γιατί αὐτό, ὅταν σὲ γεννήσαμε καὶ σὲ μεγαλώναμε, δὲν τὸ λογαριάζαμε νὰ συμβεῖ. » « Μάλιστα, μπαμπά », μοῦ εἶπε, κι' ἔφυγε. Τελείωσαν οἱ σπουδές, καὶ τί νομίζετε πὺς μοῦ γράφει ; « Μπαμπά, ἀποφάσισα νὰ κάμω ἐδῶ καριέρα. Ἐκεῖ ὑπάρχει συναγωνισμός, ἐνῶ ἐδῶ χαίρει ἐκτιμῆσεως τὸ ἐπάγγελμα. Εἶμαι καλλιτέχνης, κι' εἶναι κρίμα νὰ θαφτῶ ἐκεῖ. » Κατάλαβα ὅτι δὲν θὰ γύριζε. Καὶ τί δὲν ἔκαμα γιὰ νὰ τὴ συγκινήσω. Τί γράμματα, τί ποιηματάκια ἀπὸ τὸν ἡμεροδείκτη... Τίποτα. Μέχρι πού μιὰ μέρα πήρα τὴ γυναῖκα μου καὶ πήγαμε στὸ φωτογραφεῖο. Πρώτη μου φορά τὸ ἔκανα αὐτό. « Ἀν τὴ βλέπατε αὐτὴ τὴ φωτογραφία, θὰ σπάραζε ἡ δική σας καρδιά. Ἐκεῖνης ὅμως τίποτα. Παρὰ μοῦ ἀπάντησε : « Μπαμπά, μὴν μπαίνετε ἐμπόδιο στὰ ὄνειρά μου. » Τὶς προάλλες βρήκαμε σὲ ἓνα συρτάρι κάποιον παιδικὸ μπερεδάκι, πού τῆς τῆς πλέξει ἡ μάνα τῆς. « Ἀς τὸ στείλουμε, εἶπα στὴ γυναῖκα μου. Μπορεῖ νὰ μετανοήσει... » Καὶ χτὲς λαβαῖν ἓνα σημείωμα, πολὺ θυμωμένο : « Μπαμπά, ξεμωραθήκατε ; Μὲ κάνετε νὰ τρέχω στὰ τελωνεῖα καὶ νὰ πληρώνω καὶ φόρο... »

« Κι' ἐγὼ τῆς γράφω τώρα, πὺς καλὰ, δὲ θὰ ξαναγίνῃ αὐτό, καὶ τουλάχιστον, ἂν μπορεῖ, ἂς μᾶς στείλει μιὰ φωτογραφία τῆς...

Ἐγὼ καὶ ἡ βροχὴ ἀκούσαμε μὲ προσοχὴ τὴν ἱστορία, καὶ ὕστερα τὴν πνίξαμε. Ἐγὼ μέσα σὲ βαθιὲς πικρὲς σκέψεις, ἡ βροχὴ μέσα σὲ ρηχὲς-ρηχὲς σταγόνες.

O. T. E.

ΚΑΘΟΜΑΙ σὲ μιὰ πολυθρόνα δίπλα στὸ τηλέφωνο, δίνω κουράγιο σ' ἓνα χαρταετὸ πού ὅλο κι' ἐγκαταλείπει τὶς ἀντάσεις του, κακίζω τὸ ρολόι τοῦ τοίχου πού πετάει τόσο ἀπρόσεχτα τὶς ὥρες, ἐνῶ δὲν εἶναι πράγματα πού βρίσκονται εὐκόλα, ἀπορρίπτω μιὰ θαλασσογραφία, — τόσο ἀνίκανη ἡ φουρτούνα τῆς πού οὔτε μιὰ περιττὴ μου σκέψη δὲν μπορεῖ νὰ πνίξει.

Κάθομαι ἐκεῖ γιατί σκοπεύω νὰ τηλεφωνήσω. Αὐτὸ τὸ « σκοπεύω » φαίνεται βέβαια πολὺ ἐπηρεμένο, πολὺ στομφώδες. Σὰ νὰ λέω : σκοπεύω νὰ μονομαχήσω, ἢ ν' αὐτοκτονήσω. Ναί. Ἀλλὰ ἔρχεται ἓνας καιρὸς στὴ ζωὴ μας πού δὲν μᾶς ἀφήνει νὰ « σκοπεύουμε ». Καὶ τότε λαχταρᾷ τόσο πολὺ αὐτὴ τὴν αἰσθητικὴ προοπτικὴ, ὥστε χρησιμοποιοῦμε αὐτὴ τὴ λέξη ἀξιώσεων ὅπως-ὅπως.

Σκοπεύω λοιπὸν νὰ τηλεφωνήσω, νὰ καλημερίσω, νὰ ἀναφωνήσω — τεχνικὴ δραστηριότης καὶ εὐεξία.

Ἐξ ἄλλου, γιὰ νὰ μὴν τὸ πάροουμε τόσο μελοδραματικά, ἓνα τηλεφώνημα χρειάζεται κάποια ἀπόφαση καὶ κάποια ἀδιαφορία στοὺς κινδύνους. Γιατί πόσες φορὲς δὲν διαβάσαμε σὲ τίτλους ταινιών, σὲ μυθιστορήματα, στοὺς τίτλους τῆς ἴδιας ζωῆς : Τὸ τηλεφώνημα πού σκοτώνει, ἢ Τὸ μυστηριώδες τηλεφώνημα, — κι' ἄλλες πολλὲς καὶ μοιραῖες ιδιότητές του ;

Δικαιολογημένα λοιπὸν τοῦ δίνω τὴν σημασία, κι' ἀκόμα πὺς δικαιολογημένα καθὼς, σηκώνοντας ἐπιτέλους τὸ ἀκουστικό, δέχομαι, χάρις σὲ κάποια ἐμπλοκή, κάτι παράσιτα, ἀλλὰ παράσιτα μὲ πνοὴ ἀνθρώπινη. Εἶναι ἀναφιλητά. Καί, φυσικά, ἀναφιλητὰ γυναικάς. Κι' ἐπειδὴ ἀπόψε δὲν ἦταν καθόλου στὸ πρόγραμμά μου νὰ συγκινηθῶ, νὰ συμπονέσω, νὰ μελαγχολήσω, ἐτοιμάζομαι νὰ διακόψω τὴν ἀδιακρισία μου. Ἀλλὰ τί πειρασμός ἦταν ἐκεῖνο τὸ ἀναρροῦν τῆς μῦτης, τί ἐναρκτήριο σῆμα σπαραγμοῦ ; Κι' εὐκόλο εἶναι νὰ χάσει κανεὶς ἓνα δράμα, πού ἐπὶ τέλους δὲν εἶναι δικό του ; Καθόλου. Καὶ ἀκούω :

« Ἀπὸ πότε λοιπὸν κατάλαβες πὺς δὲν ταιριάζουμε ; Τόσο καιρὸ μὲ ἔλεγε χτύπο τῆς καρδιάς σου. Πὺς καλύπτεται νὰ χαθεῖ ὁ ἥλιος παρὰ ἐγώ. Πὺς ἄμα δὲν εἰμαι δίπλα σου, εἶναι σὰ νᾶχεις ἓναν πνεύμονα. Ἐπὶ λέξεις. Πὺς ἀπὸ τότε πού μὲ γνώρισες συγκώρησες καὶ τὴ μητριά σου ἀκόμα, καὶ πὺς ἐγὼ σοῦ ἔδωσα κουράγιο ν' ἀρχίσεις ξένες γλώσσες σὲ τέτοια ἡλικία.

» Προχτὲς τὸ βράδυ ἀκόμα, στὴ Μαυρομματαίων, δὲ μοῦ ὀρκίστηκες πὺς οὔτε πλοῦτη οὔτε δόξα ζηλεύεις τώρα πού ἔχεις ἔμένα ; Καὶ ἂν θυμᾶσαι, σοῦ ἀπάντησα ὅτι τὸ χρέμα πολλοὶ ἐμίσησαν, τὴ δόξα οὐδεὶς... »

Ἀναφιλητὰ δυνατά, πού μ' ἐμποδίζουν νὰ παρακολουθήσω μέχρι τέλους τὴν ἀνθρώπινη ἀστάθεια καὶ τὴν ἐπίσης ἀνθρώπινη εὐπιστία. Ἐρχεται μὲ συνοδεία ἀναφιλητῶν σπαρακτικὴ ἐρώτησις :

« Δὲν ἀπαντᾷς ; Τί θὰ γίνω ἐγὼ τώρα ; »

Πρέπει νὰ τὴ βοηθήσω.

Βιαστικά, ξεφυλλίζω τὶς γνώσεις μου, τὰ ἀναφιλητά μου, βρίσκω τὴν ἀπάντησιν, καὶ τῆς τὴ φωνάζω :

— Θὰ λαθεῖτε...

Σ. Ε. Κ.

ΤΟΠΟΣ : Ἐνας σιδηροδρομικὸς σταθμός. Χρόνος : Ὁ ἴδιος, ὁ τρομερός. Ἐποχὴ : Γιὰ εὐτυχία : ἀνοιξή. Ὡρα : Βασανιστική : γλυκιὰ ἀλλὰ παθητικὴ τὰ δέχεται ὅλα. Κατηγορίες ἀνθρώπων : Δύο : ταξιδιωτὲς καὶ κατευοδώνοντες. Ἐντύπωση : Δυσάρεστη : χωρισμένοι καὶ πάλι σὲ « μὲν » καὶ « δέ ». Διάθεση : Περιπαικτική : ὅλα περνᾶνε. Προβλέψεις : Λύπη. Αἰτία πρόχειρη : Ὁ χωρισμός. Αἰτία βαθύτερη : Ὁ διαχωρισμός σὲ « μὲν » καὶ σὲ « δέ ». Κατάστασις οὐρανοῦ : Καλὴ : ἀστεροφειγιά. Ποιὸς ὅμως νὰ πρωτοπᾶν ἀπ' αὐτὴν ; Καὶ εὐκόλο εἶναι ; Εἶναι τοῦ χεριοῦ σου τ' ἄστρο ; Δὲν εἶναι. Μὴν εἶναι τοῦ χεριοῦ σου τὰ τραῖνα ; Ὁχι. Τότε ; Τότε, κάθεσαι ἐκεῖ πού σ' ἔβαλαν τὰ πράγματα, μακριὰ ἀπὸ τ' ἄστρο, ἔξω ἀπὸ τὰ τραῖνα, ἔξω ἀπ' τοὺς καιροὺς γιὰ εὐτυχία, κι' οὔτε « γιατί ; » μὴ ρωτήσεις. Τὰ πράγματα μεροληπτῶν, δὲν θ' ἀπαντήσουν. Κι' εἶναι βαρὺ φόρτωμα ἢ ἀπορία. Γιατί νὰ τὴν κουβαλᾷς ἄδικα ;

Γραφικότης : Τὸ ρολόι τοῦ σταθμοῦ, πού σπρώχνει τὴν ὥρα κατὰ πάνω, νὰ πάει ἔννια. Διαγωγή τῶν « μὲν » : Ἀρίστη : ἀδημονοῦν. Διαγωγή τῶν « δέ » : Ἀδιάφορη : μελαγχολοῦν. Πότε-πότε δοκιμάζουν νὰ γίνουν τροχοί, ἀτμός, ἐκκίνηση, ταχύτης, νὰ ταξιδέψουν μὲ τὰ μάτια. Μὰ ἀστοχοῦν. Δὲν εἶναι γεννημένοι γιὰ ἀπόπειρες. Μὰ καλὰ, δὲν ξέρουν τώρα τί θὰ πεῖ μοῖρα ; Ἀς καθήσουν ἡσυχᾶ, ἂς σφυρίζουν κανένα τραγουδάκι, ἂς φωνάζουν κανένα ὄνειρο νὰ τοὺς πάρει... Μικρὸ ταξίδι εἶν' αὐτό ; Ναί, ναι, καταλαβαίνω... Ὅμως, ἀφοῦ δὲν ἔχει ὁδὸ, τί νὰ κάνουμε ;

Κάντε πιδ κεῖ. Ἔρχεται τὸ τραῖνο. Μὴν τὸ ψάχνετε. Ὅλες οἱ θέσεις εἶναι κατελιγμένες. Ἐκ γενετῆς. Μὴν ἐλπίζετε. Ὅλες οἱ ἐλπίδες εἶναι χαμένες. Ἐκ γενετῆς. Κάντε πιδ κεῖ. Τὸ τραῖνο ξεκινάει. Κατεβάστε τὰ μάτια σας ἀπὸ πάνω του. Μὴν τὸ καθυστερεῖτε. Καί... — τὰ μαντῖλια, τὰ μαντῖλια σας γρήγορα. Γρήγορα, νὰ πετύχει ἡ γραφικότης. Ἀνεμίστε τα μὲ χάρη τὰ μαντῖλια, τὰ παράπονα, τὰ δάκρυα. Μὴν πᾶτε πίσω ἀπὸ τὸ τραῖνο. Θὰ σᾶς πνίξουν οἱ καπνοί, οἱ καημοί...

Καὶ τώρα, γυρίστε γρήγορα στὰ σπίτια σας. Κι' αὐτὴν ἐδῶ πὺξαστήκε κι' ἀκόμα ἀποχαιρετᾶται, στριφογυρίζοντας τὸ μαντῖλι, σὰ νὰ ῥίχνει λάσο στὸ τραῖνο, ἄστε την.

Σπίτια σας. Καθένας μὲ τὸ δικό του τραῖνι τὸ κουρδιστό. Τὸ μονοθέσιο. Τοῦ ὄνειρου...

Τσοῦφ-τσοῦφ ἀπὸ Ἁγίου Κωνσταντίνου, τσοῦφ-τσοῦφ Ὁμόνοια, τσοῦφ κατὰ δῶ, τσοῦφ κατὰ κεῖ, πρὸς ὅποια κατεύθυνση μοναχίσις μένετε.

Μάιος 1964

Στοῦ Ὁσίου Λουκά τὸ μοναστήρι

ΕΔΩ ΑΠΑΝΩ, στὸ μοναστήρι τοῦ Ὁσίου Λουκά, πὺξ « κεῖ-ται μεταξὺ τῶν μουσοφιλῶν ὁρέων Παρνασσοῦ καὶ Ἑλικῶνος, οὐ μακρὰν δὲ τῆς ἀρχαίας Στείριδος », ἀπαγορεύονται οἱ χοροὶ καὶ τὰ ἄσματα. Τὸ γράφει ρητὰ σὲ μιὰ ταμπέλα κρεμασμένη στὸν κορμὸ ἐνὸς τεράστιου πλάτανου, — ἡ δροσιά του κι' ὁ ἴσκιος του γιὰ ὅλους τοὺς κουρασμένους τοῦ κόσμου καὶ δὲν εἶναι λίγοι. Μὰ τὴν ἀπαγόρευση αὐτὴ δὲν τὴ λαβαίνουν ὑπ' ὄψη τους τὰ πουλιά. Κρυμμένα μέσα στὸν πλάτανον καὶ στὸ μεγάλο πεῦκο πὺξ εἶναι λίγο πιδ κεῖ, χαλᾶνε τὸν κόσμον ἀπὸ τὰ ξεμερώματα μὲ τὰ ἄσματα καὶ τοὺς χοροὺς τους καὶ τὴν ἀμεριμνήσιάν τους. Τ' ἀκούει ἡ ἀπόλυτη ἡσυχία τριγύρω κι' ἀνατριχιάζει ἀπὸ εὐχαρίστηση. Ἀλλὰ καὶ σύ, ξεθάβεις κάτι τραγουδία πὺξ ἤξερες ἄλλοτε, κι' ἅμα τᾶλεγε γέμιζε ὁ τόπος πλατάνια καὶ πουλιά, πιάνει ἡ καρδιά σου νὰ βρεῖ τὸ σκοπὸ, λίγο δύσκολο, καὶ παύει. Πιάνει νὰ λυπηθεῖ, ἀλλὰ ἐδῶ πάνω ἀπαγορεύονται οἱ λύπες. Ἀγραφή ἀπαγόρευση: Μὴ μολύνετε τὸ ἔαστέρο. Φύλλακασι ὁ ἀέρας, πὺξ ἔτσι καὶ ἰδεῖ θολὴ σκέψη, τὴν ἀρπάζει καὶ τὴ γκρεμίζει στὰ βουνὰ καὶ στὶς βαθιὰς χαράδρες.

Ἐδῶ ἐπιτρέπεται νὰ τραβήξεις μιὰ καρέκλα κάτω ἀπ' τὸ πλατάνι, καὶ ταμουδιά ἡ καρδιά γιὰ τὶς ἐκκρεμότητες καὶ τὰ λάθη καὶ τ' ἀνεπανόρθωτα. Νῆσαι εὐχαριστημένους πὺξ τὸ πλατάνι καὶ τὸ πεῦκο κάνουν τὰ καλύτερα θροῖσματά τους γιὰ σένα. Πότε ἄλλοτε δέντρα φέρθηκαν τόσο καλὰ σὲ ἄρρωστο πουλί, πὺξ δὲν πετάει, δὲν τραγουδάει;

Τὸ ρολοὶ τοῦ μοναστηριοῦ σημαίνει 6 ἡ ὥρα τὸ πρωῒ. Καλὰ πὺξ αὐτὴ ἡ ὥρα δὲ σὲ βροῖκε νὰ κοιμάσαι σ' ἕνα ἀπ' τὰ λιγοστὰ δωμάτια πὺξ διαθέτει ὁ ξενώνας. Ἔστω καὶ μὲ ὄνειρα. Θάχανες τὸν ἥλιο. Πὺξ ποτὲ ἄλλοτε δὲν ἀνάτειλε ἀπὸ τόσο κοντὰ σου, ποτὲ δὲν σὲ πρόσεξε τόσο, σχεδὸν χασομέρησε, σχεδὸν βγῆκε ἀπ' τὴν τροχιά του κι' ἦρθε κι' ἔπεσε ἀπάνω σου.

Πίσω του τώρα σέρνει τὴν ἡμέρα, κατακάθαρη, πλυμένη μέσα σὲ γοῦρνες ἀρωμάτων ἀπὸ μυγδαλιές, θάμνους καὶ χαμομήλια, τὴν ἀνεβάζει ἀργὰ-ἀργὰ νὰ μὴν τὴν ξεχειρίσει, κι' ἐκεῖνη γλιστρᾷ στὶς πλαγιές, κατεβαίνει κάτω στὴν κοιλάδα. Ἐσκεπάσει τὰ χεμαδιά ἀπ' τὰ ἀπομεινάρια τῶν σκοταδιῶν, τὴ βλέπω ν' ἀστράφτει, βοσκοπούλα ὑπὲρκαλλὴ τοῦ φωτός.

Εὐτυχῶς καὶ σὲ βροῖκε ἔμπνη τούτῃ ἡ ὥρα ἐδῶ στὴ μεγάλη ταράτσα, πὺξ κάποιοι θεοὶ φίλοι τῶν ἐπικίνδυνων ἀστείων νομίζουν πὺξ τὴν κρατᾷ ἔτσι ψηλά, κι' ἔτσι μακριὰ ἀπὸ ὅλα, κι' ἂν κάνει καὶ φερθεῖς ἀχάριστα, δὲν γοητευθεῖς, τῆς δίνει μιὰ, τὴν πετάει κάτω βαθιά, καὶ σὲ κάνει χάος.

Ἐν τῷ μεταξὺ δὲν μένεις μόνο μὲ τὰ τραγουδία πὺξ σοῦ λένε τὰ πουλιά. Δέχεσαι καὶ τοὺς ἤχους τοὺς γλυκύντατος πὺξ σοῦ στέλνουν ἀπὸ κάτω τὰ πρόβατα, ἤχους κουδουνῶν καὶ σφυρίγματα βοσκῶν. Ὁ ἀέρας προθυμοποιεῖται νὰ τ' ἀνεβάσει ἐδῶ πάνω. Ὁ ἀέρας, πὺξ πάντα ξεφτέρει σὲ τέτοια χαρούμενα βελήματα.

Καὶ μὲ τὸν οὐρανὸ συμφιλιωμένους. Οὔτε τοῦ ζητᾶς τίποτα παραπάνω ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι αἰθριός, οὔτε τοῦ θυμίζεις ἐπιμόνες οὐρανὸς του. Κι' αὐτὸ τὸ μικρὸ συννεφάκι, σ' ἕναν ὀλόκληρο οὐρανὸ, δὲν τὸ φοβάσαι. Τὸ παρεξηγεῖς εὐχάριστα. Ἀλλὰ πὺξ

εἶναι καπνὸς ἀπὸ τσιγάρα. Κάποιοι ἐκεῖ πάνω σκέφτεται, καὶ καπνίζει προσπαθώντας νὰ βρεῖ μιὰ λύση, μιὰ διάκρεια σ' αὐτὴ τὴ θεῖα αἰσθησὴ, μὴν πάρει τὸν κακὸ δρόμο, τὸ δρόμο τοῦ τέλους.

Πάνω ἀπὸ ἕνα μοναστήρι, μερικά κελλιά μὲ δεκατέσσερις καλόγερους μόνο, κι' ἕναν ξενώνα, — ὅλος κι' ὅλος ὁ τόπος, — φτερουγᾶνε διαρκῶς πουλιὰ καὶ πότε-πότε ἐλπίδες πὺξ θὰ συμβοῦν ἀδύνατα πράγματα.

ΒΓΑΙΝΩ ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΛΑΤΑΝΟ. Χίλιων χρόνων καὶ πάνω λένε πὺξ εἶναι αὐτὸς ὁ βυζαντινὸς ναὸς πὺξ πάω νὰ ἰδῶ, μὲ τὰ πιδ καλοδιατηρημένα ψηφιδωτὰ, τὰ περίτεχνα καὶ λαμπερόχρωμα. Μόλις μπεις στὴν ἀλὴ τοῦ ναοῦ, μιὰ κρήνη. Δὲ διψᾷς. Μὰ ἄς πιεῖς τρεχούμενο νερό.

Κι' ὅταν πιδ μπεις μέσα στὸ ναό, τὸ διαπιστώνεις καὶ σὺ πὺξ ἀλήθεια ἔχουν λαμπερὰ χρώματα κι' εἶναι καλοδιατηρημένα. Χρόνε, χρόνε, νὰ πὺξ σοῦ ξεφεύγουν μερικά ὠραῖα πράματα. Ἀφηρημένος, ἀδύναμος, ἡ εὐσεβής, δὲν τὰ θίγεις. Ὅσο γιὰ μᾶς, καλὰ, τὸ πήραμε ἀπόφαση, γίναμε διάβα σου.

Ἡσυχία. Ἡσυχάζουν οἱ ἄγιοι καὶ οἱ ἄγγελοι. Κι' ἐγὼ καὶ ὁ φύλλακας τῆς ἐκκλησίας πατᾶμε στὶς μύτες τῶν ποδιῶν μας, μιᾶς σιγά, σὰν κλέφτες πὺξ μπορέσαμε νὰ μπουῖμε σὲ ἀποτραβηγμένους καιροὺς, σὰν προσκυνητὲς σὲ ὅτι δὲν ζήσαμε καὶ δὲν γνωρίζουμε.

Παρατηρῶ γεμάτῃ ἀπορία μιὰ παράσταση μὲ τὸ Ὡμαῖ νὰ θέτει τὸ δάχτυλο ἐπὶ τὸν τύπον τῶν ἡλῶν. Ἐνῶ ἀπ' τὴν παράσταση ὅλη δὲν λείπει οὔτε μιὰ ψηφίδα, λείπει ἐντελῶς τὸ κεφάλι τοῦ Ὡμαῖ. Ἐχει ξυστεῖ ἐντελῶς καὶ φαίνεται ὁ ἄσπρος τοῖχος. Χρόνε, χρόνε, ἐστὶ τὸ ἕκανε αὐτό; Ὁργιστήκες τάχα γιὰ τὴν ἀπιστία τοῦ Ὡμαῖ καὶ τὸν ἀποκεφάλισες; Ἐστὶ ὁ μέγας ἄπιστος; Κανείς δὲν ξέρει νὰ πεῖ πὺξ ἔγινε αὐτὴ ἡ ζημία. Πάντως τὸ δάχτυλο τοῦ Ὡμαῖ ὑπάρχει, κι' ἀπλώνεται κι' ἀκουμπᾷ πάνω στὰ σημάδια τῶν καρφιών. Ἡ ἀπιστία ὑπάρχει, διεσοῖθῃ.

Λειτουργία ἡσυχίας. Πάντα στὶς μύτες τῶν ποδιῶν, πάντα σιγανά, ἀκούω τὸ βίον τοῦ Ὁσίου Λουκά, — πάντως ὑπάρχει μιὰ θλίψη στὰ πρόσωπα τῶν ἁγίων. Κάπου ἔχουν ἀκουμπήσει μιὰ ἀσημένια Παναγιά, — « εἶναι τάχα » μὺξ λέει ὁ φύλλακας. Στὴ βάση τῆς πράγματι διαβάξω: Ἀφιέρωμα Ὁσίου Λουκά.

Ἡ γλυκύ μου ἔαρ, ψιθυρίζω καθὼς βγαίνω ἔξω ἀπ' τὸ ναό. Εἶναι ἀνοιξη.

ΝΑ ΠΡΟΦΤΑΣΩ λίγη ἀκόμα γαλήνη. Ὅπου νάναι θὰ καταφθάσουν οἱ ἀμέτρητοι προσκυνητὲς τοῦ παλαιοῦ. Οἱ πιδ πολλοὶ ξένοι.

Τραβάω μιὰ καρέκλα κάτω ἀπὸ τὸ πεῦκο καὶ κοιτάζω μιὰ τὸν ἥλιο μιὰ τὸ Θανάση, παιδί πὺξ ἀνήκει στὸ προσωπικὸ τοῦ ξενώνα, ἀποτελούμενο ἀπὸ τὶς δυὸ ἀδελφές του καὶ τὸ γαμπρό του, ὅλους νέους κι' εὐθυμούς, σὰν τὴ φύση τούτῃ τὴν ὥρα. Σκουπίζει τὴν ταράτσα, τακτοποιεῖ τὶς καρέκλες, καὶ ὅλο φτιάχνει τὸ ἀτίθασσο σὰν ἐνστικτο μαλλί του, πὺξ ὅλο τοῦ πέφτει στὰ μάτια καὶ τοῦ γίνεταί ἐμπόδιο καὶ χαρά.

— Τὶ πουλὶ εἶν' αὐτό, Θανάση;

— Αὐτό; Αὐτὸ τὸ λέμε ἐμεῖς κοκαλιάρια. Γιατὶ παίρνει ὅ-ποιο μεγάλο κόκαλο βρεῖ, ἀνεβαίνει ψηλὰ μὲ δαῦτο, βάζει ση-μάδι ἕνα βράχο, κι' ἀπὸ κεῖ πάνω τὸ πετάει, γιὰ νὰ τὸ σπάσει. Καὶ πετυχαίνει τὸ ἄτιμο πάντα τὸ στόχο του, τὸ κόκαλο σπά-ζει, καὶ τότε ἡ κοκαλιάρια κατεβαίνει καὶ τρώει τὸ μεδούλι. Μιὰ φορὰ, ἐδῶ σὲ τοῦτα τὰ μέρη, τριγύρναγε ἕνας φουκαρὰς φυσιο-δίφης, δὲν ξέρω τί μελέτες ἔκανε, καὶ μιὰ κοκαλιάρια πήρε τὴ φαλάκρα του γιὰ βράχο. Τὸν σημάδεψε λοιπὸν μὲ τὸ κόκαλο καὶ τὸν σκότωσε...

Δείχνει τὴ δέουσα ἐκπληξὴ καὶ λύπη καὶ μετὰ τὸν ρωτᾷ:

— Καὶ τὸ χειμώνα, Θανάση, πὺξ τὰ περνᾶτε ἐδῶ πάνω; Δὲ σταματᾷ τὸ σκούπισμα, δὲ σκέφτεται, — τὴν ξέρει ἀπ' ἔξω τὴ ζωὴ τους τὸ χειμώνα:

— Καλημέρα, Ἡγούμενε, καλησπέρα, πάτερ Εὐγένιε, καληνύχτα, πάτερ Ἀμβρόσιε. Ἡ οὔτε αὐτό, ἅμα κάνει κρῦο καὶ φουσαεῖ...

Ἐνας καλόγερος ἔρχεται κατὰ δῶ. Φοράει χρυσὰ στοργ-γυλὰ γυαλᾶκια κι' εἶναι ἕνα πρόσωπο πὺξ θέλει νὰ πεῖ πολλὰ ἀστεία καὶ νὰ ξοδέψει τὸ γέλιο πὺξ κρύβεται στὰ μάτια του καὶ στὸ συγκαταμένο χαμόγελό του. « Φρειδερίκο, πάμε νὰ μᾶς μᾶς χαμοῖλι; » Κι' ὁ σκύλος σηκώνεται καὶ πάει, καὶ πᾶνε. Ὁ καλόγερος πᾶει μπροστὰ σιγοψέλοντας « Χριστὸς Ἀνέστη » κυματιστὰ-κυματιστὰ, σὰν κάπου ἄλλοῦ νὰ γο-ρεῖ ἡ φωνή του, κι' ὁ σκύλος ὅλο καὶ μυρίζεται τὸ χῶμα, λὲς καὶ ψάχνει νὰ τὴ βρεῖ.

Τοὺς ἀκολουθῶ. Χωματένιο μονοπάτι πὺξ σὲ πᾶει σ' ἕνα ὕψωμα ἀπ' ὅπου θὰ δεῖς πάλι τὶς κορφές τῶν βουνῶν καὶ πάλι τὰ πράσινα κύματα τῶν σταχυῶν, βορροῦδο πὺξ κάποιο χέρι τοῦ

ξεστρώνει το πέλος του. Πρώτη συνάντηση με μιὰ σάχη. Έχει άνασχηκωμένο το κεφάλι της, με βλέπει, δέν της άρέσω, δέν είμαι πράσινη, και κρύβεται μέσα στους θάμνους. Δεύτερη συνάντηση πιο κρίσιμη. Ένας όφρις. Όχι πολύ μεγάλος, αλλά το βίτσιου του βίτσιου του. Σώνει και καλά να δαγκώσω το μύλο. Ποτέ! Και προχωρώ. Και βρίσκομαι μπροστά σε μιὰ μαρμαρίνη μικρή πλάκα χωμένη μέσα στο βράχο. Διαβάζω ό,τι είναι γραμμένο επάνω της από το 1875 :

Ό βράχος ούτος ρεύματτα
άνέβλυσεν ύδάτων
δι' Εύγενίου Μοναχού
εξόδων και καμάτων.

Άπό το λιγοστό νερό που τρέχει, πίνω και δροσίζομαι εξόδοις και καμάτοις του Εύγενίου Μοναχού.

Επιστρέφω. Βρίσκω άνάστατο το πλατάνι, το πεύκο, τα καπέλα των ξένων, από τον άέρα που φύσηξε. Φυσάει παρ'άπαντα έδω ό άέρας. Σά να τον έχουν άλυσοδεμένο μέσα στις χαράδες, και ξαφνικά να σπάξει τις άλυσίδες, να όρμάει, κι' άμέσως, σάν ελεύθερος, να ξεθυμαίνει.

Ό Άγγελος, ό σερβιτόρος, τρέμει αυτό τον άέρα. Επιδέει πώς είναι στοιχειό, άερικό. Έτσι, λέει, γρήγορα κι' άπότομα, περνάνε πλάι σου τ' άερικά...

Η ταράτσα είναι γεμάτη ξένους. Κάθε στιγμή έρχονται και άλλοι. Που πρώτα φωτογραφίζουν κι' ύστερα θαυμάζουν. Και ό Άγγελος, χλωμός σά να τον άγγιζε τ' άερικό που πέρασε πριν από λίγο, περιφέρεται άνάμεσά τους μ' ένα δίσκο λεμονάδες και πορτοκαλάδες, ρωτώντας τους : « Orangeade ή limonade ; »

— Θα φύγετε σήμερα ; με ρωτάει.

— Άχ, θα φύγουμε σήμερα...

— Τόσο γρήγορα ;

— Άχ, τί θα ρερείς, Άγγελέ μου, πώς είναι ή χαρά ; Άερικό είναι και περνάει...

Ιούνιος 1964

Άπόψε αυτοσχεδιάζουμε

Η ΜΕΡΑ βγήκε στο φύλλο του ήμερολογίου πολύ άκεφη. Άπάγγειλε το τετράστιχο που ήταν τυπωμένο στο πίσω μέρος, για να μη φύγει από τις συνήθειες της, κι' ύστερα έπωμίστηκε ένα σωρό γκριζά σύννεφα. Προσποιήθηκε όσο μπορούσε την εύθυμη πίσω από ένα κομμάτι καθαρού ούρανού, μα δέν άντεχε άλλο, θα έβρεξε... (Πρόκειται για μιὰ παλιά ιστορία, — φθινοπωρινή.)

Είχα άδεια. Τέτοιες μέρες άποφεύγεις νάσαι ύπάλληλος. Άναζητάς νέα έπαγγέλματα, — του ποδαριού, του ύπαίθρου...

Όθθελες νάσουν όδοκαθαριστής, να μαζεύεις τὰ άπορρίματα του φθινοπώρου, το πιο πολύ φύλλα, προσχήματα μιās θαλερότητας που τὰ δέντρα... — αυτά τουλάχιστον την κράτησαν όσο μπορούσαν...

Η κανέναν πλασιέ μορφωτικών βιβλίων και Όδηγών Μαγειρικής, που άρχίζει την ήμέρα του με μεγάλες εύκολίες πληρωμής.

Ακόμα και τη δουλειά ενός μικρού μπορείς να πάρεις, που πουλάει κουκούλες νύλον για τις κομμώσεις των κυριών όταν βρέχει. Θα σου άρσσε τέλος να κάνεις και το φωτογράφο, και να επιμένεις ό,τι, παρά τὰ σύννεφα, παρά τη μοναξιά, μπορείς να βγειτε μιὰ καθαρή φωτογραφία, άναμνηστική, — νάχουμε κάτι να θυμόμαστε, που λέει και το τραγούδι.

Άν δέν είσαι τίποτ' άπ' αυτά, γίνεσαι ένας άνθρωπος που βρέθηκε στο δρόμο με σκοπό να του άρέσουν τὰ πάντα. Οί έρημικές γειτονίες, οί ρειλάμες, οί άγνωστοι, οί ξεχασμένοι, τὰ μικρά παιδιά που πηγαίνουν σχολείο γεμάτα « α » της ζωής καλλιγραφικά ή όχι, άνάλογα με τη διαίσθηση και την κληρονομικότητα κάθε παιδιού.

Περπατῶς, και περπατώντας σκέφτεσαι ό,τι κάθε άνθρωπος — αυτός ό ίδιος ό άνθρωπος που τις ήλιόλουστες μέρες δέν τον προσέχουμε, παραμερίζοντάς τον στην άνυπαρξία, ό,τι κάθε άνθρωπος, τέτοιες μέρες, ύπάρχει, και φέρνει μέσα του έναν κόσμο. Η τόν περιεργάζεσαι. Και σε μαγεύει, σε μαγεύει αυτή ή παρέλαση του άγνωστου, του συγκεχυμένου.

Όλα νομίζεις ό,τι κάτι προετοιμάζουν. Που και μικρό νά-ναι και άσήμαντο και έξωπραγματικό, έμεις σήμερα θα τὸ κάμουμε τεράστιο, θα του δώσουμε αλήθεια, τόσο μεγάλη είναι ή ανάγκη να σκοτωθεί σήμερα ή άνία. Και όλα τὰ σκεπάζει μιὰ άχνα άμφιβολίας, τόσο άλλιώτικη από το όμο φῶς της βεβαιότητας...

Κάτι τέτοιο είμαι κι' εγώ σήμερα, — άνθρωπος της βροχής. Μόνη μ' έναν άμφίβολο έαυτό, που τον σκεπάζει ή άχνα άμφιβολων διαθέσεων...

Περπατῶ. Όλο κι' όλο που έχω να κάμω είναι να ταχυδρομήσω ένα γράμμα. Πληροφορίες που μου ζήτησε κάποιος φίλος από την επαρχία, σχετικά με τις καινούργιες ταυτότητες. Το γράψα ό,τι χρειάζονται πρώτα-πρώτα πιστοποιητικά πῶς από τότε που γεννήθηκες παραμένεις ό ίδιος, έντελῶς ό ίδιος...

Προσπερνῶ έναν καστανά, — και σιγοβρέχει. Άραγε πέρισι, τέτοια μέρα, νάγινε τάχα κάτι που να άποστόμωσε την άδιαφορία ; Ήπιρξα εγώ ; Έννοῶ, περιδιάβασα όσο σήμερα την παραπλανητική όψη των πραγμάτων ; Έγινε τίποτα που να πέρασε από την καρδιά μου ; Δέν ξεχωρίζω. Δέν κατατοπίζομαι. Πάντως, ναι, κάποια άνάμνηση άναδευεται εκει στα σκοτεινά, κάτι προσπαθεί να ξεγελάσει τη λήθη. Κάτι, που και αν δέν έγινε άκριβῶς σά σήμερα, τί σημασία έχει ;

ΠΕΡΣΙ λοιπόν, τέτοια μέρα, — ή κάποια τέτοια μέρα, άργίας και βροχής, — είχα μιὰ πρόσκληση τηλεφωνική. Ξεκίνησα να πάω, — τί νάσαι, άναρωτιόμουν ; Και είχα τόση άνάγκη νάσαι κάτι, νάσαι κάτι, επιτέλους...

Ήταν ένα προξενείο, μάλλον γύρω από ένα προξενείο, — ένα τηλεφώνημα για πληροφορίες. Και βιαστικό. Ό ύποψιος γαμπρός δέ γνώριζε τη νύφη, — φυσικά, — ούτε και ή νύφη αυτόν. Άλλά, όπως με άντέκρουσε ή μεσολαβήτρια, αυτά ήτανε « δευτερεύοντα », — ό γαμπρός θα έφευγε, « το πράγμα έπειγε ».

Άνταλλάξαμε, λοιπόν, τηλεφωνικῶς τις φωτογραφίες τους. Κι' έτσι όπως, μέσω τρίτων, τηλεπεκονήνησαν οί ύποψιοι μελλοννυμοί, βγήκε το συμπέρασμα — της μεσολαβήτριας — ό,τι θα ήταν « πολύ ταιριαστό ζευγάρι ». Ήπιρχε βέβαια μιὰ δυσκολία στα « μετρητά ». Μα αυτή θα παρακάμπτονταν, με το πανωπρόκι ό,τι « το κορίτσι έβγαίνει από την άγκαλιά της μάνας του ».

Σοφά ύπολογισμένο, τέλος πάντων, αυτό το τριλεπτο. Δεύτερο δέ χρειάστηκε. Για τὰ « σοβαρά » τουλάχιστον, το ένα φτάνει. Και ύπερυψούται.

Βγήκα από το θάλαμο. Ένας όλόκληρος κόσμος περίμενε. Κάθε τόσο κάποιος σηκώνότανε, έκλεινε την πόρτα πίσω του, — άλλα τρία λεπτά άρχιζαν, που αν έμένα μου είχαν φτάσει, και μου είχαν φανεί και πολλά, σε άλλους δέ φτάνουν ούτε για μιὰ ερώτηση, μιὰ παράκληση, ένα αντίο...

Στο μεγάλο χῶλο, μιὰ γυναίκα, ένας άντρας κι' ένα παιδί ήταν καθισμένοι σ' ένα πάγκο. Έγκατεστημένοι, άμέσως τῶ-βλεπες, — ξένο παραμύθι. Όχι, αυτοί δέν περίμεναν. Ό,τι είχαν να πουν, είχαν να τὸ πουν μεταξύ τους.

Η γυναίκα παραπάνω κι' από όριμη. Η μορφή της, σχέδιο παλιάς γοητείας τσαλακωμένο τώρα από θυμωμένο γέρι. Τὰ χέρια της, ριγμένα στα γόνατα, έδειχναν πῶς είχε περάσει από ένα φαινότο « άλλοτε » που είχε τελικά άποσπαστεί από τη ζωή της όχι μόνο από το βίαιο χρόνο αλλά κι' από κάποια « περίσταση ». Στὰ πόδια της είχε άκουμπήσει ένα δέμα. Τὸ πρόσεγε πολύ. Τὸ άγγιζε κάθε τόσο με τὸ χέρι της, να βεβαιώνεται ό,τι ύπάρχει. Φαινόταν να ζει μόνο και μόνο γι' αυτό.

Ό άντρας έδειχνε πολύ πιο νέος. Όλο τὸ πρόσωπό του είχε τραβηχτεί μέσα στα μάτια του, — νυχτωμένα τοπία, που όποιος έχει περάσει από νύγτες, πρόθυμα θα ήθελε να διανυκτερεύσει μέσα σ' αυτά. Μιλοῦσε συνεχῶς στη γυναίκα, χωρίς να την κοιτάζει, με πάθος, με τὸ βλέμμα μπηγμένο στο πάτωμα, και τὸ χέρι του διαρκῶς τεντωμένο σ' ένα σημείο, ίσως κάτι να δείχνει, ίσως να αιτιάται. Πάλευε να άποσπάσει ένα « ναι ». Άλλά εκείνη, κι' όταν χρειάζόταν κι' όταν δέ χρειαζόταν άπάντηση, ένευε διαρκῶς με τὸ κεφάλι της όχι, όχι, όχι...

Τὸ παιδί, σκεπτικό, άμίλητο, κρατούσε μιὰ ρόδα από παιδικό αυτοκίνητο, και την τσουλάγε πάνω στο πόδι του. Άρχιζε από ψηλά, κατέβαινε στο παπούτσι, και ανηφόριζε πάλι, άγκομαγώντας καθώς σκαρφάλωνε στο κοκαλιάρικο γόνατό του.

Τί έγινε ξαφνικά ; Πῶς σταμάτησε τὸ « όχι » εκείνο ; Τί λέξη κατάφορη από πειθῶ της είπε ό άντρας ; Ποιά ύπόσχεση της κουδούνισε, ποιὰ πτυχή της ξεδίπλωσε και κλόνισε την άρνησή της ; Ποιά γὰρ της έταξε, ποιὰ λύπη της έμπόδι-σε, — κι' εκείνη, ξαφνικά, σήκωσε τὸ δέμα και τοῦ τῶδωσε τρέμοντας όπως τρέμουμε όταν δίνουμε κάποιου τὰ μάτια μας ; Έκείνος τὸ άρπαξε με τὸ χέρι που τόση ὥρα το κρατούσε τεντωμένο πρὸς ένα μυστικό που δέ θα τὸ μάθω ποτέ, και πε-

τάχτηκε έξω τόσο απότομα, όπως κόβεται μια εικόνα στον κινηματογράφο «λόγω τεχνικής βλάβης».

Τό παιδί ψάχνει να βρεί τη ρόδα που κύλησε στο πάτωμα και χόθηκε.

— Πάμε, τού λέει εκείνη. Θά βρέξει...

ΑΠΟ ΠΟΥ κι' ως πού τούτη η ανάμνηση κατάφερε να διακόψει το σήμερα; Η βροχή δυνάμωσε. Τους δρόμους τους τραβάνε μαζί τους όρμητικά τ' νερά. Τρέχω να χωθώ στη στοά του Θεάτρου Μυράτ. Απόψε αυτοσχεδιάζουμε, τού Πιραντέλλο.

Στο ταμείο... στο ταμείο στέκεται ο άντρας της Ιστορίας εκείνης! Δεν είναι φάρσα της βροχής, ούτε θράσος της φαντασίας μου. Ο ίδιος εκείνος. Μόνο πού το δεξί του χέρι, αυτό πού άρπαζε τότε το δέμα, δεν υπάρχει. Τό άδειο μανίκι έχει χωθεί στην τσέπη και αδειάζει άέναα την άπουσία τού κομμένου χεριού.

Κρατάει τó εισιτήριο του και τó κοιτάζει. Πλησιάζω, και βλέπω ότι είναι σειρά 10, κάθισμα 7. Βρέχει. Ζητάω από τόν ταμία ένα εισιτήριο για μένα.

— Σειρά 10, κάθισμα 8.

Δεν μπορεί, θά βρεθεί τρόπος να μάθω... Απόψε αυτοσχεδιάζουμε.

Παλιά Ιστορία. Φθινοπωρινή.

Βασιλικός Κήπος

-ΤΙ ΔΕΝΤΡΑ είν' αυτά;

— Άειθαλή.

— Τί θά πεί;

— Θά πεί πού δέ φυλλορροούν.

— Δηλαδή πού δέ μαράινονται ποτέ;

— Έ, πές κάτι τέτοιο.

— Υπάρχουν άνθρωποι άειθαλή;

— Άειθαλείς...

— Καλά, άειθαλείς. Υπάρχουν;

— Ναί, μερικοί, αλλά αυτά...

— Δεν είναι για τήν ηλικία μας, έ;

— Ναί, βέβαια...

— Καλά, για πές μας κανένα εύκολο.

— Νά, αυτός πού δέν τόν ξεχνάμε ποτέ.

— Άλλος;

— Αυτός πού τόν αγαπάμε πάντα.

— Τό ίδιο δέν είναι μέ τó άλλο;

— Περίπου...

— Εμείς άραγε θά είμαστε άειθαλείς;

— Άειθαλείς. Πιός ξέρει.

— Μάς λές κανένα άλλο, πού να μὴν είναι τόσο λυπητερό;

— Ορίστε. Οί σπουδαίοι άνθρωποι. Αυτοί πού βρήκαν τó φώς, τó τραῖνο, τά φάρμακα, οί ζωγράφοι, οί ποιητές:

Καί τώρα στέκω και ρωτῶ: ποιά μοίρα και ποιά μύρα...

— Ποιός είναι αυτός πού τήγαψε;

— Ένας ποιητής, ό Λαπαθιώτης, πού αυτοκτόνησε...

— Καλά, δέ σουπαμε να μάς πείς όλόκληρη τή ζωή του...

— Άντε, πάμε τώρα.

— Στάσου μωρέ λίγο να δούμε αυτά τά τυχεράκια δέντρα...

-ΜΑΣ ΠΑΣ στο παραδείσιον πτηνόν;

Τους πάω. Τους κρατῶ από τó χέρι, γέρνω μια από δῶ μια από κει, όπου πέφτει πιό βαριά ή ξενιασιά κι' ή λησμονιά τών άειθαλῶν και μη.

Παντοῦ 'Ιούνιος. Κι' ό ήλιος του παντοῦ, μια παρηγοριά, μια έλπιδα, μια γιατροειά τού βαριού χειμῶνα πού μάς μεγάλωσε παλιές πληγές, κι' άνοιξε και νέες, και τί χαράμαδες, και πόσο ξεπαζαν, ά τί ξεροβόρι μάς φύσαγε τις νύχτες... Πάει, πέρασε τώρα, ό 'Ιούνιος έδῶ, ό ήλιος έδῶ, πάνω και άνάμεσα στις φυλλωσιές τών δέντρων, άπλώνει νέες φυλλωσιές χάμω στη γή, από ήλιους κι' 'Ισκιους, μια φυλλωσιά πού τήν πατῶ και δέ χαλάει, μόνο πάει πιό δῶ πιό κει, τή γαργαλίει ό αέρας.

Εύλογημένα τά παγκάκια. Σαποσταίνουμε, γνωρίζομαστε εκεί, όρκιζόμαστε εκεί, συναντιόμαστε και ξανασυναντιόμαστε στο ίδιο παγκάκι, και κάποτε δέν πάμε. Καί πάει εκεί και κάθεται μόνη της μια νοσταλγία, κι' ούτε μια τύψη δέν πάει να τήν άνταμάσει. Τί να πείς; 'Η άγάπη αλλάζει θέσεις, παγκάκια. Πάντως, εύλογημένα τά παγκάκια. Κι' αυτοί οί δυο πού κάθονται εκεί, και άλληλοπειθονται, και άλληλοεκστασιάζονται, και άλληλοχάνονται μέσα σε χαῶδη βλέμματα, εύλογημένοι νάναι, μόνο άς προσέχουν λίγο...

— Τί είναι αυτοί οί δυο;

— Άδελφός και άδελφή. Τί θέλετε νάναι;

— Συγγάμα.

Σπεύδω πρὸς τó παραδείσιον πτηνόν. Διασταυρόνομαι με ήλιους και ήλιους. Κορίτσια, άγόρια, νεότητες, με παιδιά πού τσουλάνε στα δρομάκια τενεκεδένιες πεταλούδες, βασιανισμένο άνοιγόκλειμα φτερῶν.

Τό παραδείσιον πτηνόν άκίνητο. Άκίνητα τά έξαίσια χρώματα, άκίνητη ή έλευθερία μέσα στο τεράστιο κλουβί.

Παραδείσιον πτηνόν, παραδείσιον πτηνόν, παραδείσος, παραδείσενος, παράδειγμα, παραδίδομαι, παραδίδομαι, ρίχνω τις λέξεις μέσα στο κλουβί, πουλιά πού ξέμαθαν να φτερουγάνε, και φεύγω.

Δέντρα, λουλούδια, κι' ένα φυτό με τεράστια φύλλα, σαρκώδη, κακτοειδές. Πάνω στα φύλλα έχει κρατήσει ό έρωτας συντομες σημειώσεις, έχει χαράξει ένώσεις. Σούλα - Σταυρος, Λῶλος - Ρίτσα, Παῦλος - Καίτη, ένα σωρό όνόματα, άνάποδα, δρθα, πλαγιαστά χαραγμένα, κατά πῶς τής ήρθε χέρι τής στιγμής. Μιά άράχνη πηγαινόρρεται πάνω άπ' τά όνόματα, πές σάν περιεργή, πές σά μοίρα.

— Μάς πές στους κύκλους;

Τους πάω στους κύκλους. Πάνω σε ρηχά θαλά νερά γίνονται ταξίδια, ταξιδεύουν παιδικές καρδιές με κουρδιστά βαρκάκια και κόττερα και υπερωκεάνεια, κι' όχι μόνο παιδικές καρδιές, μά κι' άλλες, σκαρφαλώνουν στα πλοιαράκια και δοκιμάζουν πῶς ξεκινάει κανείς για κάπου. Ένα γερό φύλλο πάνω στα νερά κάνει τó πιό ποιητικό ταξίδι, χωρίς επιβάτη κανένα, κανέναν δε ριψοκινδυνεύει, μόνο ένας πού θέλει να φύγει όπως-όπως.

Κι' έρχεται. Κατάλευκος. 'Ωραῖος κι' άτάραχος. Έρχεται χωρίς να καταβάλλει καμιά προσπάθεια, όχι από δικιά του κίνηση. Μιά χάρη τόν σπρώχνει, άπαλά, άπαλότερα δέ γίνεται. Καί στέκει στη μέση τής λίμνης, και δέ σκύβει να πιώσει κανένα από τά τόσα ψίχουλα πού τού πετάνε. Δέ θέλει τίποτα. Είναι, λές, χορτάτος από τή μεγαλοπρέπεια του.

Ένας παππούς, για να ευχαριστήσει τó εγγόνι του, πετάει μέσα στη λίμνη έναν τεράστιο κόκκινο πλαστικό κύκλο.

Ό ψεύτικος πλέει κατά τόν άληθινό. Στέκονται άντικριστά. Φοβῶμαι. Καμιά φορά τó ψεύτικο τρώει τó άληθινό. Άλλά ό κατάλευκος δέ νικιέται:

... άπειρα βέβαιος, άπειρα γαλήνιος,
πάντα πιό γνωστικός και πιό βασιλικός
και πιό άτάραχος, καταδέχεται να φεύγει.

— Δεν έχει φωνή;

— Έχει, αλλά δέν τή χρησιμοποιεί συχνά. Όμως, όταν προαισθάνεται ότι θά πεθάνει... τότε, λένε, ξεσπάει σ' ένα μελωδικό κλάμα...

— Κλάμα και μελωδικό πάει, ρε μαμά;

ΖΕΣΤΗ, άχνίζει ό τόπος, περπατῶ, μια πάω από τόν 'Ισκιο μια από τόν ήλιο. Σά να παραπατάω. Ό έαυτός μου μια μπαίνει μέσα, μια βγαίνει έξω. Δεν ξέρει τί θέλει. Είναι ό 'Ιούνιος πού τόν άναστατώνει, κι' είν' ό 'Ιούνιος πάλι πού τόν φοβίζει.

Μου έχει μπει ένα χαλίκι στο παπούτσι μου, και υποφέρω. Κι' ένῶ μπορώ ν' άπαλλαγῶ βγάζοντας τó χαλίκι, δέν τó κάνω, γιατί μου έχει καρφωθεί ή ιδέα πῶς οί πόνοι όλοι έρχονται από μέσα, δέ βγαίνουν. Κι' άμελῶ. Άμελῶ να αισθάνομαι ευχάριστα.

Περπατάω με τó χαλίκι μέσα στο παπούτσι μου, δέ βαριέσαι, περισσότερο πονάει ή μοναξιά.

Όλοι πού σεργιανῶνε μέσα στον Κήπο τῶνε παγωτῶ ξυλάκι. Θέλω ξαφνικά να πάρω ένα παγωτῶ ξυλάκι. Καί μάλιστα θέλω να τó πάρω με λαχτάρα, και μόλις δαγκῶσῶ τήν πρώτη μπουκιά, πλάτς, να μου πέσει. Για να δοκιμάσω, δι, δοκίμαζα μικρή. Τήν απόγνωση εκείνη τήν τρομερή μπροστά στο χαμένο παγωτό. Θέλω δηλαδή να δοκιμάσω τήν ηλικία μου εκείνη πού πλάτς, έπese κι' έλιωσε.

Αυτή ή ανάμνηση τί καλοκαίρια πήγε τώρα να μου φέρει... Κάτι καλοκαίρια, πού μάλλον να μού τά έδειξαν και να μού άρεσαν πολύ, μού φαίνεται, παρά ότι τά έχω ζήσει.

Και τούτα δῶ τά λουλούδια πού συναντῶ, αυτές οί καμπανούλες, πολύ βόηθησαν στον έρχομό αυτών τών καλοκαιριῶν. Υπήρχαν τέτοιες στο δρόμο πρὸς τó σχολείο μου. Κι' έκοβα μια για να τήν ξεσηκῶνῶ στο μάθημα τής ζωγραφικῆς. Ζωγράφιζα πολύ άσχημα. Σά να μὴ μ' άρεσαν τά λουλούδια.

Πολλά καλοκαίρια. Έξω από τήν πόρτα τού σπιτιού μου, μεσημέρι, καθισμένη στα σκαλιά, λοζά σκαλιά, όπως τά έκοβε ό λοζός 'Ισκιος, και νάρεται σε λίγο ένα κορίτσι, ή Πόπη, με δυο-τρία βιβλιαράκια Καραγκιόζη, και να διαβάζουμε σιγανά. Δσο σιγανά περπατάει τó μεσημέρι:

— Καραγκιόζη, Καραγκιόζη, άνοιξέ μου, μέσα είσαι ;
— Δεν είμαι δώ, παιδί μου, σου λέω... άπαντούσε ο Κα-
ραγκιόζης.

Και μεϊς την τιμούσαμε την ηλικία μας, γελούσαμε, γελού-
σαμε, όπως γελάει το μεσημέρι στα παιδιά.

Και πάνω που γίνονται έτσι απροσδόκητα παιδί, τον βλέ-
πω νάρχεται από άπέναντι.

Πλησιάζει, με κοιτάζει, κι' όσο πλησιάζει μεγαλώνω, με-
γαλώνω, μεγαλώνω, σουφρώνει τὰ φρύδια παρατηρώντας με,
λές κι' εκεί άνάμεσα στα φρύδια είναι το εμπόδιο που δεν τον
άφήνει νά με άναγνωρίσει, και θέλει νά το σπάσει. Έρχεται
κοντά, και άνοίγει ένας διάλογος,

— Έσύ ;
— Εγώ.
— Αδύνατον
— Δυνατόν.
— Πόσα χρόνια ;
— Πολλά...
— Απίστευτο...

Ένας διάλογος με τὰ μάτια. Μά ένας διάλογος...

Και λιώνουν τὰ παγωτά, και λιώνουν τὰ καλοκαίρια, και :
— Καραγκιόζη, άνοιξε, μέσα είσαι ;
— Μέσα είμαι...

Ιούλιος 1964

Καντάδα

ΜΕΣΗΜΕΡΙ, καλοκαίρι, κι' ο ήλιος έξω, αγαπητά παθια-
σμένος, καφτός. Άς έχω τραβήξει τις σκούρες κουρτίνες
στα παράθυρά μου για νά τον κρατήσω έξω από τὸ δωμάτιο.
Τὸ κάνω έτσι, για νά κάνω κάτι, νά διώξω κάποιον, νά θυμώ-
σω με κάποιον. Τὸν αγαπῶ τὸν ήλιο, ὅποιον ήλιο, κι' άς τραβάω
τις κουρτίνες, κι' άς κλείνω κάθε ένδεχόμενο εισόδου του στα
δωμάτια, και βαθύτερα.

Μιά ώρα τώρα ξαπλωμένη, μαζί με κάτι σκέψεις, κι' οὔτε
εγὼ καταφέρνω νά κοιμηθῶ οὔτε αὐτές. Γιατί κάτω από τὰ πα-
ράθυρά μου ἀκούγεται με μικρὲς διακοπές : *Τί ὁμορφη πού είσαι*
ὅταν κλαίαιαίς...

Και σταματάει. Παρακάτω δεν λέει, είτε γιατί δεν ξέρει
παρακάτω, είτε γιατί αὐτὸ μόνο θέλει, αίσθάνεται τὴν άνάγκη,
νά τραγουδήσει. Και ξαναρχίζει : *Τί ὁμορφη πού είσαι ὅταν*
κλαίεις...

Σὲ λίγο οἱ διακοπὲς αὐτές, τόσο τακτικές, ἔχουν γίνει τρα-
γουδί. Άναλαμβάνω νά τις τραγουδάω εγὼ νοερά, και μόλις τε-
λειώνω εγὼ ἀρχίζει ἐκεῖνος : *Τί ὁμορφη πού είσαι ὅταν κλαίεις...*

Έχω ἀποκλείσει πρὸ πολλοῦ ὅτι είναι δυνατόν νά με ἀφορᾷ
πάσα καντάδα, και δὴ μεσημεριανή πού ἰσοδυναμεῖ με αὐτοθυ-
σία. Για ποῖαν νάνα ; ἀναρωτιέμαι. Και γεμίζει τὸ δωμάτιο ἄ-
γνωστες και γνωστὲς γυναίκες, πού βουρκώνουν, πού δακρύζουν,
πού θρηνοῦνε, κι' ἀκούγεται πάλι. *Τί ὁμορφη πού είσαι ὅταν*
κλαίεις... και γεμίζει τὸ δωμάτιο μιὰ ὑγρότητα, μιὰ ἄλ-
μύρα, μιὰ πρόσθετη λύπη, κι' ἐνῶ δεν είμαι ἀσυνήθιστη σ' ἓνα
τέτοιο κλίμα, ἐνῶ μπορῶ νά κοιμηθῶ πάνω σ' ἓνα ἀτέλειωτο
κλάμα, τώρα δεν τὰ καταφέρνω.

Τὸν λυπᾶμαι. "Ορθιος μέσ' τὸ καταμεσήμερο νά τραγουδάει,
νά ξεροσταλιάζουν τὰ μάτια του σ' ἓνα παράθυρο, σὲ ἀθέατα μά-
τια, κι' ο ήλιος νά τον περιπαίξει ἄγρια. Φαντάζομαι πὺς ἂν μπο-
ροῦσα ν' ἀγγίξω τὴ φωνή του τὴ στιγμή πού βγαίνει ἀπὸ τὸ
λαρύγγι του, θάκαιγε, καθὼς καιεῖ τὸ καλοκαίρι τὸ νερὸ ὅταν
περνάει ἀπὸ σωλῆνες πού τοὺς χτυπάει ο ήλιος...

Τί ὁμορφη πού είσαι ὅταν κλαίεις..., τὸ τραγουδάω τώρα
κι' εγὼ μαζί του, στήνομαι στὸν καθρέφτη και κάνω πρόβες,
νά δῶ ἂν μπορεῖ νά καταστῇ κανεὶς ὥραϊος κλαίγοντας, δεν
μπορεῖ, *τί ὁμορφη πού είσαι ὅταν κλαίεις...* ἐπιμένει ἐκεῖ-
νος, κι' ἐγὼ πετάω τις λέξεις διες, κρατάω ὅλα τὰ « κλαίς », *βάζω*
τὸνα « κλαίς » πλῆι στ' ἄλλο, — ἀνθυγιεινὴ παράταξις.

Πηγαίνω στὸ παράθυρο. Άνεβοκατεβάζω τὸ πρόσωπό μου
στὶς γρίλιες μήπως και τὸν δῶ. Δὲ φαίνεται. Και τὸ άνοίγω
σιγά-σιγά και με ντροπή, σὰ ν' άνοίγω τὴν καρδιά του νά κοι-
τάξω μέσα.

Χάμω, στὸ πεζοδρόμιο, κάθεται ὁ τραγουδιστής, ἓνα σωρὸ
μαστορικά τριγύρω του, κι' άνάμεσα στὰ πόδια του ριγμένη

μιὰ καρέκλα. "Ησυχος-ήσυχος, μ' ἓνα σιγάρο στὸ στόμα, τὴν
ἐπιδιορθώνει, τῆς πλέκει τὴν ψάθα της. Μὲ ὥραϊες κινήσεις. Σὰ
νά χαϊδεύει μαλλιὰ.

Δῆθεν

ΧΟΡΕΥΤΙΚΟ ΠΑΡΑΘΑΛΑΣΣΙΟ ΚΕΝΤΡΟ, παραθαλάσ-
σια νύχτα, μουσικὴ γλυκιὰ σὰν τὴ νύχτα, μεθυστικὴ σὰν
τὴ νύχτα, νύχτα μεθυστικὴ και γλυκιὰ σὰν τὴν ἐπιθυμιὰ.

Γεμάτα τὰ τραπέζια ἀπὸ κόσμο πού σιγοπίνει, σιγοκουβεν-
τίζει. Ένῶ αὐτοὶ οἱ δύο χορεύουν μόνοι τους πάνω στὴν πίστα.
Υπὸ τοὺς ἤχους τῆς μουσικῆς, και τῆς θάλασσας, και τοῦ φεγ-
γαριοῦ, πού, πλάτς, ἔπεσε μέσα στὴ θάλασσα και τώρα, φλίστ
φλίστ, τὸ κύμα τὸ σπρώχνει νά τὸ βγάλει στὴν ἀμμουδιὰ, μὰ
ἐκεῖνο γλιστράει πάλι κατὰ μέσα.

Χορεύουν. Δῆθεν χορεύουν. Ένῶ φεύγουν, ἀλλάζουν κόσμο,
ἀλλάζουν αίσθηση. Μ' αὐτὰ τὰ ἀργὰ μικρὰ βήματα, μ' αὐτὴ τὴν
ἐπὶ τόπου κίνηση, τρέχουν πρὸς τὸ ἀκατανίκητο... Μ' αὐτὰ τὰ
κλειστὰ μάτια τὸ γνωρίζουν. Μὲ τοῦτα τὰ κρεμασμένα πάνω
στοὺς ὤμους χέρια γαντζώνονται για ν' ἀνεβοῦν στὸ ζενίθ του.

Χορεύουν. Δῆθεν χορεύουν. Μὲ τὸ ρυθμὸ τῆς μουσικῆς. Ένῶ
ἄλλος ρυθμὸς τοὺς σέρνει, ἄλλα φῶτα βοηθᾶνε τὸ φτάσινε τοὺς,
κι' ἄλλο φεγγάρι τοὺς ὑποδέχεται, ὅχι αὐτὸ πού πλατσουρίζει
στὴ θάλασσα και τσαλακώνεται πάνω στὸ κύμα. Άλλη μουσι-
κὴ τοὺς διέπει, τὴν παίζει ἓνα μεγάλο μυστήριο ὅλο και πιὸ
δυνατὰ, ὅλο και δυνατότερα, μπορεῖ ἢ ἴδια ἢ ὑπαρξή τους νά-
γινε μουσικὴ, μπορεῖ ὁ κόσμος ὅλος νά προβιβάστηκε σὲ με-
λωδία, και νά τοὺς δόθηκε.

Χορεύουν. Δῆθεν χορεύουν. Ένῶ ὁ ἓνας παραιτεῖται ἀπὸ
τὴν ὑπαρξή του, για νά χωρέσει μικρὸς, ἐλάχιστος, ἐξουθενω-
μένος, στὸν ἄλλον. Θέλουν νά λιγοστέψουν, νά ἐκλείψουν. Και
πέφτουν ὁ ἓνας μέσ' τὰ μάτια τοῦ ἄλλου. Τὰ μάτια ξανακλεί-
νουν γεμάτα.

Λιχνίζονται ἐλαφρά. Δῆθεν χορεύουν. "Ομως, είναι πού περ-
πατᾶνε πάνω σὲ ὄνειρα. Κι' είναι πού τὰ ὄνειρα, για νά σὲ πᾶνε
στὸ ἄπαντο, κάνουν ἓνα τρεμουλιαστὸ ταξίδι. Κι' ἂν φτάσεις.

Τῆς φέρνει και τὸ ἄλλο της χέρι γύρω στὸ λαιμὸ του. Μὴ
χαθοῦνε μέσα σὲ τόσο ἀλλόκοτο χῶρο, μέσα σὲ τόση ἔκσταση.
Αὐτὴ ἀκουμπᾶει τὸ κεφάλι της πάνω στὸ πέτο του. Δεν κοιμάται.
Παραδίνει τὸ νοῦ της στὴ ζάλη. Κι' ἐκεῖνη τὸν στριφογυρίζει,
τὸν στριφογυρίζει και μετὰ τὸν καταπίνει. Κι' ἔτσι τὸν ξεφορ-
τώνεται τὸ νοῦ της. Δεν τῆς χρειάζεται. Χωρὶς νοῦ πάει κανεὶς
στὸ ἀκατανίκητο. Χωρὶς νοῦ ὑποκύπτει σ' αὐτό.

Χορεύουν. Δῆθεν χορεύουν. Ένῶ πᾶει, τοὺς πῆρε ὁ ἔρωτας,
και τοὺς μοιράζει στὴν εὐτυχία και στὴν πίκρα.

Σηκωνόμαστε και μεϊς νά χορεύουμε. Και χορεύουμε. Πρα-
γματικά. Μ' αὐτὴ τὴ μουσικὴ, σ' αὐτὸ τὸ χῶρο, με τοὺς σώ-
φρονες κανόνες τοῦ χοροῦ, δύο βήματα δεξιὰ ἓνα ἄριστερά,
με τοὺς ἀτεγκτους συχνὰ κανόνες τῆς ζωῆς, — ἐν δύο, ἐν δύο,
ἐν δύο...

Άνασκαφές

ΚΑΘΕ ΦΟΡΑ πού μπαίνω στὸ πατρικὸ μου σπίτι, μοῦ φαί-
νεται, αίσθάνομαι, πὺς με συγχωροῦν τὰ περασμένα. Σὰν
εγὼ νά ἑρταίξα γι' αὐτὴ τους τὴ μορφή, ἐγὼ ν' ἀποφάσισα νά
περιοριστοῦν μέσα σὲ συρτάρια, σὲ ἀνημνηστικά, σὲ κορνίζες,
λές κι' ἐγὼ τοὺς εἶπα νά μὴ ξαναγυρίσουν.

Αίσθάνομαι φταιχτὴς ἀπέναντί τους, και μόνο ὅταν μπαίνω
στὸ πατρικὸ μου σπίτι σταματάει αὐτό. Μὲ συγχωροῦν πού τί-
ποτα παραπάνω δεν ἔκαμα γι' αὐτὰ ἀπὸ τὸ νά μὴν τὰ ξεχάσω,
ἀπὸ τὸ νά προσπαθῶ νά τὰ συναντήσω σὲ κάθε εὐκαιρία ἀνα-
μνήσεως.

Μιὰ τύψη ἀνεξήγητη, ἀδικαιολόγητη. Πού μόνο σὰν μετα-
μορφωμένο ἐνστικτο αὐτοσυντηρήσεως μπορεῖ νά ἐκληφθεῖ.
Γιατί θάταν ἀφόρητο νά εἶμαστε βέβαιοι ὅτι δεν φταίξαμε διό-
λου ἑμεῖς για ὅ,τι θαυμάσιο ἔχει φύγει. Άνυπόφορο νά εἶμα-
στε ἀθῶοι για τὸ χαμὸ τῆς νεότητάς μας.

Κάθε φορὰ πού μπαίνω στὸ πατρικὸ μου σπίτι τὰ φέρνω
δλα ἄνω-κάτω. Δεν ξέρει κανεὶς νά πῇ τί καιρὸς είναι, « τό-
τε » ἢ « τώρα », καθὼς, σκαλίζοντας συρτάρια και ντουλάπια,
βρίσκω πράματα πού ἀνήκουν σὲ εποχὲς ἀσυμφιλώτες με τὴ
σημερινή.

Κάτι τέτοιο ἔκαμα χτές, δόλοκληρο τὸ ἀπόγεμα, και γέμισε
ἡ σάλα ἀπὸ ἀξέχαστα. Ξετρώπωσα και ξανάπιασα στὰ χέρια
μου ἓνα μετάλλιο ἀντικειμενο οἰκιακῆς χρήσεως, ὅπου ἀκου-
μπᾶνε τὰ ζεστά φαγητὰ για νά μὴ χαλάει τὸ τραπέζι. "Ομως
αὐτὸ εἰδικὰ δεν ἔτυχε ποτὲ τῆς χρήσεως αὐτῆς.

Καθὼς ἤμουνα « τότε » κατὰλληλα μικρὴ, και καθὼς αὐτὸ
ἀνοιγόκλεινε σὰ φουσαρμόνικα, για φουσαρμόνικα ἀκριβῶς τὸ
χρησιμοποιοῦσα, ὅταν αίσθανόμουνα τὴν ἀνάγκη ἑνὸς μουσικοῦ
ὀργάνου, ὅταν κουράζονταν τὰ δάχτυλά μου νά παίζουν πιάνο

στον αέρα ή πάνω στο προβάκι κάποιου σκιερού παράθυρου. Και μπορούσα τότε, όταν ή μάνα μου, βλέποντάς με να τὸ ἀνοίγω κλείνω, μὲ φώναζε : « Θὰ τὸ ξεκάνεις καὶ θὰ ἡσυχάσεις ;, μπορούσα νὰ νομίζω ὅτι μὲ τὰ λόγια τῆς ἐκεῖνα μιά φουσαρμόνικα προστάτευε, ἕνα μουσικὸ πραγματικὰ ὄργανο.

Τὴ ἤτανε νὰ τὸ βρῶ, καὶ τί ἤτανε, μετὰ, νὰ βρῶ τὰ γυάλινα ἐκεῖνα μάτια, — ξεκολλημένα ἀπὸ μιά πελώρια κούκλα πὺν δυστυχῶς ἦρθε πολὺ ἀργὰ στὴ ζωὴ μου, ὅταν ἄρχισαν ὅλα τὰ παιχνίδια νὰ χαλᾶνε ἀπὸ μόνους μέσα μου ; Τὴ θυμᾶμαι νὰ κάθεται μέρες ἀτέλειωτες σ' ἕνα ντιβάνι, σὰν πρόσωπο πὺν ξεχάστηκε χωρὶς προηγουμένως ν'ἔχει ἀγαπηθεῖ.

Τὴ ἤτανε νὰ τὰ βρῶ, καὶ τί ἤτανε νὰ βρῶ μαζὶ μ' αὐτὰ ἕνα χερουλί ἀπὸ γραμμῶφονο, πὺν μ' αὐτὸ κούρδιζε, ἔπαιζε, μ' αὐτὴ τὴ μουσικὴ πρωτοχόρεψε ἡ πρώτη ἀνησυχία, βρίσκοντας γιὰ πρώτη φορὰ μικρὸ τὸ δωμάτιο γιὰ ἕναν τέτοιο χορὸ ;

Τὴ ἤτανε νὰ τὰ βρῶ ὅλ' αὐτὰ, καὶ νὰ στοιχειώσουν δυὸ φωτογραφίες μου κρεμασμένες στὸν τοῖχο, δυὸ ταριχευμένες ἡλικίες μου ; Στοιχείωσε πρῶτα ἕνα μικρὸ κορίτσι μὲ μεγάλο φιόγκο, ἔσπασε τὸ τζάμι τῆς κορνίζας καὶ ἦρθε νὰ παίξει φουσαρμόνικα. Κι' ἔπειτα ἕνα πὺν μεγάλο κορίτσι, χωρὶς φιόγκο πιά, πὺν πῆρε τὸ χερουλί τοῦ γραμμῶφονο, τὸ βίδωσε στὸ κενό, καὶ ἄρχισε νὰ κούρδιζε, νὰ κούρδιζε τὰ περασμένα, καὶ εἶναι πάλι ἕνα τραγούδι ἐδῶ στὴ σάλα.

Καὶ μακάρι νὰ σταμάταγα πιά τὸ ψάξιμο καὶ νὰ καθόμουν αὐτὸ ἀκούω τὸ γραμμῶφονο νὰ παίξει, μήπως καὶ μαζὶ ξανάκουγα τὴ μάνα μου νὰ μὲ φωνάζει : « Μοῦ τὸ σήκωσες τὸ κεφάλι, σταμάτα το πιά ! » Εὐκόλο ἦταν νὰ σταματήσῃ τότε ἕνα γραμμῶφονο ; Σταματᾷ τὸ γραμμῶφονο ὅταν εἶσαι δεκάξι χρόνων ; Παίξει αὐτὸ μόνον του, μὲ τίς ὥρες.

Μακάρι νὰ σταμάταγα τὸ ψάξιμο, γιὰ νὰ μὴ βρῶ ἐτοῦτο τὸ λεύκωμα. Αὐτὸν τὸ γραμμῶφονο, τὴ νεότητά τὴ σκισσαρισμένη μὲ σινικὴ μελάνη, τίς φιλενάδες τίς κρυμμένες πίσω ἀπὸ ψευδώνυμα, δὲν ἤθελα νὰ τὰ ξαναβρῶ. « Τί προτιμᾷς ; Βουνὸ ἢ θάλασσα, καὶ γιατί ; » « Τί γνώμη ἔχετε γιὰ τὴν κτήτορα ; » Κι' ἀπαντᾷ. Θεέ μου πόσοι νέοι, πόσο νέοι ἀπαντᾷ. « Ποιὸς τύπος σᾶς ἀρέσει ; Ξανθὸς ἢ μελαχροινός ; » Καὶ προτιμᾷ, Θεέ μου, μποροῦν καὶ προτιμᾷ. « Τί εἶναι ἔρω ; » Καὶ ἀπαντᾷ, Θεέ μου, ξέρουν καὶ ἀπαντᾷ : « Ἔρω ἀνίκατε μάχαν », καὶ : « Τὸ πᾶν », καὶ : « Ἄνθος τῆς ψυχῆς », καὶ βαθιὰ-βαθιὰ τὸ βέλος μέσα στὴ ζωγραφιστὴ καρδιά, καὶ κόκκινο-κόκκινο τὸ αἷμα πὺν στάζει, ἀκόμα στάζει. Καὶ πὺν κάτω ἄλλα, καὶ ἄλλα, καὶ : « Τί εἶναι φίλ ; » « Φίλ εἶναι τὸ ἀγγιγμά δυὸ καρδιῶν », ἢ : « 1000 + 1000 » ἢ : « Χαιρετισμὸς τῶν ἀγγέλων πρὸς τὰ ἄστρα... »

Σὲ μιά ἄγραφη γωνιά τοῦ φύλλου, πιάνω νὰ γράψω τί εἶναι φίλ.

« Φίλ εἶναι... φίλ εἶναι... φίλ εἶναι... »

Μαθητῆς, πὺν ἐνῶ διάβασε τόσο καλὰ τὸ μάθημά του, τὸ ξέχασε. Θεέ μου, πῶς τὸ ξέχασε ;

Αύγουστος 1964

Τί νὰ πεῖς...

ΗΡΘΕ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ ΓΙΑ ΝΑ ΡΑΨΕΙ. Εἶπε μιά πολὺ τραγουδιστὴ καλημέρα, ἐξήγησε ὅτι εἶναι ἀπὸ τὴν Κέρκυρα, ὅτι λέγεται « κυρία Ἀρτεμῖς », ἀνοίγονταίς λίγο τὸ ψαλίδι τῆς, τ' ἀκούμπησε πάνω σὲ μιά καρφίτσα νὰ τὴ μαζέψῃ, ἡ καρφίτσα δὲν κόλλησε.

— Δὲν ἔχει μαγνήτη ; ρωτᾷ.

— Τὸν ξέχασε καὶ αὐτὸ σὰν καὶ ἐμένα, ἀπαντᾷ, γελαστά. τραγουδιστά.

Τραβάει τὴν καρέκλα στὸ παράθυρο, παίρνει τὸ ροῦχο στὴν ποδιά τῆς, σαλιώνει τὴν κλωστή, ὑψώνει τὴ βελόνα στὸ φῶς, στρέφει τὸ κεφάλι ἔξω. Μένει τὸ κεφάλι στραμμένο ἐκεῖ, ἡ βελόνα ὑψωμένη, ἡ κλωστή νὰ κρέμεται ἀπ' τὸ στόμα...

Περιμένω κάμποσο τὴν ἐπιστροφή τῆς. Κάποτε στρέφει τὸ κεφάλι τῆς τόσο κουρασμένα, τόσο κουρασμένα, σὰν ἀπὸ πάνω του νὰ πέρασε ὅλος ὁ κόσμος μὲ τὰ βαριά του πόδια καὶ τὴ βαριά του ἀπροσεξία. Ἀναστενάζει :

— Ἀχ, τί νὰ πεῖς, τί νὰ πεῖς...

Δὲν ἔχουμε πρὶ τίποτα πρὶν πὺν νὰ θέλει ἕνα τέτοιο ἐπίλογο, δὲν εἶναι ἀρχὴ μιᾶς κουβέντας. Μέσα τῆς φαίνεται ἔκλεισε

κάποια συζήτηση, πὺν κατὰ ἀπροσδόκητο τὴν ἀνοίξε, καὶ ἐγὰ μόνον τὸ θόρυβο αὐτοῦ τοῦ κλεισίματος, τὸ μοιρολατρικὸ θόρυβο ἀκούσα :

« Τί νὰ πεῖς... »

Κι' ἀρχίζει, μιά βελονιά στὸ ροῦχο, μιά βελονιά, μιά ματιὰ σκοτισμένη παρατεταμένη ἔξω. Καὶ κάθε πὺν ἐπιστρέφει ἀπὸ αὐτὸ τὸ μυστικὸ τῆς, εἶναι κατὰκοπη καὶ πικραμένη, σὰν κάποιον νὰ τὸ ἐμπιστεύτηκε, νὰ τὸ φανέρωσε, καὶ νὰ μὴν τὸ βρῇ καὶ ἄξιό λόγου, νὰ μὴν τοῦδωσαν σημασία.

— Τί νὰ πεῖς, τί νὰ πεῖς... Δὲ βαριέσαι... Εἶναι καὶ ριγὶ καὶ ζαλίζει. Σκοτούρα μούρχεται.

Καὶ παρατάει τὸ ροῦχο, καὶ ἀερίζεται μ' ἕνα χαρτί πάνω στὴν καρδιά τῆς, καὶ ξαναφεύγει πάλι ἀπ' τὸ παράθυρο νὰ ξεσκοτιστεῖ.

Δὲν ἔχει μυαλὸ νὰ ράψῃ. Κάποιος τῆς κρατᾷ τὸ κεφάλι ἀπέξω. Ἄλλὰ ποιὸς ; Κανένας ἄλλος δὲν ὑπάρχει παρὰ μόνον ἕνα σωρὸ ἀεροπόροι στὰ μπαλκόνια, εἶναι Κυριακὴ, ἔχει ἐπισκεπτήρι, περιμένουν ἐπισκέψεις, καὶ ἄλλοι πὺν δὲν μποροῦν νὰ σηκωθοῦν, καὶ μένουν ξαπλωμένοι στὰ κρεβάτια τους, καὶ μόνον τίς γυμνὲς πατούσες τους βλέπεις, νὰ περπατᾶνε πάνω στὰ σαντόνια. Ἕνας πολὺ νέος ἀεροπόρος κάθεται ἀπόμερα ἀπέναντι ἀκριβῶς ἀπ' τὸ παράθυρο, ἔχει ἀνάριχτη τὴν πιτζάμα στὶς πλάτες του, ἔχει ἕνα μεγάλο τσιρότο στὸ μέτωπο, ἕνα τρανζίστορ ἀκουμπισμένο κάπου ἐκεῖ νὰ παίζει, καὶ ἕνα βλέμμα πουθενὰ ἀκουμπισμένο, πὺν κρέμεται ἔτσι πάνω ἀπ' τὸ δρόμο ἀπὸ τὴν Κυριακὴ, καὶ ἀπὸ τὴ μοναξιά του.

Ἀπορῶ. Εἶναι πολὺ μεγάλη πιά ἡ « κυρία Ἀρτεμῖς » γιὰ νὰ κοιτάξῃ τέτοια πράγματα. Κι' ἔπειτα ὁ ἀναστεναγμὸς εἶναι βαθύς, εἶναι παλιός, εἶναι σὰν κάπου νὰ τὴν ἀγγίξεις καὶ νὰ πονᾷ. Τὴν κοιτάζω, μὲ βλέπει καὶ ἀπολογεῖται :

— Ἀ ! τί νὰ πεῖς...

— Ἀδιάθετη εἶσαι, κυρία Ἀρτεμῖς ;

— Ἀδιάθετη ; Μόνον ; Ἴδιος, κυρά μου, σὰν τοῦτον δῶ μὲ τὸ τσιρότο, καλὰ-καλὰ οὔτε εἴκοσι χρόνων, γλυκὸ παιδί ἄμορφο...

Ἡ βελόνα ξεκινᾷ, περπατᾷ πάνω στὸ ροῦχο, ἡρεμα, γλυκά, σὰν εἴκοσι χρόνων παιδί...

— ... ἀεροπόρος, ἔκανε τὴ θητεία του.

Ἡ βελόνα φτερουγάει, πετᾷ, τὰ μάτια τῆς ἔλικες, φτερὰ σύννεφα, βόμβος ἡ φωνὴ τῆς...

— ... Καὶ τὸ καμάρι μου, κυρά μου, καταλαβαίνεις, τὸ καμάρι μου, μονάκριβος...

Ἡ βελόνα καλπάζει, ὀρθώνεται, κάνει μιά καμαρωτὴ περπατήσι ἀπάνω στὸ ροῦχο...

— ... Καὶ ξαφνικά, ἐκεῖ πὺν ἐπὶ λογαριάσεις πῶς δυὸ-τρεῖς μῆνες μένουν ἀκόμα καὶ ἀπολύεται, ἐκεῖνος καθαρίζει τὸ περίστροφό του γεμάτο, καὶ ἀπὸ λάθος νὰ τελειώνουν ὅλα, καὶ ἐγὰ νὰ τρέχω σὰν τρελὴ στοὺς δρόμους...

Ἡ βελόνα τρέχει σὰν τρελὴ πάνω στὸ ροῦχο.

— Νὰ κάνεις τὸ πᾶν νὰ μὴν εἶσαι ἐρημος στὴ ζωὴ, καὶ ἡ ζωὴ νὰ κάνει τὸ πᾶν νὰ σ' ἀφήσῃ ἐρημο...

Κι' ἡ βελόνα σέρνεται πάνω στὶς ρίγες χωρὶς κλωστή.

— Τί νὰ πεῖς, τί νὰ πεῖς... Καὶ μήπως ἔφυγε μὲ δόξα γιὰ τὴν πατρίδα ; Τίποτα, τίποτα, καθαρίζοντας τὸ περίστροφο... Ὁλότρελα χαμένος.

Σηκώνει τὸ κεφάλι τῆς πολὺ ψηλά, κάποιον νὰ ξαναμαλώσει καὶ μετὰ σκύβει στὸ ροῦχο.

— Πά πά ! τούτη δῶ ἡ ραφὴ ἔγινε στραβὴ σὰν τὴν τύχη μου Πιάνει νὰ τὴ διορθώνει. Τὴν τύχη τῆς ἔχει.

Ἐπιθαλάμιο

ΚΑΘΟΜΑΙ στὸ καφενεῖο ἐνὸς πρακτορείου καὶ κάποιον περιμένω ἀπὸ τὴ Βέρροια. Ἄλλοι κάνουν τὸ ἴδιο μὲ μένα περιμένουν, καὶ ἄλλοι ὄχι. Στέκουν ὀρθοὶ πλάι στὶς βαλντέζες καὶ τὰ καλάθια τους, καὶ ὅπου νᾶναι θὰ μποῦν στ' αὐτοκίνητα νὰ φύγουν. Μακάρι κάποιος καὶ αὐτοὺς νὰ τοὺς περιμένει.

Τὴν προσοχὴ μου τραβᾶνε ἐτούτες οἱ δυὸ γυναῖκες οἱ καθισμένες κοντά μου, ἐξ αἰτίας τοῦ διαλόγου τους μὲ τὸ γκαρσόνι.

— Φέρε μας μιά γκαζόζα.

— Μιὰ ἢ δύο ; ρωτᾷ ἐκεῖνος ἀπορημένος.

— Δύο ; Ποιὸς νὰ τίς πιεῖ, βρε παιδάκι μου, δυὸ γκαζόζες

Μοιράζονται τὴ γκαζόζα στὰ δύο, καὶ πίνουν ἀπὸ τὸ ἴδιον ποτήρι :

— Πιες ἐπὶ τώρα...

— Ὅχι, ἡ δική σου σειρά εἶναι...

— Μὰ ἤπια πρὶν ἐγώ...

Κι' ὕστερα ἡ μιά, πὺν θὰ ταξιδέψῃ, ἀπαντᾷ στὴν ἄλλη, πὺν εἶναι φαίνεται φίλη καὶ τὴ συνοδεύει.

Σεπτέμβριος 1964

Sotto voce

— Τάχω μέσα στο βαλιτζάκι...
Και δείχνει ένα μεγάλο χαρτονένιο κουτί, δεμένο γύρω-γύρω με σπάγγο, γεμάτο σφραγίδες και κολλημένες ταινίες με τη μάρκα κάποιου ραδιοφώνου. Τόπε βαλιτζάκι αυτό, ήσυχα-ήσυχα, ευχαριστημένη από την παραδρομή της, ή την αὐταπάτη της, ή την αδιαφορία της για τις διαφορές που παρουσιάζουν μερικά πράγματα μεταξύ τους.

Κάνω λίγο πιὸ δῶ την καρέκλα μου για νὰ τὴ βλέπω καλά κι' ὅποτε εἶναι νὰ τὴν ἀκούω. Δὲν εἶναι νέα. Τουλᾶχιστον ἐξήντα χρόνια περιφρουροῦν αὐστηρὰ τὸ πρόσωπό της, χωρὶς νὰ μποροῦν ὅμως νὰ ἐμποδίσουν μιὰ φρεσκάδα καὶ μιὰ ροδαλότητα νὰ παίζει μαζί τους, νὰ συμβιώνει μαζί τους. Καὶ προσέχω πὼς τὰ μάτια της δὲν εἶναι τοῦτο ἢ ἐκεῖνο. Ἐνῶ ἔξω στὶς ἄκρες τους εἶναι γελαστά, πάρα μέσα, πρὸς τὶς βρῦσες, εἶναι φοβισμένα. Φοβισμένα.

Ἀλλὰ ἐμένα τίποτα ἀπ' αὐτὰ δὲ μὲ πονοῦσε τόσο, ὅσο τὴ λυπητερό βαλιτζάκι καὶ τὰ λυπητέρα τῆς πόδια... Τὰ πέλματά... Ἀνοίγαν τόσο πολὺ πρὸς τὰ ἔξω. Σὰ νᾶταν βαλμένα ἀνάποδα. Καὶ σούρχονταν νὰ σκίψουν νὰ ἐναλλάξουν αὐτὰ τὰ πόδια. νὰ βάλουν τὸ δεξιὸ στὴ θέση τοῦ ἀριστεροῦ καὶ τ' ἀριστερὸ στὴ θέση τοῦ δεξιοῦ. Ἔτσι ποὺ ἅμα σηκωθεῖ, τὰ ἀνάποδα αὐτὰ πόδια νὰ μὴν τὴν κόψουν στὰ δύο, πηγαίνοντάς την τὸ ἓνα ἀπὸ δῶ καὶ τ' ἄλλο ἀπὸ κεῖ.

Μιλᾶει ἡ φίλη της :

— Πῆρες κανένα ροῦχο τῆς προκοπῆς ;
— Πῆρα ἐκεῖ ἓνα ποὺ μοῦ βρισκότανε... Ἔτσι δηλαδὴ γιὰ τοὺς ἄλλους ποὺ θὰ μὲ δῶνε. Γιατί γι' αὐτόν...
— Σωστά. Ἀφοῦ λὲς ποὺς μόνο σκιὲς βλέπει...
— Λέω... Ἔτσι μοῦ λένε. Ἀλήθεια, ψέματα, ποὺ ξέρω. Τὰ ἴδια δὲ μοῦπανε καὶ τὴν ἄλλη φορὰ καὶ μοῦ παρουσιάζανε στὸ τέλος ἕναν κοτσονάτο - κοτσονάτο, ποὺ θὰ μ' ἔθαρτε ;
— Ἐξέχσ' τα τώρα αὐτά. Καὶ κοιτάξε... Ὅ,τι σοῦ εἶπα. Νδ πᾶς νὰ κάτσεις κοντὰ του, καὶ νὰ βρεῖς ἕνα τρόπο νὰ τοῦ πεῖς γιὰ τὴν οἰκογένειά σου, τὰ περασμένα σας καλά, γιὰ τὶς καλὲς γιες ποὺ πῆγαινες στὴν ἀρχή, ἀλλὰ οἱ περιστάσεις... Μὴ καὶ θαρρεῖ πὼς ἀπὸ τὴν κούνια σου κίνησες ἁμοιρη... Καὶ νᾶσαι ὁμιλητική, εὐχάριστη. Πῆς του καὶ καμιά ἱστορία, ἐκεῖνη ποὺ ἅμα τὸν ἀνεθυμίζω μοῦ φαίνεται πὼς δὲ θὰ πάψω πιά νὰ γελάω...
— Ποιὰ ;
— Ἐκεῖνη, τότε ποὺ ἦσουν ἀμε de compagnie τῆς χοντρῆς...
— Μὲ τὴ θεία μετᾶληψη ;
— Ὅχι καλὲ. Ποὺ πάτησε ἀπάνω στὴ ντουλάπα τοῦ ξενοδοχείου κι' ἔγειρε ἡ ντουλάπα κι' ἔτρεξες καὶ τὴ βρήκες πλακωμένη ἀπὸ κάτω.

— Ὁχ κακὴμένη... Αὐτὸς κανόνια δὲν ἀκούει νὰ πέφτουνε καὶ μένα θ' ἀκούσει ; « Φώναξέ του πάντως ἐσὺ καμιά λέξη στ' αὐτὸ του », μοῦπανε, « κι' ἂν φτάσει, ἔφτασε. Δὲ φτάσει ἐσὺ εἶσαι ἐν τάξει... » Σοῦπα : Γέρος, στραβός, κουφός... Τώρα, ἂν μὲ γελοῦνε...

— Ἐ, καλὰ πιά, ὅλο θὰ σὲ γελοῦνε ; Μὴ γρουσουζεύεις Ὁ Θεὸς δὲν ἀφήνει κανένα, γιατί θ' ἀφήσει ἐσένα ;

— Γιατί ν' ἀφήσει ἐμένα ! Λίγες φορὲς μ' ἀφήσε ; Δὲ χάθηκε ἐκεῖνη ἡ μεγάλη εὐκαιρία ; Ἀθῆνα, δίπατο σπῖτι, σύνταξη καλὴ, χρυσὸς ἄνθρωπος, μηδὲν ὑποχρεώσεις...

— Ἐ, τί νὰ γίνῃ ; Ἀφοῦ πόθανε πρὶν προκάνεις ;

— Ἐμ αὐτὸ δὲ λέω ; Γιὰ τὴν ἀτυχία. Τόσον καιρὸ ἀνέβαζε τὸ καλὰθὶ ἀπ' τὸ μπαλκόνι του μὲ τὸν πάγο. Κεῖνη τὴν ἡμέρα τοῦρθε ν' ἀνεβάσει κι' ἓνα κοτζάμ καρπούζι. Μὲ τέτοιο βάρος βέβαια, πὼς νὰ μὴν πομεῖναι ;

— Κάθε ἐμπόδιο γιὰ καλὸ. Ὅλοι δὲ θὰ πομεῖνουνε, οὔτε ὅλοι κοτσονάτοι θὰ σοῦ λαχαινούνε. Ὁ Θεὸς δὲν ἀφήνει κανένα...

— Ἀφοῦ ἐμένα δὲ μοῦδωσε ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνει...

Τὸ αὐτοκίνητο ἔρχεται. Παίρνει τὸ βαλιτζάκι της, ταλαντεύεται πάνω στὰ ἀντίγωνα πόδια της, ἀνεβαίνει, κάθεται στὸ παράθυρο, ἢ ἄλλη ἀπὸ κάτω ψάλλνει στὶς μύτες καὶ δίνει τὶς τελευταῖες συμβουλές :

— Λοιπὸν, στὸ καλὸ. Καὶ τὸ νοῦ σου, μὴ σὲ γελάσουνε, ἀφοῦ τῆχεις καὶ φόβο. Κἀπὸ ἀπὸ τὰ ἐβδωμηνταπέντε μὴν τὰ ἀποφασίσεις. Μὲ κανένα τρόπο. Καὶ νὰ σ' ἀρέσει ἀκόμα... Ἀλλος θὰ βρεθεῖ. Ὁ Θεὸς δὲν ἀφήνει κανένα...

— Καλὰ, καλὰ... Μὴ κι' ἔχεις κανένα εὐπρόσωπο μακνιλάκι νὰ μοῦ δανείσεις ;

— Τί τὸ θες τώρα τὸ μακνιλάκι...

— Ἐμ ἄνθρωπος εἶμαι. Κάτι νὰ... αὐτό, ... κάτι νὰ κλάψω... Τελειώσεις δὲν τελειώσει...

Ἡ ΠΟΡΤΑ ἔχει ἓνα κουδουνάκι κρεμαστό. Κι' ἅμα σπρώχνεις γιὰ νὰ μπεῖς μέσα, τὸ κουδουνάκι αὐτὸ χαλαεῖ τὸν κόσμον στὰ καλωσορίσματα, χτυπάει χαρούμενα καὶ δυνατὰ, καθὼς ἡ καρδιά, ὅταν ἔρχεται ἐκλεκτὸς μουσαφίρης : ποὺ ἦρθε γιὰ πολὺ ἢ καὶ γιὰ λίγο ἔστω, ποὺ τὸν περιμένεις ἀπὸ καιρὸ ἢ ποὺ καθόλου δὲν τὸν περιμένεις.

Ἔτσι χτυπάει αὐτὸ τὸ κουδουνάκι, καὶ χαρὰ ποὺ πῆρα μόλις τὸ ἄκουσα. « Εὐχαριστῶ, εὐχαριστῶ », τοῦ ψιθύρισα, λὲς κι' ἦταν ἀνθρώπινος ἐνθουσιασμός κι' ἀνθρώπινη ὑποδοχή. Μὰ ἡ χαρὰ μου δὲν πρόφτασε νὰ μὲ σηκώσει πολὺ ψηλά. Γιατί τὰ γέλια κι' οἱ χαρὲς τοῦ κουδουνιῦ ξεσήκωσαν τὸ Νέγρο, τὸ σκυλὶ τοῦ σπιτιοῦ. Παράτησε τὴν κελαρυστὴ σκιά τῆς κληματαριάς, παράτησε τὸ παγωτὸ χωνάκι ποὺ τοῦ ἔγχαν μόλις κεράσει καὶ ποὺ τρελαίνεται λέει γιὰ δαῦτο, κι' ἦρθε κατὰ πάνω μας, μὲ γαβγίσματα τρομερὰ καὶ φοβερά, νὰ ζήσει τὶς ἐντονες στιγμὲς του, τὶς στιγμὲς ποὺ τοῦ δίνει ὁ ξένος.

Τὸ γάβγιμά του δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ μιὰ ἐπιμονὴ κι' ἀδιάκριτη ἐρώτηση : « Ποιὸς εἶσαι ; ποιὸς εἶσαι ; Γάβ καὶ γάβ, ποιὸς εἶσαι ; »

Ποιὸς εἶμαι ! Κλέφτης πάντως τέτοιος ποὺ φοβᾶται, δὲν εἶμαι, καὶ μὴ φωνάζει. Κάποιος κλέφτης, ναί, εἶμαι. Ὅμως ἀτζαμὴς καὶ ψιλικατζῆς καὶ φοβιστῆρας κι' ἀνεπρόκοπος : Ὅ,τι κι' ἂν πῆρα... Καὶ τώρα τί θαρρεῖ θὰ πᾶρω ; Λίγο ἀπ' ὅσο μυρίζει τὸ πρῶλ ἢ θάλασσα θὰ πᾶρω, λίγο ἀπ' ὅσο μοσκοβολεῖ τὸ πεῦκο, οἱ γλάστρες ἐδῶ μέσα στὸν κῆπο μὲ τὰ λουλουδιὰ τους τὰ μυριστικὰ τὰ μεθυσιάρικα. Τέτοια μικροπράγματα, καὶ νὰ ἡσυχάσει καὶ νὰ μ' ἀφήσει νὰ περάσω. Ὅχι ; Τί παραπάνω λοιπὸν νὰ τοῦ πῶ ; Τί χοροπηδάει γύρω ἀπὸ τὶς βαλίτσες μας ; Δὲν ἔχουν τίποτα ἐκτὸς ἀπὸ τὸ σύνεργον τῆς φυγῆς μας : τὸ μπανιερὸ μας, τὸ καπέλο μας, χαρτί καὶ μολύβι μὴ καὶ θελήσει νὰ στείλει δυὸ λόγια ἢ νοσταλγία πούρχειται πάντα μαζί στὰ ταξίδια, ἀκόμα καὶ στὶς ἐξοχὲς καὶ στὰ καλοκαίρια. Μὴν τὶς μυρίζεις λοιπὸν τὶς βαλίτσες, Νέγρο. Ἐδῶ, ἐδῶ μέσα εἶναι τὰ ὑποπτα. Ἐδῶ πάνω, στὸ μυαλό, κι' ἐδῶ παρὰκάτω, στὴν καρδιά. Λιγάνι ὅτι, Νέγρο : θνεῖρα, Νέγρο. Τί εἶναι τὰ θνεῖρα ; Εἶναι τὰ ὅσα δὲν ἔχουμε.

Ἄσε με τώρα νὰ περάσω. Δὲν ἦρθα δὲ ἐδῶ καὶ γιὰ κανένα αἰῶνα. Ὑπάλλληλος εἶμαι, πῆρα τὴν ἀδειά μου, πῆρα τὴν οἰκογένειά μου, κι' ἦρθα νὰ ξεκουραστῶ στὴν πατρίδα σου, γιὰ 26 συντομώτατες μέρες. Οὔτε μία παραπάνω... Λοιπὸν μὴ μὲ χασομερᾷς.

Περίεργο ! Σταματάει τὸ γάβγιμα, μὲ κοιτάζει μᾶλλον συμπληθητικὰ, καὶ φεύγει. Πᾶει ν' ἀποφάει τὸ παγωτὸ του.

Ἔχει γοῦστο τώρα νὰ σκαμπάζει κι' ὁ Νέγρος ἀπὸ συντομίες. Καὶ νὰ τὶς σέβεται.

Γιὰ ν' ἀνέβω τὴ σκάλα καὶ νὰ μπῶ στὸ σπῖτι τοῦ καλοκαιριοῦ πρέπει νὰ παραμερίσω πυκνὰ ἐμπόδια : κισσοὺς, γιασεμιά, κοράλλια, μπινιόνιες, κλαδιὰ ἀπὸ τὴν κληματαριά, κι' ὀλόκληρες ἀγκυλιὲς βασιλικό. Νᾶταν, Θέ μου, ὅλα τὰ ἐμπόδια λουλουδιὰ, ἢ νὰ παραμερίζονταν ἔτσι εὐκόλα...

Ἡ βερᾶντα ἐτούτη θᾶναι τὸ καινούργιο πέρασμα τῶν ὥρων μου, ποὺ θὰ πηγαίνουν ἄλλες πρὸς τὴ θάλασσα, ἄλλες πρὸς τὸ βουνό, κι' ἄλλες πρὸς τὰ μέσα μου, ἐκεῖ ποὺ ὑπάρχουν ἔτοιμα παραμύθια γιὰ νὰ τὶς γεμίσουν.

Μπαίνω στὸ σπῖτι, γεμάτο δροσεροὺς ἀέρες ποὺ μὲ περιμένουν καὶ μὲ φουσᾶνε. Εἶμαι πολὺ εὐχαριστημένη μ' αὐτοὺς τοὺς φυσηχτές, μὰ πιὸ πολὺ ποὺ γλύτωσα ἀπὸ τὰ δόντια τοῦ Νέγρου μιὰ κλέφτρα διάθεση, μεγάλη κλέφτρα. Καὶ τί δὲν τολμάει, καὶ τί δὲν μοῦ κουβαλάει. Ὡς κι' ὀλόκληρους ἀνθρώπους...

ἈΜΠΩΤΙΣ καὶ πλημμυρίς, ἀμπωτις καὶ πλημμυρίς, ἀμπωτις καὶ πλημμυρίς... Αὐτὸ εἶναι ἡ εἰσοδὸς μου στὸ πρωινό, στὸ πολὺ πρωινό, — 5 ἡ ὥρα, — ἡ καλημέρα μου στὸ τρεχούμενο φῶς, μιὰ πηγὴ εἶναι ὁ οὐρανός, φουσκωμένα εἶναι τὰ νερά, πλημμυρίς, καλημέρα, ἀμπωτις τῆς καρδιάς, καλημέρα. « Ἀμπωτις καὶ πλημμυρίς » λέω καὶ ξαναλέω καθὼς σιγοπερπατῶ ἀκρογιαλιὰ-ἀκρογιαλιὰ, βάρκα τὴ βάρκα, Ζιζέλ καὶ Δόμνα, δνόματα δύσκολα νὰ τὰ προσφέρει τοῦτο τὸ φαρᾶδικο κύμα. Νᾶταν Ἀργυρῶ καὶ Δέσποινα καὶ Πῆνη, μάλιστα. Ἀλλὰ Ζιζέλ, πὼς νὰ τὸ πῇ ;

Πᾶω καὶ πάω, πέρα καὶ πέρα, μακριά, καὶ τώρα πιά δὲ φαίνονται καὶ χαίρομαι. Γιατί ; Εἶναι κανεὶς ποὺ προσπαθεῖ νὰ μὲ

διακρίνει; Μπά, κανείς. 'Αλλά είναι ώραία, άμα δέν κρύβεται κανείς από κάποιο λόγο, νά κρύβεται χωρίς κανένα λόγο...

Πίσω ή Ζιζέλ και ή Λόμνα σάν κορίτσια άριστοκρατικά και μοντέρνα πού πλήττουν στά ήσυχα νερά. 'Εδω πού έφτασα, στό Κοχύλι, άκρογιαλιά ίδια με τεράστιο κοχύλι, είναι μια έρημιά πού κανείς άλλος δέν τη θέλει, δέν τη διεκδικεί. Καί γίνεται δική μου. Ψυχή άλλη καμιά έδω, παρά μόνο ή δική μου, αδύνατη ψυχή, και μικρή για τόσο έρημιά, αλλά τί νά γίνει; 'Εγώ λοιπόν, κι' ένα καίκι παραμέσα, έρημο κι' αυτό, αυτό θάρθε και θάφερε την τόσο έρημιά. 'Εγώ λοιπόν κι' ένα καίκι, κι' αν πιάνεται για παρουσία ό,τι σκέφτεσαι, όποιον σκέφτεσαι, τότε κι' αυτό, κι' αυτός.

Κάθομαι χάμω, και πέτρες στο νερό δέ ρίχνω. Βάλθηκα νά βρω ένα νέο όρισμό για την άκρογιαλιά. 'Ακρογιαλιά θά πεί έσύ, ένα καίκι άδειο, και αυτό κι' αυτός πού σκέφτεσαι.

Ευχαριστημένη από τόν όρισμό αυτό, κάτοχος μιās έρημιάς άμέτρησης, μιās θάλασσας όλόκληρης, μιās διάπλατης μοναξιάς, και μιās σκέψης πού τρομάζει την έρημιά, φουρτουιάζει την ήσυχη θάλασσα, βουλιάζει τη γαλήνη και παίρνει μακριά τη μοναξιά, προσέχω, μη και, μέσα σ' αυτή τη στιγμήαία πληρότητα, σ' αυτόν τόν εύαίσθητο πλούτο, μη και φανεί έχθρικό πλεούμενο.

Τή μελαγχολία φοβάμαι, πού μπορεί νά φανεί από στιγμή σέ στιγμή με άνοιγμένα όλα της τά πανιά νά κουρσέψει τό τόσο κοπιώδες ψέμα μου: «ότι «έπικοινωνήσα»...

Σά βαρκάκι πού τόπιασε φουρτούνα μεγάλη σέ πέλαγος χοροπηδάει μέσα μου τούτος ό φόβος.

Τή φοβάμαι τη μελαγχολία πιο πολύ κι' απ' όσο φοβάμαι τό άγριο «τίποτα».

Πήγε κιόλας 6 ή ώρα. Στρέφω πλάι μου και λέω: «Καλήμέρα».

Σέ ποιόν;

Και μελαγχολώ.

Κοιτάζω κατά τό ξωκλήσι του Προφήτη 'Ηλία. Σάν ιερέας γιορτινός είναι τό φώς πού τό περιτρέχει. Θα πάω ως εκεί, κι' άς μην έρθει κανείς. 'Ερθείς δέν έρθείς ό ύμνος θά ψαλεί...

Ευπνήσαν οι αύλές, τά παράθυρα, οι καμινάδες, τά σοκάκια, ξύπνησαν τά νερά, τρέχουν οι βρύσες, πλένονται τά λουλούδια στο νερό και στο φώς, άνοιγουν τά πρόσωπα όλες έγινες τους, και μέσα-έξω, μέσα-έξω στίς έγινες τους, νά τίς προφτάσουν...

Μέσα σ' ένα σοκάκι θόρυβος μεγάλος και φωνές. Πάνω σέ ρόδες σπρώχνουν τόν άνήφορο μια μεγάλη βάρκα. Στάζει ακόμα ή θάλασσα από πάνω της.

*Αρρωστη είσαι, βαρκούλα;

"Ένα μικρό παιδί έχει βγει στο χαγιάτι, άπλυτο ακόμα. Κρατάει ένα καλάμι μακρύ για ψάρεμα, μ' άγκίστρια στην άκρη, και τό βυθίζει μέσα στην κληματαριά πούναι βαριά-βαριά από σταφύλια.

Ψαρεύει ρόγες. Και κάθε πού καρφώνει από μια, τραβάει κατά πάνω τό καλάμι δέν με ζόρι και ξεφωνίζει καταχαρούμενο, πραγματικά χαρούμενο: «Τσίμπησε! Τσίμπησε! Ζαργάνα!»

Κοίτα τώρα άδικα πράματα: Γιατί, αφού αυτό τό παιδί μπορεί νά παίρνει τη ρόγα του σταφυλιού για ζαργάνα, έγω νά μην μπορώ νά πάρω τό «τίποτα» για «όλα»;

Γιατί;

ΒΡΑΔΥ. 'Οραίο βράδυ, αλλά άδικο. Δέ μου δίνει αυτά πού εκείνο με κάνει νά τά θέλω. Δέ μου τά δίνει, κι' άς είναι σύμφωνο τό μισογεμάτο φεγγάρι, σύμφωνος κι' ό βασιλικός, σύμφωνο τό γιασεμί: Μυρίζουν έντονα, είναι χυμένα πάνω στο βράδυ και πάνω σ' όλα τά «θέλω».

Ψάξε σ' αυτό τόν τόπο νά βρείς ένα σπίτι χωρίς αύλή, και μια αύλή χωρίς λουλούδι. Δέ θά βρείς. Και τί; "Όχι μικρογλαστρώλες και ψευτοπράσινο. Νά ντύνουνε τους τοίχους τ' άνθη, νά κρύβουνε τό σπίτι όλα τά δέντρα κι' οι πρασινάδες. 'Ισα-ίσα μια πόρτα μόνο άχλωρη, νά μπαινοβγαίνουν οι νοικοκυρές, νά πηγαίνουν όχι μακριά, όχι κάπου πού δέν έχουν ξαναπάει, μα έδω στη διπλανή τους, ή στην έκκλησιά, πούναι ή πιο καλή τους συγγένισσα, γειτόνισσα και φίλη.

Λοιπόν πώς νά μη μυρίζει τόσο δυνατά ή ώρα;

Για μένα τάχα έριξε τό φεγγάρι τούτο τό μονοπάτι; Γράφεται πάνω στη θάλασσα, άσημόδρομος έτοιμος, πού τρεμουλιάζει και προσκαλεί.

Πλησιάζω ένα βαρκάρι πού είναι ξαπλωμένος στη βάρκα του και τραγουδάει φεγγαρίσια. Δηλαδή περιέργα και σάν πάνω από τη γή και άπιαστα.

— Κύρ-Φώτης, μάς πās μια βόλτα, κατά δώ, κατά πάνω στο φεγγάρι;

—'Όχι και σύ, άπάνω στο φεγγάρι! 'Ισα πάνω τόν άσημένο δρόμο έννοώ...

—Πού; 'Εδω πού φεγγαρίζει;

—Ναί, έδω πού φεγγαρίζει...

—Νά σέ πάω, αλλά έχεις λόγους νά πās αυτό τό δρομολόγιο; 'Η από έδιωτροπία;

Τί νά τού πώ τώρα; «Ότι έχω λόγους;» 'Από έδιωτροπία» παραδέχομαι, και ξεκινάει, άνήσυχος:

—Θέ νά μάς περιελάινε όσοι τηράνε από τά καφενεϊα...

Τραβάει κουπί μέσ' τό παλαβό μονοπάτι, προχωρεί, προχωρεί, δεξιά κι' άριστερά νύχτα, σκοτεινή θάλασσα μουρμουριστή σά νά κουτσομπολεύει τό θέαμα. 'Ο κύρ-Φώτης άνήσυχος:

—Πάει... Μās πήρανε στο φιλό και τά θαλασσοπούλια.

Τηρά πώς φτερουγάνε πάνω από τη βάρκα. Κοροδιεύουνε... Νά στρέψουμε πίσω; Γιατί αυτό όσο πās τόσο έχει. 'Εξόν πιά και θές νά σέ πάω στην 'Αταλάντη. Τά βλέπεις τά φωσάκια άντικρύ; 'Η 'Αταλάντη είναι. 'Α θές λοιπόν νά σέ πάω, εύχαρίστως. 'Η Μυρτώ είναι πιο σίγουρη κι' από υπερωκιάνεο. 'Αλλά κι' εκεί μαθές ίδια θάναι... Τό ίδιο κάνει...

—Βέβαια, κι' εκεί ίδια θάναι, παραδέχομαι. Νά στρέψουμε πίσω.

—'Από τόν ίδιο δρόμο; Για νά κόψουμε και νά σέ βγάλω στην εξέδρα;

—Τό ίδιο δέν κάνει;

—Τό ίδιο.

—Κι' αν με βγάλεις εκεί στα πείκα πάλι τό ίδιο;

—Τό ίδιο βέβαια...

—Κι' αν δέ με βγάλεις καθόλου έξω τό ίδιο;

—'Εμ τί; 'Αλλιώςτικο;

"Αχ, ψευτρούδικο φεγγάρι! Πήρα τό δρόμο πού μουρίζεις —άδικα. Δέν ήταν εκεί κανέναν.

ΒΓΑΙΝΩ από τη βάρκα, πηδάω στα σκαλιά της εξέδρας, άσημένα σκαλιά. Βρίσκω ένα τραπεζάκι άδειανό στο καφενεϊό, άσημένο τραπεζάκι, άσημένα ποτήρια, άσημένα μελαγχολία...

Γαλιφικο φεγγάρι, με καλοπιάνεις πού δέν ήταν ό δρόμος πού μουρίζεις καίριος κι' αποτελεσματικός...

Κάθομαι άνάμεσα στίς συντροφίες και στίς όμιλίες. Μια κυρία, χρόνια έγκατεστημένη δώ, πούχει τό σπίτι της μουσείο από σπανιότατα κοχύλια, λέει πώς σταμάτησε πιά νά μαζεύει όλλα. "Όλη της τη μέρα την ξοδεύει για νά ξεσκονίζει εκείνα πούγει...

"Ένας άλλος διηγείται πώς «ή κακομοίρα ή 'Αγγέλα βρήκε από τά πολλά άνθρωπο νά την πάρει, τά συμφωνήσανε, δώσανε και πήρανε τά τραπεζώματα και τά φαγοπότια, και ξαφνικά άποκαλύφτηκε πώς ήτανε με τό γαμπρό πνευματικά άδέρφια... Μόνο πού δέν τούς ήρθε συγκοπή όλονάνε... 'Ακου τώρα, φίλε μου, σατανική σύμπτωση...»

Πάρα κεί άλλος μέμφεται: Κάποιον, πού στίς έιλογές, για νά κερδίσει ψήφους, και τί δέν έκανε. «'Από τό πραι, φίλε μου, έπαιρνε γύρα τά σπίτια και τά φτωχώσιτα, και κάθε σπίτι και καφές. Πού ν' άρνηθεί; Σέ έκατό καφέδες και, τόν ύπολογίζουνε ήμερησίως... Και καλά οι καφέδες, πάει στην εύχή... 'Αλλά νά έμφανιστεί στίς "βόλτες" άγκαζε με τίς δυο νεκροθάφτισες!...»

Μια δυνατή φωνή πετάγεται πάνω από τις χαμηλές τούτες φωνές: «Γειά σου, 'Ηφαιστε!» Χαιρετάει τό σιδηρουργό του τόπου, πού περνάει αυτή τη στιγμή μπρός από τό καφενεϊό, και πού τό πραγματικό του όνομα είναι Δαβίδ.

Κι' οι όμιλίες ξαναπαίνουν στο συρτό άτέλειωτό τους δρόμο, και τό φεγγάρι, πίσω από τούς πανύψηλους ευκάλυπτους, είναι ένα πρόσωπο πού κρυφοκοιτάει, και κρυφακούει.

Κρυφακούει έναν πού δηλώνει την άπόφασή του νά ξεκουραστεί πιά: «'Αρκετά ταξίδεψα», λέει.

Κρυφακούει τόν Κοσμά, τό μικρό γκαρσόνι, πού τρίβοντας τά γόνατά του και μορφάζοντας λέει: «'Ωι, μάνα μου. Κουράστηκα...»

Κρυφακούει έμένα, πού παραπονιέμαι στον έαυτό μου πώς έγραψα λίγο.

Και μ' αυτά πού κρυφακούσε έρχεται και σχηματίζεται: Ταξίδεψα κουράστηκα κι' έγραφα λίγο.

Στίχος θαυμασιός, ξένος, — μα και δική μου ή πίκρα του, όση βρίσκεται στο «κουράστηκα» και στο «έγραφα λίγο».

Πολύ λίγο.

Νοέμβριος 1964

Περιοδεῖον

ΦΑΙΝΕΤΑΙ πώς ή ζωή δέν εἶναι μόνο έρωτας καί χωρισμός, λησμονιά καί νοσταλγία, νιάτα καί περασμένα, ποίηση καί βάρος στό στήθος γιατί έπεσε φθινόπωρο στά δέντρα, στίς ώρες, στά λόγια...

Ταξίδεψα τίς προάλλες, — εἶχα βγεῖ έξω από τήν Ἀθήνα, — ταξίδεψα μ' ένα βάρος στό στήθος γιατί έπεσε φθινόπωρο στά δέντρα, στίς ώρες, στά λόγια...

Φτάνοντας σέ μιὰ κωμόπολη καί διασχίζοντας τή μικρή πλατεία τής, σταμάτησα. Μὲ σταμάτησε μᾶλλον ὁ τόσος κόσμος μαζεμένος. Ἡ ὑπομονή μᾶλλον τοῦ κόσμου αὐτοῦ, πού ἄφηνε τήν ψιλή γκριζα βροχή νά στάζει ἀπάνω του, σάν κάποιος οὐρανός νά πάλιωσε, νάμπαζε νερά, καί πῶς νά τόν διορθώσουν ;

Ἀπλώσα τὸ βλέμμα μου πάνω ἀπὸ τὰ μαῦρα καί χρωματιστὰ τσεμπέρια, τίς ξεπλυμένες τραγιάσκες, τίς φαριδιές ἀλατσαδένιες φοῦστες, τίς μπαμπιακερές ρόμπες μὲ τὰ ξεριζωμένα λουλούδια, τ' ἀπλώσα πάνω ἀπὸ τὰ ντρίλινα παντελόνια τὰ σαλακωμένα στά γόνατα σά μπουριά σόμπας, τ' ἀπλώσα πάνω ἀπ' ὅλο αὐτὸ τὸν ὑπομονετικό ἀγροτικό κόσμο, λὲς καί μπορεῖ ένα βλέμμα νά γίνη ὁμπρέλα, στέγη, προστασία, λὲς κι' ένα βλέμμα δὲν τὸ διαπερνάει ἡ βροχή.

Κάθομαι νά βρέξω μαζί τους, καί νά βλέπω. Νά βλέπω, πές, ένα χωριὸ πού ἀδειάστηκε ὁλόκληρο σ' αὐτὴ τήν πλατεία, δὲν πάει νά βρέξει...

Καί μικρά κορίτσια βλέπω, καί μεγαλωμένες γυναῖκες, καί ἄντρες νέους κι' ὄχι πιά νέους, κάμποσους τοὺς λὲς ἡλικιωμένους, μὰ μπορεῖς καί ὅλους ἔτσι νά τοὺς πεῖς. Τόσο κουρασμένοι εἶναι ὅλοι.

Κάθονται σ' ένα μακρὸ τσιμεντένιο πεζούλι, ὁ ένας κολλητὰ στὸν ἄλλον, νά χωρέσουν, τῶνα πρόσωπο κολλητὰ στὴ σκέψη καί στὴν ἀγωνία τοῦ διπλανοῦ, ν' ἀντέξουν, ὅλα τὰ πρόσωπα περασμένα σὲ μιὰ μακριὰ κλωστή θλίψης μὴ σκορπίσουν...

Μαντεύω πὸς ὁ κόσμος αὐτός, ὁ θαμπός, ὁ μπερδεμένος σά νᾶχε πέσει μέσα ἀπὸ κάποια ζάλη σου, δὲν εἶναι ἐδῶ γιὰ νά παρευρεθεῖ σὲ κανένα πανηγύρι, σὲ καμιὰ γιορτὴ τοπικοῦ ἀγίου, μὰ γιὰ τὴν περιμένει. Ὅχι πολὺ μεγάλου, καθόλου παράλογο, καθόλου δύσκολο καί ἀνέφικτο. Κι' ὅμως τόσο μεγάλο, σχεδὸν παράλογο, καί τόσο δύσκολο : νὰ ζήσει.

Μπροστὰ ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς περνάει καί ξαναπερνάει ένας ἄντρας, καί παραπίσω καί παραπέρα ἄλλος, ἀργά-ἀργά, ἀργὸ κι' ἐξεταστικό περνάει καί ξαναπερνάει τὸ βλέμμα του ἀπὸ πάνω τους. Τὸν βαφτίζω ἀπὸ μέσα μου μιὰ ἐπιθεωρητὴ καί μιὰ ζυγιστὴ. Ζυγαριὰ εἶναι τὸ βλέμμα καί ζυγίζει προσεκτικὰ ἔναν-ἔναν τοὺς καθισμένους, τοὺς ὑπομονετικούς. Καί μετὰ, πλησιάζει ἐκεῖνον τὸν ψωμιωμένο ἄντρα, ἐκεῖνη τὴ γεροδεμένη σβέλτη γυναῖκα, ὅσους χρειάζεται, κάτι τοὺς λέει, σηκώνονται αὐτοὶ ἀπὸ τὸ πεζούλι, στέκουν παράμερα, περιμένουν. Παραπίσω ἄλλος ζυγιστὴς διαλέγει γιὰ λόγου του ὅσους ἔδειξε γερούς καί κατάλληλους ἢ ζυγαριὰ του, μὰ καί μερικούς ὄχι πρώτης ποιότητας, ὄχι πιά νέους. Εἶναι φαίνεται κάποιοι ἀριθμοὶ πού πρέπει νά συμπληρωθεῖ, μιὰ ἀνάγκη.

Ὅχι, μαθαίνω σὲ λίγο, δὲν εἶναι σκληροπάζαρο. Ἐτοῦτοι ἐδῶ οἱ πολλοὶ εἶναι « χέρια ». Ἐρχονται ἀπὸ ἄλλα χωριά, μακρινὰ καί κοντινὰ, νά δουλέψουν σὲ ξένα χτῆματα γιὰ τὸ μάζωμα « τ'ς ἐλιάς ». Ἡ δική τους γῆ γιὰ εἶναι μικρὴ γιὰ « δὲ θέλει νά καρπίσει ». Μὲ τὰ μεροδουλία πού θὰ πάρουνε δουλεύοντας « μὰ δυὸ μέρες, μὰ δέκα, μὰ δυὸ μῆνους, θὰ πορευτοῦνε τὸ χειμῶνα ». Καί τοῦτοι δῶ οἱ ἄλλοι τί κάνουν; « Εἶναι τ' ἀφεντικά. Καί διαλένε τὰ χέρια. Νᾶναι βαστούμενοι, νά φτουρήσει ἡ δουλειὰ ». Κι' ὅσοι δὲν εἶναι βαστούμενοι; « Θὰ ματαφύγουν. »

— Ἐσὺ δὲ θέλεις δουλειὰ; ρωτᾷε κάποιο « ἀφεντικό » ένα « βαστούμενο » νέο, πού ὅμως ἔχει ξεμείνει τελευταῖος στό πεζούλι. Κολλητὰ του κάθεται μιὰ τόση-δὰ γριούλα, κολλητὰ, λὲς καί δὲν ὑπάρχει χώρος νά πάει πὺδ καί, δὲν εἶναι λὲς ἄδειο τὸ πεζούλι. Κολλητὰ του θέλει νά κάθεται. Ὁ νέος σηκώνεται, — ἀνασχηκώνεται στό λιγοστὸ κορμί τής καί ἡ γριούλα, — λέει στενοχωρημένος :

— Θέλω γιὰ, πῶς δὲ θέλω... Μᾶχω καί τὴ μάνα μου κοντά... Γι' αὐτὸ δὲν προσλήφτηκα τόση ὥρα...

— Ἐναν θέλω νά συμπληρώσω... Σὰ θὲς μόνος σου, κόπιασε. Ἡ μάνα σου δέ...

— Μποράει...

— Μποράω... λέει ἡ γριούλα.

— Δὲ μποράει. Σὰ θὲς μόνος σου...

Πάει πὺδ κολλητὰ ἡ γριούλα στό γιό τής, πὺδ κολλητὰ, γιὰ λίγο. Κι' ὕστερα λέει :

— Σύρε μόνος σου... Ἀφοῦ δὲ γένεται, σύρε...

— Κι' ἐσὺ ;

— Μινέσκαω γώ, μινέσκαω...

— Φάε κάνε τίποτα, τῆς λέει ὁ νέος καί τῆς δίνει ένα μικρὸ δεματάκι τυλιγμένο μ' ἐφημερίδα.

Καί φεύγει.

Μινέσκει ἡ γριούλα, στριφογυρίζει τὸ δεματάκι, ἡ ἐφημερίδα ἔχει βραχεῖ, οἱ τυπωμένες λέξεις ἔχουν πιεῖ πολὺ νερό, πολλὴ βροχή, ἔχουν φουσκώσει, πνιγεῖ, δὲ λένε τίποτα πιά, τίποτα. Καί τίς πετάει χάμω ἡ γριούλα. Καί βγαίνουν μέσα ἀπ' τὸ δεματάκι δυὸ αὐγά. Τῶνα τὸ κρύβει στὴν ποδιά τής. Τ' ἄλλο τὸ ξεφλουδίζει ἀργά, πολὺ ἀργά. Τὸ φέρνει στό στόμα τής ἀργά, τὸ κρατᾷ ἐκεῖ ὥρα πολλή. Τὸ κατεβάζει μετὰ ἀργά, πολὺ ἀργά, τὸ ἀφήνει στὴν ποδιά τής.

Δὲν μποράει, δὲν μποράει νά φάει. « Δὲ θᾶχει ἀλάτι », συλλογίζομαι.

Ιανουάριος 1965

Πωλοῦνται τὰ ὕλικά

ΚΑΤΩ στό δρόμο γίνεται μεγάλη φασαρία. Δουλεύουν δυὸ κομπρεσέρ, χτυπᾶνε δυὸ-τρεῖς ἀξίνες, κουβεντιάζουνε σοβαρά καί σκεπτικά δυὸ καλοντυμένοι κύριοι, παίρνουν ὁδηγίες μὲ νοήματα καί κινήσεις χειρῶν οἱ ἐργάτες, καί μιὰ μπουλντόζα μαίνεται, καθὼς θέλει ν' ἀπογυρμεῖ κάποιο ντουβάρη, νά τὸ ἀφανίσει. Κάνει κατὰ πίσω ὑπουλα σά νά ἀποχωρεῖ κι' ὕστερα δίνει μιὰ καί πέφτει ἀπάνω του καί τὸ σωριάζει. Ὑστερα ἀνοίγει τὸ στομάρα τής, δείχνει τίς μύτερες τῆς δοντάρες, γρυλλίζει, καί χλάπ, χάφτει ένα σωρὸ τοῦβλα καί κοτρώνια καί χῶμα, κι' ὅ,τι ἄλλο ἀόρατο μπορεῖ νά κρύβει ένας τοῖχος. Καί πάλι τὰ ἴδια.

Ἐνα σωρὸ παιδιὰ ἔχουν σταθεῖ ἐκεῖ καί χαζεύουν. « Ὁραῖο πράμα ἡ μπουλντόζα », λέει ένα παιδί στό ἄλλο. Καί τ' ἄλλο διορθώνει : « Δὲ λέγεται μπουλντόζα, λέγεται μηχανικός ἐκσκαφέας. » « Καλὰ, πάντως μπουλντόζα εἶναι », ἐπιμένει ὁ μικρός. Μιὰ κοπέλα ἔχει κι' αὐτὴ σταθεῖ καί παραχαζέψει τόσο, πού τῆς ἔχουν γεῖρει ὅλα τὰ κουλούρια ποῦναι στό ταψί, κατὰ τὰ δεξιά, θὰ χυθοῦν περιμένει καί θὰ τρέξουν τὰ παιδιὰ νά τ' ἀρπάξουν. Ἐνας μάλιστα στηρίζει λίγο τὴν ἀξίνα του χάμω, τὴν κοιτάζει καί τῆς λέει : « Ἀπ' τὰ γεράκια σου εἶναι ; » « Κοίτα τὴ δουλειὰ σου », τοῦ ἀπαντᾷ αὐτὴ, παίρνει τὰ κουλούρια τῆς καί φεύγει.

Ἡ μπουλντόζα ἀνοίγοκλείνει τὸ στόμα τής, κάποιοι περαστικοὶ ἔχει σταθεῖ καί περιεργάζεται ένα πεταμένο παντζούρι. Κάποτε ρωτᾷ : « Χρειάζεται αὐτὸ τὸ παντζούρι ; » « Χρειάζεται βέβαια, ἄσ' το κάτω », λέει ένας ἄλλος. « Χαρὰ στό πράμα », μουρμουρίζει ἐκεῖνος πού ἤθελε τὸ παντζούρι, ἀπομακρύνεται λίγο, ἀλλὰ δὲ φεύγει. Τὸ κοιτάζει ἐπίμονα : εἶναι κι' αὐτὸ μιὰ ἀπόκτηση.

« Θὰ μᾶς πνίξει τὸ χῶμα », παραπονιοῦνται οἱ νοικοκυρὲς ἀπ' τὰ παράθυρά τους. « Ἦταν ἀνάγκη ν' ἀρχίσουν γιορτιὰ-τινα ; Ὁάφευγε δὰ τὸ οἰκόπεδο ἀπ' τὴ θέση του ; »

Τέτοια γίνονται καί λέγονται, ἐδῶ ἀκριβῶς κάτω ἀπὸ τὸ σπίτι μου, κάτω ἀπ' τὸ παράθυρό μου, κάτω ἀπὸ τὰ μάτια μου, πού τὰ αἰσθάνομαι νά κείνται πάνω στά τζάκια, κάπως σάν πεταμένα, καθὼς ἐκεῖνα τὰ παντζούρια, — κι' οὔτε ἔστω πού ρωτᾷ κανεὶς περαστικός : « Χρειάζονται αὐτὰ τὰ μάτια ; » — ὅπως ρώτησε γιὰ κείνα τὰ παντζούρια.

ΟΛΑ ΑΥΤΑ, ὅλη αὐτὴ πὲς ἡ πολυλογία θὰ μπορούσε νά λείψει. Θὰ μπορούσε κανεὶς νά πει : « Γκρεμίζεται ένα παλιὸ σπίτι γιὰ νά χτιστεῖ ένα καινούργιο », — κι' ἔφτανε.

Ὅμως δὲ φτάνει. Γιατί ἐγώ, ἐδῶ πίσω ἀπ' τὸ παράθυρο, δὲ χαζεύω. Ἐπιβλέπω. Πού ἀπὸ τὴ μιὰ γκριμίζει ἡ μπουλντόζα κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη χτίζει ἡ μνήμη μου, χτίζει ξανά αὐτὸ τὸ σπίτι, ὄχι χάριν παιδιᾶς, ὄχι ἀφιλοκερδῶς, ἀλλὰ γιατί μαζί του ξαναὑπάρχει κάτι ἀπὸ μένα. « Κάτι ἀπὸ μᾶς » εἶναι ἡ παιδικὴ ἡλικία καί ἡ νεότης ἅμα περάσουν.

Φτιάχνω πρώτα τουβλό-τουβλό τη μάντρα για να εξασφαλίσω την αυλή με τὰ γλαστρικά της, κι' ύστερα τὰ δυο-τρία μικρά δωματιάκια τὰ σκορπισμένα μέσα της.

Κι' όλα τ' άλλα γνωρίσματα τοῦ σπιτιοῦ ἔρχονται ἔπειτα καὶ μπαίνουν μόνα τους στὴ θέση τους. Ἡ σιδερένια μαύρη πόρτα, μὲ τὸ κολλημένο χαρτί : ΕΔΩ ΠΟΛΕΙΤΑΙ ΙΝΟΣ ΑΓΝΟΣ ΕΥΛΑ ΚΑΙ ΚΑΡΒΟΥΝΑ, οἱ δυο μουριές ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα, δεξιά κι' ἀριστερά της, φρόνιμες-φρόνιμες καὶ παστρικές καὶ ἀμέριμνες μέσα στὸ ἀνελλιπὲς ἀσβέστωμά τους καὶ τὰ καταπράσινά τους φύλλα, κι' ὅσα ἀκόμα ἀναρίθμητα μπορεῖ νὰ διεκδικήσει ἓνα γκριμισμένο πιά σπίτι.

Ἐδῶ καὶ ὁ κύρ-Στέλιος, ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ σπιτιοῦ. Σὲ μιὰ στάση πού νὰ μὴ χρειάζεται μῆτε νὰ σκύβει μῆτε νὰ σηκώνεται. Κυφός. Καὶ τὸ κεφάλι του μὲ τόσα πάντα καὶ τέτοια μαλλιά, σὰ νάταν λίγες μέρες μετὰ ἀπὸ ἓνα σύρριζο κούρεμα. Δὲν ξέρω πῶς γινότανε αὐτό. Μπορεῖ ἡ παιδική μου μόνο ἀντίληψη καὶ ἡ πίστῃ σ' αὐτὴν μνήμη μου νὰ τοὺς ἀπέδωκε τέτοια ἀπίθανη πάντα διάσταση.

Μέσα-ἔξω ὁ κύρ-Στέλιος, μέσα-ἔξω, μιὰ νὰ περιποιηταί τις μουριές, μιὰ τὴ λαμαρινένια στέγη τῆς ἀποθηκούλας μὲ τὰ κάρβουνα, καὶ κάθε τόσο νὰ κολλάει καὶ ἄλλο ἔγγραφο στρατσόχαρτο στὴν πόρτα του, κάθε πού ἔπαιρνε τὸ παλιὸ ὁ ἀέρας, γιὰ τὸ μούσκευε ἡ βροχή.

Κι' ἐδῶ ἐγώ, ὄχι τίποτα παῖζε-γέλασε : Παιδί ! Νᾶρχομαι κάθε τόσο στὸ σπίτι αὐτό, πότε γιὰ ν' ἀγοράσω ξύλα σὰν εἶχαμε πλύση, καὶ πότε μούστο γιὰ μουσταλευριά. Καὶ κάθε Κυριακή μεσημέρι μ' ἓνα καθαροπλυμένο μπουκάλι στὸ χέρι νᾶρχομαι γιὰ κρασί τοῦ πατέρα μου.

Τί καλὸ πού εἶναι νὰ θυμᾶσαι... Γλυτώνεις χαμό. Θυμᾶμαι πῶς πέρανα καμαρωτὴ τις δυο μουριές σὰ νάτανε διάσελο, καὶ πῶς ἐμπαζα πρώτα τὸ μπουκάλι στὴν πόρτα, κι' ὕστερα τὸ κεφάλι μου, ὄχι γιὰ νὰ πῶ κάτι, μὰ γιὰ νὰ ἰδῶ καὶ ν' ἀκούσω τὸν κύρ-Στέλιο νὰ κάνει καὶ νὰ λέει κάθε φορὰ τὰ ἴδια καὶ γιὰ χρόνια. Ἐφέρνηε τὸ δάχτυλο στὸ στόμα καὶ ψιθύριζε : « Σιγά, σιγά, διαβάζει ὁ Λευτέρης !... » Κι' ἐνῶ ἦταν τόσο περιττὸ αὐτὸ πού μοῦλεγε κάθε φορὰ, γιὰτὶ ἐγὼ μιλιὰ δὲν ἔβγαζα μικρή, καὶ πάντα μου σιγά μικρή, δὲν ἤθελα οὔτε νὰ τὸ ἐξηγήσω, οὔτε καὶ νὰ σταματήσω ποτὲ αὐτὸ τὸ ἀνεξήγητο. Μ' ἄρεσε νὰ διαβάζει κάποιος Λευτέρης, νὰ ξέρω πῶς εἶναι γιὸς τοῦ κύρ-Στελίου, πῶς « πηγαίνει στὰ Νομικά », καὶ ὁ κύρ-Στέλιος νὰ καμαρώνει γι' αὐτὸ τὸ ξεχωριστὸ πού συνέβαινε στὸ σπίτι του, κάτι πού ξέφευγε ἀπὸ τὴν καρβουνόσκηνη, τὸ ρετσίνι καὶ τὸ μούστο.

Σὰν ἔβγαينا ἔξω μὲ τὸ μπουκάλι γεμάτο, μ' ἄρεσε νὰ κρυφοκοιτάζω καὶ νὰ διακρίνω αὐτὸν τὸν Λευτέρη πίσω ἀπὸ ἓνα πηχτὸ κουρτινάκι, νὰ φοράει γυαλιὰ μὲ χρυσὸ σκελετό, νὰ κρατάει ἓνα ἀνοιχτὸ βιβλίο, καὶ νὰ κουνιέται μπρὸς-πίσω, μπρὸς-πίσω, σὲ μιὰ καρέκλα, κίνηση πού μιὰ τὸν ἔπαιρνε ἀπὸ τὴν καταγωγή του καὶ τὸ περιβάλλον του καὶ μιὰ τὸν ἔφερνε πάλι.

Κι' ἔφευγα, παιδί πάλι, ταρακουνώντας πάνω-κάτω τὸ μπουκάλι νὰ κάνει φουσκάλισες, παιδί, μ' ἓνα μεθύσι ἐπιτόλαιο βουλωμένο στὰ χέρια του.

« Κρασί ἔγινες ! » μὲ μάλωνε ὁ πατέρας μου.

Ἦμουν παιδί.

ΤΟΤΕ, ὅπως ὅλα ἔρχονταν γρήγορα, ἄφθονα κι' εὐκόλα, εὐκόλα κι' ἄφθονα ἔρχονταν καὶ τὰ καλοκαίρια. Καὶ μὲ χίλιους τρόπους. Ὅ,τι συνέβαινε, καλοκαίρι ἦταν. Κι' ὁ κύρ-Στέλιος ἀνεβασμένος στὶς μουριές νὰ μαζεῖ μούρα, καλοκαίρι ἦταν. Τὰ διαλεγμένα τᾶβαζε σὲ μιὰ καθαρὴ πετσέτα καὶ τὰ μοίραζε στὴ γειτονιὰ στοὺς πιὸ ταχτικούς πελάτες του. Τᾶδινε λέγοντας μόνο : « Ἀπ' τὴ μουριά. » Τὰ βαψίματα στὰ δόντια μου καὶ στὰ χέρια μου ἀπ' τὰ μούρα πού ἔτρωγα, καλοκαίρι ἦταν. Ἡ γκρίνια τῆς μάνας μου : « Μὴν τρῶς τόσα πολλὰ, μὴν τὰ τρῶς ἅπλута », κατακαλόκαιρο ἦταν. Τὰ παιδιά πού κρυφοφύλαγαν τὰ μεσημέρια νὰ σκαρφαλώσουν νὰ κλέψουν μούρα, ἐνῶ ὁ βαρὺς ὕπνος τῶν ἄλλων τοὺς κράταγε τίσιες, καλοκαίρι ἦταν. Κι' ὁ κύρ-Στέλιος, πού δὲ συνήθιζε νὰ κοιμᾶται, κι' ἔβγαине νὰ τὰ κυνηγήσει μὲ μιὰ βέργα φωνάζοντας τα « μορτάκια τοῦ διαβόλου », χίλιες φορές καλοκαίρι.

Μὲ τὸν καιρὸ ὅμως μῆπχαν ὅλα σὲ τάξη καὶ σὲ μέτρο. Οἱ ἐποχές ἔρχονταν κανονικά, καμιά ἀφθονία καὶ καμιά ὑπέρβασις. Τόσο καλοκαίρι, τόσο ἀνοιξη, τόσο χειμώνας καὶ τόσο φθινόπωρο.

Μὲ τὸν καιρὸ ἔπαψαν νὰ μ' ἀρέσουν τὰ μούρα, εἶδα τις μουριές μὲ ἄλλο μάτι, τις εἶδα σὰ δέντρα.

Δὲν πήγαίνα πιά γιὰ κάρβουνα, γιὰ κρασί, — παιδί ἦμουνα νὰ τρέχω μὲ τὰ μπουκάλια στοὺς δρόμους ; Ἦρθε καὶ τὸ ἡλεκτρικὸ, δὲν ἔβλεπε πιά τὸ χαρτί στὴν πόρτα : Ἐδῶ *πολούνται* ξύλα, κάρβουνα. Ποιὺς ν' ἀγοράσει τώρα κάρβουνα...

Ἦρθε τὸ ἡλεκτρικὸ, ἔφυγε ὁ κύρ-Στέλιος ἡσυχα-ἡσυχα, διαβάσει ὁ Λευτέρης. « Σιγά, σιγά, διαβάσει ὁ Λευτέρης ! » θὰ εἶπε ὁ κύρ-Στέλιος στὸ Χάρο, καὶ τὸν ἀκολούθησε.

Ποιὺς ν' ἀσβεστώσει πιά τις μουριές ; Σὰν ἤθελαν ἀπὸ μόνες τους νὰ κάνουν μούρα, ἄς ἔκαναν.

Ἡ κυρὰ Στέλαινα κοιτάζε νὰ νοικιάσει τ' ἀδειανὰ δωματιάκια σὲ παιδιά πού πήγαίναν σὲ τεχνικὲς σχολές « νὰ γίνουν κάτι στὴν κοινωνία », καὶ σὲ κορίτσια πού μάθαιναν μοδιστρική.

Ὁ Λευτέρης διάβαζε. Ἄς διάβαζε, θὰ μοῦ πεῖς. Ναί, μὰ ἔτσι περνοῦσαν τὰ χρόνια.

Κι' εἶδα τις μουριές μ' ἄλλο μάτι. Πιὸ πολὺ κι' ἀπὸ δέντρα. Τις εἶχα γιὰ τοπίο μου. Ἄμα ἀρχίσει κανεὶς νὰ περιορίζει, περιορίζει καὶ τὰ τοπία του. Ἀπ' αὐτὲς ἔπαιρνα ὅση ἀνοιξη λιγότερη μοῦ ἀναλογοῦσε κάθε χρόνο, ὅσο περισσότερο φθινόπωρο ἔπεφτε κάθε χρόνο στὸ μερικτὸ μου. Ἄν ὑπῆρχανε ἡ ὄχι πουλιά, ἂν φεύγανε ἡ ἔρχοντοῦσαν, αὐτὲς μοῦ τὸ μνηνοῦσαν. Τέτοια σημασία καὶ τέτοιες εὐθύνες σήκωναν αὐτὲς οἱ δυο μουριές.

Ἀκλόνητες ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα, ἡμεροδεῖχτες.

Καὶ τώρα, ὅλ' αὐτά, τὰ ξύλα γιὰ τὴν πλύση, τὰ μούρα, τὸ Λευτέρη πού διαβάσει, τὸ μπουκάλι μὲ τὸ κρασί, τὰ καλοκαίρια, τις μελαγχολίες, ἐμένα παιδί, κι' ἐμένα μεγάλη, μᾶς ἀγόρασε ἓνας τυρέμπορος, ἔφερε δῶ χάμα καὶ τὴ μπουλντόζα, καὶ μᾶς γκρεμίζει. Γιὰ νὰ χτίσει ἓνα σπίτι τριώροφο γιὰ τις τρεῖς κόρες του. « Ἐνα πάτωμα στὴν κάθε κόρη μου », ἐξηγεῖ.

Γι' αὐτό.

Φεβρουάριος 1965

ΠΑΡΑΚΥΚΛΙΚΕΣ ΔΙΑΣΗΜΟΤΗΤΕΣ

Σταῦρος Σαρχάκος

ΑΝΟΙΞΕ τὴν πόρτα τοῦ γραφείου μὲ ὀρμή, μὲ ἀναζητήσε μὲ τὸ βλέμμα, κι' ἄμα μὲ εἶδε σαλτάρισε καταπάνω μου φωνάζοντας :

— Πάταγος !

— ...

— Θρίαμβος !

— ...

— Καταπληκτικὸ !

— ...

— Τί αἶσθημα, τί ταλέντο, τί πηγαῖο ταλέντο !...

— Μ' ἔσκασες ! Ὅ μού πεις καμιά φορὰ γιὰ ποιὸν μιλάς ;

— Ἐ, μὰ εἶσαι ἐξοργιστική ! Ἄκου γιὰ ποιὸν ! Γιὰ τὸν Σαρχάκο, παιδί μου ! Χάλασε ὁ κόσμος χτές στὴ συναυλία του !

— Τί λές ; Κατάφερες καὶ πήγες ; Ποῦ βρήκες εἰσιτήρια !

Ἐγὼ ἔφαγα τὸν κόσμο...

— Μοῦ τᾶδωσε ἡ Ντόρα.

— Ἡ Ντόρα ; Ποιὰ Ντόρα ;

— Ἡ Κανακάρη.

— Ἡ συνάδελφος ;

— Μάλιστα.

— Ἀπὸ ποῦ κι' ὡς ποῦ ;

— Καλά, δὲν ξέρεις ὅτι ὁ Σαρχάκος εἶναι γιὸς της ;

— Μὴ μοῦ πεις ! Ὡστε ἡ Ντόρα Κανακάρη εἶναι μητέρα τοῦ Σαρχάκου ; Μὰ εἶναι σπουδαία « παρακυκλική » περίπτωση... Πρέπει νὰ σπεύσω...

— Μὴν πᾶς τώρα. Ἐχουν μαζεῦτεῖ κάτω ἓνα σωρὸ συνάδελφοι, εἶναι ζαλισμένη κι' ἔχει καὶ δουλειά...

« Τὸ καλὸ τὸ παλικαρι ξέρε κι' ἄλλο μονοπάτι, συλλογίζομαι. Θὰ πάω νὰ τὴ βρῶ ἐκτὸς ἔδρας... »

Ἀπογεματάκι ξεκίνησα. Βγαίνοντας ἀπὸ τὸ σπίτι μου φώναξα στὸ γιό μου : « Κοίτα νὰ διαβάσεις ἐσύ ! Μὴ χαζεύεις καὶ μὴν ἀφαίρεισαι... »

»»

Βρίσκομαι Θεμιστοκλέους 1. Θέλω νὰ πάω Θεμιστοκλέους 63. Κι' ἐνῶ καταλαβαίνω πῶς τὸ 63 θὰ πρέπει νὰ βρίσκεται σκαρφαλωμένο κάπου ἐκεῖ ψηλὰ στὸ ἀνηφοράκι, σχεδὸν στὸ τέλος τοῦ δρόμου, ἐννοῶ νὰ διαβάζω ἕναν-ἕναν τοὺς ἀριθμούς, κι' ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ ἀφήνω κάθε τόσο τὴν πλευρὰ μὲ τὰ μόνὰ νοῦμε-

ρα, πάω στὰ ζυγά, ξαναγυρίζω, παίζω μονά-ζυγά, μονά-ζυγά. Για νὰ εἶμαι εὐλικρινὴς ὁλος αὐτὸς ὁ περιττὸς κόπος ἐν γνώσει μου εἶναι, ἀλλὰ ποὺς ξέρει, γίνεται ἴσως γιὰ νὰ δώσω καιρὸ στὴν ψυχραιμία μου, ποὺ ὅσο πλησιάζω τὸ σκοπὸ μου, ἐκείνη λιγοστεύει. Γιατὶ, ἐδῶ ποὺ τὰ λέμε, τὸ νὰ παίρνεις μιὰ συνέντευξη, ποὺ σημαίνει ν' ἀρχίσεις νὰ ρωτᾷς, νὰ ξεψαχνίζεις, νὰ ἀνασκαλεύεις, θέλει κάποιο ἰδιαιτέρου θάρρους.

Κοντὰ βραδὰκι πιά ἔφτασα ἐπιτέλους στὸ 63. Ἀνεβαίνω στὸν τέταρτο ὄροφο, χτυπᾶω τὸ κουδούνι σὲ ρε μείζον, περιμένω, ἀκούγεται ἀπὸ μέσα μιὰ πόρτα οὖν πόκο σοστενούτα, ὕστερα κάτι βήματα ἀλλέγκρα νὸν τρόπο, μὰ κὼν μπῆρο, καὶ ἡ ΝΤΟΡΑ ΚΑΝΑΚΑΡΗ, αὐτὴ ποὺ ἔφερε στὸν κόσμον τὸν Σταῦρο Ξαρχάκο, μοῦ ἀνοίγει. Μὲ ἀναγνωρίζει, μὲ καλοδέχεται, συνέρχομαι, μπαίνω, κάθομαι, στρογγυλοκάθομαι, ἐκείνη μαζεύει κάτι χαρτιά πάνω ἀπὸ τὸ τραπέζι, «Μήπως τὴν ἐνοχλῶ;», «Καθόλου, εἶχε ἀρχίσει κάποτε νὰ μαθαίνει ἰταλικά, καὶ τώρα τὰ ξανάπιασε, περνάει κι' ἡ ὥρα...» Τὴν παρατηρῶ, καὶ παρατηρώντας τὴν ἀνησυχῶ: παραεῖναι νέα... Θὲς νὰ μὴν εἶναι αὐτὴ ἡ μαμά του; Ἀλλὰ καθὼς ξεθαρρεύει τὸ βλέμμα μου καὶ ψαχουλεύει τὸ δωμάτιο καὶ σκοντάφτει στὰ μιλιούνια τῆς φωτογραφίης τοῦ συνθέτη τοῦ «Ἐξὶ σὺν ἔξι, ἡσυγάζω». Κάθε φωτογραφία καὶ ἄλλη στάση, καὶ ἄλλη στιγμή, ἐδῶ παίζει πιάνο, ἐδῶ δίνει αὐτόγραφο, ἐκεῖ διευθύνει, σ' ὅλες τὸ ἴδιο πείσμα στὸ στόμα καὶ στὸ βλέμμα, ἓνα πείσμα, ἓνας θυμὸς, μιὰ θέληση. Τὸ δυνατό αὐτὸ σημάδι μὲ βοηθάει νὰ τὸν ἀναγνωρίσω καὶ σὲ ἄλλες φωτογραφίες, ἄλλης, μικρότερης ἡλικίας. Ὑπάρχει κι' ἐκεῖ ἐντονώτατο. Σὲ μιὰ φωτογραφία καμαρώνει γαμπρός.

— Δὲ μένει ἐδῶ; ρωτᾶω δείχνοντάς τον.

— Ὁχι... Παντρεύτηκε καὶ μένει στὸ δικό του σπίτι. Ἐδῶ κοντά... Νὰ σᾶς τὸ δείξω, ἀπ' τὸ παράθυρο φαίνεται...

Σηκωνόμαστε κι' οἱ δύο, ἀνοίγει τὸ παράθυρο:

— Βλέπετε ἐκεῖ ψηλά, τὸ μεγάλο σπίτι μὲ τὰ τρία φωτισμένα παράθυρα; Ἐκεῖ. Εἶναι μεγάλο παλιὸ σπίτι, γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ ἐργάζεται...

Ξανακαθόμαστε, δύο ἀπ' τὰ φωτισμένα παράθυρα ἔχουν μεταφερθεῖ στὰ μάτια της. «Στὴ βράση κολλάει τὸ σίδερο», συλλογίζομαι. Καὶ ὁρμάω:

— Θὰ σᾶς ἔκανε κέφι, κυρία Κανακάρη, νὰ μοῦ μιλήσετε λίγο γιὰ τὸ γιό σας, γιὰ τὰ πρώτα του χρόνια, τῆς πρώτης του ἀνησυχίας, πότε ποὺ ἀνοίξε ὁ κόσμος τῶν ἡχῶν;

Περιμένω νὰ μοῦ πεῖ ὅτι ἔγραψε τὸ πρῶτο του τραγούδι ὅταν ἀκόμα ἦταν ἐμβρυο. Ἐμεῖς οἱ μητέρες... Ἀλλὰ ἡ κυρία Κανακάρη μὲ ἀπογοητεύει. Δὲ λέει τίποτα τέτοιο, εἶναι πολὺ πρωτότυπη μητέρα. Χαμογελάει, ἀπαντᾷ μ' ἓνα «Ἀχ!», κι' ἐγὼ μητέρα εἶμαι, εἶπα κι' ἐγὼ: «Ἀχ!», καὶ ἐπανήλθα:

— Πότε ἐξεδήλωσε τὴν κλίση του στὴ μουσική;

— Ἀν θεωρηθεῖ ἐκδήλωση ὅτι στὰ μικρά του χρόνια ἔψελνε ἀπὸ τὸ πρωὶ ὡς τὸ βράδυ... Ὅλη τὴ λειτουργία ἀπέξω... Αὐτὸ τὸ τραπέζι ποὺ βλέπετε ἐδῶ, τὸ ἔκανε αὐτὸς Ἀγία Τράπεζα καὶ λειτουργοῦσε... Εἶχε πολὺ ὥραία φωνή, θαυμάσια φωνή... Καὶ ποὺ τὸν ἔχανες, ποὺ τὸν ἔβρισκες, — στὴν ἐκκλησία!... Ὅσο δὲν πατάει τώρα... Σὰ μεγάλωσε λίγο, θάτανε δὲ θάτανε δέκα χρόνια, ἀν θυμᾶμαι τώρα καὶ καλά, ἔπαιρνε ἀπὸ κοντὰ τὴ μητέρα μου, ποὺ ζοῦσε μαζί μας, καὶ τὴν ξεμονάχιαζε νὰ τοῦ τραγουδήσει.

— Ὡστε τῆς μητέρας σας δῶρο εἶναι αὐτὸ;

— Βέβαια. Ἀλλωστε κι' ὁ ἴδιος τὸ ἀναγνωρίζει, κι' ἀν πᾶτε στὸ σπίτι του, τὴ φωτογραφία τῆς γιαιγιάς του θὰ δεῖτε πάνω στὸ πιάνο. Τοὺς θυμᾶμαι, — ἂ, τί μοῦ θυμίζετε τώρα... — καὶ τοὺς δύο κλεισμένους στὴν κουζίνα νὰ τραγουδᾶνε, καὶ τὴ μητέρα μου νὰ τοῦ παίζει κιθάρα. Ἐπαίξε τέλεια κιθάρα ἐκείνη, καὶ στὰ δώδεκα του χρόνια ἀκόμα τελειότερα ἐκεῖνος. Κι' ἐγὼ...

— Ὑπερήφανη;

— Καθόλου. Πολὺ ἀνησυχῇ. Ὅσο περνοῦσε ὁ καιρὸς τόσο χειροτέρευαν τὰ πράγματα ἀπὸ τὸ δικό μου πρίσμα, καὶ γιὰ τότε φυσικά... Ἀδιαφοροῦσε ἐντελῶς γιὰ τὸ σχολεῖο. Μὲ τὴ δική μου γκρίνια, τῆς δικῆς μου φωνῆς καὶ τὰ μαλωμάτια, κατὰφερε καὶ τὸ βγαλε. Οὔτε ξέρω πόσες φορές τὸ βγάλα κι' ἐγὼ μαζί του. Μ' ἔψησε, μ' ἔψησε... Ἀν ἤξερα ἀπὸ τότε ὅτι ὑπῆρχε πραγματικὸ ταλέντο, ἴσως εἶχα ἀποφύγει ὅλη αὐτὴ τὴν ἀγωνία...

— Ἐν τῷ μεταξύ;

— Ἐν τῷ μεταξύ κι' αὐτὸς καὶ ἡ μητέρα μου μ' ἔτρωγαν νὰ τοῦ ἀγοράσω μιὰ καινούργια κιθάρα. Ἐκαμα οἰκονομίες, τοῦ ἀγόρασα τὴν κιθάρα...

— Κι' ἔπεσε σ' αὐτὴν μὲ τὰ μούτρα...

— Οὔτε αὐτό. Ἡ κυρία, ἡ πιὸ χρονολογία ἀπασχόλησής του, ἦταν νὰ χαζεύει, νὰ ἀφαιρεῖται, νὰ ρεμβάζει. Ἦταν γιὰ μένα τὸ μεγαλύτερο μαρτύριο μου νὰ τὸν βλέπω νὰ ξεχεινέται ἐκεῖ στὸ ντιβάνι μὲ τῆς ὥρες, νὰ χάνεται, νὰ σκέφτεται, νὰ σκέφτεται...

— Τί σκεφτότανε; Δὲ σᾶς ἔλεγε;

— Ποτέ δὲ μοῦ εἶπε, ποτέ δὲν ἔμαθα. Κλειστὸ παιδί, μελαγχολικὸ, δύσκολο παιδί. Ἐγὼ πάλι, κάθε ποὺ τὸν ἐβλεπα

σ' αὐτὴ τὴ χάνωσιν, — κυριολεκτικά, — φώναξα: «Ποῦ θὰ πάει, βρέ παιδί μου, αὐτὸ τὸ χάλι; Τίποτα δὲ θὰ κάμεις ἐσὺ στὴ ζωὴ σου; Ἀχ, τίποτα δὲ θὰ γίνεις, τίποτα! Νὰ μοῦ τὸ θυμᾶσαι. Ἀν βγῶ ψεύτρα, νὰ μοῦ φορέσεις ράσο!»

— Ἐκεῖνος;

— Ἀπτότης. Κάποτε, θυμᾶμαι, μοῦ ἀπάντησε: «Ἀν δὲ γίνω αὐτὸ ποὺ θέλω, θὰ γίνω δεσπότης!» Κρατοῦσε ἡμερολόγιο. Μιὰ φορὰ πῆρα τὴν ἀπόφαση νὰ τὸ ἀνοίξω, κι' ἔπεσα σὲ μιὰ σελίδα ποὺ ἔγραφε: «Ἡ μάνα μου λέει, ἀν γίνω τίποτα στὴ ζωὴ μου, νὰ τῆς φορέσω ράσο. Θὰ τῆς τὸ φορέσω.» Αὐτὰ μόνο ἔφτασαν ὡς ἔμενα ἀπὸ τὴν παιδικὴ σφιχτὴ καρδιά του.

— Καὶ ἡ μουσική;

— Ἐγὼ τὴν ἐμπόδιζα μὲ κάθε τρόπο, ἀλλὰ αὐτὴ δούλευε, φαίνεται, μέσα του. Ἡ μητέρα μου, ἀντίθετα, καὶ μιὰ στενὴ μας φίλη, ἡ κυρία Καίτη Οἰκονομίδου, ἀδελφὴ τοῦ Φιλοκτῆτη Οἰκονομίδου, μὲ πῆζαν νὰ τὸν γράψω στὸ Ὡδεῖο. Ἡ κυρία Οἰκονομίδου, σὰ δασκάλα τοῦ πιάνου, σὰν ποὺ εἶχε, πῶς νὰ πῶ, μουσικὴ αἰσθησι, εἶχε διαπιστώσει, ἀκούγοντας τὸ Σταῦρο, κάποια ἀξία, καὶ ἐπέμενε ἐντονώτερα. Ἀλλὰ ἐγὼ σκεφτόμουν πὼς ἀν ἀρχίσουν τὰ Ὡδεῖα δὲν τὸν ξαναβλέπει τὸ θρανί. Τουλᾶχιστον, ἔλεγα, ἂς πάρει ἔστω κι' αὐτὸ τὸ μικρὸ χαρτί, αὐτὴ τὴ μικρὴ ἐξασφάλισιν... Ἐ, κι' ὅταν ἔδωσε ὁ Θεὸς καὶ τέλειωσε, τὸν ἔγραψα.

— Φαντάζομαι τὴ χαρὰ του...

— Λάθος φαντάζεστε. Γιατὶ τίποτα δὲν τὸν εὐχαριστοῦσε ἀπόλυτα καὶ γιὰ πολὺ. Τί νὰ ὑποθέσω; Ὅτι ὅλα ἀποδείχνονταν, ὅταν τὰ ἀποκοτοῦσε, μικρὰ γιὰ τῆς προσδοκίας του; Δὲν ξέρω. Ἐγὼ πάντως, μετὰ ἀπὸ κάθε ἐκπλήρωση ἐπιθυμίας του, μὲ τὰ μούτρα κατεβασμένα τὸν θυμᾶμαι... Ὅσο γιὰ τὸ Ὡδεῖο, γιὰ νὰ κλείνω τὸ θέμα τῆς περιέργης καὶ τόσο ὀδυνηρῆς γιὰ μένα ἀστάθειάς του, σᾶς λέω ὅτι κᾶθησε μόνο ἐνάμιση χρόνο. Τὸ παράτησε. Μὴ μὲ ρωτᾶτε γιατί. Τὸν στένευαν οἱ κανόνες; Πετοῦσε ψηλότερα; Χαμηλότερα; Δὲν ξέρω. Εἶναι πάντως βέβαιον ὅτι οἱ δασκάλοι του στὸ Ὡδεῖο τοῦ ἀναγνώριζαν δυνατό ταλέντο, προφήτευαν μεγάλες ἐπιτυχίες. Ἐτσι τράβηξα ἀκόμα μιὰ λύπη.

— Καὶ ἡ μουσική;

— Ἡ μουσική; Τίποτα δημιουργικὸ. Μὲ λίγα μαθήματα πιάνου ποὺ εἶχε πάρει ἀπὸ τὴν κυρία Οἰκονομίδου, εἶχε καταφέρει νὰ παίζει θαυμάσια πιάνο, μὲ τὸ αὐτὸ βέβαιον. Καὶ σήμερ ἀκόμα, ἀμφιβάλλω ἀν μπορεῖ νὰ παίζει μὲ νότες. Αὐτὸ ὅμως δὲν ἐμπόδιζε τὴ δασκάλα του τοῦ πιάνου στὸ Ὡδεῖο νὰ τὸν προορίζει γιὰ σολίστ. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἡ ἴδια μοίρα. Οὔτε ἐξετάσεις γιὰ νὰ περάσει στὴν ἄλλη χρονιά δὲν πῆγε νὰ δώσει. Ἀλλὰ ἐπιθυμοῦσε διακαῶς ν' ἀποχτήσῃ δικό του πιάνο. Ἀν γιὰ τὴν ἀγορὰ τῆς κιθάρας ἔκαμα οἰκονομίες, καταλαβαίνετε τί χρειάστηκε νὰ κάμω γιὰ τὴν ἀγορὰ ἐνὸς πιάνου... Ὡστόσο, τὸ ἀπόχτησε τὸ πιάνο του.

Μάρτιος 1965

Σατουρνάλια

— Καί τότε, μήπως, άρχισε νά συνθέτει ;
— Βιάζεστε... Μισή ώρα έπαιζε πιάνο και δέκα ώρες ρέμβαζε, ξεγνιότανε, χανότανε. Τώρα, άπ' όσα άκουσα, άπ' όσα διαιστάνθηκα και άπ' όσα όμολόγησε, έξηγώ αυτό τό παιδεμά του — γιατί παιδεμός είναι μιá τέτοια χρόνια σιωπή — σά μιá πάλη ενάντια σέ ό,τι τόν εμπόδιζε νά γράψει συμφωνική μουσική. Αυτό είναι τό όνειρό του, και τήν έλαφρά μουσική ως σκαλί μάλλον τή βλέπει. Τουλάχιστον έτσι λέει, έτσι ελπίζει.

— Καί τότε άρχισε νά συνθέτει ;
— Γύριζε πάντα νωρίς στό σπίτι. "Ένα βράδυ άργησε. "Ανησύχησα. Τόν ρώτησα πού ήταν. Καί τότε μου όμολόγησε ότι έγραφε τή μουσική γιά τό *Πάρτυ*, τό έργο πού παίχτηκε στό Θέατρο Πορεία.

— Καί τί σχέση είχε ή άργοπορία μέ τή μουσική πού έγραφε ;
— Μά τήν έγραφε παρακολουθώντας τις δοκιμές. "Έτσι έκαμε και γιά τά *Κόκκινα Φανάρια*, τό *Ταξίδι*, τό *Κόκκινο Φθινόπωρο*, τό *Αμόκ*, τό *Τετράγωνο*, πού προβλήθηκε όπως θά είδατε και στό φεστιβάλ Θεσσαλονίκης, κι' άλλα, πού νά τά θυμάμαι όλα...

— Είναι κι' ένα σωρό δίσκοι... "Ετοιμάζει τώρα τίποτα ;
— Τώρα γράφει τή μουσική γιά τή *Σταχτοπούτα*, μιá ταινία τής Βουγιουκλάκη, και τό πιό σπουδαίο γι' αυτόν : μιá καντάτα μέ δύο έλεγείους... Νά δούμε...

— Καί γιά νά εξαντλήσουμε τά πρόσφατα, ή συναυλία του ;
— Τί νά σάς πώ γιά τή συναυλία ; Νομίζω ότι τά είπε ό ίδιος και ό Τύπος, πού είναι κι' δύο πιό άρμόδιοι, πιό ειδικοί από μένα...

— Τουλάχιστον μιá άπορία μου φωτίστε : Μέ ποιά πείρα, μέ ποιά προηγούμενο, διηύθνη τόσο καλά τήν όρχήστρα ;

— Είναι πολύ άστείο, άστεία πείρα. "Από μικρός κλεινόταν στό δωμάτιό όπου είχαμε τό ραδιόφωνο. "Επαιρνε στό χέριά του ένα χάρακα, άκουγε τή μουσική, και κουνούσε τά χέρια του μέ τις ώρες... Καί πολλές φορές φώναζε : « Θέλω νά γίνω μάεστρος ! » "Άλλο προηγούμενο δέν υπάρχει. "Εκτός από τις σχετικές πρόβες τήν τελευταία βδομάδα.

— Φυσικά, πήγατε στη συναυλία...

— Ερώτηση !

— Τράκ είχε ; Τά μητρικά σας μάτια θά μπορούσαν νά τό διακρίνουν και κάτω από τή μεγαλύτερη άταραξία ακόμα...

— Ναί, μά μήν ξεχνάτε και τό δικό μου τράκ. Πού έγινε ακόμα μεγαλύτερο όταν τόν είδα νά βγαίνει στη σκηνή μέ τήν πλάτη !... "Άλλά σέ λίγο συνήλθε. Είχε έπιτυχία, είχε έπιτυχία. Κι' αυτό γίνεται πιό συγκινητικό γιατί είναι αυτοδημιούργητος. Μόνος του, χωρίς σχέσεις και χωρίς γνωριμίες, κατάφερε ό,τι κατάφερε...

— Πώς επέδρασαν άπάνω του τά χειροκροτήματα, ό ένθουσιασμός, πού έμαθα πώς ήταν μεγάλος ; Τουλάχιστον αυτή τή φορά ήταν ευχαριστημένος ;

— "Αν κρίνω από τό πώς μ' άγκάλιασε κι' άπ' ό,τι μου ψιθύρισε, ναί, πρέπει νά ήταν.

— Τί σάς ψιθύρισε, άν δέν τό παράκανα σέ άδιακρισίες ;
— « Θά σ' τό φορέσω τό ράσο ! » μου είπε. Μου τό φυλάει ακόμα...

— Μήπως υπάρχει κανένας δίσκος νά μου βάλετε ν' άκούσω ; Περισσότερο, φυσικά, γιά νά ιδώ τις αντιδράσεις της...

— Ένας μου άπόμεινε... Τους πήρε όλους. Τους παίρνει, τους φέρνει, τους ξαναπαίρνει. Τσαπατσούλης, Θεέ μου !... Νά, τούτος έδώ μόνος υπάρχει, *Τά δάκρυά μου είναι καφτά*... Νά τόν βάλουμε...

— Στίχους έγραψε ποτέ γιά τή μουσική του ;

— Μου γνέφει « όχι », ενώ συγχρόνως φέρνει τό δάχτυλο στό στόμα, νά γίνει ήσυχία, γιατί ό δίσκος γυρίζει, τό τραγούδι άκούγεται, θέλει νά τό άπολαύσει...

*Τά δάκρυά μου είναι καφτά,
μου κάψαν τό μαντίλι...*

"Η Ντόρα Κανακάρη βουρκώνει. Τά δάκρυά της δέν ξέρω άν είναι καφτά. Πάντως στάζουν άργά, παθητικά, ζεστά, μέσα από τις άργες παθητικές ζεστές νότες τής μουσικής τού γιού της.

»«

"Όταν γύρισα στό σπίτι μου, βρήκα τό γιό μου νά διαβάζει, όπως τού είχα πεί, τά μαθήματά του. "Οργίστηκε.

— Διάβαζε σύ, διάβαζε ! τού φώναξα. Νά δούμε τί θά γίνεις στη ζωή σου !...

ΖΕΣΤΟ γλιαρό απόβραδο, λές και τόκλεισε μέσα της γιά πολλή ώρα ζεστή άγκαλιά, έρωτική. "Ένα ραδιόφωνο σέρνει έξω ένα βραχνό τραγούδι, *Crazy love...*, ύστερα λέει άλλα λόγια, αλλά εύτυχώς μετά πάλι *Crazy love...* "Από κάποιο φωταγωγό φωνάζουν : « Μαρία, φιλά τά φετάκια τό σαλάμι, νά φτουρίσει... Λογάριασε κάπου τριάντα φετάκια... »

Στό πίσω μέρος τού περίπτερου όπου βρίσκεται τό τηλέφωνο, στέκεται ταραγμένη μιá γυναίκα, φοράει παντόφλες μέ γουνάκι γύρω-γύρω, τηλεφωνεί χειρονομώντας, κλαίγοντας. « Σάς λέω, έχω δώσει δεκαπέντε δραχμές στό τηλεφωνήματα. Πότε επιτέλους θά ρθειτε... Τό ιστορικό ; Δέν ξέρω τίποτις γιά ιστορικό. Σάς είπα, τόν έπιασε πάλι κρίση, θέλει νά βάλει φωτιά στό σπίτι, δέν είναι και δικό μας, νοικιάρικο είναι, δέν κοτάω νά μπώ μέσα, είμαι στό δρόμο, σάς είπα, έχω δώσει δεκαπέντε δραχμές στό τηλεφωνήματα, δέν είμαστε και τίποτα παραλίδες, τί συφορά είναι τούτη πού μέ βρήκε άποικιάρικα, όλος ό κόσμος γλεντάει κι' εκείνος νά χάσει τις φρένες του, σάς παρακαλώ, κάμετε γρήγορα, έχω δώσει δεκαπέντε δραχμές στό τηλεφωνήματα... » "Ο περιπτεράς, καθισμένος στην αναπηρική πολυθρόνα του, τού λείπουν και τά δυό πόδια, τής φωνάζει άγριεμένος « Συντομεύετε, κυρά μου, συντομεύετε », αλλά κι' εκείνη όμως τού άγριεύει : « "Εμ βέβαια ! τί άνάγκη έχεις τού λόγου σου, καλά θά πιεις, καλά θά χορέψεις άπόψε, ρωτάς και τούς άλλους ; »

"Ένας μικρός καουμπόης ρίχνει δυό-τρεις πιστολιές πάνω σ' όλα αυτά, ή μάνα του, θηρίο, τού τρανάζει τό χέρι, « Πάψε, δαιμονισμένο, πάψε... "Ανάθεμά τους, στολή πού βρήκανε νά σου χαρίσουν... τόσο εύζωνοι, τόσο μαγείροι, χάθηκε νά σου πάρουνε μιá τέτοια ; »

"Ο μπεκρής τής γειτονιάς μου βγαίνει από τό ταβερνεϊό, άνηφορίζει μέ κόπο, έχει κιόλας μεταμορφώσει τόν κόσμο, χαμογλάει στραβά, αλλά έπειδή κι' ή μεταμόρφωση θέλει συντήρηση, έχει και δυό μπουκάλια γεμάτα μέσα στην πάνινη τσάντα πού κρατάει, τ' άκούς πού τσουγκρίζουνε μεταξύ τους, κεχριμπαρένιος ήχος, κεχριμπαρένιος κόσμος, άνηφορίζει, ούτε τό μπαστούνι του δέ βαδίζει σωστά, έμαθε φαίνεται κι' εκείνο νά πίνει, άνηφορίζει, αυτόνουνό είναι πού τού φωνάζει κάθε τόσο ή γυναίκα του κι' άκούγεται σ' όλη τή γειτονιά : « Φτού σου, μεθύστακα, κι' έχεις και κόρη τής παντρειάς... »

"Εδώ, πίσω άπ' τό τζάμι, μιá σχετικά νέα γυναίκα στέκεται όρθια, κρατάει μιá μεγάλη άσπρη πιατέλα λοζά, κι' άφήνει νά κατρακυλάνε από ψηλά λίγες-λίγες οι φανές, τις καθαρίζει, κάθε πού βρίσκει πετραδάκι τό πετάει έτσι σά νά λέει : « "Α στό καλό, ή στό καλό... »

"Ο κύρ Μπάμπης ό ψυλικατζής, πού δέν έκλεισε καθόλου σήμερα τό μαγαζί μή και πουλήσει καμιά « μουσούνα » ή κάνα « κονπετί », καβγαδίζει μέ τή γυναίκα του άξιοπρεπώς. « Θά δώκεις τελοσπάντων λεφτά στό παιδί νά πάει στόν κινηματογράφο, ή δέ θά δώκεις ; » τού λέει σπαρακτικά εκείνη. « Δέ θά δώκω ! » επιμένει αυτός, και διορθώνει άδιάφορος τούς χαρταετούς πούναι στημένοι έξω από τήν πόρτα. « Πατέρας νά σου πετύχει ! μουρμουρίζει εκείνη. Νά ξέρεις ότι άλλα παιδιά πάνε σέ πάρτια... » « Φχαριστούμε γιά τήν πληροφορία... » άπαντάει σαρκαστικά αυτός, κλείνει ή συζήτηση, κοφτά.

Θά πρέπει νάνα δεκαφτά χρονών αυτή ή κοπέλα μέ τά πρησμένα μάτια άπ' τό κλάμα. Τυλίγει θλιμμένα ένα κομμάτι σεραφίντας στό χέρι της, ρουφάει τή μύτη της, χαμηλό τό μπαλόνι, έτσι μιá πηδηξιά νά κάμει είναι έλευθερη. Κάτι τέτοιο πρέπει νά σκέπτεται, « "Εχεις καιρό... », τής λέει μιá άντρική φωνή από μέσα, « Ναί, καλά... », άπαντάει τό κορίτσι και ρουφάει πάλι τή μύτη του. Δέ θά τήν άφήνουν νά πάει σέ πάρτυ.

"Αμ εγώ, τί νά πώ ;

Περνάω μέσα άπ' όλ' αυτά, βιαστική-βιαστική, γιά νά πάω, άν τό βρείτε πού ; Στο γαλατά !

ΠΑΩ στό γαλατά ! Προσπαθώ νά είμαι ψύχραιμη. Σκέπτομαι πώς υπάρχουν άνθρωποι πού ούτε στό γαλατά δέ μπορούν νά πάνε, και παρηγοριέμαι.

Τό μόνο πού μέ στενοχωρεί είναι ότι θά βρώ στό μαγαζί τήν κυρά-Εύανθια, τή σύζυγο. "Εκείνος γυρίζει αυτή τήν ώρα στίς πέρα γειτονιές και μοιράζει γάλα.

Πίσω από τις πυραμίδες πού σχηματίζουν τά κεσέδια, στήμένα τ'όνα πάνω στ' άλλο στη βιτρίνα τού μαγαζιού, μέσα από

τά κενά πού αφήνουν, διακρίνω στὸ βάθος τὴν κυρά-Εὐανθία, τὴ σύζυγο τοῦ γαλατᾶ. Ἀγριεύω. Δὲν τὴν ἀντέχω. Κάθε φορά πού τὴ βλέπω μοῦρχειται νὰ τὴν τραντάξω δυνατὰ καὶ νὰ τῆς πῶ : « Μίλα, μίλα ! »

Εἶναι ἀμίλητη. Εἶναι βλοσυρή. Εἶναι ἐχθρική. Σὲ κοιτάζει καὶ σὲ πείθει ὅτι τῆς ἔχεις φταίξει. Σχεδὸν σὲ μισεῖ. "Ὅσο πὺ πολλὰ πράγματα ψωνίσεις, τόσο πὺ μισητὸς τῆς γίνεσαι.

« Κακίστρω ! » λέω ἀπὸ μέσα μου καὶ μπαίνω. Παίρνω μόνη μου ὅ,τι θέλω, λογαριάζω μὲν μὲν μου, ἀφήνω τὰ λεφτὰ στὸ τραπέζι, καὶ στρίβω νὰ φύγω.

— Δὲ θὲς μιὰ καραμέλα ; Πάρε ντέ...

Ἡ Εὐανθία μοῦ δίνει καραμέλα ! Ἡ Εὐανθία μίλησε ! Αὐτὸ τὸ ἰσοδυναμεῖ μὲ θαῦμα τῆς Τήνου ! Σαστίζω. Γίνομαι ἐγὼ τὴν ἀμίλητη. Ἀπληθύνωμαι, καθὼς τὴν ἀκούω νὰ συνεχίζει :

— Ἐχω καὶ τοὺς σφάχτες, ἔχω καὶ τὴ μοναξιά μου, τρισεχρότερος σφάχτης... Καὶ μὴ καὶ θέλω τίποτε παραπάνω ; Νὰ κλαῖω μὲ τὴν ἡσυχία μου θέλω. Ἀλλὰ σοῦ λέει, κυρά μου, οἱ πελάτες δὲν ἔχουν ὕψος νὰ βλέπουν τὰ μούτρα σου, πρέπει νὰ χαμογελάς μπορᾶς δὲ μπορᾶς. Γιατί, λέω γὼ πάλι μὲ τὴ δική μου λογική, γιατί νὰ τοὺς χαμογελάω ; Μήπως καὶ μῆπως κανεὶς δῶ μέσα μιὰ φορά νὰ μοῦ πεῖ ἕνα λόγο ; Ἐρχονται βιαστικοί, νευριάρηδες, γιὰ τὸ σφέρο τους μόνο. Ἔτσι, ν' ἀνοίξει μιὰ καραμάκι τὴν πόρτα ἐξεπιτιούτου, νὰ μοῦ πεῖ, « βρε Εὐανθία », πὼς διάνευσέ αὐτὴ τὴν παλιοζωὴν κατὰ μὲν τὸ μαγαζί ; Μπά, τὸ σφέρο τους μόνο, « δῶσε μου τοῦτο, δῶσε μου κεῖνο », « γρηγορὰ καὶ μὲ νύχτωσες », « οὔτε μιὰ πρόσθεση δὲ σκαμπάζεις », — ἄσε πιά τὰ τηλεφωνήματα στοὺς ἀγαπητικούς, ροδάνι ἢ γλώσσα τους, τίς ἀκούω καὶ λέω ἀπὸ μέσα μου, « ἄντε μωρέ, μόνο μὲ σένα δὲ βρέθηκε ἄνθρωπος ν' ἀνοίξει μιὰ κουβέντα, ἦρθες καὶ παρήλθες, Εὐανθία, καὶ κανεὶς δὲ σὲ ρώτησε πὼς ἦρθες καὶ πὼς παρήλθες... »

Ἀμίλητη ἐγὼ. Κόλλησε ἡ γλώσσα μου ἀπ' τὴν ταραχή. Πρώτη φορά μοῦτυχε κάτι τέτοιο. Πέτρα ἀπ' ἔξω, κι' ἀπὸ μέσα πίκρα. Συνεχίζει.

— Πάρε κι' ἄλλη καραμέλα, μὴ σκιάζεσαι, δὲ μὲ φτωχαίνει. Νά, τώρα-δὰ, δὲν πᾶνε δέκα λεφτὰ, μπαίνει μιὰ μαντραχαλοῦ μέσα, οὔτε μιὰ καλησπέρα, οὔτε νὰ ρωτήσῃ, πᾶνε τὸ τηλεφώνω, ροδάνι ἢ γλώσσα της, ἔφαγε γιὰ μασκαράτικα, « Μὲ μασκαρώνετε », « μέχρι τὸ λαϊμὸ εἶμαι », καὶ πάλι τὰ ἴδια, τὴν ἀκούω, μ' ἔχωναν κι' οἱ σφάχτες, « ἄντε, λέω, καμμένη Εὐανθία, μόνο γιὰ σένα δὲ βρέθηκε ἕνας λόγος περισσεύμενος, ἦρθες καὶ παρήλθες, ἦρθαν καὶ παρήλθαν τόσες ἀποκριὲς καὶ σὺ τὰ ἴδια ἀνακατώνεις στὸ μυαλό σου », ἔγινε θυμὸς τὸ παράπονό μου καὶ δίνω μιὰ καὶ τῆς κλείνω τὸ τηλεφώνω. « Σὲ ξέρουμε τί παλιομοβόρα εἶσαι ! » μοῦπε καὶ τσακίστηκε. Καὶ τί ; Μήπως ἐπιτρέπεται νὰ κλάψω ; "Οχι...

Οὔτε μιὰ λέξη δὲν κατάφερα νὰ τῆς πῶ. Τραβάω κατὰ τὴν πόρτα, μὲ ἀκολουθεῖ, « Τόσες ἀποκριὲς... » μουρμουρίζει, βγαίνω, κάνει μιὰ τελευταία προσπάθεια νὰ μὲ συγκρατήσει :

— Αὐτὰ πὺ λές...

Κυρά-Εὐανθία, ἡμάρτον... Δὲν ἤξερα πὼς ἔχεις σφάχτες... Κι' ἐκεῖνος τῆς μοναξιᾶς τρισεχρότερος...

ΔΕΝ ΕΙΧΑ νὰ πᾶω πουθέντα. Ἐμεῖνα σίτι γιὰ δεῖγμα : τοῦ μὴ ξεφαντώματος. Εἶχα πέσει μάλιστα καὶ στὸ κρεβάτι μου, καὶ σὺν κοιμώμωνα πᾶει καλὰ, σὰ δὲν κοιμώμωνα θάπιναν νὰ καταγράφω τοὺς ξενοχτηδες πὺ θάσσαν τὴν τελευταία ἀποκριὰ μὲ μεθυμένα τραγούδια ὡς ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ τους.

Ἀλλὰ καθὼς κάποια πόρτα ἀνοίξε κι' ἔκλεισε, κάποια εὐχὴ βρόντηξε : « Καλὴ διασκέδαση ! », κάποιο αὐτοκίνητο ξεκίνησε κεφάτο καὶ τρελό κάτω ἀπ' τὰ παράθυρά μου, ξεμυαλίστηκε, φαίνεται. Ὑποσυνειδητῶς.

Καὶ βρέθηκα στὸ δρόμο. Γιὰ νὰ δώσω κουράγιο στὸν ἑαυτό μου ἄρχισα νὰ σιγοτραγουδῶ : Δὲν πᾶω σίτι μου ἀπόψε... καὶ πάλι τὰ ἴδια : Δὲν πᾶω σίτι μου ἀπόψε..., ὥσπου ἔφτασα ἔξω ἀπὸ ἕνα σίτι πὺ εἶχε γλάντι. Χτύπησα μιὰ, χτύπησα δυό, χτύπησα ἀμέτρητες φορές τὸ κουδούνι, κάποτε ἀκούσαν κι' ἀνοίξαν. Μόλις μὲ εἶδαν ἄρχισαν νὰ βγάζουν ἀνθρώπους κραυγές : « Ἐνας μασκαράς ! ἕνας μασκαράς ! νὰ χοροπηδᾶνε γύρω μου, νὰ μὲ κάνουν πολὺ γάζι. « Τί πρωτότυπη μάσκα ! » « Κοίτα τί φυσικὸ χασμουρητό... » « Τί νᾶναι ἄραγε ντυμένη ; » « Ποιὰ νᾶναι ; » « Καὶ τοῦ χρόνου, καὶ τοῦ χρόνου ! » φωνάζανε ἐξάλλοι ἀμπαλλάροντάς με μὲ πολὺχρωμες σερπαντίνες. Ἐ, σὺν κόπασε πιά ἡ πρώτη ἐντύπωση, μ' ἀφήσανε, πιάσανε πάλι νὰ χορεύουν, νὰ λιώνουν, μὲ λίγα λόγια νὰ περνᾶνε « ἀξέχαστα ».

Ἐγὼ ξάπλωσα ἀναπαυτικά σὲ μιὰ πολυθρόνα, ἀναπαυτικά μέχρις ἀπρεπείας. Ἡ οἰκοδόμοινα σκοτώθηκε νὰ μὲ περιποιηθεῖ. Τὴ μιὰ πιατέλα ἔπαιρνε, τὴν ἄλλη ἔφερνε. Καὶ δὲ χόρταινε νὰ μὲ θαυμάζει. « Αὐτὴ ἡ μάσκα σας εἶναι τρέλα ! Αὐτὸ τὸ

χασμουρητό !... » Ἀλλὰ κι' ἐγὼ δὲ χόρταινα νὰ τὴ θαυμάζω. Φοροῦσε ἕνα θαυμάσιο βραδινὸ φόρεμα ἀπὸ ταρταμοσαλάτα κεντημένο ἀριστοτεχνικὰ μὲ γαρίδες καὶ ψιλὴ-ψιλὴ κἀπαρη. Ἐνα κολιεῖ ἀπὸ ἐλιές θροῦμπες συμπλήρωνε τὴ λάμψη τῆς.

Σὲ λίγο ἦρθε ἕνας εὐγενικὸς κύριος, ντυμένος Coca-Cola, νὰ μὲ πάρει νὰ χορέψουμε. Τοῦ εἶπα : « Μερσί, βαριέμαι... » Πόσο τὸν πίκρανα ! Ἦρθε κι' ἕνας ἄλλος, ἀκόμα πὺ χαριτωμένος, ντυμένος ἀσπιδίτη. « Προτιμῶ νὰ σᾶς πῶ », τοῦ εἶπα, καὶ χλάπ ! τὸν κατάπια.

Κι' ἐνῶ ὅλα τὰ βρήκα τόσο διασκεδαστικά ὅταν πρωτομπήκα, τί ἔγινε μέσα σὲ λίγα λεπτά κι' ἔπεσε στὸ μηδὲν ἡ ἀτμόσφαιρα ; Πὼς βρέθηκαν ὅλοι ξαπλωμένοι στὶς πολυθρόνες, στὸ δικό μου στυλ, μὲ κρεμασμένα τὰ χέρια, κρεμασμένα τὰ μάτια ; Τί παρατεταμένα χασμουρητὰ ἦταν ἐκεῖνα, γραφικότερα καὶ ἀπ' τὸ δικό μου ; Δὲν τοὺς ἔμενε ἄλλη δύναμη, παρὰ μονάχα ν' ἀναρωτιοῦνται : « Τί πάθαμε ; Τί πάθαμε ; »

Ὅταν, ἄξαφνα, κάποιος, ντυμένος ξυπνητήρι, πετάχτηκε ἐξάλλος, καὶ δειχόντας ἐμένα οὐρλιάζε : « Αὐτὴ φταίει ! αὐτὴ φταίει ! »

Δὲ χρειάστηκε περισσότερο. Ὅλοι χύμηξαν ἀπάνω μου, μὲ ἄρπαξαν καὶ μὲ πέταξαν ἀπ' τὸ παράθυρο ἔξω.

Κάποιος πέρασε δίπλα μου καὶ μοῦ φιθύρισε κοροϊδευτικά :

— Ποιὸς σοῦ εἶπε νὰ ντυθεῖς Ἀνία ;

— Λάθος κάνετε... Δὲ ντύθηκα...

— Τότε ποιὸς σοῦ εἶπε νὰ εἶσαι ἀνιάρη ;

Ξύπνησα, προσβεβλημένη.

Περὶ ὁνείρων ...

ΣΩΝΕΙ καὶ καλὰ ν' ἀγοράσω Ὀνειροκρίτη. Μὲ τραβάει ἀπὸ τὸ μανίκι, μὲ ἀκολουθεῖ. « Πάρε ἕναν, κυρία, πάρε, κι' ἂ δὲ στρέξουν, μοῦ τὸν φέρνεις πίσω... Μὲ τὸ μαχαίρι τοὺς δίνω... » μὲ ψέλνει.

Τοῦ λέω ὅτι βιάζομαι, μοῦ λέει : « Χαρὰ στὸ χασομέρι ». Τοῦ λέω ὅτι δὲν ἔχω λεπτὰ, μοῦ λέει : « Στὸν δῖνον τζάμπα ». Τοῦ λέω τότε πὼς δὲ βλέπω πιά ὄνειρα. Τὸ μούτρο του γεμίζει περιφρόνηση καὶ οἰκτο. « Καὶ ζεῖς ; Στὸ κάτω-κάτω, πᾶρ' τον καὶ πέτα τον... » ἀγανακτεῖ.

Τὸν πῆρα, τὸν ξεφύλλισα, τὸν πέταξα σὲ μιὰ γωνιά, καὶ τώρα πὺ βρέχει τόσο δυνατὰ καὶ θὰ βρέχει ἔτσι ὅλη μέρα, κι' ὅλη μέρα θάνα Κυριακή, κάθομαι καὶ σκέπτομαι ὅλο γιὰ ὄνειρα, πόσα στρέξαν καὶ πόσα δὲ στρέξαν, πόσο ψεύτες εἶναι οἱ Ὀνειροκρίτες, πὼς ὅταν βλέπεις στὸν ὕπνο σου φίλ δὲν εἶναι « σμῖξη », εἶναι ὄνειρο, πὼς ὅταν ὀνειρεύεσαι ὅτι κάποιον περιμένεις καὶ δὲν ἔρχεται, δὲν εἶναι « παρεξήγηση », δὲν εἶναι οὔτε ὄνειρο. Δὲν ἔρχεται. Αὐτὸ μόνο.

Ἀναστενάζω. Ἀνοίγω τὸν ὀνειροκρίτη στὸ ΑΝΑΣΤΕΝΑΓΜΟΣ :

Ἄν ὀνειρευτεῖς ὅτι ἀναστενάξεις, σημαίνει ὅτι καταβάλλεις ἀδίκους κόπους ἂν ἀναστενάξει ἄλλος, μάταια καὶ ἀδίκαια ταλαιπωρεῖται καὶ ἐκεῖνος.

Ἀναστενάζω καὶ χαμογελῶ καὶ σκέπτομαι, κι' ἴσως πάλι καὶ νὰ ὀνειρεύομαι.

Ἐρχονται στὸ νοῦ μου ἐκεῖνα τὸ ὄνειρα ἐφιόλτες : Πὼς πέθανες, πότε καὶ γιατί τόσο « προῶρος », δὲν ξέρεις, ξέρεις ὅμως πὼς εἶσαι νεκρός. Κι' ἀκόμα, μπορεῖς ν' ἀνασηκώσεις τὸ κεφάλι σου κάθε τόσο κατὰ τὴν πόρτα τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ὅπου βρίσκεσαι ὁλομόναχος, νὰ δεῖς μὴν ἔρχεται κανένας. Κανένας. Κι' οὔτε πὺ σὲ παρηγορεῖ διόλου ἕνα τεράστιο στεφάνι πὺ ἔρχεται κατὰ πάνω σου μονάχο του, βαδίζοντας κούτσα-κούτσα μὲ τὸ ξυλοπόδαρό του. « Τυπικότητες », λές.

Ἀμ' τὸ ἄλλο ; Ποῦ βρίσκεται τέτοιο ξεροβόρι στὰ ὄνειρα ; Καὶ σὺ πὺ τὸ ἀντέχεις μέρες ὁλόκληρες, ἐκεῖ ἀκουμπισμένος πάνω σ' ἕνα ξεριζωμένο δέντρο ; Κι' ὅταν ἐπιτέλους κάτι διακρίνεις ἀπὸ μακριὰ καὶ λές : « Αὐτὸς, αὐτὸς εἶναι », καὶ ἐτοιμάζεσαι νὰ σύρεις δυνατὴ φωνὴ νὰ τὸν φωνάζεις, πὺ χάνεται ἡ φωνὴ σου, κι' ἀνοίγονται ἀδειαὶ ἀδειαὶ τὸ στόμα σου ; Ἀπὸ τὰ πὺ σκληρὰ μου ὄνειρα.

Κι' ὕστερα, καθὼς ἐξακολουθεῖ νὰ βρέχει ἔτσι δυνατὰ καὶ θὰ βρέχει ὅλη μέρα, τρέχω σὲ κείνα τὰ θαυμάσια ἐπιπόλαια ὄνειρα :

Τὸν βλέπεις. Τὸν ρωτᾶς : « Πὼς ἀπὸ δῶ ; » « Γιὰ σένα », ἀπαντᾷ. « Ἄ, ὥστε ἔτσι », μουρμουρίζεις ἐσὺ καὶ κοκκινίζεις, κι' ἐκεῖνος τότε σὲ ρωτᾷ μὲ τὴ σειρά του : « Ἐσὺ πὺς ἀπὸ δῶ ; » « Μὰ γιὰ σένα », ψελλίζεις ἐσὺ, κι' αὐτός : « Ἄ, ὥστε ἔτσι », λέει.

Καὶ μπαίνετε σ' ἕνα δρόμο πὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὰ μάτια καὶ στὰ μάτια τελειώνει, καὶ προχωρεῖ βλέμμα-βλέμμα. « Καὶ ἀπὸ πὺ ἐρχόσονται ; » ξαναρωτᾷ αὐτός. « Ἀπὸ σένα », λές ἐσὺ. Καὶ μὲ τὴ σειρά σου ρωτᾶς : « Κι' ἐσὺ ἀπὸ πὺ ἐρχόσονται ; » « Ἀπὸ σένα », θὰ πεῖ κι' αὐτός, κι' οἱ δύο θὰ πεῖτε : « Ἄ, ὥστε ἔτσι... Ὁραῖα. »

Θαυμάσια όνειρα. Τό πρωί δὲν ξυπνᾷς. Κρατᾷς μισόκλειστα τὰ μάτια μὴ καὶ πέσει στὸ στόμα τῆς μέρας ἐκεῖνο τὸ « ἀπὸ σένα » καὶ « γιὰ σένα ». Οὔτε σοῦ περνᾷ ἀπὸ τὸ νοῦ ὅτι ὄνειρεύεσαι.

Καὶ μόνο ἂν τύχει καὶ τὸν συναντήσεις στὸ δρόμο καὶ σοῦ πεῖ « Καλημέρα σας » καὶ τοῦ πεῖς κι' ἐσύ « Καλημέρα σας », τότε μόνο ξυπνᾷς καὶ λές : « Ἀ, ὥστε ἔτσι... »

... καὶ πραγματικότητων

ΣΤΕΝΟΜΑΚΡΟΣ, σκοτεινὸς δρόμος. Ἐπὶ δὴ κι' ἀπὸ κεῖ σταματημένα αὐτοκίνητα κολλητὰ τὴν αὐτὴν ἄλλη, ἀπὸ δὴ κι' ἀπὸ κεῖ σταματημένα ψηλὰ σπίτια, ἄτολμα παράθυρα, σιωπηλὰ μπαλκόνια, αὐστηρὲς πόρτες, ὅλες κλειστές. Πίσω ἀπὸ μερικὲς τσιτώνες ἕνα φῶς νὰ βγεῖ ὡς ἔξω στὸ δρόμο. Κάπου πρὶν πάνω μοιδιάζει στὸ μισοσκόταδο ἕνα μπάρ, ἕνας μερακλωμένος καπνὸς ἀπὸ τσιγάρα σέρνεται στὸ ἐσωτερικὸ του, μέσ' στὸν καπνὸ καὶ στὸ μισοσκόταδο ἐπιπλέουν δύο-τρία νεανικά κεφάλια καθὼς στριφογυρνᾷ πάνω στὰ ψηλὰ σκαμινιά, σὰ μοναχὰ τοὺς, σὰ χωρὶς σῶμα.

Τὰ σπίτια νυστάζουν, τὰ παράθυρα λαγοκοιμοῦνται, στίς εἰσόδους τῶν πολυκατοικιῶν κουτουλάει μιὰ ἡσυχία, τὰ στρωμένα χαλάκια στὰ ἐσωτερικά σκαλιά περιμένουν πῶς καὶ πῶς νὰ στραγγαλίσουν κάποιον ἥχο πὺλ θὰ πατήσῃ ἀπάνω τοὺς.

Κι' ἐγώ, κάπου ἀνάμεσα σ' ὅλ' αὐτὰ, σ' ἕνα σταματημένο αὐτοκίνητο μέσο, « Περιμένε λίγο » μοῦ εἶπαν, καὶ περιμένω.

Ἐνα φῶς ἄναψε κι' ἔβρησε γρήγορα τέσσερις-πέντε φορές, καὶ τὸ ρετιρὲ ἐκεῖνο ἔμεινε τελικὰ σκοτεινὸ. Αὐτὸ μοῦ δίνει τὸ ἀνόητο δικαίωμα νὰ φαντασθῶ ὅτι τὸ σπῖτι αὐτὸ εἶναι ἔρημο, πῶς τάχα σπρώχνω σιγὰ-σιγὰ τὴ μεγάλη ἐξωτερικὴ πόρτα, περνᾷω στίς μύτες τῶν ποδιῶν μου μπροστὰ ἀπὸ τὴν ἡσυχία πὺλ κουτουλάει στὸν πάγκο τοῦ θυρωροῦ, ἀνεβαίνω στὰ σκοτεινὰ τίς σκάλες, φτάνω στὴν πόρτα τοῦ διαμερίσματος, εἶναι κουφωτὴ. Σπρώχνω, μπαίνω μέσα, δὲν ἀνάβω φῶς, κάποιον ἀκούω πὺλ κλαίει στὰ σκοτεινά, « Μὴ κλαῖτε », τοῦ λέω, καὶ : « Εἶχα δίκιο, ἔρημο εἶναι τὸ σπῖτι αὐτό, μπορῶ νὰ μείνω », σκέφτομαι.

Σιγανὰ βήματα κόβουν τοὺς παραλογισμοὺς μου, μὲ συνεφέρνουν. Μιὰ σκιὰ κινεῖται λίγο πρὶν πέρα, στὴ γωνιά, στὸ σκοτάδι. Μπορεῖ κι' ἀπὸ ὥρα νὰ βρισκόταν ἐκεῖ, κι' ἐγώ, καθὼς ἔμπαινα σὲ ξένα σπῖτια, νὰ μὴν τὴν εἶδα. Εἶναι ἕνας ἄντρας. Καπνίζει. Στέκεται. Χτυπάει τὸ παπούτσι τοῦ πάνω στ' ἄλλο. Καπνίζει. Κοιτάζει τριγύρω. Ἀρχίζει τίς βόλτες.

Μικρὲς ἡμέρες βόλτες στὴν ἀρχή. Πάνω-κάτω, πάνω-κάτω. Τίς μεγαλώνει ὕστερα. Φτάνει ὡς τὴ φωτισμένη πόρτα τούτου τοῦ σπιτιοῦ, μὰ μόλις τὸν ἀρπάζει τὸ φῶς καὶ τοῦ ξεσκεπάζει τὸ ἀγωνιώδες πρόσωπό του, στρίβει ἀπτότομα, πᾶει κατὰ τὸ σκοτάδι. Κοντοστέκεται. Ἀνάβει τσιγάρο, τὸ σπῖτρο καψαλίζει λίγο τὸ σκοτάδι, σβήνει, μυρίζει λὲς καμένο, καμένη ὥρα. Οἱ ἀπανωτὲς ρουφηξιὲς τοῦ τσιγάρου ἀγριεύουν τὴν κάφτρα, ἀναβοσβήνει, κάτι σὰν τρελὸς μικρὸς φάρος, κάτι σὰν τρομαγμένη νευρικὰ πυρολαμπίδα πὺλ βρέθηκε νὰ αἰωρεῖται. Κάνει βόλτες, καπνίζει. Ἡ ὥρα βράζει, ἀχνίζει, ξεθυμαίνει, γλιστράει κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του. Σηκώνει ὄρθιο τὸ γιᾶκά του, τὸν τραβᾷει καταπάνω, λὲς κι' αὐτὸ θὰ συγκρατήσῃ τὴν ὥρα πὺλ φεύγει. Ἄλλος διαβάτης κανεὶς σ' αὐτὸ τὸ δρόμο. Μόνο ἡ ὥρα. Αὐτός, ἑξάλλος, ἀκουμπᾷει κάθε τόσο τὸ τσιγάρο ἀπάνω της, πάνω στὸ ρολοὶ του, νὰ δεῖ πὺλ φεύγει, νὰ τὴν κάψει, δὲν τὴν καίει.

Οἱ βόλτες τώρα γίνονται γρήγορες, τρελές. Σχεδὸν στριφογυρίζει γύρω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του. Κι' αὐτός, πὺλ εἶναι σιγὰ τόσο εὐρύχωρος, γίνεται, ἅμα περιμένουμε, στενός, κλουβί. Γύρω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του στριφογυρίζει, περιμένει. Ἐπὶ τὴ μιὰ θέλει νὰ ἀποφύγει τὸ φῶς τῆς πόρτας πὺλ τὸν κοιτάζει σὰν ἀστυνομικός, κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴν περιέργεια μου πὺλ φαίνεται πῶς φωσφορίζει μέσα στὴ νύχτα πὺλ μᾶς βρῆκε, καὶ μένα, κι' ἐκεῖνον, καὶ τοῦτο τὸ δρόμο.

Καὶ τότε παρουσιάζεται ἐκεῖνη, ἔτσι ὁλοῦξαφνα, οὔτε τὸ πῆρα εἰδηση ἀπὸ πὺλ ἦρθε, ἀπὸ ποιά ἀπελπισμένη του βόλτα ἔξευδαχτηκε, ἀπὸ ποιά δικιά της ἀταραξία ἀβίαστα πρόβαλε. Στέκεται ἐδῶ στὴν πόρτα, παίζει μαζί της τὸ φῶς, κρατᾷ ἕνα μισοφαγωμένο σουβλάκι, δαγκώνει μιὰ νέα μπουκιά, τὴ μασάει μαζί μὲ μιὰ « καλησπέρα ». Χαριτωμένα κι' εὐθυμα, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴν εὐθυμία τῶν ἀνθρώπων πὺλ ἀργοῦνε, ἔτσι θέλουν κι' ἀργοῦνε.

Αὐτός, μόλις τὴ βλέπει, ὅχι νὰ πλησιάσει, ὅχι νὰ τῆς μιλήσει. Πισωπατάει μόνο, καί, ἐξαντλημένος, ρίχνεται πάνω στὸν τοῖχο τοῦ σπιτιοῦ. Καὶ μένει ἔτσι.

« Ἡ κούραση τῆς εὐδαιμονίας », σκέφτομαι.

Απρίλιος 1965

ΤΑ ΚΟΚΚΙΝΑ ΠΑΠΟΥΤΣΙΑ

ΔΙΗΓΗΜΑ

ΕΧΟΥΜΕ ΠΑΝΩ ΑΠΟ ΜΙΑ ΩΡΑ πὺλ δοκιμάζουμε παπούτσια. Ἀσπρα. Ἀστραφτερά, χαρωπά, ἀνθισμένα παπούτσια. Πασχαλιάτικα. Παιδικά. Τέσσερα πόδια γεύονται κατὰ κόρον τὸ « καινούργιο » καὶ τὸ « ἀλλιώτικο », δοκιμάζοντας καὶ ἀπορρίπτοντας ὅ,τι δὲν τοὺς ἀρέσει, μὲ τὸ αἰτιολογικὸ « αὐτὸ μὲ στενεύει... αὐτὸ μοῦ εἶναι μεγάλο... αὐτὸ καὶ μοῦ εἶναι μεγάλο καὶ μὲ στενεύει ». Ἐγὼ κι' ὁ ὑπάλληλος ἔχουμε κυριολεκτικὰ γονατίσει μπροστὰ σ' αὐτὰ τὰ πόδια, προσπαθώντας νὰ ἐντοπίσουμε πὺλ κεῖται τὸ μεγάλο δάχτυλο, πὺλ κεῖται τὸ ψεῦδος.

Κι' ἄξαφνα, μέσα ἀπὸ ἕνα κουτί, κάνει τὴ μοιραία ἐμφάνισή του ἕνα ζευγάρι κόκκινα κοριτσιίστικα παπαρουνένια παπούτσια, μ' ἕνα κόκκινο παιγνιδιάρικο κουμπάκι στὸ πλάι, αὐτὸ πὺλ πρὶν ποῦ ἔκαμε τὴν καρδιά μου νὰ σπαρταρήσῃ, νὰ μικρύνει, νὰ γίνῃ καρδιά παιδικὴ γιὰ νὰ ξανααιστανθεῖ. Ἰπποτικὰ ἀμέσως φέρεται ὁ καιρὸς, παραμερίζει, γιὰ νᾶρθῃ μπροστὰ μιὰ σκονισμένη ἱστορία, παλιά, πάλι μὲ παπούτσια, μὲ τὰ πρῶτα παπούτσια πὺλ μ' ἔκαμαν νὰ κλάψω.

»»

Πάσχα. Ἐνα Πάσχα μέσα στὸν πόλεμο ἢ ἀμέσως μετὰ. Δὲν καλοθυμᾷμαι. Πάντως ὅλα ὀνομάζονταν τότε « δύσκολα ». Τὰ πράγματα δύσκολα, οἱ μέρες δύσκολες, ἡ ζωὴ δύσκολη. Καὶ τότε ἀκριβῶς ἦταν πὺλ ἀξίωσα ἕνα ζευγάρι κόκκινα παπούτσια.

— Θὰ τὴν πάω στὸ Μοναστηράκι, στὸν πατριώτη μου τὸ μαστρο-Κούλη... Θὰ μᾶς φτιάξῃ κάτι, πὺλ νᾶναι καὶ γερό καὶ συφερτικό, ἐνέδωσε μὲ τὰ πολλὰ ὁ πατέρας.

Θὰ κόντευε Μεγάλῃ Βδομάδα, πὺλ μὲ πῆρε ἕνα ἀπομεσήμερο νὰ πᾶμε στὸ μαστρο-Κούλη. Οἱ νοικοκυρὲς ἀνέμιζαν στὰ παράθυρα, ἔπλεναν τζάμια. Καθὼς τᾶτριβαν μὲ κομμάτια ἐφημερίδες, ἐκεῖνα ἔτριζαν, κι' ἀστραφταν σὰ στὰ παράθυρα νὰ κρέμονταν κλουβιά μὲ τιτιβίζοντα χελιδόνια, καὶ ἥλιοι.

Ἀπερίγραπτο ἦταν τὸ πόσο σφιχτὰ μὲ κρατοῦσε ἀπὸ τὸ χέρι ὁ πατέρας μου, στίς λιγιστὲς ἐξόδους μας, στοὺς λιγοστοὺς περιπάτους μας. Σὰ νὰ τοῦχα ξεφύγει καὶ νᾶτρεχε χρόνια γιὰ νὰ μὲ πιάσει. Καὶ σὰ νὰ μ' εἶχε πιάσει μόλις ἐκεῖνη τὴ στιγμή.

Ὅμως, αὐτὴ τὴ φορὰ, ἦταν τόσο εὐχάριστο αὐτὸ τὸ σφίξιμο. Σὰν τὸ εὐθυμο ἐκεῖνο σφίξιμο πὺλ σοῦ κάνουν τὰ καινούργια παπούτσια τὴν « πρώτη μέρα ».

Ἄν μὲ ρωτοῦσε κανεὶς πῶς πῆγαμε στὸ μαγαζὶ τοῦ μαστρο-Κούλη, ἀπὸ πὺλ περάσαμε, ἐγὼ θὰ τοῦλεγα : « Περάσαμε... περάσαμε... ἀπὸ κάτι κόκκινα παπούτσια, ὕστερα πῆραμε ἕνα μακρὸ δρόμο κόκκινα παπούτσια, στρίψαμε μετὰ ἀπὸ κάτι ἄλλα κόκκινα παπούτσια, καὶ φτάσαμε ! »

Μὰ σὰ βρέθηκα στὸ μαγαζὶ τοῦ μαστρο-Κούλη ξέβαψε ὅλο τὸ κόκκινο χρῶμα κι' ὅλη ἡ χαρὰ ἀπὸ τὸ

δραμά μου. Ἀπὸ τὴν πόρτα, μὲ πῆρε μιὰ χοντρή βαριά μυρουδιά πετσιοῦ καὶ προβιάς, ἔπεσε μέσα της ἡ ἀναπνοή μου καὶ πνίγηκε. Χάμω, σκουπίδια, σπάγγοι, καρφάκια, ἕνας λόφος μὲ λογιῶ-λογιῶ κατσούφικα κοψίδια δέρματα. Μιὰ χοντρή βελόνα, σὰ μεγάλο καρφί, ἀνεβοκατέβαινε βαριεστημένη καὶ στριγγλὴ καὶ γάζωνε ἕνα ἐφιαλτικὸ παπούτσι.

Σὰ δῆμιος ἐμφανίστηκε ὁ μαστρο-Κούλης, ἀναμερίζοντας μιὰν αὐλαία ἀπὸ κρεμάθες χοντροπάπουτσα, ἀντρικά τὰ πιὸ πολλά, τὰ κορδόνια τους τρεμούλιασαν σὰ νευρικά μουστάκια, πού κάτω ἀπ' τὴ χοντρή λαστιχένια τους σόλα σπαρτάραγε τὸ κακόμοιρο τ' ὄνειρό μου.

Κι' ἀφοῦ εἶπανε : « Χρόνια καὶ ζαμάνια... », « Ψυχρά κι' ἀνάποδα », καὶ ἀφοῦ « Τώωωρα ἡ Ἀργυρούλα ; », κατέληξε πιά ὁ πατέρας μου :

— Καὶ τώρα, μαστρο-Κούλη, ἄς πᾶμε στὸ προκείμενο !

Μὲ τοῦτο τὸ « προκείμενο » πῆρα νὰ ἐλπίζω. Φαντάστηκα πὼς « τὸ προκείμενο » μπορεῖ νάταν ἕνας ἄλλος δρόμος, ἕνα ἄλλο μαγαζί, τὸ « καλὸ » μαγαζὶ τοῦ μαστρο-Κούλη.

— Ἀπὸ δῶ ἡ κόρη, συνέχισε ὁ πατέρας μου, ὅ,τι θυμᾶται χαίρεται ! Τῆς θυμῆθηκαν κόκκινα παπούτσια. Ἐχεις νὰ μᾶς δώσεις τίποτα κατὰλληλο ;

Καὶ πρὶν προφτάσω ν' ἀκούσω τὴν ἀπάντησή, ἡ πατούσα μου βρέθηκε μεμιᾶς καθλωμένη πάνω σ' ἕνα βρωμόχαρτο, κι' ἀπὸ πάνω της ὁλόκληρος ὁ μαστρο-Κούλης, ὅλα τὰ χοντροπάπουτσα, νὰ τὴ ζουλᾶνε μὴ καὶ ξεφύγει. Πιὸ ἀπειλητικὸ, τὸ βάρος τῆς λέξης : « Μπόλικά ! μπόλικά ! » πού σφυροκοποῦσε ὁ πατέρας μου. Ἐνα κουτσομόλυβο σύρθηκε σὰν κατσαρίδα γύρω γύρω της, ἐνῶ ὁ πατριώτης ἔλεγε :

— Θὰ γίνουν ἀθάνατα.

Ἀνησύχησα.

— Δὲ θέλω ἀθάνατα, κόκκινα θέλω, ψέλλισα.

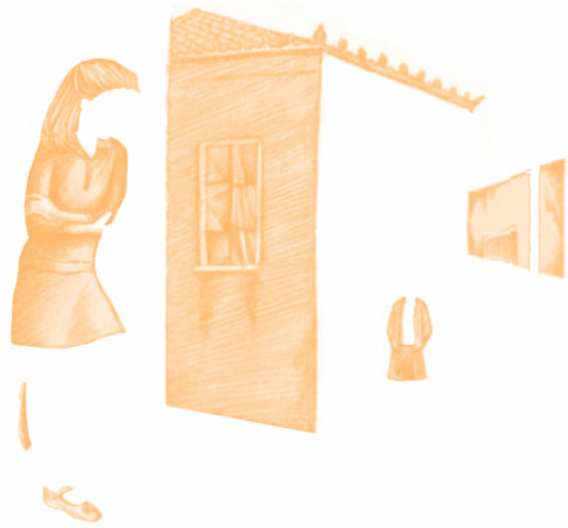
— Θέλε ! ἀγρίεψε ὁ μαστρο-Κούλης, κάτι συνεννοήθηκε ἰδιαιτέρως μὲ τὸν πατέρα μου, καὶ φύγαμε.

Ἴσως σοῦ κακοφανεῖ, μαστρο-Κούλη, ἂν τύχει καὶ διαβάσεις αὐτὴ τὴν ἱστορία, ἀλλὰ κι' ἐγὼ τί σοῦ χρώσταγα νὰ περάσω μία τόσο μαύρη Λαμπρή ; Τί παπούτσια ἦταν ἐκεῖνα πού μοῦφτιαζες ; Κόκκινα δὲ σοῦ εἶπα πὼς θέλω ; Γιατί σώνει καὶ καλά μουσταριά ; Καὶ γιατί τόσο χοντρὸ λάστιχο, βρὲ μαστρο-Κούλη ; Τάνκς ἤμουνα ; Κι' ὅλ' αὐτὰ καλά. Ἀμ ἐκεῖνο τὸ κόκκινο κουμπί, στὸ Θεό σου, τί τῶθελες καὶ τῶμπηξες ; Ἀπὸ ποῦ ὥς ποῦ κόκκινο κουμπί ; Ἀ, προτιμοῦσα νὰ μὲ γελάσεις παρά νὰ μὲ ξεγελάσεις...

Ἐσκάσα στὸ κλάμα.

— Βρὲ ἀχάριστο, φώναζε ἡ μάνα μου, κι' ἂν δὲν εἶναι κόκκινο, εἶναι πρὸς τὸ κόκκινο... Τί παραπάνω θές ; Δὲν ἔχει κόκκινα κουμπιά ; Ἀρα κόκκινα εἶναι. Ἀναγκάστηκα νὰ πειστῶ. Καὶ τί τὸ περίεργο ; Μήπως τώρα πού λέμε : « Ἀναπνέουμε, ἄρα ἐλπίζουμε », τὸ ἴδιο δὲν εἶναι ;

Κι' ἀνήμερα τὸ Πάσχα τὸ πρῶι, μὲ κρατάει πάλι ὁ πατέρας μου ἀπὸ τὸ χέρι, κατηφορίζουμε γιὰ τὴν ἐκκλησία. Ἐγὼ μὲ τὰ κόκκινα κουμπιά μου, αὐτὸς μὲ τὴν κατάνυξή του. « Χριστὸς Ἀνέστη... » σιγοψέλνει. Μπορῶ νὰ θυμηθῶ καὶ τὸ παραμικρὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης, ἀκόμα καὶ τίς στάλες ἀπὸ τὰ κερά τῆς Ἀναστάσεως στὰ πεζοδρομία καὶ στὰ μαρμάρινα σκαλιά, τὴν αὐστηρὴ παλάμη τοῦ πατέρα μου πού μὲ ζούλαγε ὁλόκληρη μέσα της, τὸ « πρόσεχε μὴν πέσεις », τὸ « δὲν κα-

μέσα της, τὸ « πρόσεχε μὴν πέσεις », τὸ « δὲν καταλαβαίνω γιατί ἐννοεῖς νὰ ξεκινᾶς πάντα μὲ τὸ ἀριστερό, διόρθωσε τὸ βῆμα σου », « ἄλλαξε τὸ βῆμα σου », τὰ θυμᾶμαι ὅλα, καὶ τοὺς μικροὺς μου πῆδους κάθε τόσο γιὰ νὰ βγεῖ τὸ δεξιὸ μπροστὰ καὶ νὰ πάει τ' ἀριστερὸ πίσω, ὅλα, ἀκόμα καὶ τὸ πόσο μοῦ μύρισαν οἱ πασχαλιὲς πού ἀγόραζε μιὰ γυναίκα σκυμμένη στὸ παράθυρο ἀπὸ ἕναν πλανόδιον ἀνθοπώλη...

— Ἀλλαξε τὸ βῆμα σου, ξανάπε ὁ πατέρας μου.

Κι' ἐκεῖνη τὴ φορὰ ἔγινε τὸ κακὸ. Πάνω στὸ πῆδημα μεπερδεύτηκαν τὰ πόδια μου, κι' εἶδα τὸ ἕνα κουμπὶ νὰ διαγράφει μιὰ κόκκινη τροχιά καὶ νὰ ἐξαφανίζεται. Τί κλάμα καὶ τί ψάξιμο ἦταν ἐκεῖνο ; « Δάκτυλος τοῦ Σατανᾶ, δάκτυλος τοῦ Σατανᾶ ! » ἔτριζε τὰ δόντια του ὁ πατέρας μου καθὼς ἔψαχνε χωρὶς ἀποτέλεσμα, καθὼς μὲ ἄκουγε νὰ κλαίω « ἄσεβῶς ».

Δὲν ἤμαστε πιά γιὰ ἐκκλησία, « χρειάζεται καρδιάν καθαρὰν », καὶ πῆραμε πάλι τὸν ἀνήφορο. Μπρὸς ἐκεῖνος, μὲ τὰ χέρια διπλωμένα πίσω στὴ μέση, νὰ λέει : « Μὲ κόλασες ! μὲ κόλασες ! », πίσω ἐγὼ, σὰ μονοσάνταλη, νὰ κλαίω, νὰ κλαίω.

Ἡ μάνα μου, ἅμα ἄκουσε τί συνέβη, εἶπε μόνο : — Τί λές... Κάτι τρέχει στὰ γύφτικα...

Μὰ καθὼς μὲ εἶδε νὰ πετᾶω τὰ παπούτσια καὶ νὰ τὴν ἀκολουθῶ ζυπόλητη καὶ κλαίγοντας, τᾶβαλε μὲ τὸν πατέρα μου :

— Καὶ σύ, εὐλογημένε, πὼς στὴν εὐχὴ ἔψαξες ; Μὲ τὰ δικά μου τὰ μάτια ; Ὁλόκληρο κουμπὶ !...

Ἀλλὰ ἐκεῖνος εἶχε κιόλας ριχτεῖ μὲ ὅλο του τὸ εἶναι στὴν κάθαρση. Εἶχε πάρει μιὰ Σύνοψη κι' ἔψελνε, μουρμουριστά, μασουλιστά, μὲ λοξὸ κάπως τὸ κεφάλι καὶ τὸ χέρι κοντὰ στὸ στόμα, κάπως σὰ νὰ ἐξιστοροῦσε μὲ συντριβὴ στὸ αὐτὶ τοῦ Κυρίου τὸ πῶς « τὸν κόλασα ».

— Θέλω τ' ὁλόκληρο κουμπὶ μου, ἔλεγα τώρα ἐγὼ μέσα στοὺς ὁδουρούς μου.

— Τί λές ἐκεῖ... Κάτι τρέχει στὰ γύφτικα... ἐπανάλαβε ἡ μάνα μου φουρκισμένη.

Καὶ φορώντας μου τὰ παπούτσια μὲ τὸ ζόρι, μὲ ἔσπρωξε βίαια στὴν ξώπορτα, νὰ πάω νὰ παίξω.

Λίγα βήματα πιὸ πέρα στεκόταν ἡ φιλενάδα μου ἡ Πόπη. Μὲ κοίταζε.

‘Εγὼ κόλλησα στὸν τοῖχο, σήκωσα τὸνα μου πόδι,
καὶ τόκρυψα πίσω ἀπὸ τ’ ἄλλο. Καὶ στεκόμουν ἔτσι.

Καὶ τώρα, γονατισμένη ἀκόμα, λές καὶ προσκυ-
νοῦσα, ἀναπολώντας την, τούτη τὴν ἀνάμνηση, προ-
σπαθῶ νὰ καταφέρω τὴ μικρὴ ν’ ἀγοράσει αὐτὰ τὰ
παπούτσια. Τὰ κόκκινα.

— Σοῦ εἶπα, θέλω γόβα ἄσπρη !

— Μὰ τὰ κόκκινα εἶναι πιὸ πρακτικά...

— Δὲν τὰ θέλω γιὰ πρακτικά, τὰ θέλω γιὰ εὐ-
χαριστήσιμα...

Κι’ ἀποφασίζω. Καὶ τὰ ἄσπρα καὶ τὰ κόκκινα.
Προηγούμενως τὰ ἐξετάζω προσεχτικά, δοκιμάζω
νὰ ἰδῶ ἂν εἶναι καλὰ στερεωμένο τὸ κουμπάκι τους,
μὴ τὴν ξαναπάρω. « Ἀθάνατα », βεβαιώνει ὁ ὑπάλ-
ληλος. Καὶ φεύγω, ἔχοντας ἐπιτέλους ἀποκτήσει ἓνα
πραγματικὸ κόκκινο ζευγάρι παπούτσια, πασχαλιά-
τικο δῶρο στὰ περασμένα μου.

Σ’ αὐτὸ τὸν κεντρικὸ δρόμο, ποὺ φράζεις τὴ μύτη
καὶ τὸ στόμα σου νὰ μὴ σὲ πνίξουν τὰ καυσαέρια, εἶναι
τρέλα νὰ ἰσχυριστεῖς ὅτι μυρίζουνε πασχαλιές.

Καὶ ὅμως ἐμένα μοῦ μύρισαν.

Μάιος 1965

Ἐπιλεγόμενα

ΠΗΡΑ τὸ πασχαλιάτικο τεῦχος τοῦ Κύκλου στὸ σπίτι μου, νὰ
τὸ δώσω στὰ μικρά, νὰ διαβάσουν αὐτὰ ποὺ ἔγραψα γιὰ
κεῖνα τὰ κόκκινα παπούτσια, — τὴν ἀνάμνηση ποὺ βρῆκε τὸ
θάρρος νάρθει νὰ μὲ συναντήσει μέσα στὰ ἀχανῆ παρόντα,
συνάντηση ποὺ στοιχίζει ὄχι καὶ λίγο. Εἶπα λοιπόν, ἂς τὸ
διαβάσουν, παιδικὸ εἶναι, ἀπονήρευτο εἶναι, οὔτε γιὰ ἀποστάτες
μιλάει, οὔτε γιὰ ἀπολωλὸτα ὄνειρα, κι’ ἡ νοσταλγία, ποὺ πετάει
ἀπὸ λέξη σὲ λέξη τοῦ σὰν πληγωμένο πουλί, ἀπαρηγόρητη
ἀσφαλῶς θὰ περάσει. Μὰ κι’ ἂν τὴν προσέξουν, θὰ τὴν πηδῇ
ὅπως πηδᾶνε στὰ βιβλία τὶς λέξεις ποὺ πρώτη φορὰ συναντᾶνε
καὶ δὲν ξέρουν τὴ σημασία τους.

Τῷδωσα. « Θὰ τελειώσω πρώτα τὰ βαφτίσια τῆς κούκλας
μου κι’ ἔπειτα... » μοῦ εἶπε ἡ μικρὴ. « Μὴ μὲ βάζεις σὲ μπε-
λάδες », μοῦ εἶπε ὁ μεγάλος.

Περίμενα Καὶ κάποτε, βλέπω τὸ θῆλυ νάρχεται καταπάνω
μου. Στέκεται μπροστά μου μὲ τὰ χέρια στὴ μέση, χτυπάει
κάτω νευρικὰ τὸ πόδι της, μὲ κοιτάζει, βλέμμα χειρότερο
κι’ ἀπὸ σούβλα.

— Τί συμβαίνει ; ρωτάω.

— Ἀπλούςτατα !

— Δηλαδή ;

— Ἀπλούςτατα, σοῦ λέω !

— Μὰ σιγὴ δὲ λέγεται...

— Ἀπλούςτατα ! Εἶμαι ἐξω-φρε-νι-κή !

— Ἐξω φρενῶν θὰ θές νὰ πεῖς... Γιατί ; τί συμβαίνει ;

— Μόνο σὺ ἔχεις τὸ νευρικὸ σου σύστημα ;

— Ἐ, εἶσαι ἐξωφρενικὴ πραγματικά...

— Μάλιστα. Παρακαλῶ, γιατί μᾶς γέννησες ; Για νὰ μᾶς
μαρτυρᾷς ; Ἐ, γι’ αὐτό ;

— Ποῦ σᾶς μαρτύρησα πάλι ;

— Σ’ ὅλη τὴν Τράπεζα μᾶς μαρτύρησες. Ὅτι κάναμε ὥρες
ὥσπου νὰ διαλέξουμε παπούτσια, ὅτι ἐγὼ εἶμαι πεισματάρη
κι’ ἤθελα ἄσπρα ἐνῶ ἐσύ ἐπέμβαινες κι’ ἤθελες κόκκινα... Δὲ
μποροῦσες νὰ περιγραφτεῖς γιὰ τὰ παιδικὰ σου χωρὶς νὰ μὲ
ἀνακατέψεις ἐμένα ;

— Καλά, τόσο κακὸ ἦταν αὐτό ;

— Μάλιστα. Ὁ ἐαυτός μου δὲν εἶναι γιὰ τὰ μάτια τοῦ κό-
σμου... Σ’ ἄρέσει ἐσένα νὰ πάω αὔριο νὰ πῶ σ’ ὅλο τὸ σχολεῖο
μου πὼς μίλαγες χτὲς μόνη σου ;

— Ἐγὼ ; Μίλαγα μόνη μου ; Ποῦ ;

— Μάλιστα. Μόνη σου καὶ παραμόνη σου.

— Καὶ τί ἔλεγα, παρακαλῶ ;

— Εἰθες ἀνοίξει τὸ παράθυρο, κι’ ἔλεγες : « Ἀνοιξή, ἀνοι-
ξή, — γιὰ δὲς καιρὸ ποὺ διάλεξεν ὁ χάρος νὰ μὲ πάρει... »
Σ’ ἄρέσει νὰ τὸ πῶ ; Κοτσομπόλα, ἔ κοτσομπόλα !...

— Εἶσαι !

— Ἐσύ εἶσαι !

— Ὁχι, ἐσύ.

— Ἐσύ, ἐσύ, ἐσύ !

— Ἐσύ, ἐσύ, ἐσύ !

Καὶ χτυπάμε καὶ οἱ δυὸ τὸ πόδι μὲ μανία κάτω, κι’ ἐγὼ
νιώθω μὴ πολὺ περίεργη, πολὺ γλυκιὰ, γνωστὴ μου ἀπὸ παλιά,
εὐχαρίστηση, καρφὶ δὲ μοῦ καίγεται ποὺ πῆγε στράφι τὸ διή-
γημα, πολὺ γλυκιὰ εὐχαρίστηση, τώρα ὅπου νᾶναι θ’ ἀνεβᾶ-
σουμε τὸνα δάχτυλο πάνω στὸ ἄλλο, καὶ « θὰ κόψουμε », ὅπου
νᾶναι...

Καὶ τότε κάποιος σώφρων πλησιάζει, μπαίνει στὴ μέση καὶ
μοῦ λέει ἐπιτιμητικά :

— Μὰ καλὰ, παιδί γίνεσαι καὶ σὺ τώρα ;

Σώφρων ; Μωρὲ ἀπάνθρωπος !

Χαρτογραφία ...

ΑΝΟΙΣΙΑΤΙΚΟ μεσημέρι. Ἀπὸ τὸ ἀνοιχτὸ παράθυρο
ἀκούγονται ψιθυροί, μεθυστικοί, ἀκατάληπτοι, τοῦ Ἀπρι-
λίου.

Συμβάλλω στὸ ζωγράφισμα ἐνὸς χάρτη. Προσπαθῶ νὰ φα-
νεῖ ἡ θάλασσα ὅσο τὸ δυνατόν πιὸ γαλάζια, μὰ κυρίως ὅσο τὸ
δυνατὸν πιὸ ἥσυχη.

Ἔνω τὸ μπλὲ μολύβι, κι’ ὕστερα, μ’ ἓνα μπαμπάκι, τὸ
ἀπλώνω μαλακὰ-μαλακὰ. Εἶναι ὥρα νὰ πιάνεις στὰ χέρια
σου πέλαγος, νὰ χαϊδεύεις πέλαγος... « Θὰ κολυμπήσεις καὶ
τὴν περιποιεῖσαι τόσο ; » μὲ κοροϊδεύει ὁ μεγάλος, ποὺ « ξε-
πατικώνει » τώρα βουνὰ καὶ κάμπους. Προσφέρομαι νὰ βάλω
τὴ γλῶσσά. « Δὲν εἶναι γιὰ ξάπλα », μὲ ἀποπαίρνει.

— Αὐτὸς εἶναι ὁ νομὸς Ἀττικῆς ; ρωτάει ἡ μικρὴ ποὺ ἔχει
σκύψει στὸ μεγάλο χάρτη.

— Αὐτός.

— Κι’ ἀπὸ δῶ κι’ ἀπάνω ποὺ δὲ φαίνεται, τί εἶναι ;

— Ἀπὸ δῶ κι’ ἀπάνω ποὺ δὲ φαίνεται εἶναι ἄλλες ἡῶρες.

— Ἐμεῖς δηλαδή στὸ νομὸ Ἀττικῆς θὰ τὴν περάσουμε ;

Σφυρᾶνε τώρα καὶ κάτι τραῖνα, κοίτα διαβολικὴ σύμπτωση,
πετᾶνε καὶ κάτι χελιδόνια, κελαιδᾶνε καὶ κάτι ἀποδημητικοὶ
πόθοι... Δύο-τρία χαμομήλια, ποῦχουν φυτρῶσει στὴν ἄκρη τοῦ
πεζοδρομίου, σὲ μιὰ σπιθαμὴ χῶμα, κοιτάζουν μ’ ἀπελπισία
τὴν ἀσφαλτο...

— Μοῦ λές πὼς ν’ ἀρχίσω τὴν ἐκθεση ;

— Τί ἐκθεση σᾶς ἔβαλε ;

— Γιὰ τὴν ἀνοιξή.

— Ἐ, ἄρχισε πρώτα μόνη σου κι’ ἔπειτα σὲ βοηθάω.

— Ἐσύ, ἂν ἦσουναι παιδί, πὼς θ’ ἀρχίζεις ;

— Ἐγὼ ; Ἐγὼ, ἂν ἦμουνα παιδί ;... Ἄν ἦμουνα παιδί... παιδί...
ἀνοιξή... δὲ θάξερα πὼς ν’ ἀρχίσω. Τί ὥρα νὰ μὴν ξέρεis πὼς
ν’ ἀρχίσεις... Λοιπόν, ἂν ἦμουνα παιδί, θὰ φοροῦσα στὸ δάχτυ-
λό μου δαχτυλίδι κόκκινη κι’ ἄσπρη στριφτὴ κλωστή,
γιὰ τὸ μαρτυρικό ἥλιο, καὶ μ’ ἓνα μαχαιράκι θὰ ξεκόλλαγα
ἀπὸ τὶς πέτρες ἐκεῖνο τὸ πράσινο βελούδο ποὺ φύτρωνε πάνω
τους, ὕψασμένο σ’ ἓνα λεπτὸ στρώμα χρώματος, θὰ τὸ ξεκόλλα-
γα κομμάτι-κομμάτι, μὲ προσοχὴ μεγάλῃ μὴ μοῦ διαλυθεῖ,
κι’ ὕστερα, ὕστερα θὰ τὸ πέταγα. Τὸ θυμᾶται κανεὶς αὐτὸ τὸ
πράσινο βελούδο ποὺ λέω ;

Ἦ μπορεῖ νάκανα καὶ κάτι ἄλλο. Θὰ σκαρφάωνα στὴν
ταράτσα μου. Θὰ τρύπωνα στὴ μικρὴ ξύλινη ἀποθηκούλα. Θὰ
κοιτάζα ἀπὸ τὸ μικρὸ τῆς παράθυρο. Τὸ λόφο. Τὸν « πολυθρό-
νο ». Πολυθρόνο ἔλεγα ἓνα βαθυλὸ βράχο ποὺ ὑπῆρχε στὴν
κορφὴ του. Ἄ, πόσες φορὲς δὲν κάθησα νοερὰ σ’ ἐκεῖνον τὸν
πολυθρόνο, πόσες φορὲς δὲν ἐβγάλα λόγον στὴν ἀνοιξή : « Ἀγα-
πητά μου χαμομήλια, ἀγαπητά μου χελιδόνια, ἀγαπητή μου
χαμομηλένια γῆ, εἴστε... εἴστε... εἴστε δικὰ μου ! »

Τόσο σύντομος λόγος. Γιατί τὸν διέκοπτε κάθε φορὰ ἡ μάνη
μου, ποὺ ἀκουγόταν ἄξαφνα πίσω μου : « Δὲν πιάνεις λίγο

κι' εκείνο τὸ κέντημα, πὺλ χορτάρισε; Μόνον νὰ σακαφάλωνεις στὰ μεσημέρια ξέρεις... στὰ παραθύρια, πῶς νὰ πῶ... » Διόρθωνε κάτι πὺλ τῶς πεῖ σωστά. Στὰ μεσημέρια σακαφάλωνε. Σ' αὐτὰ πὺλ βρίσκονται τῶρα στοιβαγμένα σ' ἐκείνη τὴν ἀποθηκούλα μαζὶ μὲ τρύπιες ψάθινες καρέκλες, μὲ τὸ πόδι μιᾶς ἀνθοστήλης, μ' ἕναν τσίγγινο δίσκο ὅπου ἀπάνω του γερνοῦν καὶ ξεφτίζουν δυὸ-τρεῖς ζωγραφιστὲς κινέζες...

Πόσο τρομάζω, τῶρα ἀκόμα, ὅταν ἀκούω τὴν μάνα μου νὰ λέει: « Δὲν περνάει καὶ κανέναν παλιατζή, νὰ πετάξω ὅλη ἐκείνη τὴ σαβούρα ἀπὸ τὴν ἀποθηκούλα... » Σαβούρα εἶναι τ' ἀνοιξιὰτικα μεσημέρια ἐνὸς παιδιοῦ, κυρὰ-μαμά;

— Μαμά, θὰ μοῦ πῆς πῶς ν' ἀρχίσω τὴν ἐκθεση, ἢ ὅχι;

Ιούνιος 1965

ΚΥΚΛΙΚΗ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ

Γιῶργος Κανταρτζής

ΣΕ ΚΑΠΟΙΟ ἐξοχικὸ προάστιο. Ἐχῶ τελειώσει γρήγορα μιὰ δουλειὰ πὺλ εἶχα νὰ κάμω, καὶ τῶρα, μιὰ καὶ μοῦ μένει ἀρκετὴ ὥρα, ἀποφασίζω νὰ μπῶ στὰ πῶ βαθιὰ δρομάκια του, νὰ κάμω μιὰ ἀπογραφή τῶν κήπων, τοῦ τί ἄνθισε φέτος καὶ τί ὅχι, τί μαράθηκε γρήγορα καὶ τί τοῦφταιζε.

Κάθε σπῖτι καὶ τὸν κήπο του, καὶ τὸ φράχτη του, Πολλὴ ἡσυχία. Σὰ νᾶχει ἐγκαταλειφθεῖ αὐτὸ τὸ προάστιο, — καὶ τῶρα νὰ τὸ κατοικοῦν μόνο λουλούδια. Γι' αὐτὴ τὴν αἴσθηση φταίει ὁ ἥλιος. Ἀκόμα στέκει ψηλά. Δὲν εἶναι οὔτε πέντε τ' ἀπόγεμα. Κι' εἶναι ὥραια αὐτὴ ἡ γαλήνη, πὺλ ἀναπαύεται πάνω στὰ λουλούδια καὶ στὰ ἀρώματα.

Τὴ διασχίζω. Ἐπαρσίες κρῖνοι μὲ κοιτάζουν ἀδιάφορα. Καὶ τὰ ρόδα, φυσικά, δὲ μ' ἀναγνωρίζουν. Μὲ τὸ δίκιο του. Πᾶνε τόσα χρόνια... Κι' ἐγὼ γιὰ ἀντιπερισπασμὸ τραγουδῶ: « Θὰ ὑπάγω εἰς τοὺς κήπους... » Μόνον αὐτό. Τὸ « Δὲν περνᾶς κυρὰ-Μαρία... » τὸ πηδάω.

Ἐδῶ εἶναι μιὰ μισονοιχτὴ καγκελένια πορτούλα, πολὺ προκλητικὴ. Σ' ἀφήνει νὰ βλέπεις μιὰ συντροφιά πανσέδες, πὺλ μωβίζουν, κιτρινίζουν, πεταλούδιζον, λὲς πῶς εἶναι ἕνα σωρὸ πεταλούδες πὺλ τοὺς κατέβηκε νὰ « παίξουν τ' ἀγάλλματα » καὶ τῶρα μιμοῦνται τοὺς πανσέδες.

Θέλω ὅπως-ὅπως νὰ κόψω ἕναν πανσέ, ἢ νὰ πιάσω μιὰ πεταλούδα... Ὅπως δὴποτε!

Καὶ καθὼς ψυχὴ δὲ φαίνεται σ' αὐτὸ τὸ σπῖτι καὶ ψυχὴ δὲν ἀκούγεται, χώνομαι στὴν πορτούλα καί... μένω. Σὲ μιὰ σκιερὴ γωνία τοῦ κήπου κάθεται ἕνας ἄντρας. Κάθεται, τρόπος τοῦ λέγειν. Κάθε ἄλλο παρὰ κάθεται. Ζωγραφίζει.

Καὶ βέβαια στρέφει καὶ μὲ βλέπει. Ξαφνιάζεται, μισοαγριεύει, ὕστερα ἀρχίζει νὰ μισοχαμογελάει, κι' ἀμέσως σηκώνεται κι' ἔρχεται πρὸς τὸ μέρος μου ἀναφωνώντας: « Περάστε, περάστε! »

Ἄν ἔχεις τύχη, διάβαινε... Εἶναι συνάδελφος. Ὁ κ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΝΤΑΡΤΖΗΣ, Ἀρχιτεχνίτης Α' - Προϊστάμενος στὴν Ὑπηρεσία Προπαρασκευῆς Λιθογραφικῆς Ἐκτυπώσεως. Τὸν εἶχα κάποτε γνωρίσει, ζυστὰ ἄς πούμε, σὲ μιὰ ὑπηρεσιακὴ μετάβασή μου στὸ Ἰδρυμα Ἐκτυπώσεως Τραπεζογραμματίων. Ἐπιμένει « νὰ περάσω μέσα, νὰ πάρω κάτι, εἶναι πῶ δροσιὰ μέσα, στὴ βεράνδα ἔχει ἀκόμα ἥλιο... »

Μιὰ ὑποδοχὴ καὶ μιὰ διάθεση φιλοξενίας, λὲς καὶ δὲν πηγαινοῦν νὰ κλέψω!... Καὶ μιὰ διακριτικότητα: Οὔτε πὺλ μὲ ρώτησε πῶς βρέθηκα στὸν κήπο του!

Ἐμφανίζεται παράκρυτα καὶ μιὰ σκλαβωτικὴ σὲ εὐπροσηγορία κυρία Κανταρτζή, δὲ μὲ ξέρει, ἀλλὰ μοῦ κάνει τέτοιες χαρές, λὲς κι' ἤμουν ἀνθρωπὸς τοὺς ἐξντεμένους χρόνια, καὶ τῶρα τοὺς ξανάβλεπα... Καὶ μπαίνω μέσα.

»»

Σπῖτι πὺλ ἔχει μιὰν ἀγνότητα, μιὰν ἡρεμία, μιὰ δροσιὰ πὺλ δὲν ὀφείλεται μόνο στὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ προαστίου. Ὅλος σχεδὸν ὁ κήπος ἔχει κρεμαστὴ κομματοστὰ στοὺς τοίχους: Πίνακες μὲ λουλούδια. Νὰ κι' οἱ φαίχτες πανσέδες. Σὰ νᾶχουνε γίνε ἀπὸ χρωματιστὸ ἀτμὸ, ἀπὸ ἀτμόσφαιρα. Τέτοια ἀπαλότητα καὶ διαφάνεια...

— Ἦξερα ὅτι εἴστε καὶ ζωγράφος. Ἀλλὰ δὲν φανταζόμουν ὅτι ἔχετε τόσους πίνακες...

— Ναι, ζωγραφίζω, — ὅταν μοῦ μένει λίγος καιρὸς...

— Κι' ὅταν δὲν σᾶς μένει;

— Πολλὰ καὶ διάφορα.

— Κι' αὐτὰ τὰ ἐκρηκτικὰ τριαντάφυλλα;

— Εἶναι ἀτέλειωτα ἀκόμα...

— Τοὺς λείπουν τ' ἀγκάθια;

— Καὶ τ' ἀγκάθια...

— Εἶναι ἀπαραίτητα;

— Ἐ, πρέπει νὰ παίρνουμε τὰ πράγματα ὅπως εἶναι...

Ἀλλὰ ἐγὼ δὲν εἶμαι πιά στὸ δωμάτιο. Ἐχῶ μπεῖ σὲ μιὰ ὄνειρὸν καραβέλα, πὺλ εἶναι στημένη σὲ μιὰ κονσόλα, οἱ ἀγκυρὲς τῆς εἶναι κίβλα σηκωμένες, τὰ κόκκινα πανιά τῆς γεμάτα ἀέρα, κι' ἔχω ξανοιχθεῖ σ' ἐκείνες τὲς ἀτέλειωτες θάλασσες πὺλ καθέναν ἔχει μέσα στὸ μυαλό του, σ' ἐκείνες τὲς θάλασσες πὺλ περιμένουν στὸ μυαλό τοῦ καθενός. Ὁ κ. Κανταρτζὴς κατάλαβε ὅτι ταξιδεύω εὐδαίμων, καὶ μοῦ λέει:

— Εἶναι ἡ Santa-Cruz τοῦ Κολόμβου.

Μόλις πὺλ τὸν ἀκούω. Τόσο μέσα ἔχω μπεῖ στὸ ἀπίστευτο καὶ τὸ ὄνειρὸν...

— Ποῦ τὸ βρήκατε αὐτὸ τὸ θαῦμα;

— Τῷ φτιαξά...

— Ψεῦδστε!

— Καθόλου. Κοιτάξτε!

Μοῦ φέρνει κάτι φωτογραφίες. Ἐνα ἀγόρι δέκα-δώδεκα χρονῶν κρατᾷ στὰ πόδια του καὶ μαστορεῖ ἕνα τεράστιο καράβι. Σ' ἄλλη φωτογραφία, τὸ ἴδιο παιδί, σὲ μιὰ παρατάσα, κοιτάζει μπροστὰ του κάποιον λιμάνι γεμάτο πλοῖα. Ἀλλοῦ, ἱπὸ τὴν ἴδια παρατάσα, τὸ ἴδιο ἀγόρι βλέπει μὲ κιάλια ἕνα τεράστιο πλοῖο, ἀγκυροβολημένο στὸ λιμάνι ἐκεῖνο.

— Δὲ μοῦ τὲς ἀναλύετε, κύριε Κανταρτζή, αὐτὲς τὲς φωτογραφίες;

— Γεννήθηκαν στὸ Βόλο. Εἶχαμε ἕνα μεγάλο σπῖτι στὴν παραλία. Τὸ λιμάνι τοῦ Βόλου τότε εἶχε μεγάλῃ κίνηση. Πήγαιναν κι' ἔρχονταν τὰ καράβια. Κι' ἐγὼ, ὅποτε ἔβρισκα καιρὸ, στὴν παρατάσα μου. Νὰ κοιτάζω αὐτὰ τὰ καράβια καὶ νὰ παθιάζωμαι. Μὲ γοήτευε αὐτὸ καθαυτὸ τὸ θέμα « πλοῖο », κι' ὅχι ὅπως γοητεύει ὅλα τὰ παιδιά, πὺλ τῶς ὅταν ἕνα ἀπ' τὰ παιγνίδια τους. Μέρη, γιὰ νὰ μὴν πῶ μὴνες, μελετοῦσα τὸν Ἄιτὸ μὲ τὰ κιάλια, προσπαθοῦσα νὰ διακρίνω τὲς λεπτομέρειες, τὰ ἐξαρτήματά του ὅλα, μὲ σκοπὸ νὰ τὸ φτιάξω. Χωρὶς νὰ ἔχω καμιά γνώση, χωρὶς τὰ μέσα, ἔχοντας μόνο παρακοιτηθῆς πῶς ναυπηγοῦσαν τὰ καΐκια! Ξέρετε, πὺλ τὰ βγάζουν στὴν ἀμμουδιὰ γυρισμένα ἀνάποδα, καὶ τὰ μαστορεῖουν...

» Ἔτσι ξεκίνησα. Καὶ μὲ τὸ ἐνστικτο, ἔνωσα πῶς δὲ μπορούσα ν' ἀρχίσω κάτι τέτοιο κατευθεῖαν στὸ ξύλο. Ἐκαμα λοιπὸν πρῶτα τὸ σχέδιο. Καὶ πάλι μὲ τὸ ἐνστικτο σκέφτηκα πῶς θάπρεπε νὰ μεταφέρω τὸ σχέδιο σὲ χαρτόνι. Ἐκαμα δηλαδὴ τὴ μακέτα τοῦ πλοῖου, ὡλοσδιόλου ἀσυναίσθητα. Καὶ ὕστερα πιά ἐκοψὰ τὰ ξύλα. Ἀφάνταστη δυσκολία. Ὁ πατέρας μου, πὺλ ἤθελε πολὺ νὰ μὲ βοηθήσει, εἶχε φροντίσει νὰ μοῦ ἀγοράσει μερικὰ ἐργαλεῖα, ἀλλὰ ἦταν ἐντελῶς χονδροειδῆ καὶ ἀκατάλληλα. Ὡστόσο, κι' αὐτὰ καὶ τὴν ἀπειρία μου τὰ ὑπέταξε ἡ ἐπιμονή μου καὶ ἡ ὑπομονή μου. Καὶ νὰ πιά τελειωμένο τὸ καράβι σ' αὐτὴν ἐδῶ τὴ φωτογραφία.

Τρία παιδιά, ὁ κ. Κανταρτζὴς καὶ τ' ἀδέρφια του, κοιτάζουν ἀκτινοβολώντας ἀπὸ ὑπερηφάνεια τὸ θεῶρατο καὶ μεγαλειώδες καράβι.

— Καὶ σχολεῖο;

— Πήγαινα. Στὸ Πρακτικὸ Λύκειο τοῦ Βόλου. Ἦμουν δυνατὸς στὴν ἱστογραφία, στὰ μαθηματικά, στὴ φυσικὴ. Ὅμως, ἔπρεπε νὰ διαβάζω ἀρκετὲς ὥρες. Καὶ πὺλ καιρὸς γιὰ καράβια. Καταλαβαίνετε λοιπὸν πῶς περίμενα τὲς διακοπές. Πήγαινα μὲ τὸ σ' ἕνα χωριὸ τοῦ Βόλου, στὸν Ἅγιο Ἀρτέμιο, ὅπου ἡ μητέρα μου εἶχε ἕνα τεράστιο καὶ ὥραϊο σπῖτι. Κι' ἐνῶ τὰ ἀδέρφια μου ἐπαιζαν, ἐγὼ οὔτε μιὰ φορὰ. Ἐφτιακαν κι' ἀπὸ ἕνα ἄς τὸ πούμε μοντέλο. Κάθε καλοκαίρι ἕνα μοντέλο.

Σταματάει σὰν ἀφηρημένος. Λὲς καὶ θυμᾶται τὸ στόλο του.

— Ἀκούω...

— Τί ν' ἀκούσετε;

— Τὴ συνέχεια.

— Εἶχε πιά ἀποφασιστεῖ ὅτι οἱ σπουδὲς μου θὰ στρέφονταν πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση. Ἀς πούμε τῆς ναυπηγικῆς. Ἀκόμα θυμᾶμαι τὴ χαρὰ πὺλ αἰσθάνθηκα ὅταν ἔλαβα μιὰ κάρτα ἀπὸ κάποιον φίλο τοῦ πατέρα μου, πὺλ ἔγραφε: Ἀρχιναυπηγὸν Γεώργιον Κανταρτζήν. Ὡσπου ἔπεσε κάποτε στὰ χέρια μου τὸ πρῶτο φιγουρίνι μὲ μοντέλα πλοίων. Μὲ τὲς διαστάσεις τους, τὲς ἀναλογίες τους, ὅλα ὅσα ἀκριβῶς δὲν ἤξερα νὰ ὑπολογίσω. Ἐπεσα βέβαια ἀπὸ τὰ σύνεφα. Δὲν ἤξερα ὅτι ὑπῆρχαν τέτοια φιγουρίνια. Καὶ ἔφτιαξα τότε τὴ Santa-Maria

του Κολόμβου, την Έλλη, μία όμοια Santa-Cruz σαν αυτή που βλέπετε, και άλλα... 'Αλλά...

— 'Αλλά ;

— 'Αλλά... σέ μία στιγμή όλα γύρισαν ανάποδα. Δηλαδή τὰ οικονομικά. Και τὰ οικονομικά είναι « όλα ». 'Ο πατέρας μου, πού ήταν πολύ εύπορος άνθρωπος, μία ώρα μία ημέρα έπαψε νά είναι, — νά μή σ'ας κουράσω εξηγώντας σας πώς. Μία κρίση οικονομική. Αυτό, φυσικά, είχε άμεση επίδραση και στη δική μου εξέλιξη. 'Ηρθαμε στην 'Αθήνα, εγώ πήγα στην τελευταία τάξη του Βαρβακείου, τελείωσα τὸ Γυμνάσιο, αλλά για σπουδές ούτε σκέψη πιά. 'Όχι μόνο δέν μπορούσα νά άντλώ λεφτά από τὸ σπίτι μου, αλλά έπρεπε και νά δίνω. Κι' ήρθε μία στιγμή πού αναγκάστηκα... άν τὸ βρείτε, τί ;

— Δέν ξέρω, δέν μπορῶ νά φανταστῶ...

— Νά πουλήσω τὰ καράβια μου... Πήρα τὴν πρώτη Santa-Cruz και πήγα σ' ένα μεγάλο κατάστημα πού υπήρχε τότε, τὸ Σίδνεϋ-Νόελ. Τὴν έβαλαν στὴν καλύτερη βιτρίνα, και πουλήθηκε άμέσως. Άλγες μέρες μετά, με έιδοποίησαν από τὸ κατάστημα νά πάω νά βρῶ κάποιον πλοίαρχο τοῦ υπερωκεανείου 'Ελλάς. Πήγα, κι' εκείνος μοῦ ζήτησε νά τοῦ φτιάξω σέ εικοσι μέρες μία καραβέλα σαν εκείνη πού είχε πουλήσει τὸ Σίδνεϋ-Νόελ. 'Εργάστηκα νυχθημερόν. Θέλει τουλάχιστον δύο μῆνες μία τέτοια δουλειά. Τὴν εικοστή μέρα ακριβῶς, ακόμα δέν είχε στεγνώσει ἡ κίλλα στὰ πανιά, πήρα άγκαλιά εκείνο τὸν ὄγκο, και τὸν μετέφερα, ὅχι βέβαια με ταξί, στὸν Πειραιά, στὸ υπερωκεάνειο.

— 'Ήταν ὠραίο ;

— Για μένα ναί. 'Αλλά κι' εκείνους τοὺς άκουσα νά λένε : « Αυτό δὲ θά μείνει πολλὲς μέρες ἐδῶ μέσα ! » 'Εννοοῦσαν πὼς κάποιος θά τὸ κλέψει.

— Πληρωνόταν καλά αὐτὴ ἡ δουλειά σας τουλάχιστον ;

— Με ταπεινῶνε τόσο πολὺ ἡ ἐρώτηση « πόσο κάνει ; »... Βλέπετε, παρ' ὅλη τὴν ανάγκη πού υπήρχε, ἐγὼ επέμενα νά ὑψῶνω πνεῦμα καλλιτεχνικό... Αὐτὰ με τὰ καράβια μου... Δέν ξέρω ὅμως άν σ'ας εἶπα και μία μικρὴ ἐπίδοση πού εἶχα και στὴ ζωγραφική. 'Αλλά πάντα πεταχτές, βιαστικές οἱ προσπάθειες μου.

— Παράλληλη ἀγάπη... Και μετά τὰ καράβια ;

— Καταλαβαίνετε πὼς έπρεπε νά ἐργαστῶ συστηματικότερα, γιὰ νά ζήσω κι' ἐγὼ, αλλά και ἡ οἰκογένειά μου. Και τὸ 1934 μπαίνω με διαγωνισμό στὴ Γεωγραφικὴ 'Υπηρεσία Στρατοῦ, μαθητευόμενος στὴν ἀρχὴ στὸ σχέδιο. Σχέδια χαρτῶν ἐπιτελικῶν. Για πολὺ λίγο άμισθος. Γιατί με νέο διαγωνισμό γίνομαι άμέσως Σχεδιαστὴς Α'. Εέρεστε, πιστεύω στὸ αἰὲν ἀριστεῖν... Δὲ ζηλεύω τὸ καλύτερο. Τὸ αγαπῶ. Κι' ἀφοῦ τὸ αγαπῶ, θέλω νά τὸ φτάσω. Και με μία ἄλλη ἀρχὴ μου, τὴν ἀρχὴ τοῦ σπείδε βραδέως, κατόρθωνα νά φτάνω και τοὺς ταχύτερους σχεδιαστὲς ! 'Ετσι, γρήγορα, άρχισα νά μετέχω στοὺς διαγωνισμοὺς τῆς Γεωγραφικῆς σαν « ὑπόδειγμα ». Τὸ σύστημα ἦταν νά βαθμολογοῦνται οἱ ἄλλοι διαγωνιζόμενοι βάσει τῆς βαθμολογίας τοῦ « ὑποδείγματος ».

— Σχεδιάζατε χάρτες ;

— 'Εγὼ έκανα τὴν ονοματολογία τῶν χαρτῶν. Εἶναι, πρέπει νά σ'ας πῶ, τὸ δυσκολότερο μέρος τῆς δουλειᾶς. Για νά καταλάβετε πόσο, σ'ας λέω ὅτι ἡ διεθνὴς ἀπόδοση εἶναι 12-14 λέξεις τὴν ἡμέρα. 'Αν θέλετε νά πάρετε μία ἰδέα...

Μοῦ ξεδιπλώνει ένα τμήμα ἐπιτελικοῦ χάρτη, μοῦ ἐξηγεῖ ὅτι αὐτοὶ οἱ χάρτες δουλεύονται με πέντε χρώματα και από πέντε σχεδιαστὲς. 'Άλλος κάνει τοὺς δρόμους, ἄλλος τὰ δάση, ἄλλος τὰ βουνά, ἄλλος τὴ θάλασσα... Με φιλό-φιλό πενάκι, με σινική μελάνη, αλλά κυρίως με τὴν εἰδικὴ δεξιότητα χειριοῦ και ματιοῦ... Θαυμάζω τὴ λεπτὴ ἐργασία, δύσκολο νά φανταστεῖ κανεὶς ὅτι αὐτὰ τὰ λεπτότατα γράμματα, τὰ μικροσκοπικὰ ἐκκλισηάκια, οἱ μικροῦλες καλυβίτσες, τὰ εἰκονοστάσια, ἔγιναν από ἀνθρώπινο χέρι, και μάλιστα με γυμνὸ μάτι, χωρίς φακό, ὅπως μοῦ διευκρινίζει.

— 'Εργαστήκατε πολλὰ χρόνια ἐκεῖ ;

— Περίπου δώδεκα. Παράλληλα ἐργαζόμουνά ὡς χαρτογράφος και ἰδιωτικῶς. 'Ενας Γενικός Χάρτης τῆς 'Ελλάδος 1 : 500.000, πού μοῦ ἀνέθεσε κάποτε νά φτιάξω τὸ 'Αεροφωτοτοπογραφικὸ Τμήμα τοῦ 'Υπουργείου Συγκοινωνιῶν, χρησίμευε πολὺ στὸ Γενικὸ 'Επιτελεῖ Στρατοῦ, και μέχρι σήμερα ακόμα θεωρεῖται πρότυπο σχεδιάσεως και συνθέσεως.

— Δηλαδή ὁ πόλεμος ἐκεῖ σ'ας βρήκε ;

— Ναί. 'Αλλά ἀποσπάστηκα στὴν 'Υδρογραφικὴ 'Υπηρεσία Ναυτικοῦ. Στὴ Γεωγραφικὴ 'Υπηρεσία ξαναγύρισα στὴν Κατοχὴ. 'Εκεῖ βέβαια δουλεύαμε με τοὺς Γερμανοὺς πάνω από τὸ κεφάλι μας, και γιὰ λογαριασμό τους. 'Όμως, υπήρχε και μεγάλο πεδίο γιὰ ἔθνικη ἀντίσταση, πού γινόταν σέ μεγάλο βαθμὸ ὅπως και στὴν ὑπαιθρο.

— Καταλαβαίνω. 'Αλλά ἐν τῷ μεταξύ ἡ ζωγραφικὴ σας ; Μείναμε στὶς « πεταχτές » προσπάθειες...

— Κάματε τὴν ἐρώτηση αὐτὴ στὸ σημεῖο ακριβῶς πού έπρεπε. Γιατί ἐκεῖνο ακριβῶς τὸν καιρό, τῆς Κατοχῆς, συμβαίνει κάτι και ἀνατρέπονται ὁρισμένες ἐπιφυλάξεις μου γιὰ τὸ λόγο ὑπάρξεως τῆς ζωγραφικῆς, πού τις εἶχα ἀπὸ καιρό και πού ἐνισχύθηκαν περισσότερο μετά τὴν τεράστια πρόοδο τῆς φωτογραφίας. Εἶχα ἀρρίξει δηλαδή νά βλέπω τόσες καλλιτεχνικὲς δυνατότητες στὴ φωτογραφία, πού ὁ μικρὸς, ὁ ἀσημὸς ζωγράφος, αλλά πάντως ζωγράφος, πού υπήρχε μέσα μου, ἀτόνισε...

— Και ἀπὸ πού προήλθε ἡ ἀνατροπὴ ;

— 'Ετυχε, ἀνάμεσα στοὺς Γερμανοὺς πού δούλευαν στὴ Γεωγραφικὴ 'Υπηρεσία, νά ὑπάρχουν τρεῖς-τέσσερις ζωγράφοι. 'Αλλά ζωγράφοι με πάθος. Μόλις τελείωναν τὴ δουλειά τους, έπιαναν νά ζωγραφίζουν. Τ' ἀπογέματα πήγαιναν σέ ὅποιο σημεῖο τῆς 'Αθήνας παρουσίαζε γι' αὐτοὺς κάποιο ἐνδιαφέρον, και ζωγραφίζαν. Τὴν ἄλλη μέρα έφερναν στὸ γραφεῖο τὰ ἔργα τους, γιὰ νά τὰ ἀποτελειώσουν σέ κάθε ἐλεύθερη στιγμή πού τοὺς έμενε. 'Η γειτνίαση αὐτοῦ τοῦ πάθους, φαίνεται, με ἐπηρεάζει... Και ὁ μικρὸς ζωγράφος ξαναζυγνάζει...

» Κι' ἐτσι, ἐνῶ εἰμαι κυριολεκτικὰ ἐ ἀντλημένος ἀπὸ τὴν πείνα, ἀργίζω σιγά-σιγά νά βρῶκα τὸ κουράγιο νά ξεκινῶ κι' ἐγὼ κάθε ἀπόγεμα, με τὰ πόδια, ἀπὸ τὴ Λεωφόρο 'Αλεξάνδρας, γιὰ νά πάω νά ζωγραφίσω... 'Εφτανα ὡς τὴν 'Ακρόπολη. Κι' ὅτι έβλεπα γύρω μου τὸ ζωγράφισα. Δὲ νομίζω ὅμως ὅτι ἀξίζει νά σ'ας δείξω δουλειά μου ἐκείνου τοῦ καιροῦ. Βλέπει κανεὶς τὸν καλὸ σχεδιαστὴ, αλλά ὑπάρχει πολλὴ ἀπειρία στὸ χρῶμα και μία ἀτμοσφαιρικὴ στεγνότητα...

— Θαυμάζω τὴν αὐστηρότητα...

— 'Η αὐτοκριτικὴ δέν εἶναι ἔξω ἀπὸ τις δυνατότητές μου...

— Και τὰ μεταγενέστερα ἔργα σας ;

— Πάντα ἀκουαρέλες. Πιὸ πολὺ τοπία. 'Ομολογῶ ὅμως ὅτι ἔχω ἀρρίξει νά αἰσθάνομαι κάποιο κόρο... Και τώρα κάνω μία προσπάθεια στὴν προσωπογραφία. 'Αλλά εἶναι δύσκολο με ἀκουαρέλα...

— Ζωγραφίζετε συστηματικὰ τώρα ;

— Ποτὲ δέν ἀξιώθηκα νά μπορῶ νά κάμω κάτι « συστηματικὰ ». Φταίει ἴσως πού θέλω πάντα νά κάνω τόσα πολλὰ και τόσο διαφορετικὰ μεταξύ τους... 'Η και ἡ ζωῆ, ξέρω κι' ἐγὼ, πού τσιγγουνεῦεται τὸ χρόνο... Κι' ἐτσι, ζωγραφίζω λίγο, γιὰ ξεκούραση, γιὰ διάλειμμα ἀπ' τὴ δουλειά μου,— βγαίνω λίγο στὸν κήπο, φτιάχνω δυὸ πανσέδες, σαν αὐτοὺς πού εἶδατε... Ζωγραφίζω ἐπίσης και ὅταν παίρνω πιά τὴν ἄδεια μου. Αὐτὴν, τὴν ἀφιερῶνω ἀποκλειστικὰ στὴ ζωγραφική.

— Θά ἦταν δύσκολο νά έβλεπα μερικὰ ἀπὸ τὰ πιὸ πρόσφατα ἔργα σας ;

— Δύσκολο καθόλου... Θά μοῦ πείτε μάλιστα και τὴ γνώμη σας...

Εἶναι ὠραῖο νά σέ παίρνουνε γιὰ εἰδήμονα, αλλά δέν εἶναι τίμιο νά τοὺς ἀφήνεις, ὅταν δέν εἶσαι. Γι' αὐτὸ σπεῦδω νά τοῦ ὁμολογήσω πὼς ὅλο-ὅλο τὸ κριτήριό μου δέν εἶναι παρὰ τὸ « μ' ἀρέσει » — « δὲ μ' ἀρέσει ».

Και « μ' ἀρέσουν » πολλὰ ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ κ. Κανταρτζή. Ξεκουράζεται και γαληνεῖ τὸ μάτι μου στὰ ποιητικὰ τοπία του, και δυὸ-τρεῖς προσωπογραφίες του ἀπὸ ψαράδες νησιώτες και ναυτικούς θαρρῶ τώρα-δὰ θά μοῦ μιλήσουν... Τόσο ἐτοιμὴ εἶναι ἡ ἐκφρασή τους.

— Δὲ βλέπω πάντως πουθενὰ ἀφηρημένη τέχνη, κύριε Κανταρτζή...

— Νά σ'ας πῶ. Τὴν καταλαβαίνω 'Αλλά δέν εἶναι κάτι πού τὸ μπορεῖ κανεὶς ὅταν τὸ θέλει. 'Εγὼ θάθελα πάντως, και ἐπιδιώκω, νά φτάσω σέ μεγάλη ἀφαίρεση, ν' ἀφήσω τὴ λεπτομέρεια. 'Αλλά εἶναι δύσκολο. Γιατί τόσο πολὺ σέ τραβᾶει τὸ σχέδιο και ἡ πραγματικότης, πού χρειάζεται μεγάλη ἀνάπτυξη τῆς πνευματικότητός σου και μεγάλη προσπάθεια γιὰ νά ἀποδεσμευτεῖς ἀπὸ τὸ συγκεκριμένο. Πρέπει νά πετύχει κανεὶς μία ἐξαθλίωση τῆς ζωγραφικῆς του πείρας, γιὰτί ἐδῶ, στὴν ἀφηρημένη τέχνη, δέν εἶναι τὸ μάτι μόνο πού σοῦ κατευθίνει τὸ χρωστῆρα, αλλά εἶναι και ὁ ἐγκέφαλος πού σέ ὀδηγεῖ.

— Πάντως, στοιχεῖα ἀφαιρέσεως διακρίνω σ' ὅλα σας σχεδὸν τὰ ἔργα...

— Ναί, αλλά εἶναι ἕνας ἱμπρεσιονισμός... 'Επιδιώκω μία διάχυτὴ χρωματικὴ ἀτμόσφαιρα...

— Καμιά ἐκθεση ;

— Εἶχα λάβει μέρος, τὸ 1957, στὴν 'Εκθεση τῶν 'Ερασιτεχνῶν Καλλιτεχνῶν 'Υπαλλήλων τῆς Τραπεζῆς μας, στὴ Λέσχη. Εἶχα ἐκθέσει τριανταπέντε ἀκουαρέλες.

— 'Επιτυχία ;

— Ξέρω μόνο ότι πουλήθηκαν είκοσπέντε πίνακες. Αυτό όμως δεν το θεωρώ καταφατική απάντηση στην ερώτησή σας...

— Μέσα σ' αυτά τα έργα που μου δείξατε είναι όλη η δουλειά σας, και η πιο τελευταία ;

— Είστε υπόπτως ξεψυχιστική. Σά να ήρθατε επίτηδες για μένα ! Λοιπόν ναι, υπάρχουν και μερικά άλλα έργα, που δε σας τάδεixa. Θα σας πω όμως πρώτα τί μου τα ενέπνευσε. Συνεργάστηκα πρό καιρού μ' ένα φιλόλογο, τον κ. Κοντορλή, που είχε να εκδώσει δυο μικρά αλλά πολύ ενδιαφέροντα βιβλία. Τό ένα είχε τον τίτλο "Ιστορικός Άτλας, και αναφερόταν στους αρχαίους λαούς της Μεσογείου. Τό άλλο ήταν μια εργασία για τους Μηδικούς πολέμους, στα αγγλικά. Έγώ είχα αναλάβει την εκτέλεση των σχεδίων και των μακετών, ακόμα και τη σύνθεση της κάθε σελίδας και την όλη καλλιτεχνική επιμέλεια. Για να καταπιαστώ όμως μ' αυτή τη δουλειά έπρεπε προηγουμένως να μελετήσω κάπως προσεκτικά τον αρχαίο πολιτισμό, κι' απ' τη μελέτη αυτή βγήκα έκτακτος, συνεπαρμένος. Με αποτέλεσμα να ζωγραφίζω τώρα αρχαιολογικές παραστάσεις.

— Δηλαδή ;

— Πρώτα να δείτε κι' ύστερα να σας εξηγήσω. Αυτό εδώ είναι μια παράσταση από τὸ Μουσείο τοῦ Ἡρακλείου τῆς Κρήτης.

— Δηλαδή την αντιγράψατε ;

— Όχι. Ἀκούστε. Αὐτή ἡ παράσταση βρέθηκε κάποτε δυο πλήρη. Ἐλειπαν δὴ ἀπὸ τῆς τμήματά, ἢ χρώματά, εἶχε ὑποστεί τελοσπάντων τῇ γνωστῇ φθορᾷ τῶν χιλιᾶδων ἐτῶν. Οἱ ἀρχαιολόγοι λοιπὸν προσπαθοῦν μὲ τὴ συνεργασία καλλιτεχνῶν νὰ συμπληρώσουν τὰ κομμάτια πού λείπουν, σύμφωνα ὅμως μὲ τὴ δική τους ἀντίληψη, πού εἶναι ἐν πολλοῖς αὐθαίρετη. Γι' αὐτό, εἶναι δυνατόν, καὶ συμβαίνει, ἕνας ἄλλος καλλιτέχνης νὰ διαφωνεῖ μὲ τὴν ἀπόδοσή αὐτή, ὅποτε καταπιάνεται σύμφωνα μὲ τὴ δική του πάλι ἀντίληψη, τὴν καὶ πάλι αὐθαίρετη, νὰ ἀναπαράσῃ διὰ διαφορετικὰ τὴν τοιοῦτην ἀρραβία, νὰ ποῦμε, ἢ τὸν ἀμφορέα, ἢ ὅ,τι ἄλλο. Αὐτὸ ἔχω κάμει καὶ ἐγὼ σ' αὐτὴ τὴν πολυπρόσωπη παράσταση καὶ σ' αὐτὸ τὸν ἀμφορέα. Ἀφοῦ προηγουμένως τὰ φωτογράφησα.

— Πολὺ ἐνδιαφέρον καὶ πολὺ τοιμηρό. Ἀλλὰ μὴ στιγμὴ νὰ ἐπανέλθω στὰ προηγουμένα καὶ νὰ ρωτήσω... Μοῦ λέγατε γιὰ τὰ δυο αὐτὰ βιβλία πού ἐπιμεληθήκατε. Ἀπ' ὅσο μπορῶ νὰ κρίνω, δὲν μπορεῖ νὰ γίνουν ὅσα μοῦ ἀπαριθμήσατε μόνον μὲ τὴν εἰδικότητα τοῦ χαρτογράφου. Ἔτσι δὲν εἶναι ; Μήπως ἀνοίγει κανένα ἄλλο κεφάλαιο ἐδῶ ;

— Βέβαια. Τὸ κεφάλαιο τῶν Γραφικῶν Τεχνῶν. Πού ὑπῆρξαν γιὰ μένα μὴ ἀλλὰ ἀποκάλυψη. Ἐνα χρόνον μετὰ τὴν Ἀπελευθέρωση, τὸ Λιθογραφεῖο Παπαχρυσάνθου ζήτησε ἀπὸ τὴν Γεωγραφικὴ Ὑπηρεσία νὰ τοῦ συστήσῃ μερικὸς πολλὸ καλὸς σχεδιαστὴς, γιὰ δουλεῖα πολλὴ λεπτή, ἃς ποῦμε καλλιτεχνική. Ἔτσι μοῦ ἔγινε ἡ ἀποκάλυψη, κι' ἀπὸ τότε πῆρα τὴν ἀπόφασιν νὰ ἀσχοληθῶ πιά μὲ τὴς γραφικὲς τέχνες.

— Καὶ μὲ τὴς γραφικὲς τέχνες, θέλετε νὰ πεῖτε...

— Ἔστω, ἀφοῦ κάνετε πρόθεσιν... Ἐνα ἀρκετὰ μεγάλο διάστημα τὸ πέρασα κοντὰ στὸν κ. Ματσούκη, τὸν ἄλλοτε Τμηματάρχην τοῦ ΙΕΤΑ, μαθητευόμενος στὴν ἀρχὴ καὶ ὕστερα συνεργαζόμενος. Ἐκεῖ ἔμαθα ν' ἀγαπῶ τὴς Γραφικὲς Τέχνες. Ξέρετε, γιὰ τὴ σπουδὴ τους δὲν ὑπῆρχαν ἐδῶ τότε εἰδικὲς σχολὲς ὅπως στὸ ἑξωτερικόν. Μόνον πού ὅταν ἔχει τελειώσει κανεὶς τὴ Σχολὴ Καλῶν Τεχνῶν, ἔχει περισσότερες δυνατότητες νὰ ἐπιδοθῇ σ' αὐτὲς μὲ ἐπιτυχία. Σὰς λέω πάντως ὅτι κάθε εἰδικευμένος δὲν εἶναι καὶ καλλιτέχνης.

— Κι' ὅταν λέμε Γραφικὲς Τέχνες τί ἀκριβῶς ἐννοοῦμε ; Ὅτι μπορεῖ κανεὶς νὰ σχεδιάζῃ, ἃς ποῦμε, καλλιτεχνικὰ γράμματα ;

— Χοντρικὸς ὁρισμός. Οἱ Γραφικὲς Τέχνες ἔχουν πολλοὺς κλάδους. Σὰς ἀναφέρω ἕναν ἀπὸ τοὺς πρὸ δυσκόλους : τὴ συγκρότηση, τὴ σχεδίασιν καὶ τὴν προπαρασκευὴν ἐκτύπωσης « ἀξίων ».

— Θὰ καταλάβαινα καλύτερα ἂν μοῦ δείχνατε τίποτα σχετικόν. Ἐκτὸς ἂν σὰς κοίτασα, ὅποτε εὐχαρίστως δέχομαι νὰ σὰς κάμω ἐπίσκεψιν σὲ συνέχειας !

— Ἐγὼ φοβῶμαι μήπως σὰς κοίτασα... Ὡστόσο θὰ σὰς δείξω μερικὰ πράγματα πού ἔχω στὸ ἀρχεῖο μου, γιὰ νὰ πάρετε μιὰ μικρὴ ἰδέα. Αὐτὸ π.χ. εἶναι ἕνα βιβλίον πού ἔβγαλε ἡ Ἐμπορικὴ Τράπεζα γιὰ τὴν ἐκατονταετηρίδα της. Ἀναφέρεται στοὺς ἑλληνες ζωγράφους τοῦ 19ου αἰῶνα. Σ' αὐτὸ τὸ βιβλίο ἔχω κάμει τὰ γράμματα τῆς κυβερτοῦρας του καὶ τῶν περισσοτέρων τίτλων τῶν κεφαλαίων.

Ξεφυλλίζοντας τὸ βιβλίον, βρῶκα ἀνάμεσα μιὰ κομμένη σελίδα ἀπὸ κάποιον τεῦχος τοῦ Ζυγοῦ. Ὁ κ. Κανταρτζῆς σπεύδει :

— Ὅχι αὐτό. Αὐτὸ εἶναι ἄσχετο...

— Πῶς εἶναι ἄσχετο ; Ἀφοῦ ἐγὼ διάβασα κιόλας τ' ὄνομά σας, καὶ μάλιστα ἀνάμεσα σὲ ὀνόματα πολλῶ γνωστῶν καλλιτεχνῶν...

— Αὐτὸ εἶναι ἕνα ἄρθρον γύρω ἀπὸ τὴς Γραφικὲς Τέχνες, πού ἀναφέρει μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ὅσους ἐργάζονται μὲ ἐπιτυχία, καλλιτεχνικὴ ἐννοῶ, στοὺς διάφορους τομεῖς τους. Μὲ ἀναφέρει κι' ἐμένα στὴ χάραξιν γραμμάτων.

— Βλέπετε λοιπὸν πού δὲν εἶναι ἄσχετο ;

— Νὰ σὰς πῶ. Ὅ,τι ἔχει κάποια σημασία, εἶναι πῶς ἀνάμεσα σὲ ὅλα αὐτὰ τὰ ὀνόματα, τὰ γνωστὰ σας, εἶμαι ὁ μόνος αὐτοδιδάκτος. Ὅλοι οἱ ἄλλοι ἔχουν πάντως τελειώσει τὴ Σχολὴ Καλῶν Τεχνῶν.

— Καὶ γιατί τὸ λέει « χάραξιν » ;

— Ἡ λέξις ἔχει μείνει ἀπὸ παλιὰ πού δούλευαν πάνω στὸ ξύλον. Ἀλλὰ καὶ δὲν ἀπέχει πολὺ. Ἡ μολυβία πού τραβιέται εἶναι τόσο κοφτὴ, σὰ νὰ χαράζει... Νὰ δείτε τώρα καὶ μερικὲς μακέτες...

— Μακέτες ;

— Θὰ σὰς ἐξηγήσω. Αὐτὰ εἶναι διάφορα κουτιά γιὰ φάρμακα, μπουκάλια γιὰ καλλυντικά... Ὅλη τὴ μακέτα τὴν ἔχω κάμει ἐγὼ, — τὸ σχῆμα τοῦ μπουκαλιῶ, τὰ γράμματα, ἡ θέσις πού θὰ μποῦν τὰ γράμματα, ὅλα εἶναι δικὰ μου. Εἶμαι αὐτοτελὴς μακετίστας στὴς Γραφικὲς Τέχνες... Ἐδῶ πάλι θὰ δείτε τίτλους τοῦ Ἡμερολογίου τῆς Ἐμπορικῆς Τραπεζῆς, πού τὸ εἶχα ἀναλάβει γιὰ τέσσερα-πέντε χρόνια... ἐδῶ ἐπιστολόχαρτα, διαφημίσεις... καὶ τοῦτα, εἶναι πάλι μακέτες ἀπ' τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου, κεφαλαία καὶ μικρά, βάσει τῶν ὁποίων τὰ εἰδικὰ ἐργοστάσια, τὰ « στοιχειοχρητῆρια », φτιάχνουν τὰ τυπογραφικὰ στοιχεῖα... Κι' ἐδῶ εἶναι κάτι ἀσφαλυστικά συμβόλαια, καὶ κάτι ὁμολογίες. Καὶ ἡ σύνθεσίς τους καὶ ἡ σχεδίασίς τους ἔχουν γίνῃ ἀπὸ μένα.

— Αὐτὸ τὸ τελευταῖον θὰ εἶναι κάτι σχετικόν μὲ τὴ δουλειὰ πού κάνετε στὸ Χολαργό...

— Ἀς ποῦμε σχετικόν...

— Κι' ἐπειδὴ εἴμαστε καὶ ὑπάλληλοι, κύριε Κανταρτζῆ, ἃς μιλήσουμε καὶ λίγο ὑπαλληλικά ! Πρώτα-πρώτα, ἔχετε πολλὰ χρόνια στὴν Τράπεζα ;

— Μπῆκα μὲ διαγωνισμό τὸ 1948, μόλις γιναν τὰ πρῶτα σχεδιαστήρια ἐπάνω...

— Ἀσφαλῶς, σεῖς θὰ σχεδιάζετε τὰ γράμματα στὸ τραπεζογραφικόν, καὶ στίς ἀξίες γενικά. Μὲ σινικὴ μελάνη γίνεταί αὐτό ;

Χαμογελάει. Φαίνεται θὰ τὸν ἔθελε ἡ ἀψογὴ διατύπωση τῆς ἀπορίας μου. Μὲ κατατοπίζει :

— Τὰ γράμματα σχεδιάζονται πρῶτα μὲ μολύβι σὲ διαφανὲς χαρτί. Ἐκεῖ ἀπάνω γίνεταί ὅλη ἃς ποῦμε ἡ καλλιτεχνικὴ ἀναζήτησις, μιὰ προσπάθεια δηλαδὴ καλύτερης ἀποδόσεως. Μετὰ, ὅ,τι ἔγινε στὸ διαφανὲς μεταφέρεται σὲ χαρτὶ σχεδίασεως, πάλι μὲ τὸ μολύβι, ἀλλὰ μὲ μεγάλῃ ἐπιμέλειᾳ καὶ ἀκρίβειᾳ, γιὰ νὰ περαστεῖ ἀπὸ πάνω, ὀριστικά, μὲ σινικὴ μελάνη. Σημειώστε ὅτι τὰ γράμματα σχεδιάζονται πάντα σὲ μεγέθυνση, κι' ὕστερα, μὲ εἰδικὸς τρόπος σμικρύνσεως μεταφέρονται στὴ μεταλλικὴ πλάκα, πάνω στὴν ὅποια θὰ κάμει πιά τὴ χάραξιν ὁ χαράκτης. Αὐτὴ εἶναι μιὰ ἐργασία...

— Ἀλλῇ ;

— Ἀλλῇ, πού κάνω ἐγὼ, εἶναι νὰ ἐπεξεργάζομαι γενικά τὴς γυάλινες πλάκες, πού ἀπάνω τους ἔχει χαραχθεῖ ἀπὸ εἰδικὴ μηχανὴ ὁρισμένον σχέδιον τοῦ τραπεζογραφικίου. Λέγοντας ἐπεξεργασία, ἐννοῶ τὴ διόρθωσιν μικροατελειῶν τῆς μηχανῆς, τὴ συμπλήρωσιν μικρῶν κενῶν πού ἔχει ἀφήσει. Εἶναι κι' αὐτὴ μιὰ δουλειὰ πού θέλει σταθερὸ χέρι, καλὸ μάτι, πολλὴ πείρα, καὶ σκέψιν. Γιὰτὶ ἐδῶ δὲν ὑπάρχει ἡ ἀντίστασις, ἡ ἀνθεκτικότης τοῦ ὕλικου, νὰ σὲ προστατεύει ἀπὸ παραδρομὲς, ὅπως στὸ χαλκόν. Ἐδῶ ὑπάρχει μόνον ἡ θέλησις τοῦ ρετουσέρ.

» Ὅμως πρὸ δυσκόλης ἀκόμα ἐργασίας εἶναι ἡ σύνθεσις τῶν ἐπὶ μέρους, τῶν τμηματικῶν ἐργασιῶν τοῦ τραπεζογραφικίου, σὲ ἕνα σύνολον. Ἔτσι ὥστε νὰ μπορέσει νὰ ἐκτυπωθῇ ἕνα δοκίμιον, πού νὰ εἶναι ἀπὸ πάσης πλευρᾶς ὅπως θὰ εἶναι τὸ πραγματικόν τραπεζογραφικόν. Γιὰτὶ βάσει αὐτοῦ τοῦ δοκιμίου γίνονται ὅλες οἱ βελτιώσεις πού ἀπαιτοῦνται, καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ προετοιμασία γιὰ τὴν ὀριστικὴν ἐκτέλεσιν. Ἡ πρόβα τζενεράλε, ὅπως θὰ λέγαμε, γιὰ νὰ μπεῖ μπροστὰ ἡ ἐκτύπωση... Σὰς βλέπω ὅμως κάπως σκεπτικῇ... Μήπως σὰς μπερδεύει ; Μήπως ἔχετε καμιά ἀπορία ;

— Μεγάλῃ ἀπορία. Φοβῶμαι μόνον μήπως εἶναι ἀφελὴς ! Πιστεύω ὅμως ὅτι θὰ δείχνετε μιὰ ἐπιεικεία στοὺς ἀδελφεὺς μου-σφιγμένους... Νὰ λοιπὸν ἡ ἀπορία μου : Ἀπ' ὅ,τι εἶδα στὴ δουλειὰ σας γενικά, τόσο στὰ σχέδια μὲ σινικὴ μελάνη πού σχεδιάζονται μὲ πένα ἢ πινέλο, ὅσο καὶ στίς ἐγχρωμὲς μακέτες, ἐπικρατεῖ αὐστηρὴ πειθαρχία στὸ χέρι, θὰ ἔλεγα μάλιστα μηχανικὴ ἀκρίβεια. Κι' αὐτὸ γίνεταί ἐπὶ τόσα χρόνια !

Πώς λοιπόν μπορεί το ίδιο αυτό χέρι να ζωγραφίζει με έλευθερία και συναισθηματικό παλμό, στόν ελάχιστο χρόνο που το διαθέτετε για τή ζωγραφική ;

— Είναι άπορία εύλογη. 'Αλλά δεν νομίζω να δημιουργείται πραγματικά αδυναμία. Τό κάτω-κάτω, άλλο τεχνική (έστω και ή καλλιτεχνικότερη), κι' άλλο τέχνη. Τώρα βέβαια, προσωπικά με μένα, υπάρχει, ίσως, ένα σχετικό μικρό μυστικό : Σχεδιάζω με τὸ δεξί χέρι και ζωγραφίζω με τὸ ἀριστερό. 'Απὸ μικρὸς εἶχα τὴν τάση νὰ γράφω με τὸ ἀριστερό, καὶ οἱ δικοὶ μου προσπάθησαν νὰ μοῦ τὸ διορθώσουν. 'Ετσι, μπορῶ νὰ χρησιμοποιῶ καὶ τὰ δύο χέρια. Καὶ προτίμησα νὰ δώσω στὴ ζωγραφικὴ τὸ ἀπειθάρχητο χέρι μου...

— Εὐχαριστῶ θερμότητα γιὰ τὰ μύρια ἐνδιαφέροντα πράγματα ποὺ μοῦ εἶπατε, καὶ τὰ τόσο καλαίσθητα ποὺ μοῦ δείξατε... Δὲ σὰς ρώτησα ὅμως : Δὲν ἐτοιμάζεστε γιὰ καμιά ἐκθεση ; 'Εχετε τόσα ἔργα...

— 'Αν γιὰ νὰ κάμει κανεὶς μιὰ ἐκθεση χρειάζονται μόνο ἔργα, θὰ εἶχα κιόλας κάμει... Μένει λοιπὸν κι' αὐτὸ μέσα στὰ τόσα « θὰ » ποὺ περιμένουν τὴν ὥρα τους.

Κοντεύω πιά νὰ μετατρέψω αὐτὴ τὴν τυχαία ἐπίσκεψή μου σὲ παραθερισμό. Καὶ σηκώνομαι. 'Απολαμβάνω γιὰ λίγο ἀκόμα τὴ γοητευτικὴ ἀτμόσφαιρα τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ κ. Κανταρτζή, περιεργάζομαι λίγο κάτι μυστήρια ἀντικείμενα ποὺ εἶναι πάνω στὸ γραφεῖο του.

— Τί εἶναι αὐτὸ τὸ μαγικὸ ξυλάκι μετὰ τὸ σύρμα στὴν ἄκρη ;
— Μιὰ μικροεπιινόηση δική μου γιὰ νὰ στερεώνω τὸ φακό κι' ἔτσι νὰ ἔχω τελειῶς ἐλευθερία τὰ χέρια μου ὅταν ἐργάζομαι.

— Κι' αὐτὸ τὸ μυστηριώδες κουτάκι ;
— Κι' αὐτὸ μικροεφεύρεση. Εἶναι ἓνα μικρὸ ἡλεκτρικὸ ἀκόνι, γιὰ νὰ τροχίζω τὰ πενάκια μου κι' ἄλλα ἐργαλεῖα τῆς δουλειᾶς μας. Τῷ φτιαξά μ' ἓνα ἀπλὸ μοτεράκι ἀπὸ παιδικὸ παιχνίδι, ποὺ κινεῖται μετὰ μπαταρίες.

Κρέμονται τὰ θαυμαστικά ἀπὸ τὸ στόμα μου, δρέπω μιὰ θαυμασιὰ ἀνθοδέσμη ποὺ μοῦ προσφέρεται ἀπὸ τὴν εὐγενέστατη κυρία Κανταρτζή σὲ συμπλήρωση τῶν ἀσταμάτητων περιποιήσεών της, αἰσθάνομαι ὀλίγον ἡθοποιὸς τιμώμενος, ὀλίγον τιμώμενος κλέφτης ! Καὶ καθὼς με κατευοδώνουν, λέω :

— Κύριε Κανταρτζή, ἂς σὰς συνοψίσω : ἀνήσυχος, ὄνειροπλός, μοντελίστας πλοίων, σχεδιαστής, χαρτογράφος, αὐτοτελὴς μακετίστας στὶς Γραφικὲς Τέχνες, εφευρέτης...

Διακρίνω μιὰ μικρὴ νέφωση στὸ αἶθριο πρόσωπο τοῦ κ. Κανταρτζή καὶ σπεύδω νὰ συμπληρώσω τὴν ἀπαρίθμηση :

— Καλὰ, καλὰ, καὶ ζωγράφος ! 'Επίτιδες τὸ ἄφησα τελευταῖο. Τὸ ἔσχατον, πρώτων...

Γελάει, ἀλλά καὶ ρωτᾷ :
— Γιατί αὐτὴ ἡ ἀνακεφαλαίωση ;
— Νά... Σκέπτομαι γιατί αὐτὴ ἡ τυχαία ἐπίσκεψή νὰ μὴν ἀποβεῖ καὶ μοιραία...

— ; ; ;
— Γιατί νὰ μὴ τὴ διηγηθῶ στὸν Κύνκλο !
— ! ! ! !
— 'Αν μὴ τι ἄλλο, γιὰ ἐξίλεωση, ποὺ μπῆκα στὸν κῆπο σας νὰ κλέψω πανσέδες...
— ! ! ! ! ! ! !

Δεκέμβριος 1965

Ζήτημα τιμῆς

ΕΧΩ ΔΩΣΕΙ PANTEBOY μέσα σ' αὐτὸ τὸ κατάστημα, καὶ κάθομαι τώρα σ' ἓνα σκαμνάκι ποὺ μοῦδωσαν, νὰ περιμένω. Περιμένοντας μπορῶ νὰ βλέπω τί γίνεται ἔξω στὸ δρόμο, νὰ λέω τί κερδίζουν οἱ ἄνθρωποι ζώντας καὶ σήμερα, τί κερδίζει ἡ βροχὴ ἔτσι ποὺ πέφτει συντεταγμένη. Καὶ τί κερδίζω ἐγὼ τώρα ποὺ μ' ἔμαθαν νὰ μὴν ἀδημονῶ.

Ὅλες αὐτὲς τὶς ἀφελεῖς καὶ ἀνωφελεῖς σκέψεις τὶς διακόπτει ἡ εἰσοδος μιᾶς κυρίας. Φοράει πέτσινο ταγιέρ, μπότες ψηλές ὡς τὰ γόνατα, κι' ἀπὸ πάνω ὡς κάτω μιὰ χυτὴ αὐτοπεποιθὴση, ἔνδυμα γιὰ ὅλες τὶς ὥρες. 'Εχει ἓνα μᾶλλον ἀντιπαθητικὸ πρόσωπο, ἀλλὰ αὐτὸ καταντάει ἐντελῶς δευτερευόν θέμα μπροστὰ στὴν ἐκλεκτὴ περιβολή της.

Πλησιάζει τὸν πρώτο ὑπάλληλο, στέκεται μπροστὰ του ἀγέρωχη, μοναδική, καταλαχιάζουν σιγὰ-σιγὰ οἱ τριγμοὶ ποὺ βγαίνουν ἀπ' αὐτὸ τὸ ἡχηρὸ ντύσιμό της, μὰ ποὺ μετὰ τὴν παρα-

μικρὴ κίνησή της, ἀκόμα καὶ μετὰ τὴν ἀνάσα της, ξαναρχίζουν, κι' ἔχεις τὴν αἰσθησὴ πὼς τυλίγεται ἡ ξετυλίγεται διαρκῶς ἓνα πακέτο, ποὺ ἔχει μέσα ποὺς ξέρει τί. Ὁ ὑπάλληλος, βλέποντάς τὴν μόνο, εἶναι κιόλας πρόθυμος. Πρόθυμο τὸ βλέμμα, τὰ χέρια, τὸ σῶμα ὅλο. 'Εκείνη πετάει κάποτε μερικὲς ἐτοιμὲς λέξεις, εὐκόλα, κοφτά, οὔτε ποὺ τίς γυρόφερε λίγο στὸ στόμα της νὰ ζεσταθοῦνε.

— Κάτι σὲ πολὺ καλὸ. Γιὰ βραδινό.

Σὰ νᾶπεσε μαστίγιο πάνω στὴν προθυμία τοῦ ὑπαλλήλου, καὶ ἀρχίζει νὰ κινεῖται γρήγορα-γρήγορα καὶ θαυματικά. Κατεβάζει τὰ τόπια, τὰ ξεδιπλώνει μετὰ γάρη, τὰ παinueί μετὰ σπαραχτικὴ εὐγλωττία. 'Εκείνη ἐξετάζει, δυσφορεῖ, τρίζει, λέει :

— Σὲ ἀκριβότερο ;

Σβελτάδα καὶ ταχύτης τοῦ ὑπαλλήλου ἀξιοθαύμαστη. 'Απλώνει μπροστὰ της καινούργιες ποιότητες, λόφους σχηματίζουν τὰ χρώματα πάνω στὸν πάγκο, κοιτάζω καὶ εἶναι σὰ νὰ πέφτω ξαφνικά μέσα σὲ χωράφια σπαρμένα, κι' ὅλοι οἱ καρποὶ νᾶναι φουντωμένοι καὶ ἔτοιμοι.

— Σὲ ἀκριβότερο ; ἐπαναλαμβάνει ἐκείνη κάθε φορὰ, καὶ κάθε φορὰ τὰ « μάλιστα » καὶ τὰ « ἀμέσως » καὶ τὰ « εὐχαρίστος » πέφτουν ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ὑπαλλήλου πὺν πυκνὰ καὶ πὺν ἀβίαστα παρ' ὅσο πέφτει τώρα ἡ βροχὴ ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ὀλιγόλογου ἐν γένει οὐρανοῦ.

Αὐτὸ θὰ πῇ *efficiency*, λέω ἀπὸ μέσα μου παρακολουθώντας αὐτὸ τὸ ρεσιτάλ προθυμίας τοῦ ὑπαλλήλου. Αὐτὸ θὰ πῇ « ἀέρας » λέω, βλέποντάς τὴν κυρία νὰ φεύγει τρίζοντας ἀφοῦ πῆρε δεκάξυ μέτρα ἀπὸ τὸ « ἀκριβότερο » ποὺ ὕψηρχε.

'Εγὼ ἀκόμα περιμένω ἐδῶ χάμω καὶ ἀρχίζω πάλι νὰ σκέπτομαι τί κέρδισα μετὰ τοῦτο καὶ μ' ἐκεῖνο, τί κέρδισα ποὺ μετὰ ἔμαθαν μετὰ τὸ ζόρι νὰ μὴν ἀδημονῶ. Κι' εἶναι ποὺ μπαίνει τώρα μιὰ ἄλλη γυναίκα στὸ κατάστημα κι' ἀναγκάζομαι νὰ διακόψω τὸν ἑλεγχὸ αὐτοῦ τοῦ στόκ τῶν ἀγοριῶν ποὺ ἔχει μείνει μέσα μου.

Μιὰ γυναίκα. 'Ετσι, μετὰ τὸ παλτουδάκι της, μετὰ τὰ τρία κουμπάκια της, μετὰ τὸ γιανκαδάκι της, καὶ μ' ἐκείνη τὴν κλωστή ποὺ κρέμεται ἀπὸ τὸ στρίφωμά της. 'Αλλὰ αὐτὸ δὲν εἶναι κάτι ποὺ προσοβτεῖ, εἶναι κάτι ποὺ ἀφαιρεῖ, γι' αὐτὸ τὸ λέω. Πλησιάζει στὸν ἴδιο ἐκεῖνο ὑπάλληλο, τὸν πρόθυμο. Στέκεται μπροστὰ του μισοχαμογελαστή, ἐκεῖνος τῆς ρίχνει ἓνα βλέμμα, ἐκείνη ἐτοιμάζεται νὰ μιλήσει, ἐκεῖνος συνεχίζει νὰ διπλώνει τὰ ὑφάσματα μετὰ ρυθμικὰ αὐξανόμενη πλήξη. 'Εκείνη βέβαια περιμένει, χωρὶς νὰ τρίζει, ἐκεῖνος, ὁ τόσος πρόθυμος πρὶν, ἀνύπαρκτος σχεδὸν τώρα. Λέει ἐκείνη μετὰ συστολή, — ποὺ θὰ τοῦ διακόψω ἴσως τὴν ἀδιαφορία του :

— Θὰ ἤθελα κάτι... κάπως... κάπως καλοῦτσικο γιὰ...

Ὁ ὑπάλληλος ἐξακολουθεῖ νὰ διπλώνει, μουρμουρίζει κάποιο τραγουδάκι, ρίχνει ματιὲς στὴ βροχὴ, ποὺ στέκεται ἔξω στὰ τζάμια σὰν ἀναποφάσιστη πελάτισσα, καὶ, χωρὶς νὰ ρίξει οὔτε μιὰ ματιά στὴ γυναίκα, τῆς σπρώχνει μετὰ τὸ χέρι του ἓνα τόπι ἀπὸ κείνα τὰ σωριασμένα στὸν πάγκο. 'Εκείνη ἐξετάζει, ξεροκαταπίνει λίγο καὶ λέει :

— Σὲ φτηνότερο ;

Ὁ ὑπάλληλος θαρρεῖς πὼς ἔφυγε ὁλότελα ἀπὸ τὸ μαγαζί. Τόσο ἀπὼν εἶναι. Χτυπάει τὸ μέτρο στὸ χέρι του, τάκ, τάκ, τάκ, κρατᾷ φαίνεται τὸ χρόνο τῆς βροχῆς, γιὰ τῆς ἀδιαφορίας του ; 'Αφήνει τὸ μέτρο καὶ παλεύει τώρα νὰ κόψει μετὰ τὰ δόντια του μιὰ παρανουχίδα. Κάποια στιγμή, μετὰ ἄλλο χέρι σπρώχνει ἄλλο ὕφασμα κατὰ τὴν γυναίκα, ἔτσι, στὰ τυφλά. 'Εκείνη τὸ ψαχουλεύει, κοιτάζει τὴν τιμὴ, ξαναξεροκαταπίνει.

'Εκεῖ, ποὺ θὰ τοῦ πᾶει, θὰ τὴν κόψει αὐτὸς τὴν παρανουχίδα του, τῷβαλε πείσμα, ποὺ τὸ διακόπτει πότε-πότε μόνο γιὰ νὰ χασημουρηθεῖ, — μὰ ἓνα χασημουρητὸ, Θεέ μου ! 'Ακούω πάλι ἐκεῖνο τὸ σβησμένο « Σὲ φτηνότερο ; » κι' εἶναι σὰ νὰ τῷπε αὐτὸ ἡ κλωστοῦλα ἐκείνη ποὺ κρέμεται ἀπὸ τὸ στρίφωμα. Τόσο λυπητερά.

— Εὐχαριστῶ πολὺ, εἶπε πολὺ εὐγενικά ἐκείνη ἡ κλωστοῦλα πάλι.

Καὶ ἡ γυναίκα ἔφυγε, ἔτσι, μετὰ τὸ παλτουδάκι της, μετὰ τὰ τρία κουμπάκια της, ἔτσι, χωρὶς νᾶχει πάρει ἀπάντησιν.

*Αγορὲς κλπ.

ΖΩΝΤΑΝΕΥΑΝ πάλι οἱ δρόμοι. Οἱ βιτρίνες γεμάτες ἀπομιμήσεις οὐρανοῦ, ἀποσπάσματα οὐρανοῦ : 'Αστράκια, ἀγγελάκια, Μεσσίες, ἄστρον λαμπρόν, κι' ἀνάμεσα σ' αὐτὰ πολλὴ γῆ : 'Ελκυθρα, μάγοι, χιόνια, ποιμένες, δέντρα, δῶρα, καὶ πάλι μάγοι. Καὶ πολλοὶ ἄνθρωποι, ποὺ τριγυρνᾶνε γιὰ νὰ ἀγοράσουν τὰ χριστουγεννιάτικα δῶρα τους, γιὰ τοὺς ἴδιους ἢ γιὰ τοὺς ἄλλους. Πολὺ χαρούμενοι οἱ ἄνθρωποι ποὺ ψωνίζουν. Λέει καὶ κάποιος τοὺς εἶπε πὼς μποροῦν νὰ τ' ἀγοράσουν ὅλα, μὰ ὅλα ἀνεξαίρετως. 'Ακόμα κι' αὐτὰ ποὺ δὲν ὑπάρχουν. Καὶ ποὺ βέβαια,

— είναι, ομολογώ, και για μένα άξιον άπορίας, — πώς, άφου δέν υπάρχουν, πώς, άπό πού έγιναν και γίνονται τά όμοιώματά τους, τά όνειρα ; Δέν ξέρω, είπα. Είναι και για μένα άξιον άπορίας.

Έτσι λοιπόν. Πώς μπορούν νά τ' αγοράσουν όλα, σά νά τους είπε κάποιος κι' αὐτοί νά τὸ πίστεψαν. Τόσο χαρούμενοι. 'Αφού κι' ἐγώ, πού κάθομαι τώρα και κάνω τή σπουδαία, δηλαδή τήν κατασταλαχμένη, φαίνεται πώς έχω παρασυρθεῖ. Καθώς ἐλέγχω τά πράματα πού έχω σημειώσει στό μυαλό μου ν' αγοράσω, διαβάζω : Κολόνιες, άναπτήρες, ένα εὐρύχωρο καινούργιο χέρι, κεριά χρωματιστά, καμπάνες, έναν έρχομό, κοῦκλες, βιβλία, μιὰ λήθη, χαρτοπετσέτες, ένα καταφύγιο, δίσκους με τραγουδία ἢ ποιήματα, μιὰ ἡρεμία, ένα άλμπουμι για φωτογραφίες, έναν ὑπάκουο χρόνο, ένα τραινάκι, μιὰ άλλη χώρα, ένα άλλο τραινάκι, βροχή για τὸ χριστουγεννιάτικο δέντρο, μιὰ αληθινή βροχή νά ξεπλύνει ὅσα ἔφταιξαν, κι' αν ἔφταιζε μόνο ἐγώ ἀς ξεπλύνει ἐμένα.

Τρελές αγορές. Κλείνω τὸν κατάλογο. Και βαδίζω προσεκτικά μὴν πέσει κάτω και σπάσει τίποτα ἀπ' αὐτά τὰ εὐκτα. 'Ο καιρός, ἔτσι μουντός πού είναι, μ' ἀρέσει ἀπὸ τή μιὰ, και ἀπὸ τήν άλλη με γεμίζει τύψεις. Δέν ξέρω καλά νά τὸν περιγράψω. Μά έχω διαρκῶς τήν ἐντύπωση πώς τριγυρνάει και κάνει ένα ἔργο ποιήσεως. 'Εγώ τὸν ἀποφεύγω. Δέν έχω τίποτα νά τοῦ δώσω. Οὔτε ένα στίχο. Και ὅμως υπάρχουν τόσα ποιήματα. 'Ολόκληρα θαυμάσια ποιήματα. Πού κάποιος θά τὰ γράψει.

'Αποφεύγω τὸν καιρό. Κι' ἐνῶ τὸν ἀποφεύγω, βγάζω ένα καθρεφτάκι και ρίχνω μέσα τὸ πρόσωπό μου. Χαζεύω με τὸ πώς ἐπιπλέουν οἱ φθορὲς κόντρα στό νόμο τῆς βαρύτητος. Τὸ κρύβω γρήγορα-γρήγορα, πάω νά πιῶ έναν καφέ.

Διαβάζω τὸ ὠροσκοπίό μου : Προσπαθήστε νά ἔλθετε σ' ἐπαφή με ἄνθρωπο τοῦ Ταύρου...

Κάθομαι τώρα και σπάζω τὸ κεφάλι μου νά βρῶ ποιὸς ἄραγε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους πού γνωρίζω ἀνήκει σ' αὐτὸ τὸ σωτήρα ἀστερισμό. Μά ἐγκαταλείπω γρήγορα τήν προσπάθεια. Και ἀν τὸ βρῶ, πώς « νά ἔλθω σ' ἐπαφή » ;

'Ανοίγω τὸν κατάλογο τῶν αγορῶν μου και προσθέτω : έναν ἄνθρωπο.

Τὸ σημειῶνω μ' ένα κόκκινο τραγουδιστὸ μολύβι πού μοῦχουν χαρίσει, και τῶχω μονάχα για νά γράφω ὄνειρα και ποιήματα.

'Αγοράζω ένα λαχεῖο. Κι' ένα μπαλόνι. Για τ' άλλα βλέπουμε.

Απρίλιος 1966

Προσκλητήριο

ΕΓΩ ζητάω κόκκινα τριαντάφυλλα, ἐκεῖνος « ὀλόασπρα, είναι για κοπελίτσα... »

Γέρασε. 'Εχω νά τὸν δῶ πάνω ἀπὸ δεκαπέντε χρόνια. Με τήν κόρη του κάναμε μαζί ἀγγλικά, στὸν ἴδιο δάσκαλο, δέν τή χώνευα και πολύ, ἐρχότανε στό μάθημα πάντα διαβασμένη « παρακάτω ». « Μ' αὐτὸ τὸ κορίτσι νά πηγαίνει, μοῦλεγε ὁ πατέρας μου, είναι τῆς προόδου. » Χωρίσαμε, πάνω στό « it is a girl ». Α girl... 'Απὸ τότε ἔχασα τὰ ἴχνη της.

Κι' ἐνῶ τόσο πολύ με κοραίζουν οἱ χειραψίες με τὸ χρόνο, κι' ἐνῶ προσπαθῶ νά τις ἀποφεύγω, τούτου ἐδῶ θέλω τώρα νά τοῦ μιλήσω. Τὸν ἀγγίζω ἑλαφρὰ στὸν ὄμο, — χτυπάει κανεῖς τήν πόρτα πρὶν μπεῖ σ' ένα περασμένο. Στρέφει και με βλέπει. 'Ανον ὄρος. Σπουπίζει τὰ γυαλιά του νά ἰδεῖ καλύτερα. 'Αδιάφορο τὰ βλέμμα. Τοῦ λέω τ' ὄνομά μου, τοῦ θυμίζομαι, παίρνει νά με θυμᾶται σιγά-σιγά, και σιγά-σιγά τρομάζει. Τραβιέται κατά πίσω νά βεβαιωθεί καλύτερα. Βεβαιώνεται, ἀγριεύει, ἀπορεῖ δυσόλινα :

— 'Εσύ ; 'Εσύ ; Μά ζεῖς ; 'Απίστευτο. Ζεῖς ἀκόμα ;

— Ζῶ, τί νά κάμω, ζῶ... ἀπάντησα ἐγώ κι' αἰσθάνθηκα ὅτι ὁμολογοῦσα μιὰ πράξη μου ὅχι και πολύ ἐντιμη, τέτοια μομφή διέκρινε στή φωνή του.

— 'Ωστε ζεῖς ; ἐπανάλαβε παράξενα συλλογισμένος. Πολὺ χαίρομαι, μπράβο, πολὺ χαίρομαι. Και δέ μου λές, παιδί μου, νά σέ ρωτήσω και για τὸν οἰκογένειά σου, τὸν πατέρα σου, λαμπρὸς πατέρας, πολὺ τὸν ἐκτιμοῦσα, ἦταν ἡλικιωμένος ἄνθρωπος, πέρασαν και τόσα χρόνια ἀπὸ τότε, δέ θά ζεῖ τώρα, δέ θά ζεῖ βέβαια...

— Ζεῖ, ζεῖ ὁ πατέρας μου, ψελλίζω πάλι ἐγώ και ντρέπομαι τώρα για λογαριασμό τοῦ πατέρα μου.

— Ζεῖ ὁ πατέρας σου ; Είναι δυνατόν ; 'Ωστε ζεῖ ; 'Απίστευτο, μπράβο, πολὺ χαίρομαι, πολὺ χαίρομαι...

Κάθε ἄλλο παρὰ χαίρεται. 'Αγανακτεῖ, πικραίνεται. Και τή μόνη ἐξήγηση πού μπορῶ νά δώσω, είναι πὼς βρίσκομαι μπροστά σ' έναν ἄνθρωπο πού τὸν ἐγκατέλειψαν τὰ λογικά του. Δέ σκέπτομαι παρὰ πὼς νά ξεφύγω. 'Αλλά ἐκεῖνος με κρατάει ἀπὸ τὸ μανίκι και συνεχίζει :

— Και δέ μου λές, παιδί μου, μπράβο, πολὺ χαίρομαι, δέ μου λές, ἐκεῖνη ἡ ἀγαθὴ ψυχὴ, ἡ μητέρα σου, ἂ, πολὺ κοπίαζε τότε, δέν πρόσεχε καθόλου τήν ὑγεία της, φθέρεται ὁ ἄνθρωπος εὐκόλα, πού νά ζεῖ βέβαια ἡ καμένη, πὼς νά ζεῖ, τόσος κόπος...

— Πὼς δέ ζεῖ ; Ζεῖ ἡ μητέρα μου ! ἀπαντῶ θυμωμένα, εἶμαι και προληπτική, τί ἤθελα ἐγώ νά τὸν χαϊρετῶσω.

'Εμβρόντητος μένει με τήν ἀπάντησή μου.

— Ζεῖ ; Ζεῖ κι' ἡ μητέρα σου ; Για φαντάσου ! 'Απίστευτο. Τόσα χρόνια πέρασαν, μεγάλη γυναίκα, και ζεῖ ἀκόμα. 'Ωστε ἔτσι, λέει συλλογισμένος, μπράβο, πολὺ χαίρομαι, πολὺ χαίρομαι. Θυμᾶμαι εἶχα συναντήσει στό σπῆτι σας μιὰ φορὰ κάποια ἀδελφὴ τῆς μητέρας σου πολὺ μεγαλύτερή της, συμπαθεστάτη κυρία, αὐτὴ βέβαια, τί ρωτάω, ἀποκλείεται νά ζεῖ, δέ ζεῖ, ἔ ;

Με ἱκετεύει σχεδόν. Νά τοῦ πῶ ὅτι τουλάχιστον αὐτὴ δέ ζεῖ. 'Αλλά ἐγώ στίς δουλειές τοῦ Χάρου δέν ἀνακατεύομαι. Τοῦ λέω :

— Ξέρω, για τή θεία μου τήν Κούλα λέτε. Ζεῖ και παραζεῖ.

— 'Εκεῖνη ἡ θεία σου ; Ζεῖ κι' ἡ ἐκεῖνη ἡ θεία σου ; Τί λές, βρε παιδί μου, τί λές, ὥστε ζεῖ κι' αὐτὴ ! Μπράβο, πολὺ χαίρομαι, πολὺ χαίρομαι. 'Ολος ὁ κόσμος λοιπόν ζεῖ. Για ὅποιον ρωτάω, μαθαίνω πὼς ζεῖ. Μόνο ἡ κόρη μου δέ ζεῖ. Μιὰ σταλιά κοπελίτσα...

— 'Ολο ἄσπρα εἶπατε, κύριε ; ρωτάει ὁ ἀνθοπώλης.

— 'Ολόασπρα, είναι για κοπελίτσα... λέει ἐκεῖνος.

A girl... Πάντα διαβασμένο « παρακάτω ».

Έτεροπροσωπία

ΘΕΛΩ νά εὐθυμῶσω λίγο. Γι' αὐτὸ τή γράφω τούτη τήν ἱστορία. 'Ετσι, νά βγεῖ ένας μέσος ὅρος διαθέσεως, γιατί ἐκεῖνη ἡ συνάντηση με τὸν ἄνθρωπο πού ζήτηγε τριαντάφυλλα « ὀλόασπρα, είναι για κοπελίτσα », με ἀρρώστησε.

Βάδιζα ἄκεφη. Εἶχα δεῖ κι' ένα πολὺ ἄσκημο ὄνειρο, έναν ἀγριάνθρωπο και μοῦ φώναζε : « Βγάλ' το ἀπὸ τὸ νοῦ σου, ἀνοιξή δέν πρόκειται νάρθει ! » Κι' εἶμαι ἄκεφη. 'Αν στρέξει, δέν είναι και μικρὸ πράμα.

Κάποιος με φώναζει με τὸ μικρὸ μου ὄνομα. Τήν κουφή ἐγώ. Εἶμαι ἄκεφη. 'Αλλά ἐκεῖνος ἐπιμένει. Προχωρῶ. 'Αλλά αὐτὸς είναι κιόλας δίπλα μου, και με πατρική τρυφερότητα μοῦ τραβάει τὸ μαλλὶ ξεσπώντας σέ χαρές :

— Βρε ζιζάνιο, βρε ξεχασιάρικο, κι' ἔπαιζε ἀπὸ τὸ πρῶτὸ τὸ μάτι μου, « κάποιον θά ἰδεῖς, Φίλιππε », εἶπα, και νά πού εἶδα ἐμένα, τὸ « πιτσιρίκι », μπά μπά, τί χαρὰ ἦτανε τούτη, και δέν ἔχω μιὰ βδομάδα πού γύρισα στήν 'Ελλάδα, ἀπὸ τότε...

Μάρμαρο ἐγώ. Μοῦ είναι ἀγνωστος. 'Η τουλάχιστον δέν τὸν ἀναγνωρίζω, — πού κάνει τὸ ἴδιο. Τὸ πιθανότερο είναι πὼς με πῆρε γι' ἄλλη. Παραγνώρισε. 'Αλλά δέ βρισκω τὸ κουράγιο νά τοῦ τὸ πῶ. Ντρέπομαι. Γιατί φορᾶει κάτι πολὺ χοντροὺς μυωπικούς φακούς, και ντρέπομαι. 'Επειτα, εἶμαι και λίγο ἐπιφυλακτική, γιατί ξέρω τί ἀνιση μεταχείριση κάνει ἡ μνήμη στά πράματα πού πέφτουν στά χέρια της. 'Εκεῖνα πού με πόνεσαν τάχει στά πούπουλα, μὴ στάζει και μὴ βρέξει. Τὰ ἄλλα, τοῦ κλώτσοι και τοῦ μπάτσου. Τὰ καταχωινιάζει στό βάθος, κι' ἄντε νά τὰ βρεῖς.

Αὐτὸς ὅμως ἀπτόητος ἀπ' τή σιωπή μου. Συνεχίζει τήν ἀναγνώριση και τὸν ἐνθουσιασμό. Μόνος του κερνάει, μόνος του πίνει :

— Βρε τὸ πιτσιρίκι, πού τοῦφτιαχνα τοὺς καραγκιόζηδες, θυμᾶσαι τί τρέλα εἶχες με τὸν Καραγκιόζη ; Βρε νά τὸ πετύχω ἔτσι στό δρόμο, κι' ἔλεγα νάρθω νά σᾶς δῶ ὅλους, ἀν και ἔμαθα για σᾶς, ρώτησα ἀπὸ τήν πρώτη στιγμὴ, και ἔμαθα, λεβεντιά λέει ὁ πατέρας σου, ὁ μπάρμπα-Χρήστος, ὅπως τὸν ἄφησα, παίξει πάντα τήν πρεφίτσα του, ἡ μανουλά σου, ἴδια, « ὁρὺς » ὅπως τήν ἔλεγα, συλλοβάτης τοῦ σπιτιοῦ ἀκόμα, ἡ ἀδερφοῦλα σου πιά είναι λέει κορίτσι τῆς παντρεῖας...

Μανία με τοὺς καραγκιόζηδες εἶχα, ὁ πατέρας μου Χρήστος λέγεται και λεβεντιά είναι, ἡ μάνα μου και « ὁρὺς » και συλλοβάτης είναι, κι' ἡ ἀδερφοῦλα μου κορίτσι τῆς παντρεῖας πράγματι είναι. 'Επομένως δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὁ ἄνθρωπος με γνωρίζει, κι' ὅχι πού νόμιζα πὼς με πῆρε γι' ἄλλη.

— Και για σένα, πιτσιρίκι, ρώτησα, και για σένα : « Πέστε μου, τί κάνει ἐκεῖνο τὸ ζιζάνιο, τὰ καταφέρει καλά ; Τοῦ

ήρθαν όλα όπως τ'άθελε, δεξιά ; » « Όλα, όλα τούρθαν όπως τ'άθελε ! » μούπαν.

Δεν υπάρχει αμφιβολία. Για άλλη με πῆρε.

Τῆς Μεγάλης Τρίτης

ΚΑΘΕ άλλο παρά εὐθύμησα, με τοῦτο δὲ ποῦγραψα. Δὲν ἔγραφα καλύτερα γιὰ κείνο τὸ ἀγοράκι πὺ μῆκε τὸ πρῶτὸ στὸ γραφεῖο μου, τὸ φαφούτικο, ὅ,τι ἀλλάζει δόντια, τόσο μικρὸ, στὰ ἑφτά. Τριγυρνᾷ ὅλη μέρα στὰ γραφεῖα, ἄς τὸ περιμαζέψω μέσα σὲ τοῦτο τὸ χαρτί, νύχτωσε ἔξω.

Δουλεύω. Πότε-πότε σταματᾷ νὰ ἰδῶ τὸν ἥλιο. Σὰ στραβὸ μπερεδάκι πολὺ ἀσίκικο στὸ ἀγύριστο κεφάλι τοῦ οὐρανοῦ.

"Ἦλιε μου, πόσο εἶσαι πάνω, καὶ δόξα τῷ Θεῷ...

Δόξα τῷ Θεῷ βέβαια, καὶ χτυπᾷ δειλὰ ἡ πόρτα. Κι' ἀνοίγει δειλὰ. Καὶ μπαίνει ἓνα μικρὸ δειλὸ κεφαλάκι ἀγοριοῦ.

— Μ' ἀφήνει νὰ μῶ ; ρωτᾷ δειλὰ, γλυκά.

— Μπέθ ! τοῦ λέω (τᾶχω ἀλλάζει ἐγὼ τὰ δόντια μου, ἀλλὰ μὲ τρώει ἡ ζήλεια).

— Μόνη θου εἶθαι ἐδῶ ;

— Μόνη μου.

Πλησιάζει τὸ γραφεῖο μου. Τὸν θαμπώνουν όλα ἐκεῖνα τὰ φονικά συνεργα τῆς γραπτικῆς. Μολύβια, χαρτιά, χάρακες, γόμες, τὸν λιγώνει ἓνα μασοῦρι καραμέλες, τίς χαϊδεύει μὲ τὸ βλέμμα του.

— Δικέθ θου εἶναι ;

Τοῦ τίς χαρίζω. Χαζεύει γύρω-γύρω ὅ,τι βλέπει. Μὲ ρωτᾷ τί εἶναι ἐκεῖνη ἡ λουρίδα κοντὰ στὸ παράθυρο. Τοῦ ἐξηγῶ πῶς εἶναι γιὰ νὰ κατεβαίνουν τὰ ρολά.

— Για, μού λέει, γιὰ κάνε νὰ ἰδῶ...

Κάνω τὴν ἐπίδειξη, ἐνθουσιάζεται :

— Ὡραῖο εἶναι, πότε ἀνεβαίνει, πότε κατεβαίνει...

Τὸν ρωτᾷ ἂν πάει σχολεῖο, τί θὰ γίνεῖ ἅμα μεγαλώσει.

— Τίποτι, μού ἀπαντᾷ κι' ἀκούγεται μέσα στὸ στόμα του κράτς-κράτς, χαλασμός.

Φοβήθηκα μὴ κι' αὐτὸ τὸ « τίποτι » τοῦσπασε κᾶνα δόντι.

"Ὀχι, τὴν καραμέλα σπάζει.

— Εἴθι τί θὰ γίνεῖ ἅμα μεγαλώθῃ ; μὲ ρωτᾷ.

— Εἴγώ ; Εἴγώ ; Ὑπερῆλιξ !

— Μπράβο θου. Μοῦ τὸ δίνειῖς αὐτό ;

Μοῦ ζητᾷ ἓνα κόκκινο μολύβι, τοῦ τὸ δίνω, τὸ βάζει γρήγορα-γρήγορα στὴν τσέπη του μὴ μετανιώσω, καὶ χαζεύοντας, μὰ ὥραῖα χαζεύοντας, ἀνοίγει τὴν πόρτα καὶ φεύγει.

Σ' ἓνα λεπτὸ ἀνοίγει πάλι τὴν πόρτα δειλὰ, βλέπει πῶς εἶμαι ἐγὼ ἡ ἴδια, δὲν ἔλλαξε τίποτα, μπαίνει λίγο λαχανιασμένος :

— Κῶἐθαθα, μωρέ, λέει καὶ κάτι βγάζει μέσα ἀπὸ τὸ σακάκι του, ἓνα μικρὸ μακρὸ δεματάκι, καὶ τὸ ξετυλίγει.

— Ἐχει μέσα καμιά δεκαριά κίτρινα κεράκια. Πουλᾷ κεριά.

— Θέλει ; Πάρε. Ἀπόψε εἶναι τῷθ Καθιανῆ...

Ἡ ἐν πολλαῖς ἀμαρτίαις περιτεσοῦσα γυνή... Τὰ παίρνω όλα.

Αύγουστος-Σεπτέμβριος 1966

Προσφορά ζωτικῆς σημασίας

ΕΙΝΑΙ ἡ τελευταία Κυριακὴ πὺ ἀνεβαίνω στὴν Πάρνηθα, σὲ τὴν Παιδικὴς Κατασκηνώσεις τῆς Τραπεζῆς μας, τὸ τελευταῖο, γι' αὐτὴ τὴ χρονιά, κυριακάτικο ἐπισκεπτήριο. Τελειώνει κι' ἡ περίοδος τῶν ἀγοριῶν, πὺ φέτος ἦταν τὸν Αὐγούστο, καὶ μ' αὐτὴν ἡ φετινὴ κατασκηνωτικὴ περίοδος.

Ἔτσι, τὴν ἄλλη Κυριακὴ, 28 Αὐγούστου, τὸ βουνὸ θὰ μπορεῖ νὰ πληττεῖ ἡ νὰ ἡσυχάζει, ἔκανε μὲ τὸ παραπάνω τὸ χρέος του, ἔδωσε στοὺς μικροὺς φίλους του, καινούργιους καὶ παλιούς, αὐτὸ πὺ ἀπολύτως χρειάζονται, τὴν καθαρότατη δροσερὴ ἀτμόσφαιρά του καὶ τὴν ὥραῖα ἐμπειρία τῆς φυσικῆς, ἀμέριμνης ζωῆς κοντὰ του.

Μετῶ γιὰ μῖαν ἀκόμα φορὰ μὲ τὸ βλέμμα μου αὐτὴ τὴν καταπράσινη εὐρυχωρία, πὺ μέσα τῆς σκορπίζονται τόσα παιδιά καὶ βρίσκει τὴ θαυμαστὴ, σωστὴ τῆς διέξοδο ἡ ἀνεξάντλητη ζωντάνια τους, μετῶ τὰ μέσα πὺ ἔχουν διατεθεῖ γιὰ νὰ πλουτιστεῖ ἐπιπλέον καὶ ἀπὸ κάθε ἀποψη ἡ εὐρυχωρία αὐτή,

συνειδητοποιῶ τὸ ἔργο ὅλου τοῦ προσωπικοῦ τῆς Κατασκηνώσεως, — γιὰτὶ, ἂν τὸ ἀναλογιστεῖ κανεῖς, ἔργο εἶναι, γιὰ νὰ μὴ πῶ θυσία, νὰ δαμάζεις, νὰ προστατεύεις, νὰ ψυχαγωγεῖς καὶ νὰ τρέπεις στὸ σωστὸ τριακόσια μὲ τετρακόσια κάθε περίοδο παιδιὰ.

Καὶ σκέπτομαι :

"Ἄν μοῦ ζητοῦσαν τώρα νὰ φέρω ἓνα παράδειγμα ἀφειδωλετοῦ ἐνδιαφέροντος, ἓνα παράδειγμα ἀνιδιοτελοῦς ὁλοσδιόλου προσφορᾶς, καὶ ζωτικῆς, μπορῶ νὰ πῶ, σημασίας, ὅθφερνα ἀδίστακτα ὡς παράδειγμα αὐτὸ πὺ προσφέρει ἀπὸ χρόνια ἡ Τράπεζα στὰ παιδιὰ τῶν ὑπαλλήλων τῆς, τίς Παιδικὲς Κατασκηνώσεις.

Γιὰ νὰ ἐδραιώσω αὐτὸ τὸ « ἀδίστακτα » καὶ τὸ « ζωτικῆς σημασίας » θὰ κάμω ἀναγκαστικά μῖαν ἀναδρομὴ σὲ περασμένες ἐποχές, θὰ ζητήσω τὴ βοήθεια τῶν συγκρίσεων, — μὲ τίς συγκρίσεις βγαίνουν ἀνάγλυφες οἱ διαφορές, ἀπομονώνονται εὐκολώτερα οἱ νέες ἀνάγκες πὺ γεννιοῦνται ἀπὸ τίς διαφορές. Γιατὶ ἂν τὸ σκεφτεῖ κανεῖς, καμιά ἐποχὴ δὲν ἦρθε, ὡς τώρα τουλάχιστον, χωρὶς νέες ἀνάγκες ἢ μὲ ἀνάγκες λιγότερο περίπλοκες ἀπὸ τὴν προηγούμενη.

»»

Ἀσφαλῶς ἀπὸ καταβολῆς κόσμου θὰ ἀποτελοῦσε τέρψη ἡ ἀλλαγὴ κλίματος τὸ καλοκαίρι, καὶ κάποιον ἀπὸ τοὺς κύριους κανόνες ὕγιεινῆς. Δὲ θυμᾶμαι ὅμως ποτὲ, στὴν ἐποχὴ πὺ ἤμουνα κι' ἐγὼ παιδί, νὰ ἀποτελοῦσε ἡ ἐξοχὴ αἵτημα ἐπιτακτικό. Δὲν ἦταν εἶδος « πρώτης ἀνάγκης ». Ἄλλοτε, ἡ πόλη δὲν εἶχε ὑποστῇ τὴ σημερινὴ τῆς ἀσφυξία, τὰ σπίτια ἦταν ἀραιὰ, σχεδὸν ὅλα διέθεταν κάποιον κήπο, κάποιαν αὐλίσσα ἔσω, τὸ πράσινο δὲν εἶχε γίνεῖ ἀκόμα ἐκπληξὴ ἢ φαινόμενο. Ὁ ἀέρας κυκλοφοροῦσε καθαρὸς πάντως ἀκόμα καὶ σὲς πὺ ἀδικοημένες ἀπὸ ἀποψη θέσεως συνοικίες. Δὲ θυμᾶμαι πολλὰ παιδιὰ, ἐπιστρέφοντας τὸ φθινόπωρο στὰ θρανία, νᾶχουν περιγράφει σὲς ἐκθέσεις τους πὺ πῆγαν, πῶς πέρασαν τὸ καλοκαίρι. Οὐτ'ἐγὼ εἶχα τὴν τύχη ἐνὸς τέτοιου θέματος ἐκθέσεως. Ἀκόμα καὶ τὴ χρονιά ἐκεῖνη πὺ κάποια μικροαδελονοπῆθεια εἶχε παρουσιαστῇ, οὔτε τότε δὲν ἔλλαξε ἀέρα. Ὁ γιατρός εἶχε χαρακτηρίσει τὸ κλίμα τῆς Κυψέλης « ἐνδεδειγμένον » !

Ἡ Κυψέλη σήμερα βρίσκεται στὸ ἴδιο σημεῖο, στὸ ἴδιο ὕψος ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, ἀλλὰ ὁ γιατρός δὲ ὅθδινε σήμερα τὴν ἴδια ἀπάντηση. Ὁ ἀέρας ἀπέκτησε σ' ὁλόκληρη τὴν πόλη φανατικούς ἐχθρούς. Κausαέρια, ὑπερπληθυσμὸ, ἀνοικοδόμηση, φωταγωγούς, γενικὴ μόλυνση.

Ἄλλοτε ὑπῆρχε ἡ εὐλογία τῆς γειτονιάς. Ἡ εἰκόνα τοῦ « τοῦρμου » τῶν παιδιῶν ἔξω ἀπὸ τὰ σπίτια ἦταν συνθη-στατικὴ ἡ δυνατότης τοῦ παιγνιδιοῦ, πρώτης ὕλης τῆς ἀναπτύξεως, μεγάλη, τὸ παιδί περνοῦσε τὴ φυσικὴ κούραση, κουρασμένο ἤρεμο, ἤρεμῶντας μεγάλωνε. Σχεδὸν κάθε σπίτι διέθετε τὴν αὐτοφυῆ « παιδικὴ χαρὰ » του, τὰ τεράστια ἄχτιστα οἰκόπεδα. Στὸ δικὸ μου σπίτι μπροστὰ ὑπῆρχε μιά ἄλλα τόση ὅσο εἶναι τοῦτο δῶ τὸ τεράστιο γήπεδο τῆς Κατασκηνώσεως. Εἶχαμε μόνιμα στήσει ἐκεῖ, ἐμεῖς τὰ παιδιὰ, καὶ δίχτυ γιὰ βόλλεῖ. Μοιάζουν τώρα ἀπίστευτα ὅλ' αὐτά.

Τώρα γειτονιὲς δὲν ὑπάρχουν. "Ὅλοι οἱ δρόμοι, ἀκόμα καὶ οἱ πὺ ἀπόκεντροι, εἶναι αὐτοκινητοδρόμοι. Τὰ παιδιὰ, τὰ γειτονόπουλα, ἐπικοινωνοῦν μεταξὺ τους ἀπὸ ἀπόσταση μπαλκονιῶν, ἀπὸ ἀπόσταση τηλεφώνου, τὸ συνθηστέρο δὲν ἐπικοινωνοῦν. Δοκιμάζουν πρόωρα μιά μορφή μοναξιάς χωρὶς νὰ μποροῦν, χωρὶς νᾶναι καιρός, νὰ ἐκμεταλλεῖται τίς κάποιες ὀφέλειες τῆς ὅπως τίς ἐκμεταλλεῖσαστε ἐμεῖς οἱ μεγάλοι. Καὶ μιά μορφή πληξῆς. Τοὺς τὴ διακόπτουμε σπασμωδικὰ μ' ἓναν κινηματογράφο, μ' ἓνα πάρτυ, μ' ἓναν περίπατο πὺ τὸν ἐξουδετερώνουν ὁρῶν καὶ πνιγρότης. Τὰ ἴδια ἀντιδρῶν ἔξαλλα, ἐφευρίσκουν διασκεδάσεις ἀπογνώσεως. Ἡ κόρη μου, π.χ., τὸ μέρος τοῦ καλοκαιροῦ πὺ πέρασε κλεισμένη στὸ σπίτι, μεταξὺ τῶν ἄλλων ἔβγαζε τὰ παγάκια ἀπὸ τὸ ψυγεῖο, τᾶστρω-νε στὸ μωσαϊκὸ, πατοῦσε ἀπάνω καὶ ἔκανε « holiday on ice » !

Ἡ ἐκτροχιασμένη αὐτὴ ζωὴ τῶν παιδιῶν, τὸ καλοκαίρι μὲ τὸ κλείσιμο τῶν σχολείων καὶ τὴ ζέστη κορυφώνεται κατακόρυφα. Κι' ἔτσι ἔγινε ἀναγκαιότης « ζωτικῆς σημασίας » ἡ ἀπομάκρυνση τῶν παιδιῶν ὅλο τὸ καλοκαίρι ἀπὸ τὴν πόλη. Οἱ γιατροὶ δὲν τὸ συνιστοῦν ἀπλῶς, τὸ προστατοῦν.

Ποῦ ὅμως, πόσο, εἶναι δυνατὴ ἡ πραγματοποίησή τῆς ; Ἡ τάξη τῶν ἐργαζομένων τουλάχιστον, γιὰ νὰ μὴ ἀναμείξω καὶ τάξεις πὺ δὲν ξέρω πόσο μικρὲς ἢ πόσο ἀπεριόριστες εἶναι οἱ δυνατότητές τους, δὲν μπορεῖ νὰ ἀνταποκριθεῖ παρὰ μερικὰ ἢ καὶ καθόλου σ' αὐτὴ τὴν ἀνάγκη. Ἀκόμα καὶ σοὶ ἀνάμεσά μας θὰ μπορούσαν νὰ ἀντιμετωπίσουν οἰκονομικὰ ἓνα τρίμηνο παρθερισμοῦ, δὲν μποροῦν χρονικά.

Κι' ἔρχεται ἡ Τράπεζα νὰ δώσει στὰ παιδιὰ ἓναν ἢ ἀκόμα ἓνα μῆνα πραγματικὰ ἰδεώδους ζωῆς στὸ βουνὸ, ἰδεώδους, ἀφοῦ

τους παρέχει συγκεντρωμένα, αδιάσπαστα και σε μοναδική ἴσως ἀφθονία και ποιότητα, ὅλα ἐκεῖνα πού τοὺς στερεῖ συστηματικά ἡ ἐποχή μας. Σ' αὐτὰ προστίθεται ἐπιπλέον ἡ ἀνεκτίμητη ἐμπειρία τῆς ὁμαδικῆς ζωῆς. Τὸ παιδί μαθαίνει νὰ χρησιμοποιεῖ τὴν ὥραία ἐλευθερία πού τοῦ παρέχεται κάτω ἀπὸ μιὰ ἀνώδυνα συστηματοποιημένη ἐποπτεία, πού τὸ ἐξοικειώνει μετὰ τὴν πειθαρχία, τὸ συμφιλιώνει μετὰ τὴν « ἀπαγορεύσεις », μαθαίνοντάς το νὰ τὴν θεωρεῖ ὄχι στέρηση και ἐξαναγκασμό, ἀλλὰ διευκόλυνση τῆς ζωῆς και βελτίωσή της.

Ἐφερα τὴν περασμένη Κυριακὴ στὸ γιό μου τσίρκας. Ξέρω ὅτι τοῦ ἀρέσουν ἰδιαίτερος. Δὲν τὴν πῆρε. « Ἀπαγορεύεται », μοῦ εἶπε. Θέλοντας νὰ δοκιμάσω τὴν ἀντοχή του και τὴν πίστη του στὴν τήρηση τῶν κανονισμῶν, τοῦ πρότεινα : « Πάρε μιὰ... Δὲ σὲ βλέπει ἐδῶ τώρα κανεὶς... » « Ἀπαγορεύεται » κ' ὅταν μετὰ βλέπει κ' ὅταν δὲ μετὰ βλέπει », μοῦ ἀπάντησε ἐπιτιμώντας με. Κι' ἂν ἀκόμα οἱ καλὲς αὐτὲς ἐπιδράσεις ἐξαεμίστουν μετὰ τὴν ἐπιστροφή στὸ σπίτι και μετὰ τὴς ἡθελήμενες ἢ ἀθελήτες ἀδεξιότητες τῶν γονέων, πιστεύω ὅτι κάτι στὸ βάθος θὰ μείνει, πού θὰ τὸ συναντήσουν ἀργότερα ἴσως, στὴ μελλοντική τους ζωὴ.

Θὰ προχωρήσω ἀκόμα. Ὁ μήνας αὐτὸς τῶν παιδιῶν στὴν Κατασκίηση ἀποβαίνει και γιὰ μᾶς τοὺς ἰδίους τοὺς γονεῖς εὐεργετικότητας. Ὅχι ἔμμεσα, ὄχι γιατί ἡ ὠφέλεια τῶν παιδιῶν εἶναι και δική μας. Ἄμεσα. Ἐχουμε τὴν εὐκαιρία νὰ ξαναδοκιμάσουμε πάλι τὴ ζωὴ ἀμέριμοι, νὰ ξαναθυμηθοῦμε αὐτὴ τὴν ξεχασμένη γεύση της πού τὴν ἔχουν ἐξαφανίσει οἱ φροντίδες, τὰ προβλήματα και οἱ ἐκνευρισμοὶ πού τίνκονται ἀναποτρέπτως μαζί μετὰ τὰ παιδιά.

»»

Γιὰ ὅλ' αὐτὰ θεωρῶ « ἀδίστακτα » τὴς Κατασκινηώσεως τῆς Τραπεζῆς μας προσφορά « ζωτικῆς σημασίας ». Καί γι' αὐτό, ἐνῶ συνήθως δὲν ἀναλαμβάνω πρωτοβουλίες και δὲν προσεφιλῶ ξένες διαθέσεις, τοῖμω τώρα νὰ εὐχαριστήσω ἐκ μέρους τῶν ὑπαλλήλων γονέων ὅσους συντέλεσαν στὴ δημιουργία τῶν Κατασκινηώσεων μας, και ὅσους συντελοῦν κάθε χρόνο στὴν ὅλο και λαμπρότερη ὀργάνωσή τους, και τὴν ὅλο και τελειότερη λειτουργία τους.

Ἀπολογισμός

ΑΝ, τώρα πού πάει πρὸς τὸ τέλος τοῦ τοῦ καλοκαίρι, χτυποῦσε ἓνα βράδυ ἡ πόρτα μου, δὲ θὰ πῆγαίνα ἀμέσως ν' ἀνοίξω. Ξέρω, ἀπὸ πολλὰς φορές, πὼς τὸ χτύπημα αὐτὸ εἶναι παραίτητη. Γίνεται δηλαδὴ κάποια ἐνωση. Μιὰ σκέψη μου ἀπρόσχετη ἀκουμπάει σὲ μιὰ παλιὰ ἐπιθυμία μου και παράγεται αὐτὸς ὁ ἦχος : ἐνὸς χτυπήματος στὴν πόρτα.

Θὰ περίμενα λοιπὸν λίγο, κ' ἂν τὸ χτύπημα ξανακουγότανε θ' ἀνοίγα. Καὶ φαντάσου τότε, νὰ στεκόταν ἐκεῖ ἓνας κύριος μετὰ μολύβι και χαρτί γιὰ νὰ μοῦ πάρει συνέντευξη, νὰ μετὰ ρωτῇ πὼς πέρασα τὸ καλοκαίρι μου ! Τί θάκανα, Θεέ μου, τότε ; Τί θὰ τοῦλεγα τοῦ ἀνθρώπου ; Τὸ βλέπω, ἔχουν πολὺ φθαρεῖ, εἶναι γιὰ πέταμα οἱ τρόποι πού ἐξαντλῶ τὴς ἐποχῆς μου.

Τί θὰ εἶχα λοιπὸν ν' ἀπαντήσω ; Τίποτα. Κι' ἀναγκαστικά θὰ κατέφευγα σὲ κανένα βιβλίο μετὰ ποιήματα. Θὰ τὸ ξεφύλλιζα. Κάποιοι στίχοι ἀπὸ κεῖ μέσα θὰ μπορούσαν νὰ δώσουν μιὰ σύντομη κεκαλυμμένη ἀπάντηση γιὰ λογαριασμό μου, θ' ἀφῆνα γιὰ τὸ καλοκαίρι μου νὰ μιλήσει κάποιο ξένο καλοκαίρι.

Γυρίσαμε πάλι στὸ φθινόπωρο, τὸ καλοκαίρι
σὰν ἓνα τετράδιο πού μᾶς κούρασε γράφοντας μένει
γεμάτο διαγραφὰς ἀφηρημένα σχέδια

Μ' αὐτοὺς τοὺς στίχους θὰ τοῦ ἀπαντοῦσα.

Κι' ἂν τώρα μετὰ ρωτοῦσε τί ἐννοοῦσα μετὰ τὸ γεμάτο διαγραφὰς, θὰ τοῦ ἔλεγα :

— Ὡ, κύριε, σὰς παρακαλῶ, μὴν ἀκουμπᾶτε τὸ μολύβι σας στὴς πληγές.

Κι' ἂν μετὰ ρωτοῦσε γιατί και πὼς γίνανε αὐτὲς οἱ πληγές, θὰ τᾶχανα πάλι, πὼς γίνανε, ξέρω κ' ἐγώ, μιὰ στιγμή, κύριε, μιὰ στιγμή, θὰ σὰς ἀπαντήσω. Θὰ ξεφύλλιζα πάλι τὸ βιβλίο,

θᾶβρισκα ἀπάντηση : Γιατί, κύριε μου, ξέρετε, βουλιάζει ὅποιος σηκώνει τὴς μεγάλες πέτρες.

— Καὶ τώρα :

— Τώρα ; Ἀκολουθοῦμε πάντοτε κάποια ἀνακολούθια. Ἀλλὰ, κύριε, καθόλου δὲν προσέχετε. Πάρτε τὸ μολύβι σας ἀπ' τὸ ἀδιέξοδό μου.

— Ὡστε κατὰ τὴ γνώμη σας ἡ εὐτυχία...

Λοιπὸν κ' ἐγώ, γιὰ νὰ τὸν κάμω νὰ πάψει, θὰ τοῦ διηγηθῶ κατὰ ἀπὸ τὴν Ἀνδρο, ἐκεῖ ὅπου πέρασα λίγες μέρες τοῦ καλοκαιριοῦ μου, — εἶπα ν' ἀλλάξω θάλασσα, — μετὰ τὴν εὐτυχία.

-ΚΑΝΑΝΕ μπάνιο, κύριε μου. Πιτσιλάγε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον μετὰ νερά και ἀστεῖα. Χτυπάγανε τὰ ποδάρια τους ποὺς θὰ κάνει περισσότερο ἀφρό. Μουρμουρίζανε τραγουδάκια. Ὁ κ. Ζαχαρίας μάθαινε τὴν κυρία Φωφῶ νὰ κολυμπάει διὰ τῆς λογικῆς : « Πᾶν σῶμα, κυρία Φωφῶ μου, βυθιζόμενον στὸ ὕδωρ, γάνει τὸ βάρος του. » Ἡ κυρία Φωφῶ ὅμως ἀνέτρεπε αὐτὴ τὴ λογικὴ μετὰ μιὰ καὶ μόνη λέξη : « Φοβάμαι. » Ὡς κ' αὐτὴ, κύριε μου, ἡ σκοτεινὴ λέξη πού ἐβγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα τῆς κυρίας Φωφῶς, αὐτὸ τὸ « φοβάμαι », τοὺς δυνάμωνε τὴν εὐθυμία. Σὰς λέω, κύριε, γαίονταν πραγματικά, ἡ ὥρα χοροπῆδαγε εὐχαριστημένη σὰν ξένιστο πιτσιρίκι ἀνάμεσά τους, ἔφευγε, ἐρχόταν ἄλλη, τοὺς ἐφέυγε, εἶδηση δὲν ἔπαιρναν, ὥραια ἡ ζωὴ, καμιά ἀμφιβολία. Κι' ἐπειδὴ συνήθιζα νὰ ζηλεύω, γιὰτὶ μ' αὐτὸ τὸ αἶσθημα βεβαιώνοναι περὶ τοῦ τί δὲν ἔχω και τί δὲν μπορῶ, τοὺς ζηλεύω, κύριε μου.

» Πάρα κεῖ λίγο ἀπ' αὐτοὺς, κολυμποῦσε ἓνα κορίτσι μετὰ κατὰ μαῦρα μάτια εἴκοσι χρονῶ. Κολυμποῦσε μετὰ τὸ κεφάλι χωμένο μέσα στὸ νερό, φοροῦσε μάσκα. Κάποια στιγμή τὸ κορίτσι αὐτό, ἡ Ἀλίκη, τῖναξε τὰ νιάτα του ἔξω ἀπ' τὸ νερό και καταχαρούμενη ὅπως εἶναι ἡ πρώτη μέρα τῆς ἀνοιξῆς ἔδειξε κατὰ φωνάζοντας : « Ἐνας ἀστερίας, ἔπιασα ἓνα ἀστερία, κοιτάχτε ! » Κανεὶς δὲν ἀσχολήθηκε μετὰ τὸ εὑρημα τῆς Ἀλίκης, — ἔ και ; κ' ἂν ἔπιασε ἓνα ἀστερία τί μ' αὐτό ; Ναί, ἀλλὰ λέει ὅμως ἡ Ἀλίκη περνώντας ἀνάμεσά τους και κρατώντας εὐλαβικά τὸν ἀστερία της, « ξέρετε, φέρνει μεγάλη εὐτυχία σ' ὅποιον τὸν ἔχει, ἀλήθεια ».

» Ἐ λοιπὸν, κύριε μου, δὲν [ἀπόσσεσε τὴ φράση του τὸ κορίτσι, καὶ ρίχτηκαν ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι, πρὸ λίγο πρὶν ἔπαιζαν, νὰ ψάχνουνε γιὰ ἀστερίες. Μετὰ μιὰ μανία, κύριε μου, μετὰ μιὰ ἀπόγνωση ὅσο δὲν ἐβρίσκαν...

» ἌΛΛΟ ἓνα ἀπόγεμα, κύριε, — θὰ τοῦλεγα, — ἔπιασα ἓνα τραπεζάκι μπροστὰ στὴ θάλασσα και κάθησα νὰ ταξινομήσω τὴς πραγματικότητες. Εἶχανε μαζεθεῖ πολλές, μικρές, μεγάλες και φοβερὲς ἀνάκατα, κ' ἔπρεπε νὰ τίς βάλλω σὲ κάποια τάξη, και γιὰ νὰ μπορῶ νὰ συγκρίνω τὸ πῆρσι μετὰ τὸ φέτος και γιὰ νὰ κατατοπιστῶ πόσο ὥριμη, πόσο δεσμία εἶμαι. Ἦταν μιὰ σοβαρὴ δουλειὰ αὐτὴ, και κουραστική. Δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ παραδέχεσαι. Γι' αὐτὸ κάθησα σὲ τοῦτο τὸ ἀπόμερο καφενεῖο, νᾶμαι ἡσυχη, ἡρεμη. Βέβαια, κ' ἐδῶ παραμόνευε κάποιος κίνδυνος. Τὸ βάθος πέρα τῆς θάλασσας. Ἦτανε τόσο παρθένο, πού μπορούσες νὰ τοῦ προσθέσεις καράβια ἂν ἐπέμενες ἀκόμα νὰ φύγεις και δὲν ἐβρίσκεις μέσον. Ἀλλὰ αὐτό, κύριε, σὲ τί θὰ μπορούσες νὰ μετὰ ἐπηρεάσει ἐμένα ; Ἦταν ἡδὴ μιὰ ἀπὸ τίς πρὸς ταξινόμηση πραγματικότητες ὅτι δὲν ἐπέμενα πιά.

» Ὡ, τι εἶχα ἀρχίσει λοιπὸν, κύριε, νὰ ἀφαιρῶ, ἔρχεται ἓνα ζευγάρι, ὁμορφοὶ κ' οἱ δύο, ἡλιόφωτοι και ἀπροσάτευτοι : νέοι. Κάθησαν. Σηκώθηκε σὲ λίγο ἐκεῖνος, πῆγε στὸ τζούκι-μπόξ πού ὑπῆρχε ἔξω ἀπ' τὴν πόρτα τοῦ καφενεῖου, ἔριξε κάποιο νόμισμα, και τὸ μηχανήμα ἄρχισε νὰ παίζει ἓνα πολὺ ἀργὸ τραγούδι, ἓνα πολὺ ἀνόητο τραγούδι, πού ἡ κάθε στρόφη του τελείωνε στὴ λέξη happiness... Ὁ δίσκος ἔπαιζε, ὁμίλεις δὲν ἀκούγονταν. Αὐτὸ ἦταν πού μ' ἔκαμε ν' ἀνησυχῶ. Ἄμα κουβεντιάζουν τὰ ζευγάρια, κύριε, δὲν κινδυνεύουν. Αὐτὸ ἦταν πού μ' ἔκαμε ν' ἀφίσω τὴ δουλειά μου και νὰ τοὺς κοιτάξω κλεφτά. Καὶ τότε βλέπω πὼς κοιτάζονται μόνο. Δηλαδὴ κινδυνεύουν. Κοιτάζονται — happiness — κοιτάζονται — κοιτάζονται — happiness — κινδυνεύουν — happiness — κοιτάζονται... — ἀφῆνε, κύριε, ξεφεύγουν ἀπὸ τὴς καρέκλες τους, ἀνυψώνονται, κύριε, κοιτάζονται, ἀνεβαίνουν, happiness... ἀνεβαίνουν, ἀνεβαίνουν, κοιτάζονται, happiness... πραγματικά ἀνεβαίνουν, δὲν εἶναι ὄραμα, γιατί ὑπάρχει ἐδῶ πρὸς ταξινόμηση ἡ πραγματικότητα πὼς ὁράματα δὲν ἔχω πιά.

» Ἀνησυχῶ, κύριε, γι' αὐτοὺς τοὺς νέους, ἀνησυχῶ, γιατί εἶμαι σὲ θέση νὰ ξέρω, εἶναι ἐδῶ πρὸς ταξινόμηση αὐτὴ ἡ πραγματικότης, ὅτι ἡ εὐτυχία εἶναι, κύριε, μιὰ σουρλουλού, μιὰ κουτοπόνηρη, και τῆς ἀρέσουν πολὺ τὰ χοντρά ἀστεῖα. Πάλαι ποτὲ πολὺ μετὰ βασάνισε, πολλὰ μού σκάρωσε, τέθλα, βλέ-

πετε, πολύ να εὐτυχίσω. Ἀνεκδιήγητες οἱ ταλαιπωρίες μου, ἀνεκδιήγητες οἱ τερατολογίες της.

» Τάχα ὅτι αὐτὴ ἡ κυρία Εὐτυχία θὰ μὲ περιμένει μέσα σὲ κάποια μάτια, θὰ τὰ κοιτάζω, θ' ἀνέβαινα, θ' ἀνέβαινα, θ' ἀνέβαινα... τάχα ὅτι ἔρχεται μέσα σὲ κάποιον ἄλλο ἀφίξη, καὶ νὰ τὴν περιμένω, καὶ τὴν περιμένα, τὴν περιμένα... δῆθεν ὅτι ἂν ἔκανα τοῦτο ἢ ἐκεῖνο θὰ τὴν ἐβρίσκα ὅπως ὁδηγοῦμαι ἐκεῖ, καὶ ἦταν τοῦτο καὶ ἐκεῖνο πράγματα ἀδύνατα, καὶ πὼς ἀκριβῶς ἐκεῖ μὲ περιμένε, στὰ ἀδύνατα. Ἄλλοτε πάλι πὼς ἐπανεληγμένως, λέει, ἦρθε καὶ στάθηκε ἔξω ἀπὸ κάποιες ἱστορίες καὶ εἶχε ὅλη τὴ διάθεση, λέει, νὰ πηδήξει μέσα, ἀλλὰ τὴ γάβγισαν ἀπειλητικὰ καὶ τὴν κυνήγησαν οἱ διαισθήσεις μου. Ἄλλη δικαιολογία, πὼς χτύπησα πολὺ σιγὰ τὴν πόρτα καὶ δὲν ἄκουσε, πὼς χτύπησα πολὺ δυνατὰ τὴν πόρτα καὶ τρόμαξε, πὼς χτύπησα τὴ διπλανὴ πόρτα, μιά πόρτα λάθος. Ὅτι στεκότανε μπροστά μου, ἀλλά, λέει, μὲ τὴν ὁρμὴ πού τρέχανε οἱ πόθοι μου, τὴν προσπέρασα καὶ τὴν ἔψαχνα ἄλλοι.

» Μοῦ ἀνάφερε, κύριε, στιγμὲς μιά-μιά μὲ τ' ὄνομά τους, πού τὴν περιείχαν, λέει, καὶ τὴν ἔζησα, ἀλλὰ ἐγὼ τίποτα τέτοιο δὲ θυμᾶμαι παρὰ μόνον τὸ φόβο μου πὼς οἱ στιγμὲς αὐτὲς θὰ τελειώσουν. Καὶ τί νομίζετε ἀπαντᾷ αὐτὴ ἡ κουτοπόνηρη, κύριε ; « Ἀλλὰ τότε, ἂν δὲν ἤμουν ἐγὼ ἐκεῖ μέσα, γιατί φοβόσουν, τί σ' ἐνίαζε νὰ τελειώσουν οἱ στιγμὲς ; »

» Ἀστατή, κύριε, ἄστατη. Πόσες φορὲς εἶπαμε νὰ συναντηθοῦμε στὶς 6 τῶν ἀπογευμάτων, στὶς 8 τῶν δειλινῶν, σὲ κάποιους δρόμους πού ἔκτοτε δὲν τοὺς ξαναεἶδα, λὲς καὶ εἶχαν ἀνοίξει εἰδικὰ γι' αὐτὲς τὶς συναντήσεις καὶ μετὰ ἐκλείσαν. Τὴν περιμένα. Κι' ἐρχότανε ὕστερα, κύριέ μου, στὰ ὄνειρά μου νὰ μοῦ ζητήσῃ συγνώμη πού δὲν ἦρθε, ἢ νὰ ἰσχυριστῇ πὼς ἦρθε, πὼς στεκότανε μέσα σ' ἐκείνη τὴν ἀναμονή μου. Ἀπιαστὰ πράγματα.

» Εἶδα καὶ ἔπαθα νὰ μὴν ἔχω τὴν ἀνάγκη της, κύριε. Καὶ τώρα πού τὸ κατὰφερα, τί νομίζετε μοῦ λέει ; Πὼς αὐτό, τὸ ὅτι δὲν ἔχω τὴν ἀνάγκη της, αὐτὸ εἶναι εὐτυχία.

» Γι' αὐτὸ σὲς λέω...

Νοέμβριος 1966

Flash-back

ΕΙΝΑΙ ἀπίστευτο πόσο μὲ ἀρρωσταίνουν τὰ φιλμ πού μοῦ ἀρέσουν. Ἐρχεται μιά περίεργη ἀναστάτωση, πού εὐτυχῶς δὲν κρατᾷ παραπάνω ἀπὸ μιά νύχτα. Τὸ πρωί, ἡ ζωὴ, μ' αὐτὴ τὴ μανιωδὴ νοικοκυροσύνη της, βάζει στὴ θέση της τὴ διασαλευμένη τάξη.

Ὅμως, μ' ἐκεῖνο τὸ θαυμασιό φιλμ, τὸ "Ενας ἄντρας καὶ μιά γυναίκα, δὲν πῆγαν καὶ τόσο καλὰ τὰ πράγματα, ἀκόμη ἀνάστατη εἰμαι. Δὲν ἦταν μόνον πού εἶχαν τόση ποίηση οἱ σκηνὲς ὅλες σχεδὸν μὰ μὲ κάποιες εἶχα καὶ προηγούμενα. Ἰδιαιτέρως μὲ μιά : Ἐκεῖνος τὴν ἀναζητᾷ, διανύει μεγάλες ἀποστάσεις, μιά καταρρακτώδης βροχὴ κάνει πάνω στὰ τζάμια τοῦ αὐτοκινήτου κομψὰ σκίτσα τῆς ἀδμονίας του. Κάποτε τὴ βρίσκει. Τὴ διακρίνει ἀπὸ μακριὰ σὲ μιά ἔρημη χειμωνιάτικη ἀκροθαλασσιά, καὶ εἶναι ἡ ἀπόσταση πού πρέπει νὰ τρέξουν οἱ δύο τοὺς ὥσπου νὰ συναντηθοῦν ἀρκετῇ. Καὶ ξεκινᾷ. Κι' οἱ δύο. Ἀργά. Καὶ τρέχουν καὶ οἱ δύο. Τρέχουν ὅχι γρήγορα, ὅχι τρελά. Ἐχεῖ ἡ βίαιότη τους μέσα της μιά σὰν ἐκ προμελέτης ἀργοπορία. Λὲς καὶ ὁ ρυθμὸς αὐτὸς ἦταν ἡ πεμπτοσύνη τῆς ἐλξως. Καὶ ὕστερα, ἐκεῖνο τὸ ἀργὸ ἀγκάλιασμα, οἱ σιγανὲς στροφὲς γύρω-γύρω, γύρω-γύρω, σὰν ἓνα παιγνίδι κουρντιστὸ στὸ ξεκουρντισμά του, γύρω-γύρω, μὲ ράθυμη ροὴ μαγείας περιδινουμένης.

Κάθησα καὶ εἶδα δευτέρη φορὰ τὸ ἔργο. Γιὰ χάρη αὐτῆς τῆς σκηνῆς. Ἦθελα νὰ παίξω ἐγὼ αὐτὴ τὴ σκηνή. Ἐξετόπισα ἐκείνη τὴν ἡθοποιό, μπήκα στὴ θέση της. Κάνει κανεὶς κάποτε μερικές παλιανθρωπιὲς σὰν αὐτὴν πού ἔκαμα ἐγὼ, μὰ ἦταν ἀνάγκη νὰ παίξω ἐγὼ τὴ σκηνὴ αὐτή. Ὑπῆρχε σοβαρὸς λόγος.

Εἶχα « τότε » μεγάλη εὐκολία στὸ τρέξιμο, μοῦδινε ἡ ἡλικία καὶ ταχύτητα καὶ ἀντοχή. Ἐνῶ παράλληλα μοῦ ἔδινε καὶ τὴν ἀδυναμία νὰ συγκρατοῦμαι. Ἐνα σωρὸ χατίρια μοῦ ἔκανε τότε ἡ ἡλικία.

Κάτι « τότε » εἶχε μεσολαβήσει, « ὅλα εἶχαν τελειώσει », καὶ ἐνῶ τόσο φαινόταν νὰ μ' ἀγαπάει ἡ ἡλικία, πρόθυμη μὲ

παρέδιδε ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ στὴν εὐκολὴ ἐξουθένωση, στὴν εὐκολὴ ἀπελπισία. « Ὅλα εἶχαν τελειώσει », καὶ ἐγὼ ὀλόκληρα ἀπογέματα καλοκαιριοῦ πικραινόμουν, ἐνὸς καλοκαιριοῦ πού μὲ τὸ θαυμασιό ἀθῶο ὕφος τῶν ὥρων του δῆλωνε πὼς δὲν εἶχε καμιά ἀντίρρηση νάμαι εὐτυχισμένη.

Κι' ἓνα ἀπόγεμα, βγαίνοντας ἀπὸ τὸ σπίτι μου, διακρίνω πέρα, στὸ τέλος τοῦ δρόμου μου, διακόσια μέτρα καὶ πάνω ἀπόσταση, τὴν αἰτία τῆς πίκρας μου, ἐκεῖνο τὸ πρόσωπο, ἐκείνη τὴ σιλουέτα, ἀκουμπισμένη σ' ἓνα δέντρο. Ἀκίνητος ἀγνάντευε κατὰ πάνω, κατὰ τὸ σπίτι μου.

Καμιά ἀντίρρηση δὲν εἶχαν τ' ἀπογέματα νάμαι εὐτυχισμένη, καμιά ἀντίρρηση δὲν εἶχε ἡ ἡλικία νὰ ἐμπιστευτῇ τὴ μοῖρα μου στὸν ἐνθουσιασμό μου, τρέχω. Τρέχω, ἀγαλλιω, τρέχω, « Περᾶστε περᾶστε ! » μοῦ λένε οἱ οὐρανοί, τρέχω, ἀκίνητος ἐκεῖνος, τρέχω, μὲ φοβερίζει ἡ καρδιά μου πὼς θὰ σπάσει, ἂς σπάσει, τρέχω, ἀκίνητος ὅμως ἐκεῖνος, ὅμως ἐγὼ τρέχω, φτάνω, λαχανιασμένη, ἐκστατική, υπερήφανη πού ξέρω νὰ βιάζομαι, υπερήφανη, ναί...

— Δὲν εἶναι ὠραῖο νὰ τρέχεις κατ' αὐτὸ τὸν τρόπο... εἶχε πεῖ ἐκεῖνος.

Ναί, ἦθελα νὰ παίξω ἐγὼ αὐτὴ τὴ σκηνή. Νὰ τὴν παίξω ἰδεατὰ, ὀλοκληρωμένη.

ΠΑΙΖΩ ἀκόμα τὶς νύχτες ἐκείνη τὴ σκηνή, εἰμαι πάρα πολὺ εὐχαριστημένη ἀπὸ τὸ παίξιμό μου. Τόσο πού ἀρχίζω νὰ ἀναρωτιέμαι πὼς ἔγινε, καὶ ἐνῶ σκέφτηκα κατὰ καιροῦς, σκέφτηκα, λέω, νὰ γίνω τοῦτο καὶ ἐκεῖνο καὶ τ' ἄλλο, δὲν σκέφτηκα ποτὲ νὰ γίνω ἡθοποιός. Πὼς ἔγινε ;

Μὲ τὴ μανία πού μ' ἔχει πιάσει τελευταῖα νὰ ἐρμηνεύω πράγματα, χωρὶς ἡ ἐρμηνεία τους νὰ φέρνει κάποια ἀναδρομικὴ ἀποκατάσταση, κάθομαι καὶ ξεσκαλίζω ἓνα σωρὸ κουρέλια-περασμένα, μήπως καὶ βρῶ ἐκεῖ μέσα κανένα πού νὰ ταυριάζει στὴν ἀπορία μου : Πὼς δὲν σκέφτηκα ποτὲ νὰ γίνω ἡθοποιός ; Ἡ μόνη ἐξήγηση εἶναι τούτη :

Ἀνακατεῦνται μὲ τὸ θέατρο μιά φορὰ ὅλη-ὅλη, πρῶτα χρόνια Γυμνασίου. Κι' ἴσως χρόνια Κατοχῆς. Γιατὶ τὸ Κατινάκι, πού ἦταν ὁ θιασάρχης, εἶχε πεῖ στοὺς θεατὲς νὰ πληρώνουν τὸ εἰσιτήριο σὲ εἶδος. Κι' ἦταν οἱ θεατὲς, ἀπ' ὅσο θυμᾶμαι, ὅχι μόνον παιδιά, μὰ καὶ μεγάλοι, — ὅλοι τῆς γειτονιάς. Ποῦ ἄλλοι νὰ πῆγαν κείνα τὰ δύσκολα χρόνια ;

Τὸ Κατινάκι, φίλη ἐρασιτεχνική, ὅχι ἐπιστήθια, εἶχε ἓνα ὁμορφο σπίτι μὲ ὁμορφο κήπο, καὶ μιά ἐξυπνὴ ἰδέα συνεταιρική μὲ ἄλλη ἐρασιτεχνική φίλη, τὴ Ζωρζέτα. Ν' ἀνοῖξουν θέατρο στὸν κήπο. Καὶ τόκαναν. Κι' ἦταν αὐτὲς βέβαια οἱ σπουδαῖες ἡθοποιῖνες, λύνανε καὶ δένανε, σουσουράδες καὶ ψηλομύτες, — ἔμεναν καὶ τὴ Βασιλικούλα μᾶς βάζανε νὰ κόβουμε εἰσιτήρια.

Μοσκοβόλαγε ὁ κῆπος τοῦ Κατινακιοῦ, ὀλάνθιστη ἡ νοστιμιὰ τοῦ προσώπου της, καὶ ἡ λυγερὰ τῆς Ζωρζέτας μυροβόλο φυτὸ καὶ ἐκείνη. Κάποτε μοῦ πρότειναν καὶ μένα νὰ παίξω, τὸ Κατινάκι ἦτανε στὶς δόξες του, « ἀνθοπώλιδα » θὰ ἦταν, περισσεύανε δὲ καὶ γιὰσεμὰ στὸν κήπο, ἦταν μούρια μὲ τὸ καλαθίδι της καὶ τὸ πολυφύλλο ἄρρως της. Κι' ἡ Ζωρζέτα εἶχε ἓναν πολὺ ἀβανταδόρικο ρόλο, ἔλεγε καὶ κάποιο τραγοῦδι ἀνάμεσα, εἶχε φωνὴ « σοπράνας ». Ἐμένα ὅμως μοῦ δώσανε ἓνα ρόλο πού τότε μοῦ φάνηκε ἀπλῶς περίεργος. Μ' ἔβαζαν νὰ ὀρμάω μέσα σ' ἓνα δωμάτιο καὶ νὰ ἀναφωνῶ μὲ ἀπελπισία καὶ σπαραγμό : « Ὠιμέ, κανεὶς δὲν εἶν' ἐδῶ ! » Καὶ στὴ δεύτερη πράξη νὰ ξαναορμάω πάλι στὸ δωμάτιο ὅπου κάθονται τὸ Κατινάκι καὶ ἡ Ζωρζέτα, καὶ πάλι ν' ἀναφωνῶ μὲ ἀπελπισία καὶ σπαραγμό : « Ὠιμέ, εἶναι ἄνθρωποι ἐδῶ ! »

Στὸ τέλος τῆς παράστασης ἄκουσα τὸ Κατινάκι μὲ τὴ Ζωρζέτα νὰ κρυφομιλοῦν καὶ νὰ λένε ἐναντίον μου : « Καθόλου φυσικά δὲν παίξι ! »

Μὲ πήρατε ἴσως στὸ λαιμό σας, Κατινάκι καὶ Ζωρζέτα. ἴσως χωρὶς ἐκείνη τὴν κουβέντα σας νάχα γίνε ἡθοποιός. Μὲ πήρατε στὸ λαιμό σας μὲ τοὺς ρόλους πού μοῦ δώσατε, ἂν καί, ἐδῶ πού τὰ λέμε, εἶναι πράγματι τραγικὸ νὰ μπαίνει σ' ἓνα δωμάτιο καὶ νὰ τὸ βρίσκεις ἄδειο, καὶ εἶναι ἐπίσης τραγικὸ νὰ μπαίνεις καὶ νὰ βρίσκεις ἀνθρώπους. Ὅμως, ὅπως καὶ νὰ τὸ κάνετε, Κατινάκι καὶ Ζωρζέτα, δὲν ἦταν ρόλοι ἐκεῖνοι γιὰ τότε. Ποῦ εἴσατε τώρα νὰ δεῖτε τί φυσικά πού μπορῶ νὰ παίξω, ὅριστε τί φυσικά πού τρέχω εἰς προϋπάντησίν του, ὅριστε τί φυσικά πού στροβιλίζομαι, γύρω-γύρω, τί φυσικά στροβιλίζομαι μ' ἓναν ἀνύπαρκτο ἄνθρωπο.

Δεκέμβριος 1966

Ένα ακόμα έργο πολιτισμού για το Προσωπικό της Τραπέζης

ΙΣΩΣ ό Θεός, όταν κάθισε να φτιάξει, με τόσο λεπτεπί-
λεπτη επιμέλεια, πουλιά, λουλούδια, ρυάκια, κι' άλλα δια-
κοσμητικά της γής, τη βαθύτατη επίδραση που θα άσκούσε το
περιβάλλον πάνω στον άνθρωπο να προσέide ή να θέλησε, — επί-
δραση όχι μόνο στη στιγμήα του διάθεσης, αλλά και στη δια-
μόρφωση της ψυχολογίας του, του όλου εσωτερικού έαυτού του.

Ίσως κι' οι πρώτοι άνθρωποι, όταν χάραζαν πάνω στους
βράχους των σπηλαίων τους τις παραστάσεις που θαυμάζουμε
ως σήμερα, να μην ήθελαν μ' αυτό απλώς και μόνο να έκφραστούν
με τρόπο διαρκέστερο από της όμιλίας, αλλά και να επιζητούσαν
τη δημιουργία ενός « περιβάλλοντος ». Μέσα σ' αυτό ίσως να
είδαν ότι εξέωραζόνταν οι δυσκολίες και οι αγώνες τους,
ότι αποδεσμεύονταν πιο εύκολα οι δυνατότητές τους.

Όταν λέμε « περιβάλλον », έννοούμε κάτι γενικότατο σε
πλάτος και σε βάθος, αφού άφορά κάθε τι που περιβάλλει
τον άνθρωπο, έμφυχο ή άψυχο, φυσικό ή τεχνητό, εσωτερικό
ή έξωτετικό, συγκεκριμένο ή άκαθορίστο. Είναι μια έννοια
που κλιμακώνεται από την ανθρωπότητα όλόκληρη ως τη
μια και μόνη περικοκλάδα. Όταν φέρνουμε στο γραφείο μας
ένα τριαντάφυλλο και δουλεύουμε έχοντάς το μπροστά μας,
« περιβάλλον » δημιουργούμε, την ανάγκη μας γι' αυτό εκ-
δηλώνουμε.

Με λίγα λόγια, το περιβάλλον θεωρήθηκε πάντοτε ό « κα-
ταλύτης » που επιζητούσαν οι άνθρωποι για μια καλύτερη
στιγμή, για μια καλύτερη ζωή.

Στον καιρό μας όμως, που γι' αυτόν δικαιούται κανείς να
μιλάει περισσότερο, ή και μόνο, αφού αυτόν μόνο πραγματικά
γνωρίζει, ό παράγων « περιβάλλον » πήρε άλλη βαρύτητα, του
δόθηκε ύπαρξιακή σημασία, θεωρήθηκε υπεύθυνος ψυχικής
ισορροπίας ή μή. Καθώς ό πολιτισμός, για να μάς χαρίσει τις
προόδους του, έκαμε μια μεγάλη αφαίμαξη γραμμικότητας
για να μάς επιβάλει μια τσιμεντένια πολυώροφη όμοιομορφία,
καθώς όμοιομορφία σε χιλιάδες αντίτυπα ζητάει να γίνουν οι
ένεργείες μας, ακόμα και ή ψυχολογία μας και ή νοοτροπία μας,
καθώς μάς αναγκάζει να ακολουθούμε το φοβερό τρέξιμό του
χωρίς νάχει μεριμνήσει να μάς μετατρέψει και σε δρομείς,
— ή ανάγκη μας πια να δραπετεύουμε μέσα απ' αυτό το ρολόι
άπολύτου άκριβείας πήρε τις διαστάσεις άκατανίκητης δίψας,
όπως ή δίψα μετά από ήμερών περπάτημα στην έρημο.

Και προσπαθούμε να δραπετεύουμε ό άνθρωποι με χίλιους
τρόπους και σ' όλους τους τομείς της ζωής μας, στο σπίτι, στην
ψυχαγωγία μας, στην εργασία μας. Σ' αυτή τη δραπετεύση συν-
τελεί συχνά ένα όραίο περιβάλλον όπου έστω και για λίγο μπο-
ρούμε να βρεθούμε. Ένα τέτοιο περιβάλλον άκριβώς είναι το και-
νούργιο Κυλικείο μας, που τά εγκαίνια του έγιναν στις 28 του
περασμένου Νοεμβρίου παρουσία του Διοικητού της Τραπέζης
κ. Ξ. ΖΟΛΩΤΑ, του Έποδιοικητού κ. Ι. Σ. ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ,
του Συμβούλου κ. Κ. ΦΩΚΑ-ΚΟΣΜΕΤΑΤΟΥ, του Άρχι-
τέκτονος κ. Έμμ. Βουρέκα, πολλών άνωτάτων στελεχών της
Τραπέζης, των Διοικητικών Συμβούλων του Συλλόγου των
Έπαλλήλων, του Άλληλοβοηθητικού Ταμείου Περιθάλψεως
και του Συλλόγου του Βοηθητικού Προσωπικού, εκπροσώπων
της Τεχνικής Έπηρεσίας, και εκπροσώπου του Κύκλου.

>>>

Τό καινούργιο Κυλικείο μας έρχεται να προστεθεί στη σειρά
των ποικίλων προσφορών της Τραπέζης μας στο προσωπικό της,
έρχεται να ένταχθεί στην προσπάθειά της να ικανοποιεί τις
διάφορες ανάγκες του κατά τρόπο που βρίσκειται πολύ έξω από
τις τυπικές εργοδοτικές υποχρεώσεις της. Άφου πριν από καιρό
είχε την όραία ιδέα να εγκλιματίσει ένα διάσπαρτο κήπο στο
χώλο, στα περβάξια των παραθύρων, και στα κεραλόσκαλα,
καταλαβαίνοντας πόσο πιο ευδιάθετα παραδίδεται ένας υπάλ-
ληλος στο όραρίό του όταν, αρχίζοντας την έπιούσια εργασία
του, καλημερίζει ένα πράσινο τρυφερό φύλλο και όχι ένα γυμνό
τοίχο, άσσεις από καλαίσθητες γλάστρες και ζαρντινιέρες και
όχι την κρύα όμοιομορφία των άγέλαστων διαδρόμων ενός
ύπηρεσιακού κτιρίου, — τώρα μάς έδωσε μιά ακόμα πηγή αι-
σθητικής χαράς, μιά ακόμα δυνατότητα άνερων στιγμών σε
ευφρόσυνο περιβάλλον.

Περισσότερο βέβαια είναι ή λεπτομερής περιγραφή του, αφού
όλοι οι υπάλληλοι θά το έχουν άσφαλώς επισκεφθεί από την
πρώτη στιγμή. Άς πούμε μόνο ότι σ' αυτό το χώρο, όπου οι
δαπάνες που έγιναν για τη διαρρύθμισή του μετουσιώθηκαν σε
μιάν αδιάλειπτη πραγματοποίηση καλού γούστου, όλοφάνερη
είναι, με την πρώτη ματιά, ή άρμονικότητα συνεργασίας της
έπιστήμης, της τεχνικής, ακόμα και της Τέχνης. Σοφά μελε-
τημένη από τον αρχιτέκτονα κ. Έμμανουήλ Βουρέκα ή διάταξη
του χώρου, ή « τεχνική ύποδομή » του (έξαιρισμός, θέρμανση,
φωτισμός κλπ.), ακόμα και ή διακόσμηση του, λαμπρή ή « ύλο-
ποίηση » όλων αυτών από την Τεχνική Έπηρεσία μας. Άπαλοι
χρωματισμοί, πλούσιες κουρτίνες στα παράθυρα, χαρούμενες
ζαρντινιέρες στη βάση τους με όραία διακοσμητικά φυτά, ευχά-
ριστα ζεστό το σκουροκόκκινο ξύλο που σκεπάζει πολλές επιφά-
νειες, άδρό, άπλό, αλλά άκρως καλαίσθητο το στέδιο του ζω-
γράφου και Καθηγητού της Άνωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών
κ. Γιάννη Μόραλη στα κεραμικά πλακάκια που ντύνουν τους
τοιίχους και στη μπουτζίνη λουρίδα που τρέχει στην πρόσοψη
του « πάγκου », θαυμάσια μάρμαρα, γκρι-μπέζ Σαλαμίνος στο
δάπεδο και μπέζ Ρόδου στις όρθομαρμαρώσεις των τοίχων.
Δέ λείπουν ούτε τά πιατάκια με τά σκούρα μπλε λουλούδια,
που θυμίζουν από πολύ κοντά το γνώριμο μοτίβο των σερίβι-
τσων Meissen, ούτε ή ύποδειγματική όμοιομορφία άμφιεση
του προσωπικού.

Άλλά βέβαια ένα τέτοιο περιβάλλον ύποχρεώνει. Και ό
Διοικητής κ. Ζολώτας, στη σύντομη όμιλία του στα εγκαίνια,
αυτό κυρίως έτόνισε. Άφου είπε, μεταξύ άλλων, πόση χαρά
αισθάνεται ή Διοίκηση, που μπόρεσε να εξασφαλίσει για το
προσωπικό της Τραπέζης τη δυνατότητα ενός ξεκούραστου
διαλείμματος σε μιάν ατμόσφαιρα τόσο ευχάριστη και πολι-
τισμένη, και αφού εξέφρασε, τόσο στον αρχιτέκτονα κ. Έμμ.
Βουρέκα όσο και στην Τεχνική Έπηρεσία της Τραπέζης, την
πλήρη ικανοποίησή του και τις ευχαριστίες του για τη συμβο-
λή τους στο εγκαίνιαζόμενο όραίο έργο, — ύπογράμμισε με
ιδιαίτερη έμφαση ότι ένα τέτοιο περιβάλλον, που είναι εφάμιλλο
ανάλογων χώρων πολύ ύψηλού επιπέδου πολιτισμού και καλαι-
σθησίας, δημιουργεί πολλές αξιώσεις τόσο από το προσωπικό
που το κινεί όσο και από τους θαμώνες του, και εξέφρασε τέλος
την προσδοκία του και την πεποίθησή του ότι θά καταβάλλεται
πάντοτε απ' όλους κάθε προσπάθεια ώστε οι αξιώσεις αυτές να
έκπληρωθούν.

Αυτό είπε στη σύντομη άντιφώνησή του και ό Πρόεδρος
του Συλλόγου των Έπαλλήλων κ. ΣΩΤ. ΔΙΚΑΙΑΚΟΣ. Ευχα-
ρίστησε τη Διοίκηση εκ μέρους του προσωπικού της Τραπέζης
για τη διαρκή της μέριμνα σε ό,τι άφορά την άνεση, ευχάριστη
και πολιτισμένη διαβίωσή του μέσα στο Έδριο, έζήρε την
άγαθή επίδραση που έχουν τέτοιες προσφορές ακόμα και στην
άποδοτικότητα των υπαλλήλων, και τέλος έβεβαίωσε τη Διοί-
κηση ότι πρώτοι οι υπάλληλοι, οι καθημερινοί θαμώνες του, θά
φροντίσουν να κρατήσουν το όραίο αυτό καινούργιο Κυλικείο
τους στην πολιτιστική στάθμη που τό ίδιο επιβάλλει.

Μάρτιος 1969

ΒΑΘΕΙΑ ΑΥΛΑΞ

Καληνύχτα...

Με κούρασε πολύ ή Κυριακή.

Πολλή Κυριακή για έναν άνθρωπο.

Με κούρασε κι' αυτός ό γάμος « στις όκτώ »,

ό λόγος ό άμετάφραστος « έσονται εις σάρκα μίαν », —

κορίτσι πάλι ή σκέψη, και ταξίδευε

μ' άσπρα άνοιχτά σεπτόνια.

Κι' ὕστερα δὲ αὐτὰ τὰ Κολονάκια πὺν κατέληξα
μεγάλωσαν τὴν κούραση.

Μπορεῖ νὰ ἔφταιγε ὁ καιρὸς,
κάτι σὰ φθινοπωρινὸς
καὶ λίγο σὰ χαμένος.

Μπορεῖ νὰ φταίξανε
οἱ νέες καὶ οἱ ἔφηβοι.

Ὡς σημαιοῦλες ὑπερχρόνου ἐορτάζοντος
περνοῦσαν, ὅπως περνοῦσα κάποτε,
καὶ μὲ κούρασαν.

Ἀλλὰ κι' αὐτὰ τῶν κυριῶν τ' ἄρρωστα μάτια
— τὰ μάτια ἄρρωσταίνοννε βαριά
ὅταν θέλουν νὰ δοῦν τί εἶναι πίσω ἀπὸ ἄλλα μάτια.
Εἶδα νᾶχον πιαστεῖ σὲ κάποιο δίχτυ νοσταλγίας
πὺν τὸ τραβοῦσαν σκοτεινοὶ στὴν πρόθεση ψαράδες, —
καιροὶ ἄλιεῖς.

Ἀδιέξοδες κυρίες...

Εἶδα, ὅπου πηγαίνει ἡ ὥρα τους, νὰ βρέχει.

Ἐκεῖνο τὸ « εἰς σάρκα μίαν »
ἀκόμα δὲν μοῦ ἐπέστρεψε τὴ σκέψη, —
κορίτσι ἀκόμα ἡ σκέψη, ταξιδεύει
μ' ἄσπρα ἀνοιχτὰ σεντόνια.

Ἀλλοῦ ἐγὼ κι' ἄλλοῦ ἡ σκέψη,
μεγάλη πάντα κούραση.
Μὲ κούρασε πολὺ αὐτὸ τὸ « πάντα ».

Κάποιος μιλάει δίπλα μου γιὰ ἀσκήσεις, θαρρῶ —
« βαθεῖα ἀλλαξ » λέει.

Ναί. Βαθεῖα ἀλλαξ.

Καληνύχτα.

Πικρίζει ὁ Ἀνκαβηττὸς μέσα στὸ βλέμμα.
Μὲ κούρασε πολὺ αὐτὴ ἡ γεύση,
κι' αὐτὰ τὰ δέντρα πὺν βαδίζουν μόνα τους
κάτω ἀπὸ φυλλορροημένες συναντήσεις.

Καληνύχτα.

Πολλὴ Κυριακὴ γιὰ ἓναν ἄνθρωπο.

Ἐνα σκληρὸ χαμόγελο στὸ πρόσωπο τοῦ κόσμου.

Μὲ κούρασε πολὺ τὸ πρόσωπο τοῦ κόσμου.

Καὶ σὺ νὰ εἶσαι ἓνα ποτήρι

στὸ πάνω-πάνω ράφι

πὺν δὲ φτάνω.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΕ ΜΕΝΑ ΚΑΙ ΣΕ ΜΕΝΑ

Σοῦ εἶπα : — Λύγισα.

Κι' εἶπες :

— Μὴ θλίβεσαι.

Ἀπογοητεύσου ἥσυχα.

Ἡρεμα δέξου νὰ κοιτᾷς

σταματημένο τὸ ρολόγι.

Λογικὰ ἀπελπίσου

πὺς δὲν εἶναι ξεκούρδιο,

ὅτι ἔτσι δουλεύει ὁ δικὸς σου ὁ χρόνος.

Κι' ἂν αἰφνης τύχει

νὰ σαλέψει κάποιος λεπτοδείκτης,

μὴ ρυποκινδυνεύεις νὰ χαρεῖς.

Ἡ κίνηση αὐτὴ δὲ θᾶναι χρόνος.

Θᾶναι κάποιων ἐλπίδων ψευδορκίες.

Κατέβα σοβαρὴ,

νηφάλια αὐτοεκθρονίσου

ἀπὸ τὰ χίλια σου παράθυρα.

Γιὰ ἓνα « μήπως » τ' ἀνοιξεις.

Κι' αὐτοξεχάσου εὐχαρῖς.

Ὅ,τι εἶχες νὰ πεῖς,

γιὰ τὰ φθινόπωρα, τὰ κύνεια,

τὶς μνηῖμες, ὑδρορροές τῶν ἐρώτων,

τὴν ἀλληλοκτονία τῶν ὥρῶν,

τῶν ἀγαλμάτων τὴ φερεγγυότητα,

ὅ,τι εἶχες νὰ πεῖς

γι' ἀνθρώπους πὺν σιγὰ-σιγὰ λυγίζουν,

τὸ εἶπες.

Περιεχόμενα

<i>Εργογραφία</i>	4
“Υπό φθινόπωρον” και “Ανάδειξη”, ποιήματα – Τεύχος 2, Αύγουστος 1961, τόμος Α', σ. 40	5
“Σταδιοδρομία”, ποίημα – Τεύχος 7, Ιανουάριος 1962, τόμος Β', σ. 13	5
Άτιτλο, Κυκλογραφήματα – Τεύχος 7, Ιανουάριος 1962, τόμος Β', σ. 25-26	5
Άτιτλο, Κυκλογραφήματα – Τεύχος 10, Απρίλιος 1962, τόμος Β', σ. 119	6
“Καλοκαίρι”, Κυκλογραφήματα – Τεύχος 13, Ιούλιος 1962, τόμος Β', σ. 217-218	7
“Οι παιδικές κατασκηνώσεις μας”, Θέματα του κύκλου μας – Τεύχος 14, Αύγουστος 1962, τόμος Β', σ. 242-246	8
“Παρά θίν' αλός”, Κυκλογραφήματα – Τεύχος 14, Αύγουστος 1962, τόμος Β', σ. 251	10
“Περισσότερο φως”, Θέματα του κύκλου μας – Τεύχος 15, Σεπτέμβριος 1962, τόμος Β', σ. 275-276	11
“Μουσικήν ποίει”, Με το κυκλοσκοπιο – Τεύχος 15, Σεπτέμβριος 1962, τόμος Β', σ. 283-284	11
“Οδός ονείρων”, Κυκλογραφήματα – Τεύχος 15, Σεπτέμβριος 1962, τόμος Β', σ. 284-285	12
“Ένας ανόητος επισκέπτης”, Κυκλογραφήματα – Τεύχος 16, Οκτώβριος 1962, τόμος Β', σ. 308-309	13
“Μια μετέωρη κυρία”, ποίημα – Τεύχος 17, Νοέμβριος 1962, τόμος Β', σ. 331	13
“Κούλα Αρβανιτοπούλου” και “Κυριακή”, Κυκλογραφήματα – Τεύχος 17, Νοέμβριος 1962, τόμος Β', σ. 342-343	13
“Pablo Picasso” και “Υπό τα φώτα της πόλεως”, Κυκλογραφήματα – Τεύχος 18, Δεκέμβριος 1962, τόμος Β', σ. 373	14
“Αμαρτωλός όρθρος”, Κυκλογραφήματα – Τεύχος 19, Ιανουάριος 1963, τόμος Γ', σ. 24	15
“Ολίψη στα ψηλά βουνά” και “Περί ευκαιριών”, Κυκλογραφήματα – Τεύχος 20, Φεβρουάριος 1963, τόμος Γ', σ. 57	15
“Εύκρατες ζώνες” και “Επίνειον”, Κυκλογραφήματα – Τεύχος 21, Μάρτιος 1963, τόμος Γ', σ. 90	16
“Ως το απόγευμα εκείνο”, ποίημα – Τεύχος 22, Απρίλιος 1963, τόμος Γ', σ. 109	17
“Για ένα πράσινο καλάθι” και “Παραμύθια”, Κυκλογραφήματα – Τεύχος 22, Απρίλιος 1963, τόμος Γ', σ. 117	17
“Γλυκύτατον έαρ”, Κυκλογραφήματα – Τεύχος 23, Μάιος 1963, τόμος Γ', σ. 151	18
“Επίγεια”, Κυκλογραφήματα – Τεύχος 24, Ιούνιος 1963, τόμος Γ', σ. 180-181	19
“Κυλίκειον εγκώμιον”, Τα εν οίκω – Τεύχος 24, Ιούνιος 1963, τόμος Γ', σ. 182-183	19
“Αιγαίον πέλαγος”, Κυκλογραφήματα – Τεύχος 25, Ιούλιος 1963, τόμος Γ', σ. 213-215	21
“Ταξίδια”, “Άλλα ταξίδια” και “Ανάστασις”, Κυκλογραφήματα – Τεύχος 26, Αύγουστος 1963, τόμος Γ', σ. 245-246	23
“Θάματα μύρια παλαιά...” και “...θάματα μύρια νέα”, Κυκλογραφήματα – Τεύχος 27, Σεπτέμβριος 1963, τόμος Γ', σ. 280-282	24
“Εωθινό”, Κυκλογραφήματα – Τεύχος 28, Οκτώβριος 1963, τόμος Γ', σ. 312	25
“Ανεπαυσθήτως...”, Κυκλογραφήματα – Τεύχος 29, Νοέμβριος 1963, τόμος Γ', σ. 341-342	26
“Μουσείο Μπενάκη: Κ. Π. Καβάφης”, Κυκλογραφήματα – Τεύχος 30, Δεκέμβριος 1963, τόμος Γ', σ. 375	26
“Κάλαντα” και “Sic transit”, Κυκλογραφήματα – Τεύχος 31, Ιανουάριος 1964, τόμος Δ', σ. 22	27
“Χιόνια...”, “...χιόνια...” και “...χιόνια”, Κυκλογραφήματα – Τεύχος 32, Φεβρουάριος 1964, τόμος Δ', σ. 32	28
“T.T.T.”, “O.T.E.” και “Σ.Ε.Κ.”, Κυκλογραφήματα – Τεύχος 34, Απρίλιος 1964, τόμος Δ', σ. 117-118	29
“Στον Όσιου Λουκά το μοναστήρι”, Κυκλογραφήματα – Τεύχος 35, Μάιος 1964, τόμος Δ', σ. 149-150	30
“Απόψε αυτοσχεδιάζουμε” και “Βασιλικός κήπος”, Κυκλογραφήματα – Τεύχος 36, Ιούνιος 1964, τόμος Δ', σ. 181-183	31
“Καντάδα”, “Δήθεν” και “Ανασκαφές”, Κυκλογραφήματα – Τεύχος 37, Ιούλιος 1964, τόμος Δ', σ. 216-217	33
“Τι να πεις” και “Επιθαλάμιο”, Κυκλογραφήματα – Τεύχος 38, Αύγουστος 1964, τόμος Δ', σ. 246-248	34
“Sotto voce”, Κυκλογραφήματα – Τεύχος 39, Σεπτέμβριος 1964, τόμος Δ', σ. 276-278	35
“Περιοδεύον”, Κυκλογραφήματα – Τεύχος 41, Νοέμβριος 1964, τόμος Δ', σ. 340-342	37
“Πωλούνται τα υλικά”, Κυκλογραφήματα – Τεύχος 43, Ιανουάριος 1965, τόμος Ε', σ. 21-22	37
“Παρακκλητικές διασημότητες: Σταύρος Ξαρχάκος” – Τεύχος 44, Φεβρουάριος 1965, τόμος Ε', σ. 57-59	38
“Σατουρνάλια”, “Περί ονείρων...”, και “...και περί πραγματικοτήτων”, Κυκλογραφήματα – Τεύχος 45, Μάρτιος 1965, τόμος Ε', σ. 85-87	40
“Τα κόκκινα παπούτσια”, διήγημα – Τεύχος 46, Απρίλιος 1965, τόμος Ε', σ. 105-107	42
“Επιλεγόμενα” και “Χαρτογραφία”, Κυκλογραφήματα – Τεύχος 47, Μάιος 1965, τόμος Ε', σ. 147-148	44
“Κυκλική πινακοθήκη: Γιώργος Κανταρτζής” – Τεύχος 48, Ιούνιος 1965, τόμος Ε', σ. 178-181	45
“Ζήτημα τιμής” και “Αγορές κ.λ.π.”, Κυκλογραφήματα – Τεύχος 54, Δεκέμβριος 1965, τόμος Ε', σ. 335	48
“Προσκλητήριο”, “Ετεροπροσωπία” και “Της Μεγάλης Τρίτης”, Κυκλογραφήματα – Τεύχος 58, Απρίλιος 1966, τόμος ΣΤ', σ. 115-116	49
“Προσφορά ζωτικής σημασίας”, Θέματα του Κύκλου μας – Τεύχος 62-63, Αύγουστος-Σεπτέμβριος 1966, τόμος ΣΤ', σ. 229-230	50
“Απολογισμός”, Κυκλογραφήματα – Τεύχος 62-63, Αύγουστος-Σεπτέμβριος 1966, τόμος ΣΤ', σ. 233-234	51
“Flash back”, Κυκλογραφήματα – Τεύχος 65, Νοέμβριος 1966, τόμος ΣΤ', σ. 301-302	52
“Ένα ακόμα έργο πολιτισμού για το Προσωπικό της Τραπέζης”, Θέματα του Κύκλου μας – Τεύχος 66, Δεκέμβριος 1966, τόμος ΣΤ', σ. 331-332	53
“Βαθειά αύλαξ” και “Αιάλογος ανάμεσα σε μένα και σε μένα”, ποιήματα – Τεύχος 83, Μάρτιος 1969, τόμος Θ', σ. 16-17	53

